

มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ

New Concept of Older Persons : The Psycho-Social and Health Perspective

รศรินทร์ เกรย์
อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์
เฉลิมพล แจ่มจันทร์
เรวดี สุวรรณนพเก้า

มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ

New Concept of Older Persons : The Psycho–Social and Health Perspective

รศรินทร์ เกรย์

อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์

เฉลิมพล แจ่มจันทร์

เรวดี สุวรรณนพเก้า

มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ
New Concept of Older Persons : The Psycho–Social and Health Perspective

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ = New Concept of Older Persons : The Psycho-Social and Health Perspective/รศรินทร์ เกรย์ ... [และคนอื่นๆ]. -- พิมพ์ครั้งที่ 1. -- นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556
(เอกสารทางวิชาการ/สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ; หมายเลข 417)
ISBN 978-616-279-304-2
1. ผู้สูงอายุ. 2. ผู้สูงอายุ--การดูแล. 3. ผู้สูงอายุ--สุขภาพและอนามัย. 4. ผู้สูงอายุ -- สุขภาพจิต. 5. ผู้สูงอายุ -- จิตวิทยา. 6. วัยชรา--แง่จิตวิทยา. I. รศรินทร์ เกรย์. II. อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์. III. เฉลิมพล แจ่มจันทร์. IV. เรวดี สุวรรณนพเก้า. V. มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. VI. ชื่อเรื่อง: New Concept of Older Persons : The Psycho-Social and Health Perspective. VII. ชื่อชุด.
WT20 ร451 2556

ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ดร. ปราโมทย์ ประสาทกุล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะทำงาน : รองศาสตราจารย์ ดร.รศรินทร์ เกรย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์
นางสาวเรวดี สุวรรณนพเก้า
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กันยายน 2556 จำนวน 500 เล่ม

ปกและรูปเล่ม : สุกัญญา พรหมทรัพย์ TaiSoiDesignNew

พิมพ์ที่ : บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลา จำกัด โทรศัพท์ 02-996-7392-4 โทรสาร 02-996-7395

จัดพิมพ์โดย : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
เลขที่ 999 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
โทรศัพท์ : 0 2441–9666; 0 2441–0201–4
โทรสาร : 0 2441–9333
Email : directpr@mahidol.ac.th
Website : http://www.ipsr.mahidol.ac.th

คำนำ

ทุกวันนี้ ประเทศไทยมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นอย่างสังเกตเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะในครอบครัว ชุมชน หรือตามสถานที่สาธารณะ เราจะเห็นและรู้สึกได้ว่ามีผู้สูงอายุอยู่มากจริง ๆ ปรากฏการณ์ที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเช่นนี้ ยืนยันด้วยสถิติข้อมูลประชากร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ **"สังคมสูงวัย"** มาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2548 แล้ว เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงขึ้นถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้น การฉายภาพประชากรไทยต่อไปในอนาคตยังแสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของประชากรสูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า ประเทศไทยจะกลายเป็น **"สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์"** เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด

เมื่อพูดถึงคำว่า **"ผู้สูงอายุ"** คนไทยเชื่อโดยสนิทใจว่าหมายถึงคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ความเชื่อนี้ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยมานาน คนไทยเชื่อว่าอายุครบ 5 รอบปีนักษัตรคือ 60 ปี เป็นเส้นแบ่งสำคัญที่คนจะผ่านเข้าสู่วัยชรา สอดคล้องกับประเพณีจีนที่ถือว่าอายุ 60 ปีหรือ 5 รอบปีนักษัตรเป็นวาระสำคัญของชีวิตที่เรียกว่า **"แซยิด"** ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของ "วัยชรา" ว่า **"วัยที่ต่อจากวัยกลางคน อายุเกิน 60 ปี"** เกณฑ์อายุ 60 ปีขึ้นไปนี้ถูกตอกย้ำลงไปในมโนทัศน์ของคนไทยว่าเป็นผู้สูงอายุ ด้วยกฎหมายต่างๆ ในพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 มาตรา 13 **"บำเหน็จบำนาญเหตุสูงอายุนั้น ให้แก่ข้าราชการผู้มีอายุครบหกสิบปีบริบูรณ์แล้ว"**

ต่อมาเมื่อประเทศไทยมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ก็ได้ตอกย้ำความเชื่อว่าอายุ 60 ปีขึ้นไปคือผู้สูงอายุ ให้ยิ่งลึกลงไปอีก ด้วยมาตรา 3 ที่ระบุว่า **"ในพระราชบัญญัตินี้ "ผู้สูงอายุ" หมายความว่าบุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย"** ยิ่งไปกว่านั้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งแม้จะไม่นิยามไว้ตรงๆ ว่าผู้สูงอายุคือ คนที่มีอายุเท่าใด แต่ก็ระบุในมาตรา 53 ว่า **"บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพมีสิทธิได้รับสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ"** แสดงนัยว่าในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์แล้ว

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาครึ่งศตวรรษที่ผ่านมานี้ ประเทศไทยได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างมากในทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านการสาธารณสุข และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน คนไทยมีสุขภาพดีขึ้นมาก อายุเฉลี่ยของคนไทยยืนยาวขึ้น อายุคาดเฉลี่ยตั้งแต่แรกเกิดที่เคยสูงไม่ถึง 50 ปี เมื่อ 50 ปีก่อน ได้ยืนยาวขึ้นจนถึงประมาณ 74 ปีในปัจจุบัน คนไทยสมัยนี้อายุ 60 ปีแล้วก็ดูยังไม่แก่ คนอายุ 60 กว่าปีจำนวนมากยังดูแข็งแรง

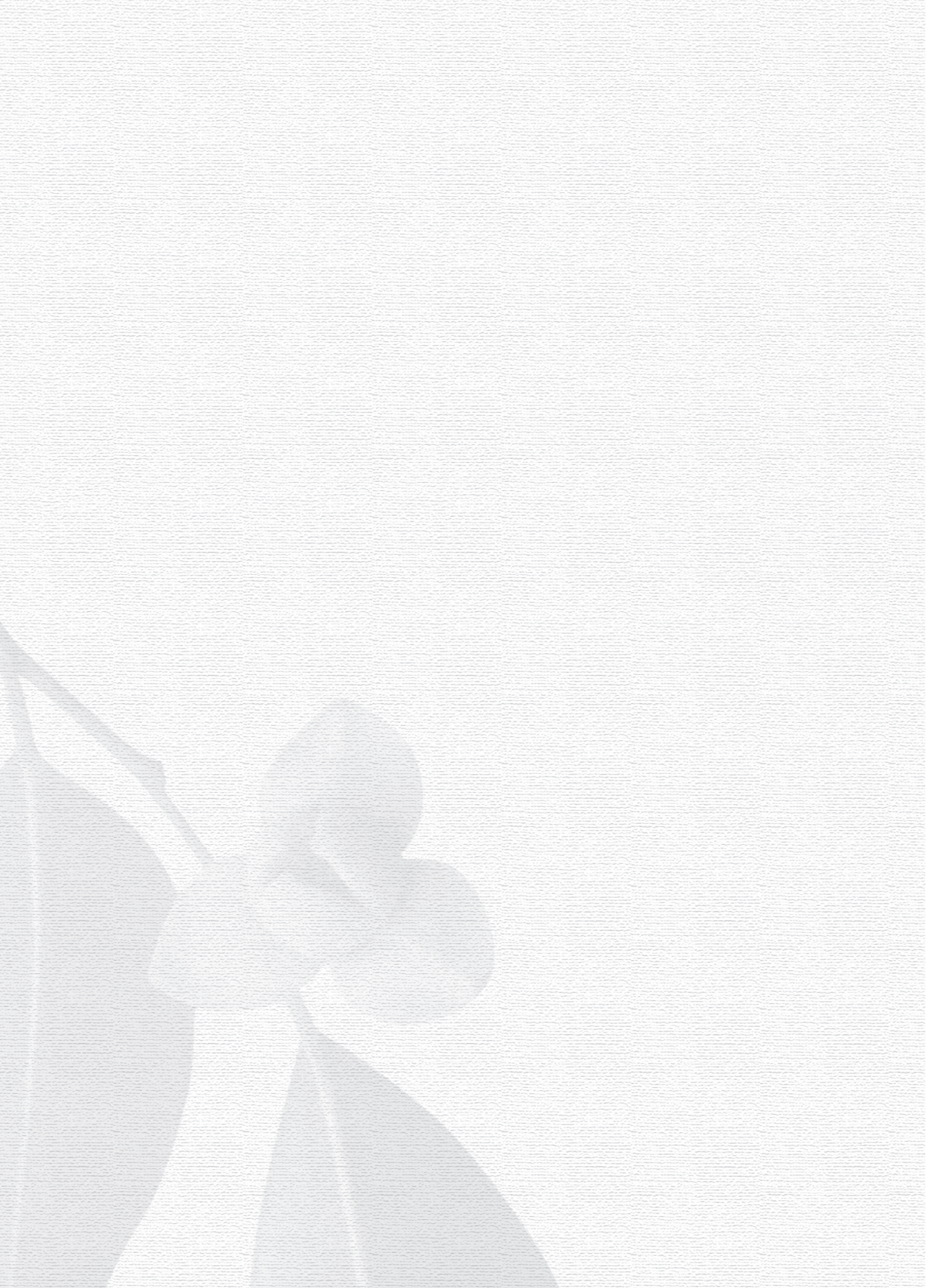
ไม่ต่างจากคนวัยหนุ่มสาวหรือวัยกลางคน ดูเหมือนว่ามโนทัศน์ของนิยามผู้สูงอายุเดิม ที่หล่อหลอมด้วยความเชื่อ ประเพณี และกฎหมายทั้งหลายจะล้าหลังและตามไม่ทันพัฒนาการด้านสุขภาพอนามัยของคนในสังคมไทยไปเสียแล้ว

ผลการวิจัยเรื่อง **“มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ : มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ”** นี้ ได้นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมมาแสดงให้เห็นว่านิยามผู้สูงอายุที่ใช้อายุ 60 ปีเป็นเกณฑ์ น่าจะต้องปรับเปลี่ยนเสียใหม่ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการด้านสุขภาพอนามัยของคนไทย คณะผู้วิจัยได้ข้อสรุปว่าควรขยับอายุของผู้สูงอายุจาก 60 ปีให้สูงขึ้นเป็น 65 ปี (โดยไม่ไปตัดสิทธิประโยชน์ที่คนอายุ 60 ปี จะพึงได้ตามนิยามเดิม)

งานวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญในแง่จิตวิทยาเชิงสังคม ถ้าเราเชื่อข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ และนำไปรณรงค์ให้คนในสังคมมีนโนทัศน์ใหม่ว่าอายุ 60 ปียังไม่แก่ชรา ยังไม่เรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ แม้อายุเกิน 60 ปีไปแล้วก็ยังมีคุณค่า มีพลัง ยังทำงานเป็นผู้ผลิตได้ มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุเช่นนี้ ก็จะสร้างเสริมพลังให้กับสังคมไทยอีกมหาศาล นอกเหนือไปจากจะช่วยเพิ่มปริมาณแรงงานอายุ 60-64 ปีให้กับประเทศอีกอย่างน้อย 2.5 ล้านคน

ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ: มุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ

รศรินทร์ เกรย์, อุมาภรณ์ ภัทรวาณิชย์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์ และ เรวดี สุวรรณนพเก้า

นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป สำหรับประเทศไทยใช้มาเป็นเวลานาน และเป็นอายุที่เริ่มต้นได้รับสวัสดิการ และผลประโยชน์ต่างๆ จากทางราชการด้วย ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยได้เป็นสังคมผู้สูงอายุแล้ว คือมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ และจากการฉายภาพประชากรของประเทศไทยระหว่างปี 2553–2583 พบว่าจำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่จำนวนและสัดส่วนของประชากรวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุขภาพ ดังนั้นจึงควรมีการทบทวน ศึกษาถึงความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ค้นหาความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในมุมมองเชิงจิตวิทยาสังคมและสุขภาพ เปรียบเทียบกลุ่มคนเมือง และชนบท 2) ค้นหาผลกระทบเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ต่อการเปลี่ยนแปลงนิยามของผู้สูงอายุ และ 3) ความเป็นไปได้ในการนิยามความหมายใหม่ของผู้สูงอายุ และวิธีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับต่อสังคม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากเอกสาร สนทนากลุ่มกับประชาชนทั่วไป จำนวน 45 กลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์ จำนวน 12 คน สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไป แบ่งออกเป็น กลุ่มวัยทำงาน ได้แก่ผู้ที่มีอายุ 35–59 ปี ที่ทำงานในภาคราชการ เอกชน ธุรกิจส่วนตัว และเกษตร จำนวนทั้งสิ้น 36 กลุ่ม และกลุ่มวัยสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 9 กลุ่ม กลุ่มละ 7–8 คน ทั้งชายและหญิง ในกรุงเทพฯ และ 4 ภาค ภาคละ 1 จังหวัดในเขตเมือง และชนบท ได้แก่ เชียงใหม่ (ภาคเหนือ) ขอนแก่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สงขลา (ภาคใต้) และนครปฐม (ภาคกลาง) จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งสิ้น จำนวน 351 คน เป็นชาย 162 คน และหญิง 189 คน ดำเนินการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกระหว่างเดือนตุลาคม 2555–มกราคม 2556 ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้คือ

จากการวิจัยเอกสาร พบว่าคำจำกัดความหรือข้อตกลงเกี่ยวกับคำว่า “ผู้สูงอายุ” นั้น องค์การสหประชาชาติ ไม่ได้มีการกำหนดเกณฑ์อายุเริ่มต้นที่เป็นมาตรฐาน เพียงยอมรับโดยทั่วไปว่าหมายถึงบุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีอายุตามปีปฏิทิน ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุเริ่มต้นเดียวกับคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกที่ใช้ในการกำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุ แต่ในทางปฏิบัติมีความแตกต่างระหว่างประเทศ กล่าวคือกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว แม้ส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดอย่างเป็นทางการหรือระบุชัดเจนทางกฎหมาย แต่มักถูกอ้างอิงหรือตกลงไว้ที่เกณฑ์อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย กำหนดไว้หรือตกลงไว้ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป การกำหนดนิยามผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ อยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่าผู้สูงอายุเป็นวัยที่เปราะบาง สมควรได้รับสวัสดิการการดูแลหลังจากการทำงาน จึงมักเป็นอายุเดียวกันกับอายุเกษียณ

นอกจากการกำหนดด้วยอายุแล้ว ความหมายของการเป็นผู้สูงอายุยังสามารถอธิบายโดยทฤษฎีประกอบ ทางสังคมภายใต้มโนทัศน์เกี่ยวกับการสร้าง “ภาพแทนความจริง” ว่าภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกรับรู้และเข้าใจนั้น เกิดจากการสร้างภาพขึ้นในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม และแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นเพียงความจริงบางส่วน ในสังคมสมัยใหม่ ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏมักถูกนำเสนอในด้านลบ ซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติและการรังเกียจอันเนื่องมาจากอายุ หรือ “วยาคติ” ต่อผู้สูงอายุ

สำหรับประเทศไทยในอดีต ตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงแม้จะไม่มีการกำหนดนิยามผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ แต่อนุมานได้ว่าหมายถึงผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเช่นกัน กล่าวคือระบบมูลนาย ซึ่งเป็นระบบที่มีไพร่สำหรับพระมหากษัตริย์หรือขุนนางใช้เป็นกำลังแรงงานในการสงคราม หรือทำงานต่างๆ เช่น การทำเกษตรกรรมและการก่อสร้าง กำหนดให้ผู้ชายสิ้นสุดการเป็นไพร่เมื่ออายุ 60 ปี

ปัจจุบัน ประเทศไทยได้กำหนดนิยามผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดย “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย

ผลการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกมีความคล้ายคลึงกัน พบว่า นิยามผู้สูงอายุในปัจจุบัน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มพิจารณาจาก 1) เกณฑ์อายุตามปีปฏิทิน ส่วนใหญ่คิดว่า คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีตามเกณฑ์ของทางราชการ 2) ดูจากลักษณะภายนอก เช่น หน้าตาที่ดูมีอายุ หรือแก่ ผิวหนังที่เหี่ยวย่น ผมหงอกสีขาว 3) การมีสุขภาพและความจำไม่ดี เป็นวัยที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น 4) ความสามารถในการทำงานลดลง หรือไม่สามารถทำงานได้แล้ว 5) พฤติกรรมและอารมณ์ เช่น จุกจิก ขี้บ่น ย้ำคิดย้ำทำ และ 6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เป็น ปู่ ยา ตา ยาย ทวด

สำหรับการกำหนดนิยามผู้สูงอายุในอนาคตควรจะเปลี่ยนแปลง โดยมีความเห็นเป็น 4 ทางเลือก เรียงจากความเห็นของผู้สนทนากลุ่มมากไปน้อยดังนี้ 1) กำหนดด้วยอายุเท่านั้น เนื่องจากชัดเจนที่สุดและสามารถบริหารจัดการกำลังคนได้ 2) กำหนดด้วยอายุ และคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่เป็นเชิงบวก เนื่องจากการกำหนดด้วยอายุมีความสำคัญ และการกำหนดลักษณะเชิงบวกทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า และภูมิใจในตนเอง และทำให้ผู้สูงอายุต้องทำตัวให้เหมาะสมกับลักษณะเชิงบวก 3) คุณลักษณะที่เป็นเชิงบวกเท่านั้น เนื่องจากการกำหนดอายุที่แน่นอน มีผลทางจิตวิทยา ทำให้รู้สึกว่าตนเองถึงวัยสูงอายุ ซึ่งทุกคนไม่ต้องการถึงวัยนี้ น่าจะเป็นเพราะภาพจำของผู้สูงอายุมีลักษณะเชิงลบ และ 4) ไม่มีนิยามผู้สูงอายุ เนื่องจากการรับรู้ว่า

ตนเองเป็นผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล การกำหนดนิยามโดยใช้อายุทำให้รู้สึกว่าตนเองแก่ สำหรับการกำหนดนิยามผู้สูงอายุในเชิงคุณค่านั้น ผู้ร่วมสนทนากลุ่มส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าน่าจะทำได้ยาก เนื่องจากการให้ความหมาย “คุณค่า” ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และผู้สนทนากลุ่มเกือบทุกคนเห็นว่าการให้นิยามผู้สูงอายุควรเป็นนิยามเดียวทั่วประเทศไม่ว่าจะเป็นนิยามแบบใด เพื่อความเสมอภาค ถึงแม้ความเป็นผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันระหว่างเขตเมือง และชนบท หญิง และชาย

สำหรับการกำหนดด้วยอายุนั้น ไม่ว่าจะเป็นข้อเสนอที่ 1 หรือ 2 ส่วนใหญ่ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่าน่าจะเลื่อนอายุให้สูงขึ้นจาก 60 ปี เนื่องจากในปัจจุบันคนไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น สุขภาพดีขึ้น ซึ่งอาจจะเลื่อนเป็นที่ 65 ปี หรือ 70 ปี แต่ต้องไม่กระทบสิทธิประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบัน เช่น การได้รับเบี้ยยังชีพ ต้องยังคงได้รับเมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไปเช่นเดิม

ผลกระทบทางบวกจากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้น จะทำให้มีสุขภาพจิตดีที่รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ เมื่อสุขภาพจิตดีสุขภาพกายย่อมดีตามไปด้วย มีพลังในการทำงานยาวนานขึ้น และถ้าการขยายอายุผู้สูงอายุ นำไปสู่การขยายอายุการทำงานด้วย จะทำให้ยังมีรายได้ ไม่ต้องพึ่งพาลูกหลานมากจนเกินไป ส่งผลต่อความรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจในตนเอง สำหรับในทางลบนั้น มีเป็นส่วนน้อยที่เห็นว่าถ้าเชื่อมโยงอายุผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นและอายุเกษียณเป็นอายุเดียวกัน อาจทำให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสได้เข้าทำงานน้อยลง และมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเลี้ยงหลาน มีผู้สูงอายุเลี้ยงหลานน้อยลง เนื่องจากผู้สูงอายุออกมาทำงานมากขึ้น

สำหรับความหมายเชิงภาพลักษณ์หรือทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุนั้นมีทั้งเชิงลบและเชิงบวก สำหรับเชิงลบดังกล่าวข้างต้นนั้นน่าจะเป็น “ภาพแทนความจริง” หรือภาพจำของผู้สนทนากลุ่มทุกช่วงวัยและทุกอาชีพมากกว่าภาพจำเชิงบวก เนื่องจากภาพลบเป็นประเด็นความเห็นที่มาจากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มก่อนภาพลักษณ์เชิงบวก ส่วนภาพลักษณ์เชิงบวกนั้นต้องมีการกระตุ้นความคิดจากผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ภาพลักษณ์เชิงบวกจะมุ่งเน้นไปที่ความมีคุณค่า เช่น ความมีประสบการณ์ และการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลัง

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุ ถ้าเปลี่ยนแต่อายุ ประชาชนจะไม่ได้รับประโยชน์ ประชาชนควรได้รับประโยชน์ด้วย ดังนั้นจึงควรมีการเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวกมากขึ้น โดยการสนับสนุนผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพตนเอง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคม การปฏิบัติตนของผู้สูงอายุเองจะเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้สังคมยอมรับในคุณค่า

สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้คือ นิยามผู้สูงอายุควรใช้เป็นตัวเลขที่ 65 ปี เนื่องจากเป็นความเห็นส่วนใหญ่ของผู้สนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก และมีหลักฐานเชิงประจักษ์เชิงตัวเลขทางด้านวิชาการประชากรศาสตร์ ได้แก่การมีอายุยืนยาวที่เหลืออยู่ของผู้ที่มีอายุ 65 ปีในปัจจุบันเท่ากับของผู้ที่มีอายุ 60 ปีเมื่อกว่าห้าสิบปีที่ผ่านมา และการกำหนดด้วยอายุอย่างเดียวจะทำให้สามารถบริหารจัดการกำลังคนได้ สำหรับภาพลักษณ์เชิงบวกนั้น ควรใช้สำหรับการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ ไม่ใช้ในการกำหนดนิยามเนื่องจากไม่สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกันได้

ถึงแม้ว่าความเห็นส่วนใหญ่ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการปรับเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุต้องไม่กระทบสวัสดิการที่ได้รับ เช่น อายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ แต่ในอนาคตสวัสดิการเบี้ยยังชีพจะเป็นภาระต่องบประมาณของรัฐที่จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากการฉายภาพจำนวนประชากรในอนาคต พบว่าสัดส่วนและจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนและจำนวนประชากรวัยแรงงานลดลง นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตจะมีการศึกษาสูงขึ้น รายได้มากขึ้นด้วย จึงควรมีการศึกษาถึงแผนรองรับในระยะยาวถึงผลกระทบจากสวัสดิการเบี้ยยังชีพ นอกจากนี้การเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับต้องมีการสื่อสารชี้แจงล่วงหน้า เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอายุของประชากรที่จะมีประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

สำหรับนิยามเชิงบวกนั้น ควรใช้สำหรับการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ เช่น การกำหนดให้มีคำขวัญ หรือลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ในวันผู้สูงอายุแห่งชาติทุกปี คล้ายกับคำขวัญวันเด็กที่มีประจำทุกปี เช่น ภาพลักษณ์เชิงบวกที่ได้จากการสนทนากลุ่ม “แก่ช้า มีคุณค่า สุขภาวะดี” หรือ “มีคุณค่า และประสบการณ์” และที่สำคัญคือการเตรียมพร้อมของประชากรให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณค่า เหมาะสมกับภาพลักษณ์เชิงบวก ซึ่งควรกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับต้นเพื่อให้เข้าใจกระบวนการสูงวัย และตระหนักถึงคุณค่าผู้สูงอายุ ผ่านการส่งเสริมการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยมีเด็กเป็นแกนนำในการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมเอง เพื่อให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการเตรียมความพร้อมให้ตนเองมีคุณค่า และเป็นที่น่าเคารพนับถือเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

สำหรับประชาชนโดยทั่วไป ทัศนคติเชิงบวก และความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร อาจผ่านช่องทางการจัดประชุม สัมมนา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้สูงอายุ หรือประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ เช่น การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ บทความ หนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร เป็นต้น

สำหรับการเชื่อมโยงอายุผู้สูงอายุกับอายุการทำงาน หรือการขยายอายุเกษียณในภาคราชการและภาคเอกชนนั้น ต้องได้รับการศึกษาอย่างรอบด้านถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น สำหรับภาคเอกชน ภาครัฐควรมีมาตรการจูงใจในการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ

Executive Summary

New Concept of Older Persons: The Psycho–socia and Health Perspective

Rossarin Gray, Umaporn Pattaravanich, Chalermpol Chamchan and Rewadee Suwannoppakoa

The definition of "older person" as a person of 60 completed years of age and over has been applied in Thailand for a long time. Sixty years is also the threshold age for initiating government pensions and other benefits. According to United Nations (UN) standards, Thailand can be considered an aging society, in that more than 10 percent of the population is older person. Population projections for the period from 2010 to 2040 indicate that the number and proportion of older persons will increase steadily as the number and proportion of the working age population declines. At the same time, Thai society continues to evolve in terms of socio–economic, cultural and health dimensions. Thus, it is appropriate to reconsider the definition of older person in the context of these changes.

This study had the following objectives: (1) To review the definition of older person in the past, present and future from the psycho–social and health perspective, and by urban and rural settings; (2) To explore the impacts on psycho–social and health status on changing definition of the elderly; and (3) To consider the feasibility of introducing a new definition of "elderly" which is socially acceptable. This study used qualitative methods of data collection including review of existing documentation, focus group discussions (FGD) with 45 groups of people from the general population, and in–depth interviews (IDI) with 12 administrators, technical specialists and physicians. The groups of individuals for the FGD were working age population (35–59 years) consisting of 36 groups of individuals working

in government sector, being self–employed, being private employee, and working in agricultural sector. The remaining nine groups comprised persons aged 60 years or older. Participants included male and female, were from urban and rural settings in each of the four geographic regions and Bangkok. The participants were from the following provinces: Chiang Mai (North) ; Khon Kaen (Northeast) ; Songkhla (South) ; and Nakorn Pathom (Central). The total number of participants in the FGD includes 162 males and 189 females, or a total of 351 persons. The FGD and ID were carried out during October 2012–January 2013. Following are highlights of the results.

From the review of related literature, it can be seen that there is no specific age threshold for the UN definition of "older persons." Instead, it is a matter of convention to consider a person or population group of age 60 years or older as "older persons." This convention is consistent with the guidelines of the World Health Organization (WHO). In practice, there are differences among countries in classifying older persons in their society, that is, for the industrialized nations. Even though there is no fixed or legal definition of older persons in these societies, most tend to assign 65 years as the threshold for elderly. By contrast, in developing countries (including Thailand), elderly status begins at age 60. The rationale for classifying the elderly component of the population is the consideration that this age group represents persons who are generally more vulnerable than younger cohorts, and should receive welfare and care during their years of retirement. Thus, the age of official retirement is usually synonymous with "older person" .

In addition to defining older persons by chronological age, another perspective concerns theoretical aspects of social perceptions of "elderly" in different societies, cultures, and eras. In modern times, the perception of "older person" is generally negative, and this can be a basis for age discrimination and ageism.

Historically, in Thailand since the Ayutthaya period (i.e., covée system), although there was no official definition, it can be inferred that anyone over age 60 was considered older person. This was the system as applied by the Monarchy and nobility toward commoners with respect to Prai or covée's service for agriculture or construction, for which service expired at age 60 years.

At present, Thailand has legally (2003) designated "older person" to denote a Thai citizen of 60 completed years of age and older.

The results of the FGD and IDI were consistent in that the interpretation of "older person" takes into consideration: (1) Chronological age or, generally, age 60 in accordance with government criteria; (2) External appearance, e.g., wrinkles, white hair, etc.; (3) Failing health and memory, and increased dependency on others for daily functioning; (4) Reduced ability or inability to work; (5) Behavior and moods such as increased irritability or repetitiveness; and (6) Change of social status in being referred to as a grandfather, grandmother, or great–grandparent.

In the future, the definition of older person should be modified based on four considerations, in order of priority as follows: (1) Defined solely by chronological age since that is most unambiguous and is more easily applied to groups of populations; (2) Defined by chronological age and positive attributes, in that chronological age is important and being viewed as a venerable member of the community instills a sense of self–worth and pride, and reinforces positive behavior among the elderly; (3) Define solely in terms of positive attributes since classifying someone by age has psychological implications and can make a person feel elderly, something that no one wishes for since the prevailing image of elderly is negative; and (4) Do not define older person, since elderly is a state of mind; classifying someone as elderly will make them feel old. Most of the FGD participants felt that defining positive attributes of "older person" would be difficult since sense of worth may vary widely among individuals. In addition, the participants uniformly felt that the definition of "older person" should be standardized throughout the country to promote equality, even though the characteristics of older person may differ between urban and rural settings, and men and women.

The FGD participants also felt that the age definition of older person (as per criteria [1] and [2] above) should be adjusted upward (e.g. to 65 or 70 years) in view of the increased life expectancy and health status of Thais. However, this change should not adversely impact on payment of elderly welfare and other benefits currently being implemented.

A favorable outcome of adjusting the age definition of older person upward includes the psychological benefit of not feeling "old" among those between age 60 years and the new older person age threshold. The improved mental health state should improve physical health and contribute to improved endurance to work longer and enable people to continue to be gainfully employed, reducing over–dependence on children and other younger relatives. These persons should also feel greater self–esteem as a result. Participants

cited potential negative effects of raising the age definition of older person if that is linked to age of mandatory retirement. If the older population is allowed or encouraged to work at higher ages, then job vacancy will be less for younger generation and there may be fewer older persons to care for grandchildren.

Defining older person has both positive and negative perceptions. The negative disposition seems more powerful than any positive perceptions of the older generation since the moderators of the FGD had to prompt and probe the participants to suggest beneficial perceptions of the elderly. Those who did cite the positive attributes of the elderly referred to concepts of traditional wisdom and venerability.

In any event, a change in the definition of older person should confer benefits for the population. An increase of the elderly age threshold needs to be accompanied by improved social perception of the positive attributes, improved health maintenance and social involvement of older person. This will increase social acceptance and sense of worth of older person.

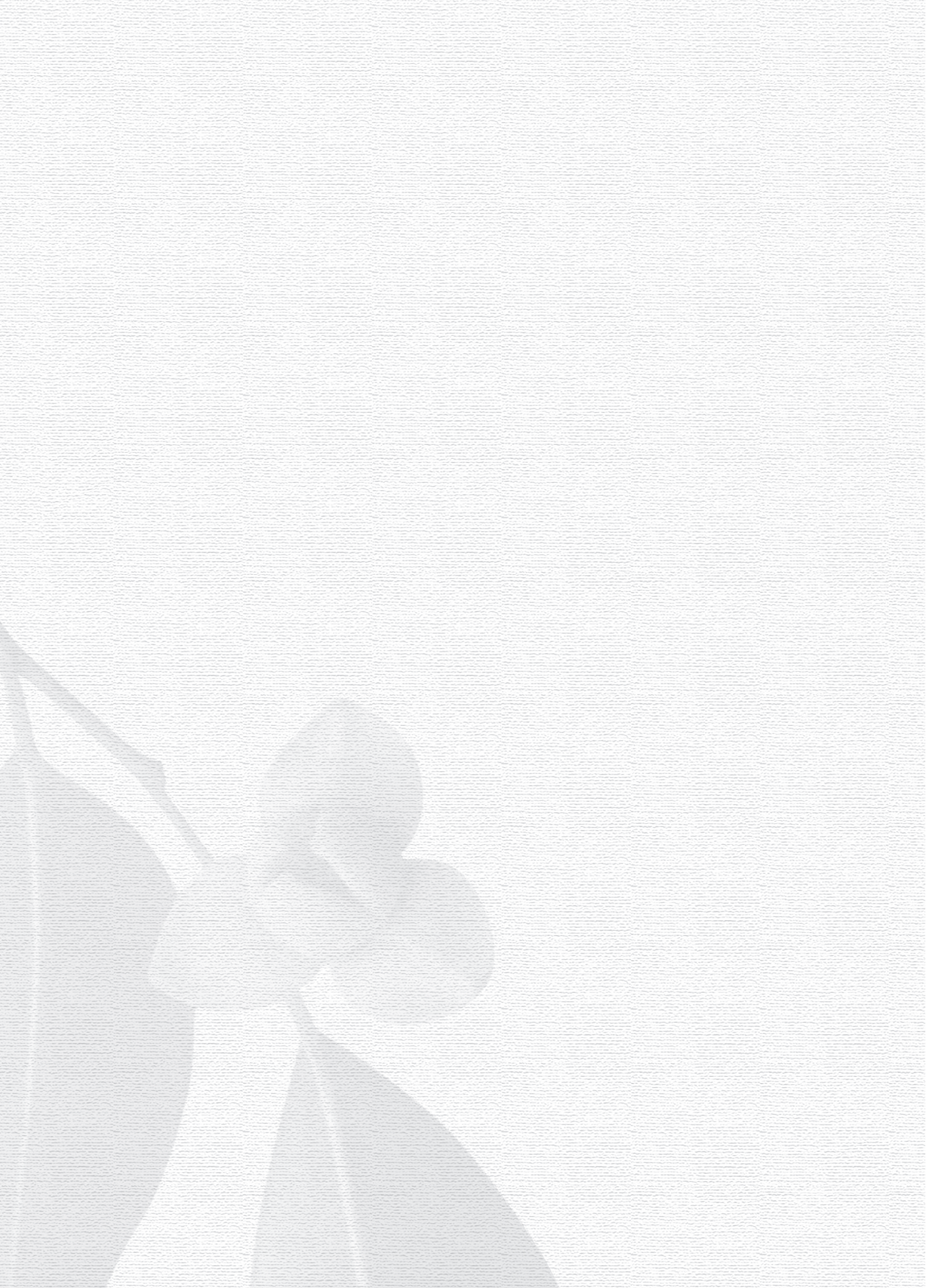
Based on the findings from the FGD and IDI in this study, it is recommended that the age definition of "older person" be increased to 65 years. This is supported by demographic analysis which shows that the remain life expectancy of the population currently age 65 is equal to the remain life expectancy of those aged 60 over 50 years ago. Using chronological age as a criterion makes it easier to administer services and conditions for older person. Defining older person based on perception, even if positive attributes are emphasized, is not feasible given the difficulty of implementing a standard set of criteria across the nation.

Even though the participants in this study felt that raising the age definition of elderly should not adversely impact on welfare payments and other elderly benefits, for instance monthly allowance, it is inevitable that, as Thailand's population continues to age, these payments will become an increasing burden on the government budget. This burden is further exacerbated by the relative decline of the working age population over the same time period. In addition, older persons of the future will be more educated, with higher income histories. Thus, impact of budget on monthly allowance need to be studied. Implementing a revised definition of "older person" requires a preparatory period of communication, awareness–raising, and education about the changing structure of the Thai population, and the implications of an aging society.

The positive attributes of being older person should be promoted to improve social attitudes and perceptions toward the older generation. For instance, there should be campaigns with slogans which reflect the aspirations for older person. Similar to National Children Day, these can be held annually on the National Day of Older Person. The FDG suggested such slogans as "staying young, value, and well being" or "value and experience." Importantly, the younger age groups of the population need to be prepared for becoming older persons. Children can be encouraged to be thinking about ageing process and realizing value of older persons through inclusion of relevant course content in school curricula. In this regard, activities with older persons created by children are encouraged since they can learn how to become respectful older persons by their experiences.

For general population, this information can be disseminated through meetings, seminars and using several kinds of media such as radio, television, newspaper and magazines.

Whether to link an older age of "older person" with current criteria for retirement from government or private business requires more careful consideration and more research. Government should introduce incentive programs for private sectors to provide jobs to older persons.

สารบัญ

คำนำ IV

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร VII

Executive Summary XI

บทที่ 1 : บทนำ 1

ความเป็นมา 1

วัตถุประสงค์ 3

วิธีการศึกษา 3

โครงสร้างของรายงาน 4

บทที่ 2 : แนวคิด “นิยามผู้สูงอายุ....ไทย และเทศ” 5

นิยาม “ผู้สูงอายุ” 5

กระบวนทัศน์และการรับรู้เกี่ยวกับ “ความสูงอายุ” 7

ใครคือ ผู้สูงอายุ? ในต่างประเทศ: อดีต และปัจจุบัน 10

ใครคือ ผู้สูงอายุ?ในประเทศไทย: อดีต และปัจจุบัน 12

การรับรู้เกี่ยวกับความสูงอายุในประเทศไทย 14

การใช้คำที่เหมาะสมสำหรับ “ผู้สูงวัย” ในภาษาไทย และภาษาอังกฤษ 16

ผลกระทบของการเลื่อนอายุที่ตั้งต้นการเป็นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น 17

ผลกระทบในทางบวกต่อการเลื่อนอายุเริ่มต้นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น 24

ผลกระทบในทางลบต่อการเลื่อนอายุเริ่มต้นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น 24

บทที่ 3 : กรุงเทพมหานคร 25

บทสรุปสนทนากลุ่ม 25

กลุ่มเกษตรกร 29
กลุ่มลูกจ้างเอกชน 33
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ 38
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว 44
กลุ่มผู้สูงอายุ 49

บทที่ 4 : จังหวัดนครปฐม 53
บทสรุปสนทนากลุ่ม 53
กลุ่มเกษตรกร 57
กลุ่มลูกจ้างเอกชน 62
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ 66
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว 72
กลุ่มผู้สูงอายุ 77

บทที่ 5 : จังหวัดขอนแก่น 85
บทสรุปสนทนากลุ่ม 85
กลุ่มเกษตรกร 91
กลุ่มลูกจ้างเอกชน 95
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ 100
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว 105
กลุ่มผู้สูงอายุ 110

บทที่ 6 : จังหวัดเชียงใหม่ 115
บทสรุปสนทนากลุ่ม 115
กลุ่มเกษตรกร 120
กลุ่มลูกจ้างเอกชน 126

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ 133
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว 138
กลุ่มผู้สูงอายุ 145

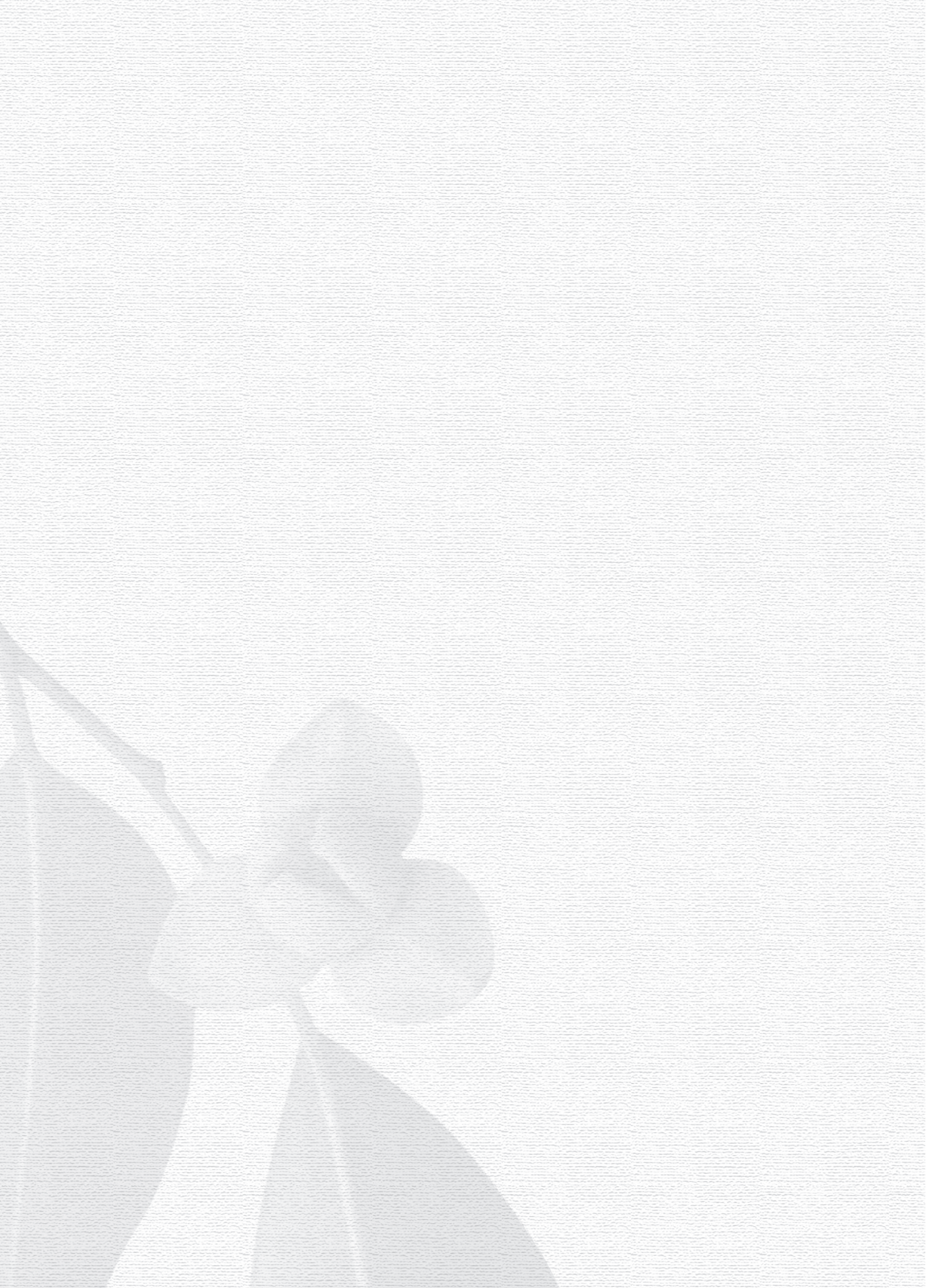
บทที่ 7 : จังหวัดสงขลา 151
บทสรุปสนทนากลุ่ม 151
กลุ่มเกษตรกร 155
กลุ่มลูกจ้างเอกชน 161
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ 168
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว 175
กลุ่มผู้สูงอายุ 181

บทที่ 8 : ผู้บริหาร นักวิชาการ แพทย์ 187
บทสรุปสัมภาษณ์เชิงลึก 187

บทที่ 9 : บทสรุป 201
นิยามผู้สูงอายุในอดีต 201
นิยามผู้สูงอายุในปัจจุบัน 202
นิยามผผู้สูงอายุในอนาคต 203
ผลกระทบทางบวกจากการเลื่อนนิยามผผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้น 207
ผลกระทบทางลบจากการเลื่อนนิยามผผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้น 207
ข้อเสนอแนะ 209

เอกสารอ้างอิง 211

ภาคผนวก 217

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วตั้งแต่ปี 2550 คือมีประชากรสูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 โดยใช้อายุตามปีปฏิทินที่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปเป็นนิยามที่เป็นทางการของ “ผู้สูงอายุ” ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ ฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2546 (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546, มปป.) ในปี พ.ศ. 2550 ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 10.7 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) และจากการฉายภาพประชากรพบว่า สัดส่วนของประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นร้อยละ 13.2 ในปี 2553 เพิ่มเป็นร้อยละ 20.5 ในปี 2565 และ ร้อยละ 32.1 ในปี 2583 ทำให้เกิดข้อกังวลในเรื่องการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากในขณะที่ประชากรวัยสูงอายุสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในทางกลับกันประชากรในวัยแรงงานก็ลดลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุไว้อย่างเป็นทางการ คือผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปนี้ เป็นนิยามที่ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิต่างๆ จากทางราชการด้วย เช่น อายุเกษียณของข้าราชการ หรืออายุที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ อย่างไรก็ตามด้วยสถานการณ์โครงสร้างทางอายุที่เปลี่ยนแปลงไป และความต้องการด้านความเชี่ยวชาญที่สั่งสมในตัวผู้สูงอายุ ในปัจจุบัน บางอาชีพ เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย สามารถต่ออายุราชการได้ถึง 65 ปี แต่ต้องผ่านการประเมินประสิทธิภาพในการทำงาน

สำหรับสาขาอาชีพอื่นที่จำเป็น หรือข้าราชการทั้งระบบ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนกำลังพิจารณาแนวทางการขยายอายุเกษียณของข้าราชการพลเรือนสามัญ โดยในขณะนี้ยังอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบต่างๆ ทั้งในด้านประสิทธิภาพที่ภาคราชการจะได้รับ และเกณฑ์ในการประเมินผู้ที่จะขยายการเกษียณอายุราชการ โดยในขณะนี้ มีความเห็นว่าอาจจะขยายอายุข้าราชการไปจนถึง 70 ปี (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2556)

การกำหนดอายุผู้สูงอายุที่ 60 ปีนี้ไม่ได้เป็นเกณฑ์หรือข้อตกลงที่เป็นสากล มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ในประเทศที่พัฒนาแล้วใช้เกณฑ์อายุที่ 65 ปี และนิยามผู้สูงอายุที่กำหนดโดยปีปฏิทินเปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปตามกาลเวลา หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่เกี่ยวข้อง (Laws,1993) ได้มีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ เสนอให้มีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุในประเทศของตนเองให้สูงขึ้น เช่น ประเทศญี่ปุ่น จาก 65 ปี เป็น 75 ปี (Hinohara, 2006; Orimo et, al., 2006; Tokuda, & Hinohara, 2008)

สำหรับประเทศไทยได้มีการเสนอให้เลื่อนอายุผู้สูงอายุจาก 60 ปี เป็น 65 ปี โดยวรชัย ทองไทย (2549) พบว่าคนไทยที่อายุอยู่ในช่วง 60–64 ปี ส่วนใหญ่ยังมีสุขภาพดี และอย่างน้อย 2 ใน 3 ของคนในกลุ่มอายุนี้ยังเป็นแรงงานที่ทำการผลิตอยู่ ส่วนปราโมทย์ และปัทมา (2553) ให้ความเห็นว่า เกณฑ์อายุที่ใช้เป็นนิยามผู้สูงอายุควรมีพื้นฐานมาจากอายุที่เหลืออยู่ ซึ่งน่าจะเหมาะสมสอดคล้องกับชีวิตของคนไทยที่ยืนยาวขึ้นในปัจจุบันนี้ผู้ที่มีอายุที่ 65 ปีขึ้นไป มีอายุยืนยาวไปอีก 17 ปี ซึ่งเท่ากับอายุที่เหลืออยู่ของผู้ที่มีอายุ 60 ปีในอดีต (ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2553)

นอกจากการให้นิยามผู้สูงอายุตามปีปฏิทินแล้ว ยังมีการให้นิยามในรูปแบบอื่นๆ เช่น การให้นิยามที่เป็นเสมือนภาพแทนความจริงของผู้สูงอายุ ซึ่งมีลักษณะที่เหมือนกัน (Stereotype) ซึ่งมักถูกตีความในลักษณะทางด้านลบ เช่น ความไม่มีประโยชน์ ความเป็นภาระต้องพึ่งพิงผู้อื่น ความไม่ทันกับเทคโนโลยี หรือ ความไม่ยืดหยุ่นในการทำงาน ซึ่งภาพลักษณ์เหล่านี้ ก่อให้เกิดความอคติทางอายุ หรือ วยาคติ (Ageism) ต่อผู้สูงอายุ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553; Dennis & Thomas, 2007; Nelson, 2005) ซึ่งมีผลต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ

นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีสำหรับประเทศไทย ซึ่งใช้อย่างไม่เป็นทางการมาเป็นเวลานานมาก ตั้งแต่สมัยที่มีระบบมูลนาย (Corvée) (ขจร สุขพานิช, 2525) และผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติต่อผู้สูงอายุ พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2554 ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างถึงร้อยละ 62.8 และร้อยละ 65.7 ยังคงเห็นควรให้กำหนดอายุของผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัยที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 18.5 และร้อยละ 21 ตามลำดับเท่านั้น ที่เห็นควรให้กำหนด ณ อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป แต่ไม่มีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับเหตุผลถึงความคิดเห็นดังกล่าว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

ในปัจจุบัน นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีสำหรับประเทศไทย จะยังเหมาะสมหรือไม่ หรือภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุในเชิงลบ ยังเหมือนเดิมหรือไม่ ในขณะที่สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ ตลอดจนโครงสร้างทางอายุของประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความคิดเห็นอย่างรอบด้านของประชาชนเกี่ยวกับนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ความเหมาะสมของการเปลี่ยนหรือไม่เปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุ และจะมีผลกระทบอย่างไรบ้างถ้ามีการเปลี่ยนแปลง จึงมีความสำคัญในเชิงนโยบายด้านผู้สูงอายุ ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นมุมมองนิยามผู้สูงอายุทางด้านจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ของประชากรในวัยต่างๆ หลากหลายอาชีพ ผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์

2. วัตถุประสงค์

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ค้นหาความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในมุมมองเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ เปรียบเทียบกลุ่มคนเมือง ชนบท และต่างประเทศ

2. ค้นหาผลกระทบเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ต่อการเปลี่ยนแปลงนิยามของผู้สูงอายุ

3. ตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนิยามความหมายใหม่ของผู้สูงอายุ และวิธีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับต่อสังคม

3. วิธีการศึกษา

เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่มกับประชาชนทั่วไป และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์

ประชากรที่ศึกษา

ประกอบด้วย 3 กลุ่มคือ

1) กลุ่มประชาชนทั่วไป เนื่องจากความแตกต่างทางด้าน อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ รวมถึงเชิงพื้นที่ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นประชากรที่ศึกษาครั้งนี้คือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 35–77 ปี ทั้งหญิงและชาย หลากหลายอาชีพ เขตชนบทและเมือง ในกรุงเทพฯ และ 4 ภาค ภาคละ 1 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ (ภาคเหนือ) ขอนแก่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สงขลา (ภาคใต้) และ นครปฐม (ภาคกลาง)

2) ผู้บริหารและนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

3) แพทย์ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ ในมุมมองทางด้านสุขภาพกาย และสุขภาพจิต

กลุ่มตัวอย่าง

ประชาชนทั่วไป (สนทนากลุ่ม)

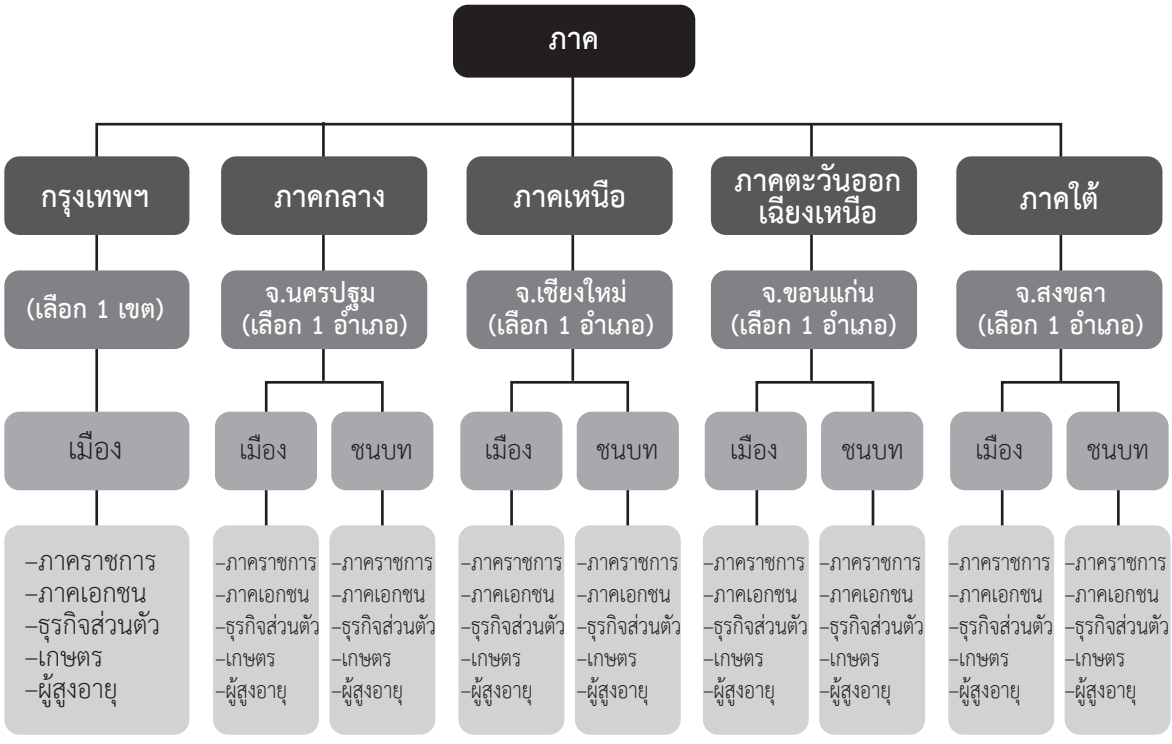
วิธีการเลือกตัวอย่าง

ในแต่ละจังหวัด สุ่มตัวอย่างเลือก 1 อำเภอ โดยในอำเภอนั้นแยกเป็นเขตเมือง และเขตชนบท แต่ละเขตเลือกประชาชน 5 กลุ่มคือ กลุ่มที่ทำงานอายุระหว่าง 35–59 ปี ในภาค ราชการ เอกชน ธุรกิจส่วนตัว (self–employed) เกษตร และกลุ่มผู้สูงอายุ (60–77 ปี) กลุ่มละ 6–9 คน ทั้งหญิงและชาย ดังนั้นแต่ละจังหวัดจะมีการสนทนากลุ่มจำนวน 10 กลุ่ม (2 เขต* 5 กลุ่ม) ยกเว้นในกรุงเทพซึ่งถือเป็นเขตเมือง

ทั้งหมดจะมี 5 กลุ่ม รวมการสนทนากลุ่มทั้งสิ้น 45 กลุ่ม (4 ภาคๆ ละ 10 กลุ่ม + 5 กลุ่มในกทม.) จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งสิ้น จำนวน 351 คน เป็นชาย 162 คน และหญิง 189 คน

รายละเอียดคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม และผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์อยู่ในภาคผนวก

แผนภาพที่ 1 การเลือกตัวอย่างกลุ่มที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

4. โครงสร้างของรายงาน

บทที่ 2 เป็นการทบทวนวรรณกรรมการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ที่เป็นสากล ในต่างประเทศ และของประเทศไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่า นิยามมโนทัศน์ผู้สูงอายุในอดีต และปัจจุบันของประเทศไทยเป็นอย่างไร มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างจากความเป็นสากล และต่างประเทศ และผลที่ได้จากงานวิจัยที่ผ่านมาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยาม บทที่ 3–บทที่ 7 เป็นผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มในกรุงเทพมหานคร นครปฐม ขอนแก่น เชียงใหม่ และสงขลา บทที่ 8 เป็นผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์ บทที่ 9 บทส่งท้าย เป็นการสรุปสังเคราะห์ผล และข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด “นิยามผู้สูงอายุ.....ไทย และเทศ”

ปัจจุบันประเทศไทยกำหนดนิยาม ผู้สูงอายุไว้อย่างเป็นทางการ คือผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2546 และนิยามนี้ได้ใช้เป็นอายุที่เริ่มได้รับสิทธิต่างๆ จากทางราชการด้วย เช่น อายุเกษียณของข้าราชการ หรืออายุที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพ อย่างไรก็ตาม การกำหนดอายุที่ 60 ปีนี้ไม่ได้เป็นเกณฑ์หรือข้อตกลงที่เป็นสากล มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

นิยามผู้สูงอายุที่กำหนดโดยปีปฏิทินเปลี่ยนแปลงได้ เป็นไปตามกาลเวลา หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่เกี่ยวข้อง (Laws,1993) ได้มีนักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เป็นสังคมผู้สูงอายุ เสนอให้มีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุในประเทศของตนเองให้สูงขึ้น เช่น ประเทศญี่ปุ่น จาก 65 ปี เป็น 75 ปี (Hinohara, 2006; Orimo et, al., 2006; Tokuda, & Hinohara, 2008) และสำหรับประเทศไทยจาก 60 ปี เป็น 65 ปี (วรชัย ทองไทย, 2549; ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2553) ซึ่งน่าจะมีผลกระทบในวงกว้างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ดังนั้นบทที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการให้นิยามผู้สูงอายุทั้งในประเทศและต่างประเทศตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และปัจจัยที่ทำให้กำหนดนิยามเช่นนั้น ตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นถ้ามีการเปลี่ยนนิยาม ในมุมมองทางด้านจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ

1. นิยาม “ผู้สูงอายุ”

เนื่องด้วย “กระบวนการสูงอายุ” เป็นกระบวนการที่ความเป็นพลวัต ภายใต้เงื่อนไขเชิงโครงสร้างของแต่ละสังคมซึ่งเป็นผู้ให้ความหมายหรือตีความการรับรู้เกี่ยวกับการสูงอายุ (Gorman, 2000 อ้างใน WHO, n.a.) ทำให้ “อายุเริ่มต้น” ที่ใช้ในการนิยามผู้สูงอายุ หรือ ระบุถึงการเข้าสู่ความสูงอายุของบุคคลที่ใช้อยู่ปัจจุบัน ไม่สามารถอธิบายถึงหลักการและเหตุผลที่ชัดเจน หรือเกณฑ์ข้อตกลงที่เป็นสากล โดยทั่วไปพิจารณาจากองค์ประกอบในด้านต่างๆ เช่น การสูงอายุตามวัยหรือตามปีปฏิทินที่ผ่านไป การเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยาของสภาพร่างกายและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิต หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพและบทบาททางสังคมของบุคคล มาตรฐานที่ใช้ในการกำหนดได้ ส่วนใหญ่เป็นการกำหนดโดยใช้อายุตามปีปฏิทินของบุคคลที่เชื่อว่าสามารถแสดงถึงช่วงวัยของบุคคลที่มีลักษณะของความสูงอายุซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละ

สังคม (Glascock, & Feinman, 1918 อ้างใน สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553; Uotinen, 2005; Orimo et, al., 2006; Anthony, 2010)

คำจำกัดความหรือข้อตกลงเกี่ยวกับคำว่า “ผู้สูงอายุ” (elderly) นั้น องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ไม่ได้มีการกำหนดเกณฑ์อายุเริ่มต้นที่เป็นมาตรฐาน เพียงยอมรับโดยทั่วไปว่าหมายถึงบุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีอายุตามปีปฏิทิน (calendar age, chronological age) ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุเริ่มต้นเดียวกับขององค์การอนามัยโลกที่ใช้ในการกำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุ ในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว แม้ในบางกรณีอาจไม่ได้กำหนดอย่างเป็นทางการหรือระบุชัดเจนทางกฎหมาย แต่โดยส่วนใหญ่มักถูกอ้างอิงหรือตกลงไว้ที่เกณฑ์อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย กำหนดไว้หรือตกลงไว้ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป การมีอายุ 60 ปี ยังเป็นการครบรอบปีนักษัตรรอบที่ 5 และเริ่มต้นปีนักษัตรรอบที่ 6 จากรอบปีนักษัตร 12 ปี[1] ซึ่งเป็นที่นิยมในการนับในหลายๆ ประเทศทางเอเชีย (Cowgill, 1986) สำหรับบางประเทศ เช่น กลุ่มประเทศในภูมิภาคแอฟริกา ถูกเสนอให้ใช้ที่เกณฑ์อายุของบุคคล ตั้งแต่ 50 ปี หรือ 55 ปีขึ้นไป เนื่องจากยังมีอายุไม่ยืนยาวเท่ากับภูมิภาคอื่นๆ (WHO, n.a)

ที่ผ่านมา งานศึกษาจำนวนหนึ่งได้พยายามอธิบายถึง “ลักษณะของความสูงอายุ” เกี่ยวกับความหมายและลักษณะฟังค์ชั่นของการสูงอายุในมุมมองต่างๆ ไว้พอสมควร (Roebuck, 1979; Freund, & Smith, 1999; Uotinen, 2005; Orimo et, al., 2006; Huff Pos, 2012) หากพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายและสุขภาพ ความสูงอายุมักถูกอธิบายในเชิงลบว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวัยที่เป็นระยะสุดท้ายของชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะและพัฒนาการที่ตรงข้ามกับวัยเด็ก มีแต่ความเสื่อมโทรมและสึกหรอซึ่งดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีสภาพร่างกายที่ผิวหนังเหี่ยวย่น ผมหงอกขาว ฟันสั่นคลอน ด้านสุขภาพที่ค่อยๆ เสื่อมสภาพ เรี่ยวแรงน้อยลง เหนื่อยง่าย ตาฝ้าฟาง หูตึง รับกลิ่นรสได้แย่กว่าแต่ก่อน ความจำเริ่มเสื่อม เจ็บป่วยง่ายแต่หายได้ช้า และด้านจิตใจที่ขาดความมั่นใจในตนเอง กังวลง่าย เหงา เศร้าและขี้น้อยใจ บางคนโมโหร้ายและชอบแยกตัว จากลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้นัยที่มีต่อคำว่า ผู้สูงอายุ (หรือ ผู้ที่มีลักษณะของความสูงอายุ) มักถูกตีความในลักษณะ “ความไม่มีประโยชน์” และ “ความเสื่อมถอยด้านศักยภาพในการทำงานและการพึ่งพาตนเอง” (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553) หรือมองว่าผู้สูงอายุมีลักษณะที่เหมือนกันหรือที่เรียกว่ามีการให้ stereotype ผู้สูงอายุในด้านลบ

จากความไม่ชัดเจนในหลักนิยามของความสูงอายุ ในหลายครั้ง คำว่า “ผู้สูงอายุ” จึงมักถูกนำไปอ้างอิงเป็นกลุ่มคนในช่วงวัยที่ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป ควรหยุดหรือเกษียณจากการทำงาน ซึ่งท้ายที่สุดทำให้ความเข้าใจของคนในสังคม เกี่ยวกับอายุเริ่มต้นของการเป็นผู้สูงอายุถูกนำไปผูกติดกับกำหนดเกษียณอายุจากการทำงาน ว่าเป็นที่เกณฑ์อายุเดียวกัน (Roebuck, 1979; Uotinen, 2005; Anthony, 2010) ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นเสมอไป โดยเฉพาะในปัจจุบันที่คนมีอายุยืนยาวขึ้น มีสุขภาพและประสิทธิภาพในการทำงานที่ดี แต่อายุที่หยุดทำงานหรืออายุเกษียณในทางปฏิบัติกลับมีแนวโน้มอยู่ในช่วงอายุที่เร็วขึ้น (เฉลิมพล แจ่มจันทร์, 2555; Orimo et, al., 2006)

---

[1] ปีนักษัตร ได้แก่ ชวด ฉลู ขาล เถาะ มะโรง มะเส็ง มะเมีย มะแม วอก ระกา จอ และกุน

ในมุมมองเชิงนโยบาย ผู้สูงอายุมักถูกจัดเป็นกลุ่มประชากรที่ต้องการการคุ้มครอง การสนับสนุนและการช่วยเหลือจากภาครัฐที่มากกว่าประชากรกลุ่มอื่น ทั้งในเชิงสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้การให้ความหมายกับความสูงอายุ หรือ การเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งกำหนดไว้ในเอกสารนโยบาย หรือกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องมักสะท้อนภาพของกลุ่มประชากรที่มีลักษณะของความเปราะบาง มีความเสี่ยงต่อความยากลำบาก การไม่มีงานทำและไม่มีรายได้ และทำให้ความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับอายุเริ่มต้นของการเข้าสู่ความสูงอายุ ถูกนำไปผูกติดกับอายุที่สามารถเริ่มรับสิทธิ สวัสดิการต่างๆ ที่รัฐเป็นผู้จัดหาให้ (Mujahid, 2006; Anthony, 2010) ประเทศ OECD ส่วนใหญ่ ใช้นิยามผู้สูงอายุ และอายุเกษียณเป็นอายุเดียวกันคือ 65 ปี (OECD, 2012)

ในทำนองเดียวกัน ในต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส และเกาหลีใต้ นิยามผู้สูงอายุไว้ที่ 65 ปี แต่อายุเกษียณที่ 60 ปี ประเทศญี่ปุ่น นิยามผู้สูงอายุที่ 65 ปี แต่เกษียณอายุสำหรับชายที่ 64 ปีและ 62 ปี สำหรับหญิง ประเทศ OECD ส่วนใหญ่ ใช้นิยามผู้สูงอายุ และอายุเกษียณเป็นอายุเดียวกันคือ 65 ปี (OECD, 2012)

2. กระบวนทัศน์และการรับรู้เกี่ยวกับ “ความสูงอายุ”

กระบวนทัศน์ในการศึกษาเกี่ยวกับความเข้าใจ การรับรู้ วิธีคิดและวิธีปฏิบัติของคนในสังคม เกี่ยวกับความสูงอายุ อาจแบ่งได้เป็น กระบวนทัศน์ทางชีววิทยาการแพทย์ และกระบวนทัศน์พฤฒิวิทยาของการประกอบสร้างทางสังคม (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553) กระบวนทัศน์แรกให้ความสำคัญกับร่างกายในฐานะองคาพยพทางชีววิทยา (biological body) ฉายภาพร่างกาย และอวัยวะต่างๆ ของผู้สูงอายุ ในด้านมืดที่เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ความเสื่อมโทรม ความโรยรา และมองว่ากระบวนการของการเข้าสู่ความสูงอายุ เป็นกระบวนการธรรมชาติ มีความเป็นสากลซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ในขณะที่กระบวนทัศน์ที่สอง เชื่อในทฤษฎีประกอบสร้างทางสังคม (social–constructionist theory) ภายใต้มโนทัศน์เกี่ยวกับ การสร้าง “ภาพแทนความจริง” (representation) ว่าภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกรับรู้และเข้าใจนั้น เกิดจากการสร้างภาพแทนความจริงผู้สูงอายุที่ถูกสร้างขึ้นในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม และแต่ละช่วงเวลาซึ่งเป็นเพียงความจริงบางส่วนและไม่ใช่ประสบการณ์ของผู้สูงอายุทุกคน ในสังคมสมัยใหม่ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏมักถูกนำเสนอในด้านลบซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติและการรังเกียจอันเนื่องมาจากอายุ (ageism) ต่อผู้สูงอายุ กระบวนทัศน์นี้จึงให้ความสำคัญต่อการรื้อถอนภาพลักษณ์เชิงลบและการสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกของผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมและการศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้อง (Glascock, & Feinman, 1981 อ้างใน สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553; Uotinen, 2005; Orimo et, al., 2006; Anthony, 2010) การรับรู้เรื่องความสูงอายุ หรือ การเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้เรื่องอายุของบุคคลอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ อายุตามปีปฏิทินหรืออายุตามวัย (Calendar age หรือ Chronological age) อายุทางชีววิทยา (Biological age) อายุทางสังคม (Sociological age) อายุตามอัตวิสัย (Subjective age) และอายุในมิติอื่นๆ

1.1 อายุตามปีปฏิทิน หรือ อายุตามวัย

อายุตามปีปฏิทิน หรือ อายุตามวัย เป็นตัวชี้วัดอายุของบุคคลหนึ่งซึ่งแสดงระยะเวลาจำนวนปีที่บุคคลนั้นมีชีวิตมานับตั้งแต่เกิด เนื่องจากอายุตามปีปฏิทินแสดงเป็นตัวเลขที่เฉพาะเจาะจง สามารถนำมาแสดงเปรียบเทียบระหว่างบุคคล ได้ชัดเจน ทำให้ถูกใช้เป็นเกณฑ์บ่งชี้อายุและการสูงอายุของบุคคล ที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์อายุอื่นๆ

ในหลายประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อายุตามปีปฏิทินที่ 60 ปี (และ 65 ปี สำหรับประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่) มักถูกใช้เป็นเกณฑ์กำหนดความสูงอายุหรือเส้นแบ่งกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุออกจากกลุ่มประชากรที่อยู่ในช่วงวัยกลางคน อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีอายุ 60 ปี เท่ากัน อาจมีลักษณะหรือเงื่อนไขในด้านต่างๆ ทั้ง ทางกายภาพ จิตใจ สุขภาพ หรือบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิหลังทางสังคม ประวัติศาสตร์ คติความเชื่อ ระดับการพัฒนา ภูมิภาค รวมถึง ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ประชากรอายุ 60 ปีในทวีปยุโรปซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาสูง มีแนวโน้มที่จะแข็งแรงและมีสุขภาพในมิติต่างๆ ที่ดีกว่าประชากรอายุ 60 ปี ในทวีปแอฟริกาซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีระดับการพัฒนาที่ต่ำกว่าเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาในช่วงเวลาที่ต่างกัน แม้ในประเทศหรือในภูมิภาคเดียวกัน ประชากรอายุ 60 ปีในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพหรือความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจที่ดีกว่ากว่าประชากรอายุ 60 ปี ในอดีต ด้วยอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวขึ้นและคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ที่พัฒนาดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ดังนั้น ภายใต้แนวคิดในการใช้ “อายุตามปีปฏิทิน” เป็นเกณฑ์กำหนดช่วงวัยสูงอายุ หรือ การเข้าสู่ความสูงอายุของกลุ่มประชากร ปัจจัยอื่นๆ โดยเฉพาะในมิติทางด้านสุขภาพ คุณภาพชีวิต และบทบาทหน้าที่ทางสังคมของบุคคล จึงมักถูกนำมาใช้พิจารณาร่วมด้วย (Anthony, 2010)

2.2 อายุทางชีววิทยา

บางครั้ง เรียกว่า อายุเชิงฟังก์ชั่น (functional age) (Uotinen, 2005) หมายถึง อายุที่อธิบายด้วยการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย (physical aging) และการเปลี่ยนแปลงของสภาพจิตใจของบุคคล (psychological aging) ซึ่งสะท้อนผ่านการเปลี่ยนแปลงของ ลักษณะทางกายภาพเมื่อพิจารณาจากภายนอก (physical appearance) สถานะสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ (health status) หรือ ความสามารถในการทำบทบาทหน้าที่ของบุคคล (functioning)

หลายครั้ง การให้ความหมายต่อการสูงอายุตามการเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยามักถูกนำไปผูกติดกับการสูงอายุตามปีปฏิทิน ภายใต้สมมติฐานที่ว่า สภาพร่างกายหรือความสามารถของบุคคลมักถดถอยหรือเปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนปีที่เพิ่มขึ้นของการมีชีวิตอยู่นับตั้งแต่ปีที่เกิด สมมติฐานนี้อาจจะยังคงเป็นจริง อย่างไรก็ตาม งานศึกษาจำนวนหนึ่งก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ความเร็วของการถดถอยหรือเปลี่ยนแปลงนี้ตามอายุที่เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มที่ช้าลงในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับในอดีต กล่าวได้ว่า ณ อายุตามปีปฏิทินเดียวกัน บุคคลในปัจจุบัน มีแนวโน้มของการสูงอายุตามการเปลี่ยนแปลงทางชีววิทยา สภาพร่างกายและจิตใจ ที่ช้าลงกว่าบุคคลในอดีตนั่นเอง (Orimo et, al., 2006)

2.3 อายุทางสังคม

หมายถึง อายุของบุคคลที่อธิบายด้วยการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพและบทบาททางสังคม (social status and social role) ของบุคคลนั้นในสังคมอาศัยอยู่ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับขั้นของช่วงชีวิตคนในแต่ละช่วง การเข้าสู่ความสูงอายุในทางสังคมมักเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีสถานภาพและบทบาท รวมถึงพฤติกรรมทางสังคมที่แตกต่างไปจากกลุ่มประชากรที่เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบ ในหลายครั้งจากความเข้าใจของสังคมซึ่งนำสถานภาพการทำงานมาใช้เป็นเกณฑ์เปรียบเทียบนี้ ทำให้การเข้าสู่ความสูงอายุถูกนำไปผูกติดกับอายุที่บุคคลหยุดทำงานหรือเกษียณอายุจากการทำงาน

ภายใต้แนวคิด “อายุทางสังคม” วัยสูงอายุ ครอบคลุม ช่วงวัยที่สาม หรือ ช่วงวัยที่สี่ ของชีวิตบุคคลแต่ละคน โดยช่วงวัยที่สาม หมายถึง ช่วงวัยของโอกาสใหม่ๆ ในชีวิตและความเป็นอิสระจากภาระการงานและครอบครัว ในขณะที่ ช่วงวัยที่สี่ หมายถึง วัยที่สุขภาพเริ่มเป็นปัญหามากขึ้น ความสามารถในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ถดถอย บุคคลเริ่มมีการสูญเสียความสามารถในการพึ่งพิงตนเอง และต้องการการสนับสนุนหรือการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น (Uotinen, 2005)

2.4 อายุทางอัตวิสัย

ในที่นี้ อาจเป็นได้ทั้ง อัตวิสัยในระดับบุคคล ซึ่งหมายถึง อายุที่วัดประเมินหรือบ่งชี้จากประสบการณ์ส่วนบุคคลของบุคคลนั้นๆ หรือ อัตวิสัยในระดับชุมชน ซึ่งหมายถึง การสูงอายุของบุคคลซึ่งตัดสินโดยการรับรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ที่บุคคลอาศัยอยู่

ในระดับบุคคล การให้ความหมายของการเข้าสู่ความสูงอายุย่อมแตกต่างไปในแต่ละบุคคล การสูงอายุตามปีปฏิทิน การเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกายและสุขภาพที่ถดถอย การเปลี่ยนแปลงของสถานภาพและบทบาททางสังคม อาจไม่ทำให้อายุทางอัตวิสัย (subjective age) ของบุคคลเปลี่ยนแปลงเลยก็เป็นได้ หรือหากเปลี่ยนแปลงก็ย่อมแตกต่างกันระหว่างบุคคลที่มีประสบการณ์และมุมมองชีวิตที่แตกต่างกัน (Freund, & Smith, 1999)

ในระดับชุมชน ภาพลักษณ์ในเชิงอัตวิสัยต่อความสูงอายุมักได้รับอิทธิพลจากการให้ความหมายต่อการสูงอายุ ทั้งในด้านอายุตามปีปฏิทินที่เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงในรูปลักษณะภายนอก สภาพร่างกายและจิตใจของบุคคล และ การเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาททางสังคมของบุคคล ซึ่งหล่อหลอมผ่านกระบวนการและประสบการณ์ทางสังคมในแต่ละชุมชนที่แตกต่างกัน

2.5 การสูงอายุในมิติอื่นๆ

จากอายุคาดเฉลี่ยของประชากรในประเทศต่างๆ ที่ยืนยาวขึ้น ข้อเสนอหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ การเสนอให้ใช้เกณฑ์จำนวนปีที่คาดว่าบุคคลนั้นจะมีชีวิตอยู่ต่อไปข้างหน้า (remaining life expectancy) เป็นเกณฑ์กำหนดอายุเริ่มต้นของความสูงอายุ แทนที่การใช้จำนวนปีปฏิทิน (calendar years) ที่บุคคลมีอยู่มาแล้วซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน (ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2553) ข้อเสนอนี้เป็นอีกหนึ่งมุมมองของลักษณะการสูงอายุ ซึ่งใช้อายุคาดเฉลี่ยที่เหลืออยู่ของบุคคลเป็นเกณฑ์พิจารณา

ในบางกรณี โดยเฉพาะจากมุมมองเชิงนโยบายด้านสิทธิและสวัสดิการ การสูงอายุ หรือ ความสูงอายุของบุคคล อาจพิจารณาจากระดับของความเปราะบาง (vulnerability) ระดับความยากลำบาก (hardship) และความต้องการความช่วยเหลือหรือความคุ้มครองทางสังคม (needs for social assistance and social protection) ของบุคคลนั้นๆ ร่วมด้วยกับการพิจารณาการสูงอายุตามปีปฏิทิน หรือ การสูงอายุตามสภาพร่างกาย หรือ ลักษณะภายนอก (Roebuck, 1979; Uotinen, 2005)

จะเห็นได้ว่า การรับรู้เรื่องความสูงอายุ หรือการเข้าสู่วัยสูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นทางชีววิทยา สังคม อัตวิสัย หรือจำนวนปีที่คาดว่าจะมีชีวิตอยู่ ต่างเกี่ยวข้องกับอายุตามปีปฏิทินทั้งสิ้น

3. ใครคือ ผู้สูงอายุ? ในต่างประเทศ: อดีต และปัจจุบัน

ในปัจจุบัน ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ ให้คำนิยามของผู้สูงอายุหรืออายุเริ่มต้นของการเข้าสู่ความสูงวัยของบุคคลในแนวทางเดียวกับที่กลุ่มประเทศพัฒนาใช้ ซึ่งมักอ้างอิงตามเกณฑ์กำหนดเกษียณอายุ (retirement age) หรืออายุที่บุคคลทั่วไปหยุดทำงาน อายุเริ่มต้นโดยเฉลี่ย อยู่ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงประเทศไทยและหลายประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Mujahid, 2006) (หรือ 55 ปี สำหรับบางประเทศในแอฟริกา) และ 65 ปีขึ้นไป สำหรับประเทศพัฒนาแล้ว (Anthony, 2010; WHO., n.a.)

ในอดีต ก่อนที่จะมีการกำหนดอายุเกษียณซึ่งถูกใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงในการนิยามผู้สูงอายุเหมือนในปัจจุบัน คำว่า “ผู้สูงอายุ” มักไม่ได้มีการให้คำจำกัดความหรือกำหนดอายุเริ่มต้นไว้อย่างชัดเจนในเอกสารทางการหรือเอกสารทางกฎหมาย เป็นเพียงการรับรู้ การให้ความหมายและสร้างความเข้าใจอย่างหลวมๆ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลหรือในแต่ละชุมชน แต่หากต้องมีการพิจารณา “ความสูงอายุ” ของบุคคลที่มีลักษณะที่เป็นทางการแล้ว สองเงื่อนไขที่มักถูกนำมาพิจารณา ได้แก่ ลักษณะภายนอกของบุคคลที่ต้องแลดู “สูงวัย” และ ลักษณะเชิงฟังค์ชั่นของบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ทั้งหมดต้องพึ่งพิงการช่วยเหลือในการทำกิจกรรมบางอย่างจากผู้อื่น โดยผู้ที่จะถูกพิจารณาว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” ต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะตามเงื่อนไขทั้งสองเงื่อนไขนี้ (Roebuck,1979)

การให้คำจำกัดความ หรือ นิยามคำว่าผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ เกิดขึ้นเมื่อประเทศต่างๆ เริ่มมีการพูดถึงและพัฒนาระบบสวัสดิการ สิทธิประโยชน์สำหรับกลุ่มประชากรวัยสูงอายุ ภายใต้แนวคิดที่ว่าเมื่อประชากรเข้าสู่วัยสูงอายุ จะมีความเสื่อมถอยทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ความสามารถในการทำงานลดลง จึงสมควรได้รับสวัสดิการจากรัฐ ดังนั้นนิยามคำว่าผู้สูงอายุ จึงมักหมายถึง วัยหลังเกษียณจากการทำงาน เช่น ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการกำหนดนิยามของผู้สูงอายุขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1880s–1890s อันเป็นผลมาจากการก่อตั้งระบบบำนาญวัยสูงอายุของภาครัฐ (State Old Age Pension scheme) ขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของบุคคลที่สูงอายุที่จะสามารถรับสิทธิประโยชน์ได้ โดยในยุคนั้นการนิยามก็มีปัญหาของความไม่ชัดเจนและความไม่คงที่ของเกณฑ์การพิจารณาจากการใช้เกณฑ์อายุร่วมกับเกณฑ์ความสามารถในเชิงฟังค์ชั่นของบุคคล นิยามผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิแตกต่างกันไปในแต่ละองค์กร

อยู่ในช่วงอายุ 55, 60, 65, 70 และมีความแตกต่างกันระหว่างหญิง และชาย โดยพิจารณาจากความจำเป็นที่สมควรได้รับสวัสดิการร่วมด้วย เช่น ความยากจน การเป็นหม้ายของหญิง ซึ่งในท้ายที่สุด อายุของการรับบำนาญของผู้สูงอายุที่กำหนดโดยกฎหมายจากระบบบำนาญวัยสูงอายุของภาครัฐ อยู่ที่อายุ 70 ปีขึ้นไป เนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เนื่องจากจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากกว่า ถ้ากำหนดผู้สูงอายุที่ต่ำกว่านี้ (ถูกปรับลงเหลือที่อายุ 65 ปีในภายหลัง สงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากต้องการให้คนรุ่นหลังเข้าสู่ระบบการทำงานได้มากขึ้น เป็นการลดการว่างงาน) ในขณะที่ในช่วงเวลานั้น บุคคลที่น่าที่จะสามารถเรียกได้ว่าเป็น “ผู้สูงอายุ” หากพิจารณาจากลักษณะภายนอกและการทำฟังก์ชั่นในการดูแลตนเอง โดยประมาณน่าจะเริ่มที่อายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป (Roebuck,1979) จากความไม่ชัดเจนในการตีความเกี่ยวกับความสูงอายุและกำหนดอายุเริ่มต้นของการเข้าสู่ความสูงอายุของบุคคล หลังจากนั้นเป็นต้นมา นิยามหรือการกำหนดความหมายของผู้ที่เป็นผู้สูงอายุ จึงมักถูกนำไปเชื่อมโยงหรือใช้เกณฑ์อายุเดียวกับอายุเกษียณหรืออายุที่เริ่มรับบำนาญและสวัสดิการวัยสูงอายุ ในหลายประเทศ (Roebuck, 1979; Uotinen, 2005; Anthony, 2010)

อย่างไรก็ดี จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากรเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ที่เกิดขึ้นแล้วในหลายประเทศ ทั้งประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา การศึกษาจำนวนหนึ่งจึงได้ตั้งคำถามต่อเกณฑ์และอายุเริ่มต้นที่ใช้ในการกำหนดการเป็น “ผู้สูงอายุ” ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มักลงท้ายด้วยข้อสรุปหรือข้อคิดเห็นต่อการเปลี่ยนหรือขยายนิยามอายุเริ่มต้นของผู้สูงอายุไปในช่วงอายุที่สูงขึ้นแล้ว

Orimo, et, al. (2006) ได้ทบทวนหลักการในการนิยามความเป็นผู้สูงอายุในประเทศต่างๆ โดยพบว่าที่ผ่านมายังคงไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการนิยามและหลักฐานสนับสนุนเชิงประจักษ์ที่ชัดเจน โดยในงานศึกษาได้นำเสนอข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ กรณีศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันกำหนดผู้สูงอายุไว้ที่ 65 ปี โดยไม่ทราบเหตุผล ที่ผู้ศึกษาเสนอว่าควรนำมาใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนหรือเกณฑ์ในการนิยามผู้สูงอายุ โดยข้อมูลเชิงสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย ผลการสำรวจทัศนคติต่ออายุเริ่มต้นในการนิยามผู้สูงอายุของสาธารณะ (survey of public attitude) เอกสารรายงานต่างๆ ของคณะกรรมการหรือองค์กรภาครัฐ (governmental reports) การนำเสนอและการเคลื่อนไหวของสื่อต่างๆ ที่มีต่อการนิยามผู้สูงอายุ (media reports and movements) ในขณะที่ข้อมูลอีกด้านซึ่งเป็นในเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์ ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพของผู้สูงอายุ (อายุ 65 ปีขึ้นไป) ในปัจจุบันเปรียบเทียบกับในอดีต ในด้านความสามารถทางกายภาพ (physical activity) การพึ่งพิงตนเองทางฟังค์ชั่น (functional independence) และระดับความยืดหยุ่นของเส้นเลือดในสมอง (youthfulness of cerebral arteries) จากข้อมูลที่แสดงทั้งหมดในตอนท้ายของการศึกษาจึงได้นำไปสู่ข้อเสนอว่า ในการนิยามผู้สูงอายุ สังคมควรคำนึงถึงปัจจัยด้านสถานะทางสุขภาพของคนร่วมด้วย มากกว่าพิจารณาเฉพาะปัจจัยด้านอายุ (ตามปีปฏิทิน) เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังได้เสนอให้มีการขยายอายุนิยามของผู้สูงอายุในญี่ปุ่น ซึ่งปัจจุบันเริ่มต้นที่อายุ 65 ปีขึ้นไป (แต่อายุเกษียณกำหนดที่ 60 ปี กำลังจะมีการพิจารณาเพิ่มเป็น 65 ปี) ให้เป็นในช่วงอายุที่สูงขึ้นที่อายุ 75 ปีขึ้นไปแทน ข้อเสนอนี้ สอดคล้องกับ Tokuda and Hinohara (2008) ซึ่งให้เหตุผลว่า เกณฑ์อายุทางการของผู้สูงอายุที่ 65 ปี เป็นเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้นเมื่อประมาณ 45 ปีที่แล้ว ในขณะซึ่งประชากรของประเทศมีอายุคาดเฉลี่ย

เพียง 68 ปี แต่ในปัจจุบัน เมื่ออายุคาดเฉลี่ยของคนญี่ปุ่นเพิ่มสูงเป็น 86 ปี และ 79 ปี สำหรับ เพศหญิงและเพศชาย ตามลำดับ อีกทั้งบุคคลที่อายุ 65 ปี ยังสามารถทำงานได้อยู่ซึ่งไม่ควรถูกปลดเกษียณด้วยเหตุผลจากการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายทางสุขภาพและระบบบำนาญของประเทศ รวมถึงรักษาขนาดของกำลังแรงงานไม่ให้หดตัวมากเกินไป เกณฑ์การกำหนดความเป็นผู้สูงอายุจึงถูกเสนอว่าควรปรับเพิ่มเป็นที่อายุ 75 ปีขึ้นไป

Long and Pfau (1997) ทำการศึกษาเกี่ยวกับความยากจนและความเปราะบางทางเศรษฐกิจของกลุ่มประชากร จำแนกตามกลุ่มอายุต่างๆ ในประเทศเวียดนาม และพบว่าอัตราความยากจน (poverty rate) ในประชากรสูงอายุของประเทศ (60 ปีขึ้นไป) ซึ่งคาดว่าน่าจะมีอัตราที่สูงกว่าเมื่อเทียบกับประชากรในวัยอื่น กลับมีอัตราที่ต่ำกว่า โดยอัตราความยากจนจำแนกตามกลุ่มอายุมีลักษณะเป็นตัวยู (u–shaped) มีอัตราที่สูงที่สุดในช่วงอายุเด็กที่สุดและสูงอายุที่สุด มีอัตราที่ต่ำที่สุดในช่วงอายุ 50–60 ปี การศึกษานี้จึงได้เสนอว่าการนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปในปัจจุบันของประเทศเวียดนาม อาจยังเป็นในช่วงอายุที่ยังไม่น่าจะเหมาะสม ควรมีการขยายอายุเริ่มต้นของการสูงอายุออกไปโดยพิจารณาจากช่วงอายุที่บุคคลจะเริ่มประสบกับความเปราะบางหรือความยากลำบากทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวคิดนี้คล้ายกับประเทศอังกฤษในระยะเริ่มต้นที่มีการพิจารณาความยากจนร่วมด้วย ซึ่งถือว่าควรเป็นกลุ่มที่ได้รับสวัสดิการจากรัฐเร็วกว่ากลุ่มที่ยากจนน้อยกว่า (Roebuck, 1979)

4. ใครคือ ผู้สูงอายุ?ในประเทศไทย: อดีต และปัจจุบัน

ในประเทศไทย ผู้สูงอายุที่หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปี มีมาอย่างยาวนาน น่าจะเริ่มมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยที่ระบบมูลนาย (Corvée) ซึ่งเป็นระบบที่มีไพร่สำหรับพระมหากษัตริย์หรือขุนนางใช้เป็นกำลังแรงงานในการสงคราม หรือทำงานต่างๆ เช่น การทำเกษตรกรรม และการก่อสร้าง กำหนดให้สิ้นสุดการเป็นไพร่เมื่ออายุ 60 ปี ซึ่งน่าจะเป็นเพราะทางราชการเห็นว่าเป็นผู้ที่มีสุขภาพเสื่อมถอย ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าคนอายุน้อยกว่า

ในสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 หรือสมเด็จพระณารายมหาราชย์ (พ.ศ. 2034–2072) ทรงจัดให้มีการจัดระเบียบกองทัพและแต่งตำราพิชัยสงคราม โดยโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำบัญชีกำลังพลใน พ.ศ. 2061 เพื่อเกณฑ์พลเมืองเข้ารับราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน โดยกำหนดให้ไพร่ที่เป็นชายอายุตั้งแต่ 18–60 ปี ต้องเข้ารับราชการทหาร ยกเว้นไพร่ที่มีบุตรชายเข้ารับราชการตั้งแต่สามคนขึ้นไป ผู้เป็นบิดาจึงพ้นหน้าที่รับราชการทหาร (พระโหราธิบดี, 2510)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปลายรัชกาลที่ 1 มีการเพิ่มอายุไพร่จาก 60 ปี เป็น 70 ปี เนื่องจากต้องการกำลังพลเพื่อการทหารเป็นจำนวนมาก ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411–2453) ได้มีการออกกฎหมายชื่อว่า “ประกาศกำหนดอายุบุคคนที่เปนฉกรรจ์แลปลดชะรา รัตนโกสินทรศก 118 (พ.ศ. 2443)” ซึ่งลดอายุการปลดชราไพร่เป็น 60 ปี โดยทรงพระราชดำริว่า

“เปนการลำบากแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินยิ่งนัก...แต่นี้ต่อไป ถ้าผู้ใดมีอายุถึง 60 ปี ให้ปลดจากเปนคนฉกรรจ์เปนคนชะรา พ้นจากราชการทั้งปวง” (ชัย เรืองศิลป์, 2527)

ในรัชกาลที่ 5 ราวปี พ.ศ. 2446 ที่มีการทำบัญชีสำมะโนครัวครั้งแรก กำหนดให้ผู้สูงอายุ หรือที่เรียกว่า “วัยชะรา” คือคนที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป (รศรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2551) น่าจะเป็นเพราะคนในสมัยก่อนแก่เร็วกว่าคนในสมัยนี้มาก อายุ 50 ปีก็เป็นปู่ ย่า ตา ยาย แล้ว กลายเป็นผู้อาวุโสในสังคม และสมัยก่อนคนไทยมีอายุเฉลี่ยไม่ยืนยาวนักเฉลี่ย 40 กว่าปีเท่านั้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2550) แต่ได้กำหนดอายุเกษียณของภาคราชการไว้ที่อายุ 55 ปี ตามพระราชบัญญัติเบี้ยบำนาญ ร.ศ.120 (พ.ศ. 2445) และได้มาเปลี่ยนเป็น 60 ปี ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2542)

หลังจากนั้น กระบวนการทำงานของทางราชการ รวมถึงแนวคิดการให้สวัสดิการผู้สูงอายุซึ่งเริ่มใน พ.ศ. 2496 ในสมัยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นการบริการในรูปแบบสถานสงเคราะห์แก่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง คือ สถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค (ปัจจุบันคือ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค) ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 กรมประชาสงเคราะห์จึงได้จัดตั้งกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุและครอบครัวในชุมชน หรือเรียกว่า “กองทุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ” ตามมติเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2535 โดยดำเนินการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลในการสนับสนุนค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจน ถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว หรือไม่มีครอบครัว โดยคัดเลือกมาหมู่บ้านละ 3–5 คน โดยจ่ายเบี้ยยังชีพให้คนละ 200 บาทต่อคนต่อเดือน การดำเนินการเรื่องเบี้ยยังชีพเป็นความรับผิดชอบของศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้านเพื่อพิจารณาหาผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติและสิทธิในการรับสิทธิ์ ต่อมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2541 จึงปรับเบี้ยเพิ่มเป็น 300 บาทต่อคนต่อเดือนโดยได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนมิยาซาว่า (เจียมจิต แสงสุวรรณ, 2555).

พ.ศ. 2546 ได้มีการออกตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดย “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546)

ต่อมาในปี 2552 ตามราชกิจจานุเบกษา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552 โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และมติที่ประชุมคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2552 กำหนดให้มีการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุที่ไม่เป็นผู้ที่ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเงิน 500 บาทต่อคนต่อเดือน ต่อมาในปี 2555 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจ่ายเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุ โดยกำหนดเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้ ผู้สูงอายุ 60–69 ปี จะได้รับ 600 บาท อายุ 70–79 ปี จะได้รับ 700 บาท อายุ 80–89 ปี จะได้รับ 800 บาท และอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับ 1,000 บาท (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กลุ่มยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2554)

ดังนั้นเช่นเดียวกับต่างประเทศ ความหมายของผู้สูงอายุในประเทศไทยจึงผูกติดไปกับอายุเกษียณและอายุที่ได้รับสิทธิ

5. การรับรู้เกี่ยวกับความสูงอายุในประเทศไทย

การรับรู้เรื่องความสูงอายุของประชากรไทย พบเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ คือ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ อายุตามปีปฏิทินหรืออายุตามวัย อายุทางชีววิทยา อายุทางสังคม อายุตามอัตวิสัย และอายุที่คงเหลืออยู่

จากงานของนิศา ชูโต เรื่อง “คนชราไทย” ปี พ.ศ. 2525 โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับความชรา ได้ให้ความหมายของการสูงอายุไว้ 2 ประเด็น คือ 1) ความหมายของการสูงอายุตามปีปฏิทิน และ 2) ความหมายของการสูงอายุทางกายภาพ เมื่อพิจารณาจากความหมายแรก พบว่า ร้อยละ 30 เห็นว่าควรมีอายุ 60 ปี รองลงมา คิดว่าควรมีอายุ 65 ปี (ร้อยละ 26.5) และร้อยละ 15 คิดว่าควรมีอายุต่ำกว่า 60 ปี ส่วนการพิจารณาตามความหมายที่สอง พบว่า ร้อยละ 15 เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นช่วงชีวิตที่ร่างกายอ่อนแอ ร้อยละ 14 เห็นว่าเป็นช่วงวัยที่ลูกแต่งงานหมดแล้ว และร้อยละ 11 เห็นว่าเป็นช่วงที่มีคนอื่นมาทำงานและธุรกิจแทนตนเอง (นิศา ชูโต, 2525)

จากงานของบริบูรณ์ พรพิบูลย์ (2525) เรื่อง “โลกยามชราและแนวการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข” ได้กล่าวถึงอาขยาน หรือสุภาษิต/คำพังเพยของชาวเหนือแต่โบราณ เป็นภูมิปัญญาล้านนา แต่ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้มีอายุตามวัย ช่วงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เป็นช่วงวัยที่คนในภาคเหนือเห็นว่าเริ่มส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายของบุคคลแล้ว ดังนี้

- อายุ 10 ปี คือ อาบน้ำบ่ฮู้หนาว หมายถึง ผู้ที่อาบน้ำไม่เคยหนาว
- อายุ 20 ปี คือ เป็นบ่าวเป็นสาวบ่ก้าย หมายถึง ผู้ในวัยหนุ่มสาวที่สนุกสนานไม่เคยเบื่อหน่ายชีวิต
- อายุ 30 ปี คือ บ่หน่ายสังขาร หมายถึง เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตัวเอง
- อายุ 40 ปี คือ ยะการเหมือนฟ้าผ่า หมายถึง เป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการทำงานเพื่อครอบครัวมั่นคง
- อายุ 50 ปี คือ สาวน้อยด่าบ่เจ็บใจ หมายถึง คนวัยนี้ส่วนมากเป็นคนวัยกลับ คือ กลับไปชอบเด็กสาวๆ
- อายุ 60 ปี คือ ไอเหมือนฟานโขก หมายถึง เริ่มมีร่างกายเสื่อมโทรม เวลาไอมีเสียงดังเหมือนละมั่งหรือเก้งร้อง
- อายุ 70 ปี คือ มะโหกเต็มตัว หมายถึง กลายเป็นผู้ที่เมื่อยขบไปทั้งสังขารและเริ่มจะมีโรคภัยไข้เจ็บ
- อายุ 80 ปี คือ ไค่หัวเหมือนไห้ หมายถึง เมื่อหัวเราะจะมีเสียงเหมือนกับคนร้องไห้
- อายุ 90 ปี คือ ไข้ก็ตายบ่ไข้ก็ตาย หมายถึง มีสังขารแก่เต็มที มีสภาพคล้ายใบไม้ที่แก่จัดและเริ่มจะร่วงหลุดออกจากกิ่งเมื่อใดก็ได้

จากงาน เรื่อง “ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการมีโครงการพัฒนาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย” ปี พ.ศ. 2533 คำว่า “ผู้สูงอายุ” ในสายตาของชาวบ้านอายุระหว่าง 69–80 ปี เห็นว่าคนที่อายุ 55 ปีขึ้นไปถือว่าเริ่มแก่แล้ว โดยเฉพาะผู้หญิง เพราะสุขภาพไม่ดีหรือสังขารร่วงโรยเร็ว และดูแก่เร็วกว่าคนในเมืองที่ชาวบ้านมองว่าอายุ 60 ปีไปแล้วจึงจะเริ่มแก่ นอกจากนี้ชาวบ้านยังให้ความหมายของคำที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ดังนี้ อายุ 55 ปี คือ เริ่มแก่ อายุ 65–70 ปี คือ คนแก่ และอายุ 70 ปีขึ้นไป คือ คนเฒ่า (วีระสิทธิ์ สิทธิ์ไตร และโยธิน แสวงดี, 2533)

จากงานของมาลินี วงษ์สิทธิ์ (2535) เรื่อง “ทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของคนหนุ่มสาวไทย” จากการสอบถามความหมายของการเป็นผู้สูงอายุจากหนุ่มสาว (อายุ 15–44 ปี) พบว่า ชายร้อยละ 25 และหญิงร้อยละ 27 เห็นว่าบุคคลจะแก่เมื่อมีอายุ 50 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นอายุอ่อนกว่าเกณฑ์การให้คำนิยามผู้สูงอายุของไทยถึง 10 ปี รองลงมา ชายร้อยละ 19 และหญิงร้อยละ 15 เห็นว่าบุคคลจะแก่เมื่อมีอายุ 40 ปี สาเหตุเนื่องมาจากคนหนุ่มสาวมองจากความรู้สึกของคนที่อายุน้อยกว่า นอกจากนี้ยังมองว่าผู้หญิงแก่ไวกว่าผู้ชาย แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้หญิงมีอายุขัยเฉลี่ยนานกว่าผู้ชายหลายปี ทำให้ผู้หญิงอยู่ในสภาวะสูงอายุยาวนานกว่าผู้ชาย (มาลินี วงษ์สิทธิ์, 2535)

จากงานของนายแพทย์บรรลุ ศิริพานิช (2555) เรื่อง ปกิณกะ งานผู้สูงอายุ[2] ได้ให้ความหมายของคำที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ดังนี้ 1) ผู้สูงอายุ หมายถึง การเอาอายุเป็นหลักในการเรียก ในที่นี้คือ 60 ปีขึ้นไป 2) คนชรา หมายถึง การเอาลักษณะทางกายภาพเป็นหลักในการเรียก และ 3) ผู้อาวุโส หมายถึง การเอาสถานภาพทางราชการ แก่กว่า เก่ากว่า เป็นหลักในการเรียก นอกจากนี้ มัลลิกา มัติโก และคณะ (2542) พบว่า “ผู้สูงอายุ” คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เป็นวัยที่ทำงานและกิจกรรมต่างๆ ได้พึ่งตนเองและมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้ “คนแก่” คือบุคคลที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป มีสภาพและบทบาทที่ลดลงตามความสามารถของกำลังหรือความแข็งแรงของร่างกาย เป็นกลุ่มที่สังคมเริ่มถอดถอนจากสภาพที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ และคำว่า “ชรา” คือผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป เป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาบุตรหลานในทุกๆ ด้าน

จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2554 พบว่า แม้ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 65 ยังคงเห็นว่าการกำหนดอายุของผู้สูงอายุหรือผู้สูงวัยควรเริ่มที่อายุตั้งแต่ 60 ปี แต่ร้อยละ 21 เห็นว่าควรเริ่ม ณ อายุที่มากกว่า 60 ปี เช่น ที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี ซึ่งสัดส่วนนี้เพิ่มสูงขึ้นกว่าผลการสำรวจในปี พ.ศ. 2550 ที่เท่ากับร้อยละ 18.5 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ เชื่อว่า ผู้สูงอายุ คือบุคคลที่มีอายุเริ่มต้นตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป น่าจะเป็นเพราะการสร้างบรรทัดฐานในการจัดระเบียบทางสังคม ด้วยการให้การจัดลำดับชั้นทางอายุ เป็นเกณฑ์

---

[2] จากเว็บไซต์ http://www.anamai.moph.go.th/advisor/202/20210.html (22 กรกฎาคม 2555)

แบ่งความแตกต่างของความเป็นผู้สูงอายุ (มัลลิกา มัติโก และคณะ, 2542) นอกจากนี้ การศึกษาของ ปรีชา อุปโยคิน และคณะ (2541) พบว่า การที่ผู้สูงอายุยอมรับว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากยอมรับในกฎเกณฑ์ทางสังคม เพราะมีหนังสือจากราชการประกาศว่าผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปีจัดให้เป็นผู้สูงอายุ สำหรับบางคนคิดว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุ เพราะตนได้รับบัตรผู้สูงอายุจากทางราชการ และได้ให้เหตุผลว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุเพราะลูกหลานเรียกตา หรือ ยาย ซึ่งเป็นตำแหน่งทางสังคมที่ผู้ที่มีอายุน้อยจะเรียกผู้ที่มีอายุมากทุกคน เด็กเมื่อเห็นคนสูงอายุรุ่นราวคราวพ่อ แม่ หรือสูงกว่าจะเรียก ปู่ ย่า ตา ยาย แม้จะไม่ใช่ญาติเกี่ยวดองกันก็ตาม

วรชัย ทองไทย (2549) เสนอให้มีการ “เลื่อนอายุเริ่มต้น” ของผู้สูงอายุไทยจากที่ 60 ปี เป็น 65 ปี จากข้อเท็จจริงที่ ประชากรอายุ 60–64 ปี ยังคงทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก (ตาราง 1 และแผนภูมิ 1, 2 ในภาคผนวก) การเลื่อนอายุเริ่มต้นนี้เชื่อว่าจะสอดคล้องตามสภาพความจริงในปัจจุบัน และช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์ (2553) เสนอให้มีการเปลี่ยนหลักการที่ใช้ในการนิยามผู้สูงอายุไทยจากเดิมที่พิจารณาจากเกณฑ์จำนวนปีปฏิทินที่บุคคลมีชีวิตอยู่มาแล้ว มาเป็นเกณฑ์จำนวนปีที่คาดว่าบุคคลจะมีชีวิตอยู่ต่อไปข้างหน้า (remaining life expectancy) แทน ซึ่งหากใช้เกณฑ์พิจารณาดังกล่าว อายุของความเป็นผู้สูงอายุไทยจากแต่เดิมซึ่งกำหนดไว้ที่อายุ 60 ปี เมื่อกว่า 50 ปีที่แล้ว ถูกเสนอให้ขยายออกเป็นที่อายุ 65 ปี ซึ่งเป็นอายุที่บุคคลในปัจจุบันคาดว่าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปข้างหน้าอีกประมาณ 17 ปี ซึ่งใกล้เคียงกับ อายุคาดเฉลี่ยของคนไทย ณ อายุ 60 ปี เมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว (ตาราง 2 ในภาคผนวก) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุมีแนวโน้มสุขภาพดีขึ้น (ตาราง 3 และแผนภูมิ 3 ในภาคผนวก) โดยวัดจากการประเมินสุขภาพตนเอง การประเมินภาวะสุขภาพกายของตนเองเป็นตัวชี้วัดที่ดีและมีประสิทธิภาพในการสะท้อนสุขภาพองค์รวม และภาวะการตาย (Idler, & Benyami, 1997)

นอกจากการรับรู้ความสูงอายุในมิติต่างๆ ของคนไทยดังกล่าวข้างต้น ยังได้มีการใช้คำต่างๆ เรียกผู้มีอายุมากในความหมายที่แตกต่างกันบ้างเชื่อมโยงกับภาวะสุขภาพ และบทบาทที่ลดลง เช่น ผู้สูงอายุ คนชรา คนแก่ คนเฒ่า

6. การใช้คำที่เหมาะสมสำหรับ “ผู้สูงวัย” ในภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ

แต่เดิมการใช้คำเพื่อเรียกบุคคลที่มีอายุมาก จะใช้คำว่า “วัยชรา” ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมไทย[3] ว่า แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม แต่คำนี้ไม่เป็นที่นิยมนัก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและนักวิชาการ เพราะคำนี้ก่อให้เกิดความหดหู่และถดถอยสิ้นหวัง ดังนั้น ในที่ประชุมคณะแพทย์ผู้อาวุโสและผู้สูงอายุจากวงการต่างๆ โดยมี พลตำรวจตรี หลวงอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร เป็นประธาน จึงได้กำหนดคำว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นใช้แทนคำว่า “คนแก่” “คนชรา” เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2505 ซึ่งคำนี้ให้ความหมายที่ยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ชราภาพว่าเป็นผู้ที่สูงทั้งวัยวุฒิและประสบการณ์ (สุรกุล เจนอบรม, 2541) ในภาษาอังกฤษมีความ

[3] พจนานุกรมไทย พ.ศ. 2542

คล้ายคลึงกับภาษาไทย คือให้ใช้คำว่า “Older adults” หรือ “Older people” ซึ่งมีความหมายในทางบวก แทนคำอื่นๆ เช่น Elderly หรือ Senior ซึ่งมีความหมายในทางลบ (รายละเอียดใน ภาคผนวก)

จากสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ มุมมองต่อความเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นไปในทางการสร้างภาพลักษณ์ที่เป็นบวก ทดแทนภาพลักษณ์ในอดีตที่มักเป็นในด้านลบ เพื่อสร้างคุณค่าและความหมายของความสูงอายุแก่กลุ่มประชากรที่จะมีขนาดจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในการที่จะสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมต่อไป ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจประเพณีและวัฒนธรรมซึ่งในบางครั้ง อาจไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดหรือระบุความเป็นผู้สูงอายุ เพื่อให้เป็น ageless society หรือ อาจใช้คำอื่นในการเรียกประชากรกลุ่มนี้ที่ให้ความหมายหรือคุณค่าที่ดีขึ้น เช่น คำว่า New Agers, respected elders, (Huff Post, 2012) หรือ the long–living (Orimo, et, al., 2006)

7. ผลกระทบของการเลื่อนอายุที่ตั้งต้นการเป็นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ปัจจุบันประชากรไทยส่วนใหญ่คิดว่า ผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ถ้ามีการเปลี่ยนนิยามใหม่ให้มีอายุสูงขึ้น เช่น จะมีผลในเชิงจิตวิทยาสังคม และสุขภาพอย่างไรบ้าง?

7.1 บรรทัดฐาน (norm)

บรรทัดฐานทางสังคม (social norm) เป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป การที่ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติดีเป็นที่ยอมรับของสังคม สังคมจึงได้กำหนดบรรทัดฐานหรือแนวทางที่สมาชิกในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ 3 ประการคือ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

1) วิถีประชา (folkways) เป็นลักษณะของพฤติกรรมมนุษย์ที่ได้รับการอบรมขัดเกลาจากสมาชิกรุ่นก่อนๆ นำมาปฏิบัติจนเคยชินเป็นนิสัย เช่น การยกมือไหว้ ทำอย่างอัตโนมัติต่อผู้สูงอายุ

2) จารีต (mores) มีลักษณะคล้ายกับวิถีประชา ที่บุคคลมีความประพฤติมาหลายชั่วรุ่นอายุตลอดจนมีความสลับซับซ้อน มีขั้นตอน มีพิธีรีตองมากขึ้น ตลอดจนมีข้อห้ามต่างๆ ด้วย เช่น การเลี้ยงดูผู้สูงอายุ และทำบุญอุทิศส่วนกุศลเมื่อถึงแก่กรรม ในสังคมชนบทได้กำหนดบรรทัดฐานให้สมาชิกในสังคมต้องปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในฐานะผู้อาวุโสในหมู่บ้าน มีความเคารพนับถือ มีความกตัญญูรู้คุณต่อผู้สูงอายุ

3) กฎหมาย (laws) เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล อะไรควรละเว้นและอะไรต้องทำ ซึ่งได้กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น กฎหมายมรดกที่ผู้สูงอายุจะมอบให้แก่บุตรธิดาที่เลี้ยงดูตน

ความกตัญญูรู้คุณที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ได้หล่อหลอมและยังมีอิทธิพลทำให้คนรุ่นหลังยังมีมุมมองที่ดีต่อผู้สูงอายุ (กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคณะ, 2553)

7.2 คุณค่า (value)

การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสังคม การที่กำลังลดถอย การหยุดหรือการปลดจากงานประจำ การเปลี่ยนแปลงวิถีทางดำเนินชีวิตหลังจากเคยทำมาในช่วงเวลา 20–30 ปี การลดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ ลงวงสังคมแคบ ทำให้เกิดความรู้สึกสูญเสียทางบทบาท ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนทางเศรษฐกิจ ทำให้ความมั่นใจในตนเองในความสามารถและคุณค่าของตนเองลดลง

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงมุมมองของตัวผู้สูงอายุเองในเรื่องของคุณค่าในตัวผู้สูงอายุ พบว่าตัวผู้สูงอายุเองเห็นว่า ทุกคนมีคุณค่า คนที่ยังมีชีวิตอยู่ทุกคน ไม่ว่าจะแก่สักเพียงใด ก็ยังมีโอกาสสร้างคุณค่าให้กับตนเอง หรือเป็นคนที่มีค่าของคนอื่นได้ โดยคุณค่าของคนแก่จะมีมากหรือน้อยก็ด้วยเงื่อนไขดังต่อไปนี้ (ปรีชา อุปโยคิน และคณะ, 2541; วิณา ศิริสุข และคณะ, 2542; มัลลิกา มัติโก และคณะ, 2542)

1) มีคุณค่าเพราะเกิดมานาน มีประสบการณ์มาก สามารถถ่ายทอดสิ่งต่างๆ ไปให้ลูกหลานได้ประสบการณ์ที่มีอยู่ย่อมเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อคนรุ่นหลัง

2) มีคุณค่าเพราะความดี ทั้งนี้ความดีเกิดจาก การมีศาสนา การทำบุญทำทานที่วัด การอยู่ในศีลในธรรม มีเมตตากรุณา จนถึงปฏิบัติตัวไม่ให้เป็นที่รำคาญของลูกหลาน เช่น ไม่พูดมาก ไม่พูดเพ้อเจ้อ และเป็นคนใจดี มีคนนับถือ

3) มีคุณค่าเพราะมีโภคทรัพย์ หรือทรัพย์สินเงินทอง หรือสมบัติที่ผู้สูงอายุเป็นเจ้าของ ประเด็นนี้มีความคิดความเชื่อว่า “คนทั่วไปจะเห็นคุณค่าของคนแก่ถ้าเป็นผู้ที่มีสมบัติ” ดังนั้นคนแก่คนใดที่มีสมบัติก็จะมีคุณค่า คนแก่ที่ไม่มีสมบัติ มีฐานะยากจนก็ไม่มีคุณค่า เพราะลูกหลานไม่สนใจ

4) มีคุณค่าเพราะมีบุญคุณ จากการที่ผู้สูงอายุมีสถานภาพความเป็นพ่อแม่ จึงมีบุญคุณด้วยการให้กำเนิด อบรมเลี้ยงดูลูกๆ มา

5) มีคุณค่าเพราะยังทำประโยชน์ให้กับครอบครัวและสังคมได้

6) มีคุณค่าเพราะเป็นที่พึ่งทางใจ แม้ผู้สูงอายุจะทำอะไรไม่ได้ ไม่มีประโยชน์ในการช่วยงานต่างๆ ไม่มีเงินทองทรัพย์สมบัติ แต่ผู้สูงอายุก็ยังเชื่อว่าตนเองมีคุณค่าทางจิตใจให้ลูกหลานได้

7) มีคุณค่าเพราะมีคนให้คุณค่า เช่น ลูกหลานให้ค่าด้วยการปฏิบัติที่แสดงความเคารพ เอาใจใส่ ดูแลปรนนิบัติ

สำหรับในมุมมองของคนวัยหนุ่มสาวในต่างประเทศ เช่นเกาหลี และฮ่องกง พบว่ามีแนวโน้มในการมองผู้สูงอายุในเชิงลบมากขึ้น (Sung, & Kim, 2003; Cheung, Chan, & Lee, 1999) แต่สำหรับในประเทศไทย พบว่า ทัศนคติของประชากรวัยทำงาน และวัยนักเรียน มีแนวโน้มที่ดีต่อผู้สูงอายุทั้งสองวัย แต่มีมุมมองที่ดีต่อผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป) น้อยกว่าโดยเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุวัยต้น (60–69 ปี) (กาญจนา ตั้งชลทิพย์ และคณะ, 2553)

7.3 รูปแบบการดำเนินชีวิต (lifestyle pattern)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจอันเนื่องจากหยุดงานประจำของคนสูงอายุโดยทั่วๆ ไป คือ การลดบทบาทและเกี่ยวข้องทางสังคม และกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมน้อยลง กิจกรรมต่างๆ ช้าลงไปตามจังหวะของชีวิตตัวเอง วงสังคมแคบลงและการเกี่ยวข้องกับคนอื่นก็จะมีเฉพาะกิจกรรมที่ตัวเองเป็นศูนย์กลาง เช่น การเจ็บป่วย เป็นต้น

กิจกรรมต่างๆ จะน้อยและช้าลง ไม่ค่อยมีการเคลื่อนที่มากนัก การซื้อและจับจ่ายใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ ก็ลดลง กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องผู้รับมากกว่าผู้ให้ และเป็นการกระทำโดยลำพังเอง เช่น อ่านหนังสือ ฟังวิทยุ มากกว่าจะทำเป็นกลุ่มก้อน (นิศา ชูโต, 2525) และด้วยการที่ร่างกายเสื่อมถอยเรี่ยวแรงน้อย การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุจึงแตกต่างจากหนุ่มสาว เมื่ออายุมากแล้ว ไม่เกิดความคล่องตัว ไม่สนุกสนาน ไม่สนใจสิ่งบันเทิง ไม่ชอบเข้าสังคม ไม่ชอบเสียงดัง ไม่ชอบแต่งตัวมาก ไม่อยากมีแฟน อยากแต่จะเข้าวัดถือศีล ฟังเทศน์ การพูดการจาสุภาพเรียบร้อย พูดจามีเหตุผล (วีณา ศิริสุข และคณะ, 2542) สำหรับรูปแบบการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุข ชูศักดิ์ เวชแพศย์ (2532) กล่าวไว้ว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีความสุขมักจะขาดการออกกำลังกาย รับประทานอาหารไม่เหมาะสม นอนไม่ค่อยหลับ รู้สึกหดหู่ ไม่ได้ทำงานที่เป็นประโยชน์อยู่โดดเดี่ยว เครียด สุขภาพไม่ดี ดื่มสุรามาก สูบบุหรี่จัด น้ำหนักมาก และไม่เอาใจใส่ชีวิต

7.4 การนับถือตนเอง ความภูมิใจในตนเอง (self–esteem)

ผู้สูงอายุมองว่าบทบาทของตนเองเปลี่ยนแปลงไปซึ่งอาจไม่ได้หมายความว่ามีบทบาทน้อยลง แต่เป็นการเปลี่ยนบทบาทไปตามวัย ทั้งในเรื่องบทบาททางสังคมและครอบครัว เช่น เปลี่ยนจากบทบาทเป็นผู้ทำไร่ทำนามาเป็นที่ปรึกษาของลูกหลาน ช่วยทำงานบ้านเล็กๆ น้อยๆ เปลี่ยนจากแม่เป็นยายช่วยเลี้ยงหลาน เป็นความภูมิใจในบทบาทที่เป็นผู้สูงอายุเหตุผลเพราะ (ปรีชา อุปโยคิน และคณะ, 2541)

1) ภูมิใจในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตนเอง ผู้สูงอายุที่มีความภูมิใจในลักษณะนี้ โดยให้เหตุผลว่ามีลูกหลานดี คอยดูแลช่วยเหลือ ไม่เคยแสดงกิริยาไม่ดี ลูกหลานให้ความเคารพนับถือปัจจุบันยังคงอบรมสั่งสอนลูกหลานได้ ลูกหลานไม่ทอดทิ้ง ทั้งนี้เพราะตัวเองทำความดีไว้มากจึงมีคนยกย่อง สมัยก่อนอาจมีบทบาทน้อย เดี๋ยวนี้ที่เป็นผู้สูงอายุกลับมีบทบาทมาก เพราะมีคนนับถือมากขึ้น

2) ภูมิใจในความสามารถกับงานที่ได้ทำด้วยตนเองและยังทำอะไรได้บ้าง เช่น ปลูกผักได้ ทำของชำร่วยได้ เลี้ยงดูลูกหลานได้ และภูมิใจที่เป็นคนแก่ที่ได้ทำหน้าที่มามาก ช่วยเหลือผู้คนมากมาย

3) ภูมิใจในสุขภาพร่างกายที่อยู่มาได้ถึงขณะนี้ อยู่ได้ทนกว่าคนอื่น คนอื่นที่มีอายุน้อยกว่าตายไปจำนวนมากแล้ว ดีใจที่ตนเองอยู่ได้นานกว่าคนอื่น เพราะมีสุขภาพดี มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ไม่มีอะไรต้องทำให้คิดมาก

4) ภูมิใจในประสบการณ์ที่มีมากขึ้น ได้พบได้เห็นอะไรมามากสามารถใช้ประสบการณ์แก้ปัญหาช่วยเหลือลูกหลานได้

7.5 การทำงาน

การทำงาน นอกจากมีความจำเป็นทางเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวแล้ว ยังทำให้ผู้ทำงานมีสุขภาพกายและใจสมบูรณ์แข็งแรงเป็นปกติดี มีสถานภาพทางสังคม มีเพื่อนร่วมงาน มีผู้นับหน้าถือตา ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง อย่างไรก็ตามการทำงานประจำมาเป็นระยะเวลานานกว่า 30–40 ปี กำลังกายและสติปัญญาเริ่มเสื่อมถอย คนเราควรจะได้รับการพักผ่อนจากงานประจำที่เคยทำจำเจมาตลอด การศึกษาถึงสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุในอดีต พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เคยมีงานทำมีรายได้ประจำมาก่อน ก็ยังคงทำงานต่อเพื่อหารายได้จากงานที่ทำประจำนั้น (ร้อยละ 40) งานที่ทำส่วนใหญ่ ได้แก่ งานเกษตรกรรมและประกอบธุรกิจส่วนตัวของครอบครัว ในกลุ่มที่ยังทำงานประจำนี้ ร้อยละ 77 ยังประสงค์ที่จะทำงานต่อไปอีกเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจมากกว่าสิ่งอื่นใด จึงทำให้ผู้สูงอายุยังทำงานต่อไปหลังจากอายุ 60 ปีแล้ว จนกระทั่งอายุมากๆ จนทำงานไม่ไหว หรือจนกระทั่งสุขภาพจะไม่อำนวย เพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจ งานที่ทำส่วนใหญ่ ได้แก่งานเกษตรกรรม งานส่วนตัว ด้วยเหตุที่ลักษณะของงานที่คนไทยส่วนใหญ่ทำเป็นงานเกษตรกรรมของครัวเรือน รายได้ต่ำ ไม่มีหลักประกันหลังจากหยุดงานประจำ ดังนั้น อายุการปลดเกษียณจากงานประจำจึงไม่ตายตัวแน่นอน อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่าคนชราจะหยุดทำงานประจำเมื่ออายุเกิน 64 ปีขึ้นไป (นิศา ชูโต, 2525)

สำหรับในปัจจุบันนี้ ผู้สูงอายุมีแนวโน้มในการทำงานมากขึ้น ข้อมูลจากสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2546–2552 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ แสดงให้เห็นว่า ในภาพรวม สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้สูงอายุทั้งหมด มีแนวโน้มสูงขึ้น อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้พบว่าปัจจัยสำคัญๆ ที่มีผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ การศึกษา การไม่ได้รับบำนาญและเงินสนับสนุนจากบุตร การมีหนี้สิน ความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน และจำนวนโรคเรื้อรัง (กุศล สุนทรธาดา, 2553)

การศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น พบว่า การทำงานหลังอายุเกษียณ หรือการทำงานที่ยาวนานขึ้นไม่ว่าจะเป็นงานที่ก่อให้เกิดรายได้ หรืองานอาสาสมัคร มีผลดีต่อสุขภาพจิต เนื่องจากการคงอยู่ของบทบาททางสังคม การมีรายได้ที่ต่อเนื่อง และการสนับสนุนจากสังคม แต่ผลกระทบที่มีต่อสุขภาพจิต มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับวิถีการดำเนินชีวิต การเห็นคุณค่าในตนเอง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม บรรทัดฐานทางสังคม และความเป็นอิสระในการเลือกอาชีพหลังอายุเกษียณ (Maimaris, Hogun, & Lock, 2010) กายกับจิตมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน สุขภาพจิตดีย่อมทำให้สุขภาพกายดีด้วย การตัดสินใจที่จะเกษียณขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น การมีหลักประกันสุขภาพ การได้รับประโยชน์จากการประกันสังคม สุขภาพกาย และสุขภาพจิต รวมถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล (Dwyer, & Mitchell, 1999; Ettner et, al., 1997)

7.6 สุขภาพกาย

ภาวะสูงอายุทางสรีระวิทยาเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุทางร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนกับร่างกายของคนเมื่อวัยสูงขึ้น กระบวนการนี้มี 2 ลักษณะ คือ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยา (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539)

1) การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย เป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและโครงสร้างของร่างกายที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น ตกกระ ผิวบาง เกิดบาดแผลได้ง่าย กล้ามเนื้อลดจำนวนลงทำให้ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อลดลง กระดูกเปราะบาง กระดูผุ กระดูกข้ออักเสบ ฯลฯ

2) การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาเป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายที่เคยใช้งานได้ดี เช่น การใช้สายตา หู ลิ้น ฯลฯ หย่อนสมรรถภาพลง จำนวนเซลล์สมองลดลงทำให้ความจำเสื่อมลงไป ระบบทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร ทางเดินปัสสาวะ ฯลฯ ทำงานได้น้อยลง ทำให้เกิดอาการผิดปกติตามมา เช่น อาหารไม่ย่อย เป็นไข้หวัดได้ง่าย อั้นปัสสาวะไม่ได้ ฯลฯ

ผลการสำรวจสุขภาพของผู้สูงอายุไทยในงานวิจัยจำนวนมาก พบว่าปัญหาหลักของผู้สูงอายุคือ ปัญหาสุขภาพ ทั้งที่สุขภาพไม่สมบูรณ์ ไม่แข็งแรงเช่นแต่ก่อน และปัญหาการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคต่างๆ ซึ่งโรคที่มักพบในผู้สูงอายุทั่วไปได้แก่ ปวดหลัง/เอว ไขข้ออักเสบ ความดันโลหิตสูง โรคกระเพาะ โรคหัวใจ ต้อกระจกตา ต้อเนื้อตา โรคเกี่ยวกับหู อัมพาต/อัมพฤกษ์ และจากการศึกษาของ ปรีชา อุปโยคิน และคณะ (2541) พบว่าผู้สูงอายุยอมรับว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุ เพราะสังเกตและประเมินจากสุขภาพตัวเองเป็นสำคัญ ยอมรับความบกพร่องของร่างกาย และปัญหาสุขภาพโดยได้ยกตัวอย่างภาวะเจ็บป่วยที่สำคัญๆ คือ ปวดเมื่อยตามแขน ขา ไหล่ เข่า ปวดหลัง ปวดข้อ เวลาเดินทางไปไหนมาไหนรู้สึกเหนื่อยง่าย เดินไปได้ไม่ไกลมีความอ่อนเพลีย ไม่มีเรี่ยวแรง และเป็นลมหน้ามืดบ่อยๆ ตามัวมองอะไรไม่ค่อยเห็น หูไม่ค่อยได้ยินเวลาใครพูดต้องใช้มือป้องหู ฟันหลุด ผมหงอก ผิวหนังเหี่ยวย่นเป็นสัญญาณที่บ่งบอกความชราภาพ รวมถึงการมีโรคประจำตัวซึ่งจะไม่ค่อยพบในวัยหนุ่มสาว แต่เมื่อมีอายุมากขึ้นและเป็นผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่หรือแทบทุกคนจะต้องมีโรคใดโรคหนึ่ง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง วัณโรค โรคหัวใจ โรคระบบประสาท

7.7 สุขภาพจิต

ความเป็นผู้สูงอายุสามารถพิจารณาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ (Psychological Aging) ที่เกิดขึ้นในวัยสูงอายุ เช่น ซึมเศร้า จุกจิกจู้จี้ ขี้บ่น น้อยใจ หรือบางคนอาจจะสนุกสนาน ร่าเริง ใจเย็น มีความสงบสุขมากขึ้น ฯลฯ นอกจากนี้ยังรวมไปถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญาด้วย เช่น ระบบความจำเปลี่ยนไป การรับรู้และเรียนรู้เริ่มลดถอยลง สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการของความสูงอายุนี้จะแสดงออกมาให้เห็นทางด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคลอย่างเห็นได้ชัดเจน (สุรกล เจนอบรม, 2541) ความเครียดของผู้สูงอายุมีเช่นเดียวกับบุคคลวัยอื่นๆ ต่างกันในเรื่องการปรับตัวต่อภาวะเครียดไม่เท่ากัน สาเหตุของความเครียดอาจแตกต่างกัน ในผู้สูงอายุจะเกิดจากสิ่งต่อไปนี้ 1) ความบกพร่องของร่างกายที่ทำให้ต้องพึ่งพาผู้อื่น 2) ความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถลดลง 3) การมีโรคประจำตัว และ 4) การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม เช่น การเกษียณอายุ การสูญเสียบทบาทการเป็นหัวหน้าครอบครัว การเสียชีวิตของคู่สมรส ญาติ คนใกล้ชิด หรือเพื่อน ฯลฯ สาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้สูงอายุมีทุกข์ ซึ่งแสดงออกโดยมีอาการซึมเศร้า (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2539; นิศา ชูโต, 2525)

การศึกษาถึงสุขภาพจิตของผู้สูงอายุในระดับประเทศ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะเสี่ยงต่อการมีปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุไทย คือ ภาค เพศ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา ลักษณะความพิการ ความสามารถในการดูแลตนเองในชีวิตประจำวัน อาชีพ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน และภาวะความยากจน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555)

7.8 สวัสดิการ

สิทธิประโยชน์และสวัสดิการของผู้สูงอายุ ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แนวทางปฏิบัติปรากฏในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่เป็นกฎหมายคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ โดยมุ่งให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองได้และดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานหลัก ร่วมกับอีกหลายหน่วยงานสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติที่ชัดเจน กฎหมาย ประกาศและระเบียบที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ครอบคลุมสิทธิด้านต่างๆ ดังนี้ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นของมนุษย์, 2548)

1) การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข เช่น ช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุในแผนกผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการใช้บริการ

2) การศึกษา เช่น การบริการการศึกษาต่อเนื่อง ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน มีหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สูงอายุในการศึกษาขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษา

3) การประกอบอาชีพและการฝึกอาชีพ เป็นบริการจัดหางาน ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับตลาดแรงงาน จัดอบรมหรือฝึกอาชีพ

4) การจัดหาตลาดรองรับสินค้า ให้ความรู้เรื่องการตลาด

5) การลดหย่อนค่าโดยสารและการอำนวยความสะดวกในการเดินทาง เช่น รถโดยสารประจำทาง รถไฟ และรถไฟฟ้าใต้ดิน ลดค่าโดยสารครึ่งราคา ส่วนรถไฟฟ้า BTS จัดลิฟต์บริการตามสถานีหลักๆ

6) การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกทอดทิ้ง โดยช่วยเหลือตามสภาพปัญหา และเบื้องต้นช่วยเหลือ 500 บาท

7) เบี้ยยังชีพ ผู้สูงอายุทุกคนที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์และขึ้นทะเบียนตามกำหนด (ยกเว้นข้าราชการบำนาญ) ได้รับเงินช่วยเหลือเดือนละ 500 บาทตลอดชีวิต ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงดังรายละเอียดที่จะเสนอต่อไป

8) การช่วยเหลือเงินสงเคราะห์จัดการศพรายละ 2,000 บาท

9) การลดหย่อนภาษีเงินได้ สำหรับผู้ที่ดูแลบิดามารดา หักลดหย่อนได้ 30,000 บาทต่อผู้สูงอายุ 1 คน

โครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของประเทศไทยเริ่มดำเนินโครงการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2536 รับผิดชอบโดยกรมประชาสงเคราะห์ โครงการนี้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากจน ประสบปัญหาเดือดร้อน ขาดอุปการะเลี้ยงดู ซึ่งในระยะแรก (ปี พ.ศ. 2536–2537) ได้จัดสรรให้ผู้สูงอายุทุกจังหวัด

หมู่บ้านละ 3–5 คน คนละ 200 บาทต่อเดือน จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพมีทั้งหมด 20,000 คน ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 12 ล้านบาท (3เดือน) โดยจัดสรรเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพให้กับผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติต่อไปนี้ มีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ถูกทอดทิ้ง หรือขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู และไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ (ระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์ เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ พ.ศ. 2543 อ้างใน วรเวศน์ สุวรรณระดา และอาภาพรรณ คำวชิรพิทักษ์, 2552) จนกระทั่งปี พ.ศ. 2542 ได้เพิ่มจำนวนเงินเบี้ยยังชีพ จากเดิมคนละ 200 บาทต่อเดือน เป็นคนละ 300 บาทต่อเดือน

ในช่วงปี พ.ศ. 2540–2546 การให้บริการเบี้ยยังชีพได้ขยายกลุ่มเป้าหมายและงบประมาณเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจรัฐบาลได้จัดสรรเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2545 การดำเนินงานเรื่องเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ได้ถูกถ่ายโอนจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสงเคราะห์เดิม) ให้กระทรวงมหาดไทย (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น) นอกจากนี้ในระเบียบกรมประชาสงเคราะห์ว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพ หรับผู้สูงอายุ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของผู้สูงอายุที่มีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพเพิ่มเติมว่า “ให้ผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติพื้นฐานที่มีปัญหาซ้ำซ้อน สมควรให้ได้รับการพิจารณาก่อน และให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ยากต่อการเข้าถึงบริการของรัฐ ให้มีสิทธิได้รับการพิจารณาในระดับต้นก่อน”

ในปี พ.ศ. 2547–2549 งบประมาณในด้านเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุมีการเติบโตที่เด่นชัด และในวันศุกร์ที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2549 มติคณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติเพิ่มจำนวนเบี้ยยังชีพจากคนละ 300 บาทต่อเดือน เป็นคนละ 500 บาทต่อเดือน ในปี พ.ศ. 2550 รัฐบาลได้จัดสรรเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 1,755,266 คน จำนวนงบประมาณทั้งสิ้น 10,532 ล้านบาท (วรเวศน์ สุวรรณระดา และอาภาพรรณ คำวชิรพิทักษ์, 2552) โดยมีเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์ คือ ต้อง มีสัญชาติไทย และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป และไม่เป็นผู้ได้รับสวัสดิการหรือสิทธิประโยชน์อื่นใดจากหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในปี พ.ศ. 2554 ได้มีมติจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2554 อนุมัติให้กำหนดอัตราเบี้ยยังชีพรายเดือนแบบขั้นบันไดสำหรับผู้สูงอายุ ตามที่กระทรวมหาดไทยเสนอ ให้ดำเนินการตั้งแต่งบประมาณรายจ่ายประจำปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นไป โดยผู้สูงอายุจะได้รับเบี้ยยังชีพ ดังนี้ (สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กลุ่มยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ, 2554)

ผู้สูงอายุ 60–69 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 600 บาท/คน/เดือน

ผู้สูงอายุ 70–79 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 700 บาท/คน/เดือน

ผู้สูงอายุ 80–89 ปี จะได้รับเบี้ยยังชีพ 800 บาท/คน/เดือน

ผู้สูงอายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับเบี้ยยังชีพ 1,000 บาท/คน/เดือน

8. ผลกระทบในทางบวกต่อการเลื่อนอายุเริ่มต้นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

การเลื่อนอายุเริ่มต้นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น น่าจะมีผลทางจิตวิทยาทำให้รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุช้าลง งานวิจัยในต่างประเทศ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การรู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ (Age identity) (เช่น การวัดโดยอายุจริง หักลบจาก คำถามที่ว่า คนจำนวนมากรู้สึกว่าแก่กว่าหรืออ่อนกว่าอายุจริง ส่วนใหญ่คุณคิดว่าคุณอายุเท่าไร) มีผลในแง่บวก เช่น การมีประสิทธิภาพในการจัดการกับการป่วย (Boehmer, 2007) ความพึงพอใจในชีวิต (Westerhol, & Barrett, 2005) ลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะทุพพลภาพ และความดันโลหิตสูง (Demakakos, Gjonca, & Nazroo, 2007) และการตาย (Uotinen, Rantanen, & Suutama, 2005) ผู้ที่รับรู้กระบวนการสูงอายุของตนเองในแง่บวกมากกว่า มีความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมในบ้าน กิจกรรมนอกบ้าน (functional health) สูงกว่า เมื่อควบคุมด้วย สุขภาพ อายุ เพศ เชื้อชาติ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ณ ปีเริ่มต้นของการสำรวจ (Levy et, al., 2002) นอกจากนี้ยังพบว่าผู้หญิงที่รู้สึกว่าตนเองแก่กว่าอายุจริง มีความสัมพันธ์กับการมองในแง่ลบของกระบวนการรับรู้ความชราภาพทางสติปัญญาและเรียนรู้ของตนเอง (Cognitive aging) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการชราภาพที่ประสบความสำเร็จ (successful aging) (Schafer,& Shippee, 2010) อายุตามความรู้สึกมีความสำคัญกว่าอายุจริงตามปีปฏิทินอย่างชัดเจน

ถ้าการเลื่อนผู้สูงอายุให้มีอายุมากขึ้น นำไปสู่การขยายอายุเกษียณ หรืออายุที่เริ่มได้รับสวัสดิการ การทำงานที่ยาวนานขึ้นมีผลทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตดีขึ้น และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีคุณค่าต่อครอบครัว สังคม นอกจากนี้ยังส่งผลต่อระบบการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ จำนวนผู้อยู่ในข่ายได้รับสวัสดิการก็จะลดน้อยลง จำนวนปีที่ผู้สูงอายุจะได้รับสวัสดิการก็จะสั้นลง ทำให้ภาระของรัฐลดลง

9. ผลกระทบในทางลบต่อการเลื่อนอายุเริ่มต้นผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ในทางกลับกัน ถ้าการเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุ ทำให้ได้รับสิทธิ และสวัสดิการช้าลง ทำให้เกิดแรงต่อต้านได้ นอกจากนี้บรรทัดฐานทางสังคมที่ให้ความเคารพ กตัญญูรู้คุณ ต่อผู้สูงอายุ การเพิ่มอายุให้สูงขึ้น อาจทำให้บรรทัดฐานนี้เปลี่ยนไปในทางลบต่อผู้ที่มีอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ผู้สูงอายุ เช่น อายุ 60–64 ปี

บทที่ 3

กรุงเทพมหานคร

บทสรุปสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มในประเด็นการให้ความหมายและคำนิยามของผู้สูงอายุ ในกลุ่มตัวอย่างกรุงเทพมหานคร ดำเนินการในช่วงเดือนธันวาคม 2555–มกราคม 2556 จำนวนทั้งสิ้น 5 กลุ่ม (กลุ่มละ 8 คน) ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยใน 4 กลุ่มแรก ผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นหญิงและชายในวัยทำงานอายุระหว่าง 40–58 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 61–77 ปี ผลการสนทนากลุ่มในภาพรวม สามารถสรุปได้ในแต่ละประเด็นการสนทนา ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือ ผู้ที่ควรจะเรียกว่า “ผู้สูงอายุ” มีการให้นิยามที่หลากหลาย โดยพิจารณาจาก 1) เกณฑ์อายุตามปีปฏิทิน เช่น บุคคลที่มีอายุ 60 65 หรือ 70 ปีขึ้นไป 2) ดูจากลักษณะภายนอก เช่น หน้าตาที่ดูมีอายุหรือแก่ ผิวหนังที่เหี่ยวย่น ผมหงอกสีขาว 3) การมีสุขภาพและความจำไม่ดี 4) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เป็น พ่อ แม่ ปู่ ยา ตา ยาย ทวด 6) ความสามารถในการทำงานลดลง หรือไม่สามารถทำงานได้แล้ว 7) พฤติกรรมและอารมณ์ เช่น จุกจิก ขี้บ่น ย้ำคิดย้ำทำ และ 8) เป็นวัยที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น

อย่างไรก็ตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการนิยามความเป็นผู้สูงอายุค่อนข้างจะเป็นในเชิงลบ หากพิจารณาในด้านบวกแล้ว การนิยามความเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ จะนึกถึงการมีคุณค่าของผู้สูงอายุ และการสั่งสมประสบการณ์ ทั้งนี้ คำว่า “คุณค่า” (ของผู้สูงอายุ) อาจหมายถึงคุณค่าทั้งทางสังคม ทางครอบครัว และคุณค่าต่อตัวเอง

นอกจากนี้มีข้อเสนอให้กำหนดนิยามความเป็นผู้สูงอายุด้วยอายุที่เป็นตัวเลข ผสมผสานกับนิยามเชิงบวกที่เน้นคุณค่า และประสบการณ์ ของตัวผู้สูงอายุ เช่น “ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ซึ่งมีทั้งคุณค่าและประสบการณ์” เป็นต้น

2. ความแตกต่างของคำเรียก

คำเรียกที่สะท้อน “ความสูงอายุ” ที่นิยมใช้กันอยู่ในปัจจุบัน มีความหลากหลาย เช่นคำว่า ผู้สูงอายุ คนชรา ผู้เฒ่า พ่อเฒ่า แม่เฒ่า คำเหล่านี้สามารถเรียงลำดับความสูงอายุ จากน้อยไปมาก ได้ดังนี้

ผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส เป็นบุคคลที่ยังมีความจำดีอยู่ ยังสามารถทำงานได้ มีอายุระหว่าง 65–70 ปี

คนชรา ผู้เฒ่า (พ่อเฒ่า แม่เฒ่า) สะท้อนความไม่แข็งแรง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่น คือคนที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้แสดงความเห็นว่า คำเรียก ผู้สูงอายุเป็นคำเรียกที่ใช้เป็นมาตรฐานสากล ส่วนคำเรียก ผู้เฒ่า พ่อเฒ่า แม่เฒ่า เป็นภาษาท้องถิ่นเป็นคำเรียกที่ใช้กันสำหรับคนต่างจังหวัด

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

สำหรับความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีความคิดเห็นออกเป็น 2 แนวทาง คือ เห็นควรว่าเหมาะสมแล้ว และเห็นควรว่าไม่เหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่จะเห็นควรว่าไม่เหมาะสม ทั้งนี้เหตุผลต่างๆ จะเชื่อมโยงกับเรื่องของสุขภาพ และการทำงาน เป็นหลัก

เหมาะสม : เพราะมองว่าคนอายุ 60 ปีส่วนใหญ่มีสุขภาพไม่แข็งแรงแล้ว ทั้งนี้ได้ยกตัวอย่างคนในชุมชนที่ตนเองอยู่ว่าส่วนใหญ่คนที่มีอายุประมาณ 30–40 ปี ก็เสียชีวิตแล้วเนื่องจากมีโรคประจำตัว และมีพฤติกรรมการดูแลรักษาสุขภาพไม่ค่อยดี หากนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่อายุที่มากขึ้น เช่น 65 ปีเกรงว่าจะเสียชีวิตก่อนที่จะได้เป็นผู้สูงอายุ

ไม่เหมาะสม : เพราะ ปัจจุบันคนไทยมีอายุยืนยาวและมีสุขภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากมีพฤติกรรมการดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น ในเรื่องของอาหารการกิน มียาบำรุงที่ทำให้สุขภาพดี ให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายมากขึ้น ทำให้คนส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง ยังคงมีสมรรถภาพและความสามารถในการทำงาน ได้ดีกว่าแต่ก่อน ผนวกกับในยุคปัจจุบันคนแต่งงานช้า ทำให้มีลูกช้า เมื่ออายุ 60 ปีก็ยังจำเป็นต้องทำงานอยู่ เนื่องจากยังมีภาระเรื่องการเลี้ยงดูลูก ดังนั้นการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ น่าจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้ โดยเสนอว่า ควรนิยามที่อายุประมาณ 65–70 ปี

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ส่วนใหญ่รายงานว่า การกำหนดตัวเลขหรือคำนิยามผู้สูงอายุ ระหว่างชายกับหญิง ไม่ควรแตกต่างกัน เนื่องจากสิทธิของชายและหญิงเท่ากัน แม้ว่าบางกลุ่มอาชีพ (กลุ่มธุรกิจส่วนตัว) มองว่า ผู้หญิงอาจจะดูร่างกายเสื่อม หรือดูมีอายุเร็วกว่าผู้ชาย เพราะต้องผ่านการคลอดลูก หรือบางกลุ่ม (พนักงานเอกชน) มองว่า ผู้ชายมักไม่ค่อยดูแลตัวเอง ชอบดื่มเหล้าสูบบุหรี่ ทำให้ร่างกายทรุดโทรมเร็วกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตามกลุ่มเกษตรกร

เห็นว่า ผู้หญิงควรถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นผู้สูงอายุเร็วกว่าผู้ชาย คือ ผู้หญิงอายุ 65 ปี และผู้ชายอายุ 70 ปี เนื่องจากร่างกายผู้หญิงเสื่อมเร็วกว่าชาย อันเนื่องมาจากการมีบุตร

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

โดยส่วนใหญ่ มีความเห็นว่าคนเมืองและคนชนบทมีลักษณะของความสูงอายุ “แตกต่างกัน” กล่าวคือ เมื่อดูจากลักษณะภายนอก คนชนบทดูสูงอายุกว่าคนเมือง เพราะทำงานหนักและต้องทำงานกลางแจ้ง โดยเฉพาะงานเกษตรกรรม แต่เมื่อดูจากลักษณะภายในแล้ว เรื่องของสุขภาพ คนชนบทจะแข็งแรงมากกว่าคนเมือง เนื่องจากได้ออกกำลังกายมากกว่า อาหารการกินที่ดีกว่า (สารพิษน้อย) ได้รับอากาศบริสุทธิ์กว่า รวมถึงได้มีโอกาสเข้าวัดทำบุญมากกว่าคนเมือง การเข้าวัดทำบุญ ทำให้คนชนบทมีสุขภาพใจที่ดี ทำให้คลายเครียดมากกว่าคนเมือง เมื่อสุขภาพใจดี ไม่เครียดก็ทำให้สุขภาพกายดีไปด้วยทำให้ร่างกายแข็งแรง

อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามเกี่ยวกับ การกำหนดเกณฑ์หรือนิยามผู้สูงอายุว่าควรแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างคนเมืองและคนชนบท โดยส่วนใหญ่ เห็นว่าไม่ควรแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างคนเมืองกับคนชนบท

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

สำหรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุที่ขยายออกไป เช่น ที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี ประเด็นการสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น ผลกระทบที่จะมีต่อบรรทัดฐานทางสังคมต่อตัวผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อสุขภาพจิต ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- **ผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม**

ผู้ร่วมสนทนาโดยส่วนใหญ่เห็นว่าการเลื่อนอายุของนิยามผู้สูงอายุ จะไม่ส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม ในเรื่องความกตัญญู และความเคารพของเด็กรุ่นหลังที่มีต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากสังคมไทย ส่วนใหญ่จะให้ความเคารพนับถือกับคนที่อาวุโสมากกว่าอยู่แล้ว (อายุมากกว่า) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ในด้านสถานภาพ ความเป็น พ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้า อา

- **ผลกระทบต่อสุขภาพจิต**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ส่งผลกระทบที่ดีต่อสุขภาพจิต เนื่องจากไม่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุ ทำให้รู้สึกว่ายังมีคุณค่า มีกำลังใจ จิตใจสดใส สดชื่น เพราะคิดว่าตนเองยังไม่แก่ ซึ่งจะเป็นผลดีทางด้านจิตใจ

- **ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุได้ขยายอายุการทำงานต่อเนื่องออกไป ทำให้รู้สึกตนเองมีคุณค่ามากขึ้น และด้วยความรู้สึกที่ยังไม่เป็นผู้สูงอายุ ทำให้รู้สึกว่ายังสามารถทำอะไรได้อยู่

ไม่เป็นภาระของคนในครอบครัว เนื่องจากการที่กลายเป็นผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้อื่นเป็นห่วง ต้องคอยมาดูแลเอาใจใส่ แต่ถ้าเลื่อนออกไปก็จะทำให้ลูกหลานคิดว่ายังไม่แก่ ลูกหลานไม่ต้องเป็นห่วง

สำหรับผลกระทบที่มีต่อระดับชุมชน สังคม พบว่า ถ้าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุจาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี ทำให้ชุมชนมีคนหนุ่มสาวมากขึ้น จะทำให้สังคมดีขึ้น เนื่องจากการเลื่อนอายุ ทำให้จำนวนผู้สูงอายุน้อยลง กำลังแรงงานในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้เพิ่มมูลค่าให้กับประเทศชาติ การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมก็จะมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้สูงอายุแล้ว ก็จะออกมาร่วมกันทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การขยายนิยามผู้สูงอายุออกไป ก็ส่งผลทางด้านลบ กับการทำงานของเด็กรุ่นใหม่เช่นกัน เนื่องจาก การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่คิดว่าตนเองยังไม่แก่ และยังสามารถทำงานต่อไปได้ เกิดปัญหาเด็กตกงานกันมากขึ้น

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

มื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุโดยใช้อายุที่สูงขึ้น ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า หากการเลื่อนอายุนิยามไม่ถูกนำไปผูกติดกับอายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพหรือทำให้เกิดผลกระทบใดกับการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เช่นสวัสดิการต่างๆ ของคนอายุ 60–64 ปี การเลื่อนอายุนิยามไปที่อายุ 65 ปี หรือ แม้แต่ที่ 70 ปีก็ไม่น่าจะมีปัญหาหรือแรงต่อต้านจากสังคม ทั้งนี้การที่จะให้สังคมยอมรับถึงการขยายอายุออกไปนั้น มีวิธีการดังต่อไปนี้

- สร้างความมั่นใจว่าจะไม่กระทบกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เนื่องจากประเด็นเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเป็นข้อกังวลของทุกกลุ่ม ดังนั้นทุกกลุ่มเสนอให้ทำการอธิบาย หรือ ประชาสัมพันธ์ให้สังคมรับรู้มากขึ้นในเรื่องการไม่กระทบกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ หากมีการนิยามใหม่ที่ขยายอายุผู้สูงอายุออกไป
- การให้สังคมรับรู้ข้อมูลด้านพัฒนาการด้านนิยามผู้สูงอายุ และข้อมูลด้านโครงสร้างประชากรว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เช่น จำนวนและสัดส่วนของประชากรวัย 60 ปีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สัดส่วนของประชากรวัยเด็ก และวัยทำงานลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากมีข้อมูลเชิงประจักษ์เช่นนี้จะทำให้สังคมยอมรับได้
- การเพิ่มกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ที่ให้คนอายุ 70 ปีเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น กลุ่มผู้สูงอายุมองว่าการเพิ่มกิจกรรมนำผู้สูงอายุที่มีอายุมากเข้ามาร่วมกิจกรรมจะเป็นวิธีการเพิ่มความเชื่อมั่นให้สังคมหรือคนทั่วไปว่า ความหมายของผู้สูงอายุน่าจะมีอายุสูงกว่า 60 ปีขึ้นไป
- การพูดคุยเพื่อเตรียมตัวล่วงหน้าในการใช้ชีวิต หากเลื่อนอายุผู้สูงอายุสูงขึ้น หน่วยงานหรือบริษัทบางแห่งอาจเลื่อนอายุการทำงานออกไปอีก พนักงานที่ทำงานในบริษัทบางคนอาจไม่เห็นด้วย ดังนั้นจำเป็นต้องมีการพูดคุยกับพนักงานว่า พนักงานสามารถเลือกได้ว่าเขาสามารถเกษียณการทำงานก่อนอายุ 65 ปี (ถ้าหาก 65 ปีถูกนิยามใหม่) โดยต้องมีเงื่อนไขด้านผลประโยชน์ที่จะได้รับจากประกันสังคม หรือจากหน่วยงานที่เข้าสังกัดอย่างไรด้วย

กลุ่มเกษตรกร กรุงเทพมหานคร

กลุ่มเกษตรกร ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 3 คน และ หญิง 5 คน (รวม 8 คน) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–67 ปี จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มเกษตรกรให้นิยามผู้สูงอายุไว้ 3 แบบ คือ 1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน คือบุคคลที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป 2) พิจารณาจากความสามารถในการทำงาน คนที่ยังสามารถทำงานได้อยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ และ 3) พิจารณาจากสุขภาพร่างกาย และความจำ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีร่างกายที่เสื่อมโทรมและความจำไม่ดี

2. ความแตกต่างของคำเรียก

กลุ่มเกษตรกร ให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” “คนชรา” และ “ผู้เฒ่า” โดยใช้เกณฑ์ตามอายุปีปฏิทิน ดังนี้

ผู้สูงอายุ คือ คนที่มีอายุ 65–70 ปี

คนชรา คือ คนที่มีอายุ 80–90 ปี

ผู้เฒ่า คือ คนที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไป ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุถ้ากำหนดที่อายุ 60 ปี เหมาะสมหรือไม่ สำหรับกลุ่มเกษตรกร คิดว่าไม่เหมาะสมที่คนอายุ 60 ปีจะถูกเรียกผู้สูงอายุ เห็นควรเรียกว่าผู้สูงอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป เพราะคนทำงานเกษตรกรเจอแดด และออกกำลังกายทุกวัน รวมทั้งได้รับอากาศที่ดี ทำให้โรคภัยไข้เจ็บมีน้อย ดังนั้นเกษตรกรจึงมีความแข็งแรงกว่าคนนั่งทำงานในห้องแอร์ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย สรุปได้ว่าสำหรับคนทำอาชีพเกษตรกรการนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่ 60 ปียังน้อยไป

> *“ผมนะในเรื่องของความแข็งแรง ตอนนี้ผมอายุ 51 ปี ถ้าไม่ตายยังสู้ได้อีก 20 ปี ถ้าไม่เจ็บป่วยนะ 70 ผมทำไหว เพราะอาชีพเกษตรกรได้ออกกำลังกายทุกวันทำให้แข็งแรง ส่วนอาชีพอื่นไม่รู้ ได้ออกกำลังกายทุกวันเหมือนพวกผมทำเกษตรหรือเปล่า แต่ที่แน่ๆ ภายใน 60 ปียังทำงานเก่งอยู่ ยังไหวอยู่นะ” (เกษตรกร ชาย กทม.)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกันว่า ร่างกายผู้หญิงเสื่อมสมรรถภาพเร็วกว่าผู้ชาย เนื่องมาจากผู้หญิงต้องคลอดบุตร และผู้หญิงมีการออกกำลังกายน้อยกว่าผู้ชาย จึงทำให้ร่างกายเสื่อมเร็วกว่าผู้ชาย ดังนั้นเป็นไปได้ที่ผู้หญิงน่าจะถูกเรียกว่าผู้สูงอายุเร็วกว่า แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามถึงอายุที่เหมาะสมของทั้งผู้หญิง และผู้ชายว่าควรกำหนดที่อายุเท่าไร เห็นตรงกันว่า ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย ควรกำหนดที่อายุเท่ากัน คือ 65 ปี เพื่อความเท่าเทียมกัน

“ด้วยความที่ผู้ชายแข็งแรงกว่า ออกกำลังมากกว่า ผู้หญิงซึ่งไม่ออกกำลัง หรือออกกำลังน้อยกว่า จึงทำให้ผู้หญิงดูแก่เร็วกว่าผู้ชาย” (เกษตรกร ชาย กทม.)

“ผู้ชายยิ่งแก่ยิ่งดูดี ผู้หญิงนี่ดูไม่ได้เลยเวลาแก่” (เกษตรกร หญิง กทม.)

“ผู้หญิงเวลาออกลูกนะ พูดง่ายๆ ร่างกายมันไม่เหมือนผู้ชาย อวัยวะข้างในออกลูกแล้วเราก็จะโทรมก่อนผู้ชายฉันรู้สึกนะ ทำงานหนักอะไรก็ไม่ค่อยได้ เวลายกอะไรนี่เจ็บมดลูกนะ เวลาผู้ชายยกไม่เห็นจะเป็นอะไร” (เกษตรกร หญิง กทม.)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

กลุ่มเกษตรกร บางคนมองว่า คนเมืองแข็งแรงน้อยกว่าคนชนบท เนื่องจากคนเมืองอยู่ในห้องแอร์ไม่ได้รับแสงแดด ไม่ออกกำลังกาย แต่คนชนบทอยู่กับอากาศที่บริสุทธิ์ ได้รับแสงแดดเพราะต้องทำงานกลางแจ้ง และการทำงานการแจ้งก็ถือว่าเป็นการออกกำลังกายไปในตัว ดังนั้นคนเมืองก็จะเข้าสู่วัยสูงอายุเร็วกว่าคนชนบท (ในแง่ของสุขภาพร่างกาย) อย่างไรก็ตามบางคนมีมุมมองต่างไปว่า คนเมืองไม่ได้ทำงานหนักเท่าคนชนบท ร่างกายทรุดโทรมช้ากว่าคนชนบท ดังนั้น คนเมืองน่าจะเข้าวัยสูงอายุช้ากว่าคนชนบท แต่เมื่อสอบถามถึงการนิยามผู้สูงอายุระหว่างคนเมืองกับคนชนบท ว่าควรนิยามอายุที่แตกต่างกันหรือไม่ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง ให้ความคิดว่าควรนิยามที่อายุเท่ากัน คือ 65 ปี เพื่อความเท่าเทียมกัน

“คนเมืองบางทีเค้าไม่ต้องทำอะไร ไม่ได้ออกกำลังอะไร เค้าก็อยู่ได้สบายๆ อายุ 65 ปีเค้าก็อยู่ได้สบายๆ คือเค้าไม่ได้ออกกำลังหนักมาก พื้นเพเค้าทำงานสบายๆ ..อย่างคนพื้นเมือง คนชนบท คล้ายๆ ทำเกษตรกรอะไรอย่างนี้ พออายุ 60 กว่ามานี่แรงมันถอยลงนะ ไม่เหมือนคนเมืองที่ดูไม่แก่” (เกษตรกร หญิง กทม.)

“แต่พูดถึงคนเมืองเค้าสวยนะ หน้าตาเค้าสวย ส่วนหน้าตาฉันมีแต่ฝ้านะ แต่พูดถึงว่าความแข็งแรงนะ ยังไงเราก็แข็งแรงกว่า” (เกษตรกร หญิง กทม.)

“สังเกตคนเมืองอยู่บ้านก็แอร์ ทำงานก็แอร์ ขึ้นรถก็แอร์ ถามหน่อยจะไปรับแสงแดดจากที่ไหน สุขภาพร่างกายก็ไม่แข็งแรง” (เกษตรกร ชาย กทม.)

“ถ้าพี่ไปสัมภาษณ์คนเมืองเค้าจะอีกอย่างหนึ่ง เพราะว่าร่างกายเค้าอาจจะไปก่อน เพราะว่าร่างกายเค้าไม่ได้ออกกำลัง” (เกษตรกร ชาย กทม.)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มเกษตรกร ให้ความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ โดยนิยามที่อายุเพิ่มมากขึ้นนั้น ถ้าไม่กระทบเรื่องสวัสดิการที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ เช่น เบี้ยยังชีพ การเลื่อนนิยามที่อายุเพิ่มมากขึ้น ก็ไม่มีผลกระทบอะไรต่อบรรทัดฐานทางสังคม ที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ การแสดงความเคารพของเด็กที่มีต่อผู้ใหญ่ก็ยังเหมือนเดิม เพราะ เด็กก็ยังนับถือคนที่อายุมากกว่าอยู่แล้ว ลูกหลานก็ยังเรียกว่า ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย อย่างเดิม แม้ว่าจะขยายอายุคำนิยามไปที่อายุ 65 ปีก็ตาม

“ถึงจะขยายอายุเพิ่มมากขึ้น ก็ไม่มีผลกระทบอะไร เพราะเด็กถ้าจะนับถืออายุที่เท่าไหร่ เขาก็นับถือ” (เกษตรกร ชาย กทม.)

“จะนับถือหรือไม่นับถือ มันไม่ได้อยู่ที่อายุ ไม่ต้องถึงอายุ 60 ปี เพียงแต่เราโตกว่าเขาก็นับถือแล้ว” (เกษตร หญิง กทม.)

นอกจากนี้ การขยายคำนิยามไปที่อายุ 65 ปี ถึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุนั้น มีผลกระทบในทางบวก ในเรื่องของกำลังใจ (สุขภาพจิต) ทำให้รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ อย่างไรก็ตามคำตอบว่ากำลังใจ (สุขภาพจิต) ส่วนใหญ่กลุ่มผู้ชายจะเป็นผู้ที่เห็นด้วย แต่สำหรับกลุ่มผู้หญิง มองว่าการขยายอายุเรียกผู้สูงอายุไปที่ 65 ปี คงไม่มีผลกระทบด้านสุขภาพจิตมากนัก เพราะในความเป็นจริงด้านสุขภาพกายของผู้หญิงเมื่ออายุ 60–65 ปี เสื่อมถอยแล้ว

“คิดว่ามันก็เป็นกำลังใจอย่างหนึ่ง มันยังไม่แก่นะ ได้มีกำลังใจสู้กับมันหน่อย” (เกษตรกร ชาย กทม.)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สนทนาเห็นว่า หากการขยายนิยามผู้สูงอายุ จาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี คิดว่ามีความเป็นไปได้ ถ้าไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพ ก็สามารถดำเนินการได้โดยไม่มีการต่อต้าน อย่างไรก็ตามหากจะเลื่อนนิยามจริง แล้วทำให้สังคมยอมรับจะต้องมีการอธิบายเหตุผลให้ชัดเจนว่าจะไม่กระทบเรื่องการที่จะให้เขาต้องเกษียณที่อายุ 60 ปี เพราะคนส่วนใหญ่ (ในความคิดของเกษตรกรกลุ่มนี้มองว่า มีคนต้องการเกษียณที่อายุ 60 ปีมีอยู่จำนวนมาก) ต้องการเกษียณอายุ 60 ปี เพื่อรับบำนาญ ถ้าไปขยายให้ช้าขึ้นที่อายุ 65 ปี อาจจะสร้างความไม่พอใจได้ ดังนั้นถ้าไม่เกี่ยวข้องกับอายุเกษียณ ก็ต้องอธิบายให้คนส่วนใหญ่เข้าใจ รวมถึงการอธิบายถึงการไม่เกี่ยวข้องกับอายุที่ได้เบี้ยผู้สูงอายุเมื่อ 60 ปีด้วย เพราะคนที่อายุ 60 ปีจะได้เก็บเงินเบี้ยนี้เอาไว้ยามเมื่อตนเองไม่ได้ทำงานแล้ว

“มันแตกต่างกัน เพราะอายุคนทำราชการเค้าตั้งมา 60 แล้ว พอ 65 เค้าก็คงจะไม่เอากับเราด้วย พอเกษียณ 60 ปุ๊บเค้าก็จะต้องได้รับเบี้ยบำนาญ ถ้าเลื่อนไปเป็น 60 ปีเกษียณ เขาคงไม่ยอม ..แต่ทีนี้ เกษตรกร 60 มันยังทำงานไหว ทีนี้ว่าคนส่วนเยอะในประเทศเค้าก็ต้องยอมรับ 60 ปีในเรื่องของการเกษียณการทำงาน” (เกษตรกร ชาย กทม.)

“เค้าจะยอมรับได้ ..ถ้าแม้นว่าจะเลื่อนอายุเรียกเค้าว่าผู้สูงอายุ 65 ปีก็ไม่เป็นไร เหมือนกับต้องอธิบายให้เค้าฟังให้ชัดเจน ว่าเป็นเพียงคำนิยามเท่านั้น ไม่ได้กระทบเรื่องการเกษียณอายุ หรือ รับเบี้ยยังชีพ” (เกษตรกร หญิง กทม.)

กลุ่มลูกจ้างเอกชน กรุงเทพมหานคร

กลุ่มลูกจ้างเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ร่วมสนทนา ประกอบด้วย ลูกจ้างเอกชนชาย 4 คน และลูกจ้างเอกชนหญิง 4 คน รวม 8 คน ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–55 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึงความหมายของ “ผู้สูงอายุ” กลุ่มลูกจ้างเอกชน มีการให้นิยามโดยพิจารณาจาก 1) สุขภาพร่างกาย การเจ็บป่วย 2) ลักษณะภายนอก เช่น ผิวพรรณเหี่ยวย่น ผมหงอก 3) เป็นวัยที่ต้องการความพึ่งพิง ต้องมีคนคอยดูแล และ 4) ไม่สามารถทำงานได้แล้ว

> *“ผู้สูงอายุ คือ คนแก่แล้วที่จะต้องดูแล เดี๋ยวต้องไปโรงพยาบาล มีเรื่องของการเจ็บป่วยเข้ามา เป็นเรื่องของสุขภาพ จะลุก จะเดิน เริ่มต้องมีคนมาช่วยแล้ว ต้องดูแล” (ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)*

> *“ผู้สูงอายุถ้าเห็นชัดๆ ก็ผิวพรรณ ผม ไปแล้ว มองในแง่รูปลักษณ์ภายนอก ถ้าเห็นคนแก่ก็ โอ้โห ผมหงอกเชียว นอกจากนี้ สมถรรภาพอาจจะลดลงนิดหนึ่ง ขับรถซิ่งอะไรนี่ไม่ได้แล้ว “(ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ลูกจ้างเอกชนที่ร่วมสนทนาให้ความเห็นว่า “ผู้อาวุโส” คือ คนที่ดูมีอายุ แต่ยังทำงานอยู่ “ผู้สูงอายุ” เป็นคำเรียกของคนที่อายุมาก พ้นวัยทำงาน แต่ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ “คนชรา” คือ บุคคลที่แก่กว่าผู้สูงอายุ เป็นบุคคลที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้แล้ว ต้องการความช่วยเหลือจากลูกหลานคอยดูแล เช่น การอาบน้ำ เช็ดตัว ป้อนข้าว ป้อนน้ำ เป็นต้น

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชน ทุกคนบอกว่าไม่เหมาะสม โดยให้เหตุผลประกอบว่า คนสมัยก่อนมีลูกเร็ว ถ้าเกษียณอายุ 60 ปี ก็อยู่บ้านได้สบายมีลูกเลี้ยง แต่สังคมสมัยนี้เกษียณ 60 ปีแล้วอยู่บ้านเฉยๆ ไม่ได้ เพราะคนสมัยนี้แต่งงานช้า มีลูกช้า เกษียณ 60 ปีแล้วอยู่เฉยๆ จึงไม่ได้ หลายคนจึงบอกว่า ยังมีแรงอยู่เพราะลูกยังไม่โต ต้องทำงานเพื่อลูก ประเทศที่พัฒนาไปเรื่อยๆ ระบบเศรษฐกิจแข่งขัน ทำให้แต่งงานช้า มีลูกช้าหรือไม่มีลูก ดังนั้นจึงต้องยืดอายุการทำงาน

อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามถึงอายุที่เหมาะสมที่จะเรียกว่าผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่เห็นว่า 65 ปี แต่บางคนเห็นว่า 70 ปี ยังแข็งแรงและยังทำงานได้อยู่ ดังนั้นถ้ายังไม่ถึง 65 ปี หรือ 70 ปี ก็ไม่ควรเรียกผู้สูงอายุ แต่มีความคิดเห็นส่วนหนึ่งบอกว่า การที่ให้นิยามให้ 70 ปีเป็นผู้สูงอายุอาจจะมากเกินไป เพราะต้องให้โอกาสเด็กรุ่นใหม่ให้มาทดแทนหรือทำงานแทนตำแหน่งของคนรุ่นเก่าบ้าง ในที่สุดกลุ่มสนทนานี้ให้จุดตัดแน่นอนว่าควรเป็น 65 ปี ที่เรียกผู้สูงอายุ

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ลูกจ้างเอกชน ให้ความเห็นว่า ความเป็นผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับสุขภาพของแต่ละบุคคล ไม่เกี่ยวกับเพศ แม้ว่าในภาพรวมสามีภรรยาที่สูงอายุ จะเห็นว่าส่วนใหญ่ภรรยาสูงอายุต้องดูแลสามีสูงอายุ แต่นั่นเป็นเพราะในสังคมไทยส่วนใหญ่สามีมักอายุมากกว่าภรรยา ดังนั้นเราจึงเห็นว่าภรรยาต้องเป็นฝ่ายดูแลสามี มากกว่าจะเห็นสามีดูแลภรรยา นอกจากนี้ผู้ชายไม่ดูแลตัวเอง กินเหล้าสูบบุหรี่ ทำให้ดูทรุดโทรม ผู้หญิงรู้จักดูแลตัวเองดีกว่าผู้ชาย จึงทำให้ผู้ชายดูแก่กว่าด้วย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาผู้หญิงและผู้ชายอายุที่เท่ากันเพศไม่น่าสำคัญ แต่ขึ้นอยู่กับการดูแลตัวเองมากกว่า นิยามควรจะเหมือนกัน

> *“ผู้หญิงเริ่มดูแลสุขภาพตัวเอง ส่วนใหญ่นะผู้หญิงจะดูแลตัวเอง คิดว่าผู้หญิงแข็งแรงกว่าผู้ชาย แล้วส่วนใหญ่อายุยืนกว่า ส่วนใหญ่ความอดทนละ ผู้หญิงอดทนกว่าแน่นอน” (ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)*

> *“มีความเห็นต่างนะ ผู้ชายส่วนมากแต่งงานจะอายุเยอะกว่าผู้หญิง ส่วนมากจะแก่กว่าผู้หญิง 5 ปี มันก็เลยกลายเป็นว่าถึงวัยสูงอายุจริง ผู้หญิงก็เลยดูแลผู้ชาย แต่ถ้าถามในวัยเดียวกัน อายุเท่ากัน ไม่ต่างกัน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)*

> *“ผมว่ามันอยู่ที่การดูแลตัวเอง ผู้ชายบางคนกินเหล้า ปล่อยตัว ทำให้ร่างกายโทรม ในขณะที่ผู้หญิงดูแลตัวเองอะไรอย่างนี้ ..ทำให้ผู้ชายแก่เร็วกว่าผู้หญิง” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)*

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในกลุ่มลูกจ้างเอกชน ส่วนใหญ่ เห็นว่าความแตกต่างระหว่างคนในเมืองและชนบทอาจมีอยู่บ้าง แต่เป็นการยากที่จะตัดสินได้ว่ากลุ่มใดแก่เร็วกว่า หรือ กลุ่มใดแก่ช้ากว่า เนื่องจากคนในเมืองแลดูไม่ค่อยแก่เนื่องจากใช้เครื่องประทินหน้า ประทินผิว แต่อาจจะอ่อนแอจากมลพิษและการไม่มีโอกาสได้ออกกำลังกายเหมือนกับคนในชนบทที่ใช้แรงงานเป็นประจำเหมือนเป็นการออกกำลังกายไปในตัว ทำให้ดูแข็งแรง และได้อยู่ในที่มีอากาศบริสุทธิ์มากกว่าคนเมือง ดังนั้นจึงทำให้คนชนบทดูอายุมากกว่าในด้านรูปลักษณ์ภายนอก แต่คนชนบทแข็งแรงกว่า แต่นิยามควรจะเหมือนกัน เพื่อความเท่าเทียมกัน

“อายุเท่ากัน เรากลับไปบ้านนอกนี่ ไม่ใช่คุยตัวเองนะ เค้าดูแก่มากเลยนะ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)

“เค้าดูอายุมากกว่า งานเค้าหนักกว่าเรา แต่เค้าแข็งแรงกว่า แต่ว่าคนกรุงดูสาวกว่า แต่ไม่แข็งแรง...ถ้าไปเดินสวน อย่างของเราไปเดิน ก็ร้องโอ๊ย แต่เค้าเดินสบาย” (ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)

“จะบอกว่าคนชนบทแก่กว่าคนเมืองก็ไม่ได้ ถ้าในด้านภายนอก จะดูคนชนบทแก่กว่า แต่ว่าถ้าในแง่สุขภาพจริงๆ ความแข็งแรง คนชนบทดีกว่า “(ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ลูกจ้างเอกชน ให้ความเห็นว่า การเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไป แล้วทำให้ชุมชนมีความเป็นหนุ่มสาวมากขึ้น จะมีผลกระทบในแง่ของกำลังใจ ชุ่มชื่นมากขึ้น คนที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น ความรู้สึกว่าตนเองเป็น “ภาระ” ของสังคมหรือชุมชนก็จะลดลง เนื่องจากไม่ได้เป็นผู้สูงอายุแล้ว

ทั้งนี้ การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุออกไป จะทำให้เพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศชาติ แม้ว่าจะเกษียณจากการทำงานเมื่ออายุ 60 ปี แต่ในทางจิตวิทยา ก็จะรู้สึกตนเองยังไม่สูงอายุ ยังเป็นพลังที่จะทำอย่างอื่นที่เป็นประโยชน์ให้กับสังคม และครอบครัว ดังนั้นก็จะทำให้ผู้ที่อายุ 60 ปี ทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับสังคมได้อยู่

“ถ้ามองแบบจิตวิทยาเลย เหมือนกับว่าเวลาเราพูดถึงผู้สูงอายุ มันเหมือนกับเป็นภาระ ผู้สูงอายุคือภาระ ของสังคม ถ้าเลื่อนนิยามให้สูงขึ้นแล้วทำให้ผู้สูงอายุน้อยลง ก็แสดงว่าภาระในสังคมก็ลดลง” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)

“จริงๆ แล้ว มันเป็นจิตวิทยาเหมือนกันถ้าบอกว่าคนอายุ 60 ปี เรายังไม่สูงอายุ ก็จะเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศชาติได้ คือ ถ้าสมมุติว่า กรอบยังบอกว่า 60 ปี เป็นผู้สูงอายุในจิตวิทยา เราเป็นผู้สูงอายุแล้วเราควรพักผ่อน แต่ถ้ากรอบบอกว่า 65 ปี เป็นผู้สูงอายุ คนที่อายุ 60 ปีก็จะคิดว่า เฮ้ย เรายังไม่ใช่ผู้สูงอายุ ในทางจิตวิทยา เราไม่ใช่ผู้สูงอายุ เรายังทำประโยชน์ให้กับสังคม ชุมชน ครอบครัว แล้วมันก็จะส่งผลโดยรวมให้กับประเทศชาติ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)

นอกจากนี้เป็นเรื่องของการรับรู้ เรื่องการเตรียมตัวในการใช้ชีวิตหากไม่ได้ทำงานแล้ว (หากอายุเกษียณยังคงเดิมคือ 60 ปี) แต่เรายังไม่ใช่ผู้สูงอายุ (ขยายไปที่ 65 ปีแล้ว) จะมีคนสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนมากน้อยแค่ไหนในช่วงระหว่าง 5 ปี ซึ่งมีข้อเสนอแนะจากคนในกลุ่มสนทนาว่า ถ้าขยายอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปที่ 65 ปี แล้วทุกอย่างยึดตามออกไป เช่น อายุเกษียณก็ยึดไปถึง 65 ปีด้วย แต่ก็สามารถมีข้อยืดหยุ่นให้คนเลือกเกษียณได้ที่อายุตั้งแต่ 55 ปี เพราะอาจมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ หรือ ข้อจำกัดของแต่ละบุคคลก็ตาม โดยมีเงื่อนไขให้คนที่เกษียณที่อายุ 55 ปี ได้ผลประโยชน์ (สะสมในกองทุนประกันสังคม) น้อยกว่าคนที่เกษียณ 60 ปี หรือเกษียณที่อายุ 65 ปี ก็จะเป็นการดีที่สุด

"ดิฉันมองว่ามันอาจจะได้รับผลกระทบ เหมือนเป็น perception ที่เราจะต้องเตรียมตัวว่า เราจะต้องดำรงชีวิตอย่างไร จะมีคนมา support เรามากน้อยแค่ไหน หรือว่ายังไม่มีการ support จากภาครัฐหรือเอกชน เราจะต้องไปทำมาหากินอะไร เงินพอไหม คิดว่ามุมมองการใช้ชีวิตมันก็จะเปลี่ยนไป ก็จะต้องเตรียมตัวไปอีกแบบหนึ่ง อันนี้สำหรับคนที่มีปานกลางหรือคนที่ยังไม่ได้เตรียมตัวมาก แต่สำหรับพวกที่มีอยู่แล้ว หรือพอที่จะช่วยตัวเองได้ ก็อาจจะมีมุมมองอีกแบบหนึ่งว่า จะใช้ชีวิตสบายๆ ยังไง" (ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้ร่วมสนทนาทุกคนเห็นว่าการเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปเป็นเรื่องที่ดีและเหมาะสม แต่การเลื่อนนิยามไม่ควรส่งผลกระทบ เกี่ยวกับความช่วยเหลือจากรัฐบาล เช่นสวัสดิการต่างๆ ซึ่งคนในกลุ่มสนทนาได้เสนอความเป็นไปได้ที่สังคมจะยอมรับคือ การยังคงสวัสดิการที่คนอายุ 60 ปีเคยได้รับ ก็ยังได้รับเมื่อ 60 ปีอยู่ แม้ว่าขยายนิยามผู้สูงอายุออกไปที่ 65 ปีก็ตาม เพราะคนที่ทำงานนอกระบบ เช่น ชาวนา ชาวสวน เขาไม่มีสวัสดิการจากบริษัท หรือ หน่วยงานรองรับ หากขยายอายุนิยามผู้สูงอายุออกไป แล้วเลื่อนสวัสดิการต่างๆ ออกไปที่ 65 ปี จะทำให้เสียผลประโยชน์นั้น เทียบกับคนทำงานในระบบ ยังมีทางเลือก เช่น เงินประกันสังคม

ทั้งนี้การที่จะให้สังคมยอมรับถึงการขยายอายุออกไปนั้น ควรเน้นสื่อประชาสัมพันธ์มากๆ เมื่อคนเสพข้อมูลมาก ก็จะยอมรับเอง โดยเฉพาะเน้นที่ การทำคุณงามความดีของผู้สูงอายุ แม้จะเกษียณออกไปแล้วเขาก็ยังทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ และพยายามสื่อให้ชัดเจนว่าการเปลี่ยนนิยามไม่มีผลกระทบต่อผลประโยชน์ที่ผู้สูงอายุเคยได้รับเมื่ออายุ 60 ปี นอกจากนี้การสื่อสารและให้ความรู้ยังเป็นการให้คนได้รู้ถึงวิวัฒนาการด้านนิยามผู้สูงอายุของต่างประเทศที่พัฒนาแล้ว ว่าเขาได้เพิ่มอายุนิยามผู้สูงอายุได้อย่างไร ทำให้คนได้เห็นโครงสร้างประชากรอีกด้วย

"ตอนนี้ก็เป็นสังคมของการเรียนรู้ เพราะนั้นถ้าเราเน้นเรื่องการให้ข้อมูล ในเชิง positive แล้วก็เน้นสื่อประชาสัมพันธ์เยอะ คิดว่าคนมันเสพข่าวเสพข้อมูล แล้วก็ย้ำไปเรื่อยๆ แล้วระบบการกล่อมเกลาในสังคมมันจะสร้างสิ่งดีๆ ขึ้นในสังคมขึ้นเอง เพราะหลายๆ เรื่องสื่อ lead ไปเรื่อยๆ แล้วยิ่งเด็กสมัยใหม่ ถ้าเราชี้นำให้เค้า ประกายความคิดดีๆ คิดว่าเค้าก็ยอมรับ" (ลูกจ้างเอกชน หญิง กทม.)

"ถ้าให้เราให้ความรู้ และให้เขาได้เห็นโครงสร้างประชากร...พวกนี้ปรับเปลี่ยนไปพัฒนาการไปจากโครงสร้างที่มีคนที่มีวัยทำงานมาก กลายเป็นโครงสร้างที่มีคนวัยทำงานน้อย และกลายไปสู่มีวัยไม่ทำงานเยอะ แล้วถามว่าตรงนี้ใครเป็นคนดูแล อย่างของสิงคโปร์ เขาชัดเพราะคนของเขาอยู่ในระบบทั้งหมด พออยู่ในระบบ ทำไปทำมาสิงคโปร์เขาไม่มีลูกด้วยซ้ำ หรือมีลูกก็มีลูกช้า กลายมีแต่คนใช้เงิน ไม่มีคน contribute ให้กองทุนมันก็เลยต้องขยาย (อายุ) ออกไป ดังนั้น แทนที่เราจะรอตรงนั้น เราก็รีบมองไปข้างหน้า

ไม่ต้องรอให้โครงสร้างประชากร เรา need to change หรือ must change มองไปข้างหน้า คนอายุ 60 ปีจะได้เตรียมตัวด้วย อาจไม่ต้องทำงานที่เดิม ก็ได้ เช่น คนสิงคโปร์อายุ 60 ปี ก็ออกไปขับแท็กซี่ก็เยอะ" (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ กรุงเทพมหานคร

กลุ่มข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร ที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 4 คน และหญิง 4 คน (รวม 8 คน) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 48–60 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในมุมมองของกลุ่มข้าราชการ ความคิดแรกเกี่ยวกับความหมายของผู้สูงอายุ คือ การนึกถึง บิดา มารดา หรือ ปู่ย่า ตายาย ของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป บางส่วนเห็นว่าคือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ตามที่รัฐบาลได้กำหนดไว้ นอกจากนี้การเป็นผู้สูงอายุยังสามารถพิจารณาได้จาก การมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรง ทรุดโทรม สภาพจิตใจเสื่อมถอยแล้ว

> *“พอพูดถึงผู้สูงอายุปั๊บคนแรกที่เราจะนึกถึงคือ พ่อกับแม่เรา เพราะอย่างไรพ่อกับแม่เราก็เป็นปูชนียบุคคลที่เป็นโมเดลของเรา” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

> *“ถ้าพูดถึงผู้สูงอายุก็จะนึกถึง ปู่ย่า ตายายที่เกณฑ์ 70 ขึ้นไป” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

> *“ผู้สูงอายุนี่ คือ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เพราะรัฐบาลกำหนดไว้ คนที่อายุ 60 ปีก็ต้องเกษียณเค้าก็คงดูมามากแล้วทำงานวิจัยมากแล้ว 60 ปีนี่ มันเข้าสู่ในวัยสภาพร่างกาย สภาพจิตใจมันค่อยเสื่อมถอยแล้ว” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

> *“ก็ดูเรื่องสุขภาพร่างกาย ความทรุดโทรมของร่างกาย มองในแง่ผู้สูงอายุ เรื่องสุขภาพก็สำคัญมาก ถ้าสุขภาพไม่ดี มันก็ยิ่งดูแก่” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

นอกจากนี้ กลุ่มอาชีพราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ ได้ให้นิยามเชิงบวกของผู้สูงอายุ โดยเน้นไปทางคุณค่า และการสั่งสมประสบการณ์ คำว่า “คุณค่า” (ของผู้สูงอายุ) อาจหมายถึงคุณค่าทั้งทางสังคม ทางครอบครัว เช่น ช่วยเลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน และคุณค่าต่อตัวเอง

> *“ผู้สูงอายุ คือ ผู้มีประสบการณ์ชีวิต ผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้มีค่าทางสังคม ถึงแม้ว่าร่างกายจะสวนทางกัน ร่างกายอาจจะทรุดโทรม แต่ประสบการณ์ สมองมันมีอะไรที่ทำให้คนรุ่นหลังสามารถที่จะไปเรียนรู้ ไปไขว่คว้าได้” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

> *“คำว่าคุณค่าของผู้สูงอายุ มันก็ครอบคลุม คำว่าคุณค่าทั้งครอบครัว ทั้งสังคม ทั้งตัวเอง เช่น การได้ช่วยเลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน ความรู้ประสบการณ์ที่มีก็สามารถเป็นตัวอย่างให้กับคนรุ่นหลังได้ เป็นประโยชน์ต่อสังคม (ข้าราชการ ชาย กทม.)”*

“ผู้สูงอายุบางคนเค้าบอกว่าระดับนี้เค้ามีคุณค่าแล้ว ทุกคนมีคุณค่าหมด โดยที่ตัวเองเป็นคนกำหนดเองว่าเรามีคุณค่ามากน้อยแค่ไหน อย่างน้อยๆ ก็มีคุณค่าสำหรับคนในครอบครัวเค้า เพราะเป็นผู้ที่มีพระคุณคอยอบรมเลี้ยงดูลูกหลานมาจนแก่เฒ่า” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

เมื่อสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุว่าจำเป็นต้องกำหนดด้วยตัวเลขหรือไม่ กลุ่มราชการ/รัฐวิสาหกิจ ก็ยังยึดกับตัวเลขที่กำหนดผู้สูงอายุ ดังนั้นกลุ่มนี้จึงเสนอว่าควรต้องผสมผสานระหว่างนิยามเชิงบวกที่เน้นที่คุณค่า/ประสบการณ์ และตัวเลขอายุที่จะกำหนดว่าใครคือผู้สูงอายุไว้ด้วย ยกตัวอย่างคำจำกัดความผู้สูงอายุ ได้แก่ “ผู้สูงอายุคือ ผู้มีคุณค่าและประสบการณ์ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป” หรือ “ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ซึ่งมีคุณค่าและประสบการณ์” สาเหตุที่ต้องมีอายุกำกับนอกเหนือจากนิยามเชิงบวก เพราะ ถ้าหากนิยามเชิงบวกอย่างเดียว (ไม่มีตัวเลข) เช่น ด้านคุณค่า จะทำให้ผู้สูงอายุบางกลุ่มที่คนในสังคมไม่เห็นในคุณค่า ต้องพลาดสิทธิ์ต่างๆ ที่ควรจะได้ กลายเป็นคนชายขอบไป

“ถ้าเรากำหนดอายุ ข้อดี คือ การกำหนดกิจกรรมในชุมชน การให้ผลประโยชน์ สิทธิผู้ป่วย กองทุนหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้สูงอายุ การเข้าชมรมผู้สูงอายุ ... ถ้าเราไม่กำหนดตัวเลขสิ่งเหล่านี้ไว้ว่า อายุใดคือผู้สูงอายุ มันจะทำให้บางคนตกหล่นการได้สิทธิ์ เช่น ถ้าเรานิยามว่า ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีคุณค่า ... ถ้าผู้สูงอายุที่พิการ หรือผู้สูงอายุยากจน ซึ่งคนทั่วไปไม่รู้สึกว่ามีคุณค่า ก็จะไม่ได้สิทธิประโยชน์ ไม่ได้รับเงินจากภาครัฐ เพราะเขาไม่มีคุณค่า ทั้งๆ ที่เขาเป็นผู้สูงอายุ” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

“ที่บอกเอาตัวเลขเป็นเกณฑ์ เพราะมีเรื่องสิทธิประโยชน์เกี่ยวข้อง ถ้าหากเราเปลี่ยนปุ๊บปั๊บเป็นนิยามที่ไม่มีตัวเลขกำหนด แล้วกลุ่มไหนล่ะที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ มันหาได้อย่างไร มันกว้าง จะตีความอย่างไรให้ได้เข้ามาอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ เราสามารถเอา 2 ส่วน คือ ตัวเลข และคำนิยามเชิงบวก มาผสมผสานกันด้วย เพราะ ตอนนี้ราชการเอาตัวเลขเป็นเกณฑ์ทั้งนั้น” (ข้าราชการ ชาย กทม.)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ข้าราชการ ที่ร่วมสนทนาให้ความเห็นว่า คำเรียกต่างๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นผู้มีอายุมากนั้น จริงๆ แล้วก็มีความหมายที่ไม่แตกต่าง เพียงแต่การใช้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสถานที่ เช่น คำว่า ผู้สูงอายุ หรือ ผู้อาวุโส เป็นคำเรียกที่เป็นสากลค่อนข้างจะเป็นทางการ ใช้ในหน่วยงานราชการ แต่สำหรับคำเรียก คนแก่ คนชรา พ่อเฒ่า แม่เฒ่า แม่แก่ แม่อุ้ย เป็นคำเรียกที่ชาวบ้านนิยมใช้เรียกผู้สูงอายุ

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

กลุ่มข้าราชการ เห็นควรว่าอายุนิยามผู้สูงอายุควรจะปรับสูงขึ้นกว่าที่อายุ 60 ปี โดยให้เหตุผลว่าปัจจุบันคนไทยมีอายุยืนยาวและมีสุขภาพที่ดีขึ้น เพราะมีพฤติกรรมการดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอาหารการกิน การให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายมากขึ้น จึงทำให้คนที่อายุ 60 ปี ในปัจจุบันนี้ยังคงมีสมรรถภาพและความสามารถในการทำงาน ได้ดีกว่าแต่ก่อน ดังนั้นการนิยามความเป็นผู้สูงอายุน่าจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้ โดยเสนอว่า ควรนิยามที่อายุ 70 ปีขึ้นไป เนื่องจากเมื่อย่างเข้าวัยอายุ 60 ปีก็ยังสามารถทำงานต่อได้อยู่ จนเข้าสู่วัย 65 ปี ร่างกายเริ่มเสื่อม ทั้งความจำ และร่างกายและจะเห็นเด่นชัดก็เมื่ออายุย่างเข้า 70 ปี ดังนั้นการนิยามที่อายุ 70 ปีจึงเห็นควรว่าเหมาะสมที่สุด

> *“ปัจจุบันนี้ คนดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น เริ่มระวังเรื่องอาหารการกินแล้ว ของมันๆ ก็ลด เริ่มออกกำลังกายบ้าง แล้วก็พยายามหาดูข้อมูลเรื่องสุขภาพ เลยทำให้คนมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงขึ้น อายุยืนยาวมากขึ้น ไม่เหมือนเมื่อก่อน ที่ไม่ค่อยดูแลรักษาสุขภาพ” (ข้าราชการ ชาย กทม.)*

> *“ด้วยความที่เราทำงานกันอยู่ในวงราชการ ก็รู้กันอยู่ว่า 60 คือผู้สูงอายุ แต่สำหรับส่วนตัวคือต้อง 70 ปีขึ้นไป ก็คือรุ่นแม่ รุ่นพ่อ รุ่นอา ไปแล้ว ตัดที่อายุ 70 เพราะจะดูตรงร่างกาย มันถดถอย ถึงแม้ว่าคนนั้นยังดูยังหนุ่มยังสาว อย่างไรก็ตามร่างกายกำลังวังชามันจะถดถอยลง” (ข้าราชการ ชาย กทม.)*

> *“เพราะว่าสมัยนี้ 60–65 ปี คนก็ยังต่ออายุราชการได้ ..60 ก็คือวัยเกษียณ ถ้า 65 ยังสามารถทำงานต่อได้อีก บางหน่วยงานก็ยังจ้างอยู่ ถ้าสามารถทำงานได้ ก็สามารถต่ออายุราชการได้ถึง 65 พอหลัง 65 นี่ก็เริ่มเสื่อมแล้ว ทั้งความจำ ร่างกายอะไรก็ไม่ไหวแล้ว ไม่เหมือนกับอยู่ในวัยทำงานด้วย ก็คิดว่า 70 ปี ควรจะเป็นนิยามผู้สูงอายุ” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

กลุ่มข้าราชการ เห็นตรงกันว่าเมื่ออายุที่เท่ากัน ผู้หญิงจะดูมีอายุมากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้หญิงต้องทำงานหนักในการดูแลครอบครัว จึงไม่มีเวลาดูแลตัวเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้หญิงที่เคยมีบุตรมาก่อนสภาพร่างกายจะดูทรุดโทรม ผนวกกับในสังคมปัจจุบัน ผู้ชายมีการดูแลสุขภาพตัวเองมากขึ้น จึงทำให้ผู้หญิงดูมีอายุมากกว่าผู้ชายในขณะที่อายุเท่ากันอย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุทุกคนเห็นว่าควรกำหนดเกณฑ์อายุที่เท่ากัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นการทำร้ายจิตใจกันและเพื่อให้เกิดความเสมอภาคกันระหว่างเพศ

“ผมจำได้คำหนึ่ง ถ้าเอ็งหาแฟนนี่ ต้องหาที่อ่อนกว่าอย่างน้อย 4–5 ปี เพราะว่าผู้หญิงจะดูแก่กว่า ทุกวันนี้ผมก็สังเกตนะ คือผู้หญิงเวลามีครอบครัว มีลูก พอมีลูกปุ๊บขาดการดูแลตัวเอง ..แต่ผมอาจจะไม่ได้ทำงานหนัก แล้วก็ดูแลตัวเอง ..ผมมองว่าผู้หญิงจะเสียเปรียบถ้ามองในอายุเท่ากันจะดูมีอายุมากกว่า” (ข้าราชการ ชาย กทม.)

“อย่างผู้หญิงที่เคยทำงานประจำ พอเกษียณจากงานไปแล้ว ปล่อยตัว เคยใส่ชุดสวยๆ มาทำงาน แต่พอเกษียณ นานๆ ก็ไปเดินห้างทีหนึ่ง ไม่ค่อยได้แต่งตัว ไม่ค่อยได้ดูแลตัวเอง” (ข้าราชการ ชาย กทม.)

“นิยามสูงอายุชาย หญิง น่าจะเหมือนกัน ต้องเหมือนกัน เพราะว่าถ้าต่างกันนี่ มันจะไปทำร้ายจิตใจกันอีก” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

“ผู้ชายทำตัวเป็นผู้มีอำนาจอยู่แล้ว ผู้หญิงทำตัวเป็นผู้พึ่งพา แต่ทุกวันนี้ผู้หญิงไม่ได้พึ่งพา เพราะฉะนั้นมันจะต้องเท่ากัน เมื่อก่อนเพศชายเป็นผู้นำ แต่ ณ วันนี้เราไปด้วยกัน เพราะฉะนั้นน่าจะมีคำนิยามเดียวกัน” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

กลุ่มข้าราชการ ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า คนชนบทมีความแข็งแรงของร่างกายรวมถึงสุขภาพทั่วไปที่น่าจะดีกว่าคนในเมือง แต่มีลักษณะภายนอกที่แลดูสูงอายุและทรุดโทรมกว่าคนในเมือง แต่การอภิปรายก็นำไปสู่ข้อสังเกตว่า ในปัจจุบันคนเมืองและคนชนบท อาจจะไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักเมื่อเทียบกับในอดีต เนื่องจากการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างพื้นที่สะดวกมากขึ้น พื้นที่ส่วนใหญ่การพัฒนาเข้าไปทั่วถึงทำให้วิถีชีวิตและมาตรฐานการดำรงชีพไม่แตกต่างกันมากนัก

ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ข้าราชการทั้งสองเขตเห็นควรให้กำหนดนิยามที่เกณฑ์อายุเดียวกันทั้งสำหรับประชากรในเขตเมืองและประชากรในเขตชนบท

“ลักษณะคนเมืองกับคนชนบท มันก็ต้องต่างกัน คนเมืองดูดีกว่าคนชนบท คือสมัยก่อนคนชนบทจะยากจน จะไม่ค่อยมีอะไรศิวิไลซ์ แต่ว่าไม่เหมือนคนเมืองจะมีทุกอย่างพร้อม... แต่ถ้าดูเรื่องสุขภาพร่างกายคนชนบทอาจจะดูแข็งแรงกว่าคนเมือง” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

“เดี๋ยวนี้ชนบทเทคโนโลยีก็เข้าถึงแล้ว องค์กรหน่วยงานของรัฐ หรือไม่ก็ภาคเอกชน NGOs อะไรอย่างนี้เค้าก็จะมีเรื่องของการรณรงค์ เพราะฉะนั้นสุขภาพของคนชนบทเค้าก็น่าจะดีขึ้น ถ้าแยกนิยามมันจะกระทบกระเทือนจิตใจคนชนบท ควรกำหนดให้นิยามที่อายุเท่ากัน” (ข้าราชการ หญิง กทม.)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มข้าราชการ แสดงความเห็นว่าการขยายอายุนิยามความเป็นผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบทั้งในแง่บวก และแง่ลบ ถ้ามองในแง่บวก จะดีสำหรับกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถ จะรู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น ยังสามารถทำประโยชน์ต่อไปได้อีก แต่ถ้ามองในแง่ลบ สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นชาวบ้านธรรมดาหรือชาวบ้านระดับรากหญ้า หากเลื่อนนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น เช่น กำหนดที่อายุ 70 ปี อาจเกิดความกังวล และไม่เข้าใจในเรื่องของการได้รับสวัสดิการต่างๆ ว่าจะต้องเลื่อนตามไปด้วยหรือไม่ ทั้งๆ ที่เดิมเคยได้รับตอนอายุ 60 ปี

> *“พอยืดออกมาเหมือนมีแรง เหมือนเป็นการสร้างคุณค่าเพิ่มให้ตัวเราเองด้วย” (ข้าราชการ ชาย กทม.)*

> *“สำหรับความเห็นส่วนตัวคิดว่ากระทบแน่ๆ กระทบในทางที่ดี คือคนที่มีความรู้ความสามารถเค้าจะมีความรู้สึก ตัวเองเหมือนกับเพิ่มค่ามากขึ้น เฮ้ย! เรายังไม่ถึงวัยผู้สูงอายุนะ เพราะว่าอายุมันขยายออกไป แต่สำหรับคนทั่วไป ชาวบ้านหรือรากหญ้านี่ พอนิยามใหม่ออกมา ไอ้ตัวสวัสดิการที่เราไม่ไปแตะนี่ ถ้าเค้าไม่เข้าใจตรงนี้ กลายเป็นกลัวว่าจะได้รับสวัสดิการตอนอายุ 70 หรือเปล่า” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่เกรงว่าชาวบ้านธรรมดาหรือชาวบ้านระดับรากหญ้า หากเลื่อนนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น อาจเกิดความกังวล และไม่เข้าใจในเรื่องของการได้รับสวัสดิการต่างๆ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มส่วนหนึ่ง ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ไม่น่าจะมีผลกระทบอะไรมาก เนื่องจากยุคสมัยเปลี่ยนไป เทคโนโลยีการสื่อสารทันสมัยมากขึ้น การเข้าถึงสื่อได้ง่ายมากขึ้น และด้วยสังคมปัจจุบันในแต่ละชุมชน มีความเข้มแข็งกันมากขึ้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารน่าจะทั่วถึงกัน

> *“เดี๋ยวนี้ แต่ละท้องที่มีชุมชนที่เข้มแข็ง มันจะถึงชาวบ้านมากเลย เพราะฉะนั้นไม่น่าจะตกข่าว เพราะตอนนี้รัฐบาลพยายามหนุนในเรื่องของอบต. แล้วก็ปรับโรงเรียนประถมให้เข้ามาอยู่ในความดูแลของอบต. มีจังหวัดจัดการตัวเอง มีชุมชนเข้มแข็ง ตรงนี้มันช่วยชาวบ้านได้” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งเห็นว่าการขยายนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ที่อายุเพิ่มมากขึ้น ไม่มีผลกระทบต่อคุณค่าของตนเอง และไม่ส่งผลต่อความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ เนื่องจากสังคมไทยยึดถือตามวัฒนธรรมประเพณี ที่สืบต่อกันมา การจะเปลี่ยนนิยามเป็นอย่างอื่น ไม่ได้มีผลอะไรต่อความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่เลย

> *“การเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุให้อายุเพิ่มมากขึ้น ความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ก็ยังคงเดิม เพราะประเทศเรามีวัฒนธรรม มีประเพณี ก็จะปฏิบัติไปตามวัฒนธรรมประเพณี เค้าไม่ได้มาสนใจนิยามผู้สูงอายุหรอก” (ข้าราชการ ชาย กทม.)*

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มข้าราชการเห็นตรงกันว่า การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับของสังคม สามารถทำได้ ตราบใดที่การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุไม่ส่งผลกระทบต่ออายุเริ่มต้นในการรับสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ การเลื่อนหรือขยายนิยามก็น่าจะสามารถดำเนินการได้โดยไม่มีแรงต่อต้านจากสังคม แต่การดำเนินการควรจะค่อยเป็นค่อยไป ต้องใช้เวลาในการประชาสัมพันธ์ ชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่จะมีหรือไม่มีต่อสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมาก

> *“ถ้าเราจะเปลี่ยนนิยามใหม่ คิดว่าสังคมยอมรับได้ มันเหมือนกับคำว่า “ยาบ้า” ตอนเริ่มแรกมันมีความรู้สึกว่าขัดใจเป็นอย่างมาก จาก” ยาม้า” เป็น “ยาบ้า” แต่ในที่สุด คำว่า “ยาม้า” ตอนนี้มันกลายเป็นความทรงจำไปเสียแล้ว คือมันต้องอาศัยเวลานิดหนึ่ง กว่าคนจะยอมรับได้” (ข้าราชการ ชาย กทม.)*

> *“ถามว่าสังคมจะยอมรับได้หรือเปล่า ถ้าเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ ให้อายุที่เพิ่มมากขึ้น คิดว่ายอมรับได้นะ ถ้าไม่ไปส่งผลกระทบต่ออายุเริ่มต้นในการรับสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ ยอมรับได้อยู่แล้ว” (ข้าราชการ หญิง กทม.)*

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว กรุงเทพมหานคร

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวชาย 4 คน และผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหญิง 4 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–58 ปี จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในมุมมองของผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เมื่อสอบถามถึงใครควรจะเรียกว่า ผู้สูงอายุ ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนหนึ่งคำนึงถึงผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ ปู่ ยา ตา ยาย และทวด นอกจากนี้การที่จะเรียกได้ว่าใครคือผู้สูงอายุ ยังสามารถพิจารณาได้จากรูปลักษณ์ภายนอก เช่น รูปร่างหน้าตาที่เหี่ยวย่น ผมสีขาว มีความจำไม่ดี หลงลืม นิสัยขี้บ่น จุกจิก เป็นบุคคลที่พ้นจากวัยทำงาน ไม่สามารถทำงานได้แล้ว คอยอยู่บ้านเลี้ยงหลาน รวมถึงการมีสุขภาพที่ไม่ดี มีปัญหาเรื่องอาหารการกิน

> *“ผู้สูงอายุ จะต้องแก่ๆ ผมขาว ไม่ทำงานแล้ว เลี้ยงแต่หลาน นอกจากนี้ยังขี้บ่นจุกจิกอะไรก็ขวางหูขวางตาไปหมด” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

> *“ผู้สูงอายุ น่าจะเป็นคนที่พ้นจากวัยทำงาน อยู่บ้านคอยเลี้ยงหลาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)*

> *“ผู้สูงอายุ อาหารการกินก็ค่อนข้างยาก เพราะว่ากินไอ้โน่นก็ไม่ได้ ไอ้นี่ก็ไม่ได้ เคี้ยวก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็ต้องทำของเหลว เคี่ยวให้นานๆ เป็นโจ๊ก แล้วก็ทานได้นิดเดียว ก็ต้องคอยหาน้ำผลไม้มาให้ทานแทน ..เพราะถ้าแก่มาก จะทานได้ไม่ได้เยอะ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวทั้งชายและหญิง มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า คำเรียก “ผู้สูงอายุ” เป็นบุคคลที่ยังมีความจำดีอยู่ “ผู้เฒ่า/ชรา” สะท้อนความไม่แข็งแรง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้แล้ว “ผู้อาวุโส” สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ คือ อาวุโสทางวัยวุฒิ และอาวุโสทางคุณวุฒิ ซึ่งอาวุโสทางคุณวุฒิ ไม่จำเป็นต้องมีอายุมากก็ได้

> *“ถ้าสมมุติผู้เฒ่านี่ ค่อนข้างจะไม่แข็งแรง การพูดการจาอะไรจะไม่รับรู้มากแล้ว อันนี้ผู้เฒ่า ..ส่วนผู้อาวุโส ความคิดความอะไรนี่ดี ความจำยังค่อนข้างดี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

“คนชรา ผมว่าคล้ายๆ ผู้เฒ่า คือช่วยเหลือตัวเองไม่ได้แล้ว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

“ความเป็นอาวุโส มันต้องแยก ระหว่างอาวุโสทางวัยวุฒิ หรือ อาวุโสทางคุณวุฒิ ซึ่งอาวุโสทางคุณวุฒิมันไม่จำเป็นต้องแก่ก็ได้” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุถ้ากำหนดที่อายุ 60 ปี เหมาะสมหรือไม่ พบว่าผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าไม่เหมาะสม เพราะปัจจุบันคนอายุที่ 60 ปี ยังดูแข็งแรงอยู่ แม้แต่การขึ้นไปนั่งรถน้ำวันสงกรานต์ ถ้ายังนำคนอายุ 60 ปีขึ้นไปนั่ง ก็จะรู้สึกว่ายังไม่เหมาะสม เพราะยังดูไม่แก่ หรือ แม้แต่การทำงานเอกชน บางแห่งเคยให้ออกจากการทำงานตอนอายุ 55 ปี แต่ปัจจุบันกำหนดอายุที่มากกว่า 55 ปี ก็สามารถยังคงทำงานได้อยู่ ถ้าหากยังคงทำงานไหวอยู่

“คิดว่ายังไม่เหมาะสมนะ น่าจะเลื่อนออกไปได้อีก เนื่องจากคนอายุ 60 ปี เค้ายังแข็งแรงอยู่ เค้ายังไปวิ่ง ไปเล่นกอล์ฟไปทำอะไรได้อยู่นะ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)

“บางคนเค้ายังไม่ยอมนะ เค้ายังไม่ยอมแก่ บางคนอายุ 60 ปีร่างกายเค้าแข็งแรง เค้ามีเวลาว่างที่เยอะขึ้น ก็จะไปออกกำลังกาย สุขภาพจะดีกว่าพวกเราเสียอีก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

“บางครั้งที่ผมไปเทศกาลสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่กัน ซึ่งเอาคนอายุ 60 ปี เป็นผู้สูงอายุ แต่ดูแล้วคนที่นั่งก็ไม่ใช่จะสูงอายุ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

อย่างไรก็ตามมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม แต่เป็นส่วนน้อยเท่านั้น ที่เห็นว่าการนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี เหมาะสมแล้ว เพราะมองว่าคนอายุ 60 ปีส่วนใหญ่มีสุขภาพไม่แข็งแรงแล้ว และในชุมชนที่อาศัยอยู่ จะมีอายุที่ไม่ยืนยาวนัก อายุประมาณ 30–40 ปี ก็เสียชีวิตแล้วเนื่องจากมีโรคประจำตัว และมีพฤติกรรมการดูแลรักษาสุขภาพไม่ค่อยดี หากนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่อายุที่มากขึ้น เช่น 65 ปีเกรงว่าจะเสียชีวิตก่อน ที่จะได้เป็นผู้สูงอายุ

“คิดว่าเหมาะสมแล้วนะ เพราะตอนนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ไหวแล้ว ถ้าสูงกว่านี้ไม่ไหวแล้ว มันงอมแล้ว เพราะคนทุกวันนี้มันแก่ไว มันน้อยมากที่ยังไม่แก่ แก่วัยเพราะสุขภาพร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)

“ปัจจุบันนี้แถวบ้านผมอายุ 40 กว่า 30 กว่าตายหมด มีโรคประจำตัว บ้างก็นอนไหลตายบ้าง กินเหล้าตายบ้าง กำหนดที่อายุ 60 ปีดีแล้ว เผื่อจะได้เป็นผู้สูงอายุได้สัก 10 ปี กำหนดมากกว่านั้นเดี๋ยวจะไม่ได้เป็นผู้สูงอายุตายซะก่อน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ทุกคนมองว่าผู้หญิงดูอายุมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงสูญเสียสมรรถภาพเพราะการ คลอดบุตร และมีความเครียดมากกว่าผู้ชาย แต่การกำหนดผู้สูงอายุควรจะกำหนดเท่ากันทั้งชายและหญิง เพราะจะได้สิทธิเท่ากัน

"ผู้หญิงจะดูอายุมากกว่าผู้ชาย มีความรู้สึกว่าผู้ชาย 60 ปียังดูแข็งแรง ยังไม่อ่อนเปลี้ย ยังไม่ค่อม แต่สำหรับผู้หญิง การทำงานของผู้หญิงที่ต้องใช้ร่างกายค่อนข้างเยอะ เช่น ต้องมีการตั้งท้อง ผู้หญิงจะสูญเสียสุขภาพมากกว่าผู้ชาย เพราะการมีลูก และผู้หญิงมีภาวะความเครียดมากกว่าผู้ชาย ก็เลยทำให้ผู้หญิงดูแก่มากกว่าผู้ชายในขณะที่อายุเท่ากัน" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)

"เห็นด้วยที่ผู้หญิงดูแก่กว่าผู้ชาย เพราะเหมือนกับผู้หญิงสูญเสียร่างกายไปส่วนหนึ่งตอนตั้งท้อง ให้นมบุตร ร่างกายมันใช้งานไปหนัก เพราะฉะนั้นในอายุเดียวกันผู้หญิงแก่ว่าผู้ชายแน่นอน" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวส่วนใหญ่เห็นว่า คนชนบทส่วนใหญ่ดูแข็งแรงกว่าคนเมือง แม้รูปลักษณ์ภายนอกดูเหมือนมีอายุมากกว่าคนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากมีวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ในเรื่องของรูปแบบการทำงาน คนชนบททำงานหนักเหมือนเป็นการออกกำลังกายไปในตัวทำให้ดูแข็งแรง ส่วนอาหารการกินคนชนบทส่วนใหญ่จะได้กินอาหารที่ปลอดสารพิษมากกว่าคนเมือง สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ก็ดีกว่าคนเมือง คนเมืองจะพบกับมลภาวะที่เป็นพิษมากกว่าคนชนบท ดังนั้นจึงทำให้คนชนบทแข็งแรงกว่าคนเมือง สำหรับการนิยามหรือเกณฑ์อายุที่ใช้ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุก็เห็นควรให้กำหนดที่อายุเท่ากัน ไม่แตกต่างกัน

"ผมเคยจัดงานสงกรานต์ มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ บางครั้งคนกรุงเทพฯ อายุ 70 ปี เค้าไม่ออกมาเลยนะ เพราะว่าเค้าไม่ไหวแล้ว มานั่งเป็นเวลานานไม่ไหวแล้ว ต้องเดินไม้เท้า แต่ว่าคนต่างจังหวัด ผมเห็นเค้ายังไหวอยู่ รู้สึกว่าผู้สูงอายุในกรุงเทพฯ ร่างกายมันจะแย่กว่าคนต่างจังหวัด" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

"บางทีคนอายุ 60 ปี ที่อยู่ต่างจังหวัด เค้ายังขุดดินกันอยู่เลย ..ดูอย่างลุงมาลัยสิขนาดแกอายุ 77 ปีแล้ว แกยังไปตัดต้นไม้ แกยังไหว ..คนต่างจังหวัดเสื้อคอกระเช้าตัวหนึ่งผ้าถุงนะ ไปแล้ว" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)

"คนต่างจังหวัดรูปร่างข้างนอกดูแก่กว่า แต่ความแข็งแรงจะแข็งแรงกว่าคนเมือง" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เห็นว่าการขยายนิยามผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น จะส่งผลกระทบที่ดีต่อตัวบุคคลในด้านจิตใจ เนื่องจากยังไม่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุ ทำให้รู้สึกว่ายังมีคุณค่า จิตใจสดใส สดชื่น เนื่องจากรู้สึกว่ายังสามารถทำอะไรได้อยู่ ได้ติดต่อกับสังคมภายนอก ไม่ต้องคอยมาเป็นภาระคนอื่นๆ การที่กลายเป็นผู้สูงอายุ จะทำให้ผู้อื่นเป็นห่วง ต้องคอยมาดูแลเอาใจใส่ แต่ถ้าเลื่อนออกไปก็จะทำให้ลูกหลานคิดว่ายังไม่แก่ ทำให้ลูกหลานไม่ต้องเป็นห่วง เพราะคิดว่ายังไม่แก่

> *“ถ้าเลื่อนอายุไปเป็น 65 ปี แล้วรู้สึกว่าเรายังไม่แก่นะ เรายังทำอะไรได้เยอะแยะ คือเหมือนอยากไปเที่ยวก็ยังไปได้ คือไม่ต้องมาห่วงว่าใครจะตามไป อย่างบางทีไปต่างจังหวัดเห็นเค้าเข็นย่าไปทำบุญ ไอ้อย่างนั้นนะผู้สูงอายุแล้ว อย่างนั้นเป็นภาระที่ลูกหลานต้องเข็นไป แต่อย่างเรานี่ เราไปได้ยังไม่เป็นภาระ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

> *“คิดว่ามันน่าจะมีผลต่อสุขภาพจิตนะเพราะว่าคนอายุ 60 ปีถ้าเลื่อนไป 65 ปี เหมือนใจเค้ารู้สึกฉันยังไม่แก่ เค้าก็จะรู้สึกจิตใจเค้ายังดีอยู่ ฉันยังทำได้อะไรอย่างนี้ เค้าจะดูสดใสสดชื่นมากกว่านะ ..พอ 60 แล้วไปเรียกเค้าผู้สูงอายุ เค้าก็จะ เฮ่อ..ใจมันหงอย” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

> *“จริงๆ นะ ถ้าเค้า 60 แล้วไม่เรียกเค้าผู้สูงอายุ เค้าจะดูสดใสนะ ..ยังสามารถแต่งตัวได้อยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย กทม.)*

สำหรับผลกระทบที่มีต่อระดับชุมชน สังคม พบว่า ถ้าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุจาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี ทำให้ชุมชนมีคนหนุ่มสาวมากขึ้น คิดว่าจะทำให้สังคมดีขึ้น เนื่องจากการเลื่อนอายุ ทำให้จำนวนผู้สูงอายุน้อยลง กำลังแรงงานในการผลิตก็จะเพิ่มมากขึ้น การรวมตัวกันในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมก็จะมีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคิดว่าตนเองไม่ได้เป็นผู้สูงอายุแล้ว ก็จะออกมาร่วมกันทำกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น สำหรับผลกระทบในด้านลบ หากการขยายนิยามไม่นำไปสู่การเลื่อนอายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพ ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าไม่น่ามีผลกระทบในด้านลบใดๆ

> *“มันน่าจะดีนะ เหมือนกับมีคนแก่น้อยลง คนที่ยังทำงานได้มีเยอะขึ้น ..เหมือนกับว่ามีการรวมตัวทำโน่นทำนี่ คนก็จะออกมาเยอะไง คนก็จะออกมารวมกันทำกิจกรรมเยอะเพราะคิดว่าตัวเองยังไม่แก่ ยังสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมกับคนอื่นได้อยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สนทนาเห็นว่า หากการขยายนิยามผู้สูงอายุ จาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี คิดว่ามีความเป็นไปได้ เนื่องจากขยายขึ้นในจำนวนปีที่ไม่มากนักเพียงแค่ 5 ปี และเมื่อขยายแล้วจะทำให้รู้สึกมีกำลัง เพราะคิดว่าไม่แก่แล้ว ซึ่งเป็นผลดีทางด้านจิตใจ ดังนั้นเลื่อนนิยามผู้สูงอายุออกไป ก็น่าจะเป็นที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตามการเลื่อนนิยามในครั้งนี้ ต้องไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพที่ผู้สูงอายุเคยได้รับมาก่อน ดังนั้นหากจะเลื่อนนิยามจริงจะต้องมีการอธิบายให้ชัดเจนว่าเป็นเพียงการนิยามความเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะกังวลเรื่องเบี้ยยังชีพ

> *“น่าจะรับได้นะ เพราะมันเลื่อนออกไปแค่อีก 5 ปีเอง น่าจะรับได้สบายมาก เป็นผู้สูงอายุตอน 65 ปี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

> *“เหมือนกับว่าใช้คำนิยามผู้สูงอายุเป็น 65 ปี ยิ่งมีแรงใหญ่เลย เหมือนเราไม่แก่เนอะ จริงๆ ก็น่าจะเลื่อนได้นะทำให้แก่ช้าลง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง กทม.)*

กลุ่มผู้สูงอายุ กรุงเทพมหานคร

กลุ่มผู้สูงอายุ ในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ชาย 4 คน และผู้สูงอายุหญิง 4 คน (รวม 8 คน) ทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 61 ปีขึ้นไป โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่มีอายุมากที่สุด คือ อายุ 77 ปี ความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนาในแต่ประเด็นการสนทนา สามารถสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึง คำว่าผู้สูงอายุ จากความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่ร่วมสนทนา หมายถึง ผู้ที่ช่วยตัวเองไม่ได้ สุขภาพไม่ดี สมรรถภาพร่างกายลดลง ต้องมีคนคอยดูแล หลงลืม ย้ำคิดย้ำทำ เริ่มจะเป็นอัลไซเมอร์ ความมั่นใจและการตัดสินใจลดลง และต้องระมัดระวังด้านอาหารเพราะมีโรคประจำตัว

“ผู้สูงอายุเป็นคนที่ลำบากกว่าเพื่อน กำลังมันลดลงไป บางครั้งทำอะไรไม่ได้ต้องมีคนดูแล แรงมันจะถอย ถืออะไรสัก 2 กิโลไม่ได้แล้ว ขาดความมั่นใจด้วย กลายเป็นความกลัวไปเลย” (ผู้สูงอายุ หญิง กทม.)

“ถ้าว่าผู้สูงอายุนี่นึกถึงสุขภาพ ความคล่องแคล่วที่จะไปไหนๆ มันจะลดลง อย่างเช่นขึ้นรถเมล์จากที่เคยอยู่ที่ริมประตูแล้วจะกระโดดลงเดี๋ยวนี้มันไม่ค่อยได้แล้ว มีความกลัวเรื่องข้ามถนนด้วย ขาดความมั่นใจ บางทีมันอาจจะลืม หรือว่าสมองในการตัดสินใจจะน้อยลง จะก้าวหรือจะอะไร จังหวะมันไม่ได้” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

กลุ่มผู้สูงอายุให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” “คนชรา” และ “ผู้เฒ่า” โดยพิจารณาจากความแตกต่างด้านสภาพร่างกาย โดยผู้สูงอายุจะมีสภาพร่างกายดีที่สุด รองลงมาคือ คนชรา และผู้เฒ่า ทั้งนี้ยังให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า คำเรียก ผู้สูงอายุ เป็นคำเรียกที่ใช้เป็นมาตรฐานสากล ส่วนคำเรียก ผู้เฒ่า พ่อเฒ่า แม่เฒ่า เป็นภาษาท้องถิ่นเป็นคำเรียกที่ใช้กันสำหรับคนต่างจังหวัด

“อย่างผู้สูงอายุ มันก็ฟังดูดีกว่าเพื่อน คนชรานี้มันแก่ลงไปอีก แก่กว่าผู้สูงอายุ แก่ลงไปอีกเยอะ ผู้เฒ่า ยิ่งหนักเลย” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ผู้สูงอายุทุกคนเห็นว่านิยามผู้สูงอายุควรขยายเกณฑ์อายุออกไปเป็นที่ประมาณอายุ 65–70 ปีเหตุผลเพราะคนอายุ 60 ปี ปัจจุบันยังทำงานได้อยู่ แข็งแรง กระฉับกระเฉง ควรขยับอายุขึ้นไปอย่างน้อย 65 ปี แต่ก่อนอาจจะกำหนด 60 ปีคิดว่าเหมาะสม เนื่องจากสมัยก่อนอายุ 40 ปี ก็ดูมีอายุแล้ว แต่ปัจจุบันนี้อายุ 60 ปียังแข็งแรง ดูหนุ่มสาว ประกอบกับมีวัสดุเสริมความงาม รวมทั้งยาที่ทำให้สุขภาพดีขึ้นด้วย

“ปัจจุบันนี้มันไม่ใช่แล้ว สุขภาพมันดีขึ้นกว่าเก่าเยอะ เพราะว่าขณะนี้ยังทำงานได้สบายๆ อยู่ อย่างคนทำงานอยู่นี่ มันไม่แก่มาก มันยังดูแข็งแรง มันยังดูกระฉับกระเฉงอยู่ ผมว่าน่าจะเคลื่อนออกไปอย่างน้อยสัก 65 ปีถึงเรียกว่าผู้สูงอายุ” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

“แต่ก่อนพอ 40 กว่าๆ มันจะดูแก่แล้ว ปัจจุบันมันไม่ใช่ 40 ก็ยังสวยกันอยู่ทั้งนั้น หรือ 60 ทุกวันนี้ก็ไม่ได้แก่เฒ่าอะไร ทำงานอยู่ ไม่แก่ มีอะไรที่ช่วยเสริมกินเพื่อสุขภาพ ก็ทำให้ร่างกายดีขึ้น ก็ดูแล้วไม่แก่” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้หญิงแก่เร็วกว่าผู้ชาย แต่พออายุหนึ่งผู้ชายจะทรุดโทรมมากกว่าผู้หญิง และสุดท้ายความสูงอายุจะพอๆ กัน แต่ด้วยความที่ผู้หญิงแข็งแกร่งอดทนกว่าผู้ชาย มีกิจกรรมทำมากกว่าผู้ชาย ทำให้ระบบสมองดีกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจึงน่าจะแข็งแรงกว่าผู้ชาย

“ถึงผู้หญิงจะแก่ไวกว่าในช่วงแรก แต่พอช่วงหลังๆ ผู้ชายก็จะแก่ และโทรมเร็วกว่าผู้หญิง ความแก่มันจะคนละช่วง สรุปตอนท้ายๆ มันจะไปเท่าๆ กันในช่วงหลัง แต่ว่าผู้หญิงจะแข็งแกร่งกว่า อดทนกว่า” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

เมื่อสอบถามว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุระหว่างหญิงกับชาย ควรแตกต่างกันหรือไม่ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรต้องเท่าเทียมกัน มีเพียงผู้สูงอายุที่เป็นชายหนึ่งคนเท่านั้นเห็นต่าง โดยให้เหตุผลว่าผู้หญิงทรุดโทรมเนื่องจากการตั้งท้องคลอดลูก ทำให้ผู้หญิงดูแก่กว่า ดังนั้นจึง ควรนิยามผู้หญิงที่ 65 ปี ผู้ชาย ควร 70 ปี

“ถ้ากำหนดนิยามผู้สูงอายุระหว่างหญิงกับชาย ไม่เท่ากัน มันจะดูเหลื่อมล้ำกันไป เพราะทุกวันนี้ หญิงชายเท่ากันอยู่แล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

“ผู้หญิงบอกตรงๆ ว่าโรคมันเยอะ ยิ่งคนมีลูกมาก่อน ยิ่งแก่ตัวแล้วโรคยิ่งเยอะ พอ 70 นี่ เรามองดูว่าแก่กว่าผู้ชาย” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้สูงอายุในเมืองและในชนบทมีความแตกต่างกัน สุขภาพของคนชนบทแข็งแรงกว่าคนเมือง เพราะอาหารการกินของคนชนบทไม่มีสารพิษ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่อากาศดีกว่าคนเมือง ได้ออกกำลังกายมากกว่าคนเมือง สุขภาพใจดีกว่าคนเมือง เนื่องจากมีโอกาสได้ไปวัดทำบุญมากกว่าคนเมือง ทำให้คลายเครียดมากกว่าคนเมือง แต่นิยามผู้สูงอายุควรเหมือนกัน เพื่อความเท่าเทียม

"คิดว่าผู้สูงอายุในเมืองกับชนบทมีความแตกต่างกัน ในเรื่องของสุขภาพมีความแตกต่างกันมาก คนชนบทมีความแข็งแรงมากกว่าคนเมือง" (ผู้สูงอายุ หญิง กทม.)

"การไปวัดไปวา เหมือนกับเป็นการบำรุงให้จิตใจดี คนชนบท จะเข้าวัดเข้าวาเยอะ แต่ถ้าคนกรุงเทพฯ นี่เข้าวัดกันส่วนน้อย สุขภาพจิตดี สุขภาพกายก็ดีตามไปด้วย" (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

"คนชนบทจะสุขภาพดี กินของไม่ค่อยมีสารพิษ พูดถึงคนชนบท อาหารการกินจะดีกว่าคนกรุงเทพฯ อากาศก็ดีกว่าด้วย ทุกวันนี้เรายังอยากออกไปอยู่ข้างนอกเลย ข้างนอกอากาศดีกว่ากันเยอะ พอเวลาไปแล้วรู้สึกว่าหัวมันโล่งไปหมดเลย รูปลักษณะของคนบ้านนอกจะแก่เร็ว แต่เค้าแข็งแรงกว่า ไอ้เรื่องแข็งแรงนี่ แข็งแรงแน่นอน แต่ว่าดูแก่กว่า" (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ แสดงความเห็นว่าการเลื่อนนิยามให้สูงขึ้นมีผลกระทบทางด้านจิตใจ ทำให้รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ ถึงแม้ว่าจะอายุ 60 ปี ก็ไม่อยากให้ใครมาเรียกว่าผู้สูงอายุ การเลื่อนนิยามออกไป จึงเป็นผลดี แต่การเลื่อนนิยามออกไปก็อาจจะมีผลกระทบในแง่ลบต่อการทำงานของเด็กรุ่นใหม่ เนื่องจากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่คิดว่าตนเองยังไม่แก่ และยังสามารถทำงานต่อไปได้

"เพราะตอนที่ยังไม่ถึง 60 นี่ ก็ยังไม่อยากให้ใครเรียกว่าผู้สูงอายุเท่าไร ถ้าเลื่อนอายุออกไป 60 ยังไม่แก่เลย เรามีความรู้สึกแล้ว ดีใจ ยังไม่แก่ ..แต่พอถึง 70 แล้วเรารับได้แล้วละ" (ผู้สูงอายุ หญิง กทม.)

"ทีนี้มันจะมีเด็กรุ่นใหม่ที่จะขึ้นมา ต้องมีการตั้งเกณฑ์ขึ้นมาว่าคนแก่ที่ยังอยู่ต้องมีคุณสมบัติอย่างไร จะต้องดูทั้งสุขภาพ ความสามารถ และความประพฤติด้วย เพราะไม่อย่างนั้นผู้สูงอายุก็ยังไม่ยอมออกจากงาน เด็กรุ่นใหม่อาจจะตกงานกันมากขึ้น... ต้องตั้งงบประมาณเพิ่มไม่อย่างนั้นเด็กๆ เค้าก็แย่" (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)

นอกจากนี้การเลื่อนนิยามให้สูงขึ้น จะมีผลกระทบต่อชุมชน ในแง่ที่ว่า ถ้าชุมชนที่อยู่มีความเป็นหนุ่มสาวมากขึ้น จะมีผลกระทบต่อความรู้สึก ทำให้รู้สึกว่าตัวเองแข็งแรง ไม่ถูกจัดในกลุ่มคนชรา สามารถทำประโยชน์ให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้มีผู้อาวุโสที่เข้าร่วมในชุมชนมากขึ้น จะเป็นตัวอย่างให้กับคนอาวุโสน้อย แต่อย่างไรก็ตาม มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มคนหนึ่งให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า พลังชุมชนจะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับการกระตุ้นของประธานชุมชน เพราะชุมชนของเรามีทุกรุ่น ไม่จำเป็นต้องมีเฉพาะผู้สูงอายุ

> *“เลื่อนนิยามอายุออกไปน่าจะดี เพราะทำให้ดูตัวเองยังแข็งแรงอยู่ ยังไม่จัดอยู่กลุ่มชรา รู้สึกว่าตัวเองไม่ใช่คนชรานะ ยังมีประโยชน์อยู่กับสังคมนะ บางครั้งที่เค้าเชิญเราไปร่วมกิจกรรมหรืออะไรอย่างนี้ เราก็ยังภูมิใจว่าเรามีประโยชน์สำหรับคนอื่น” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)*

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุแสดงความเห็นว่าหากการขยายนิยามผู้สูงอายุไม่เกี่ยวพันกับการรับเบี้ยยังชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ก็คงยอมรับและสามารถดำเนินการได้ แต่ต้องค่อยๆ เปลี่ยน ทั้งนี้อาจเริ่มต้นจากค่อยๆ เลื่อนอายุการทำงานออกไปให้สูงขึ้นก่อน เช่น เริ่มจากข้าราชการให้เลื่อนขึ้นไปที่ 65 ปี ก่อน นอกจากนี้หากจะมีการเลื่อนนิยามจริงๆ ควรส่งเสริมการทำกิจกรรมต่างๆ ควรให้คนอายุ 70 ปีมีส่วนร่วมมากขึ้น เพิ่มความมั่นใจให้คนเห็นว่า คน 70 ปี ยังแข็งแรง

> *“เหมือนกับค่อยๆ เคลื่อน เคลื่อนไปว่า 65 ก็ยังให้ทำงานได้อยู่ ถ้าใครอยากออกก็ออกได้ ให้สมัครใจ..ก็ค่อยๆ เคลื่อนไป โดยเริ่มต้นจากการเลื่อนอายุเกษียณราชการก่อน เพราะว่ามันเลื่อนง่ายกว่ามายุ่งกับประชาชน เริ่มต้นจากการเลื่อนอายุเกษียณราชการเป็นตัวอย่างก่อน” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)*

> *“พยายามทำให้คนเห็นว่า คนอายุ 70 ปี มีลักษณะเหมือนคนอายุ 60 ปี ที่ยังสามารถทำโน่นทำนี่ได้อยู่ ต้องส่งเสริมให้คนอายุ 70 ปี สามารถทำกิจกรรมได้เหมือนคนอายุ 60 ปี ....คือให้โอกาสคนอายุ 70 ปีได้มีกิจกรรมทำมากขึ้น พยายามให้ความสำคัญ ต้องพยายามทำให้คนมั่นใจ เห็นว่าคนอายุ 70 ปีทำกิจกรรมได้ ยังแข็งแรงอยู่ อะไรทำนองนี้” (ผู้สูงอายุ ชาย กทม.)*

บทที่ 4

จังหวัดนครปฐม

บทสรุปสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ช่วงเดือนตุลาคม 2555 กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกร 2) กลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ 3) กลุ่มลูกจ้างเอกชน 4) กลุ่มธุรกิจส่วนตัว โดยทั้ง 4 กลุ่มนี้ประกอบด้วยหญิงและชายในวัยทำงานอายุระหว่าง 40–59 ปี และ 5) กลุ่มผู้สูงอายุ อายุระหว่าง 60–77 ปี กลุ่มละ 6–8 คน ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท จำนวนทั้งสิ้น 10 กลุ่ม พบว่าในภาพรวม สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือผู้ที่ควรจะเรียกว่า “ผู้สูงอายุ” มีการให้นิยามโดยพิจารณาจาก 1) อายุตามปีปฏิทิน ส่วนใหญ่ระบุที่อายุ 60 ปีขึ้นไป 2) ลักษณะภายนอก เช่น หน้าตาที่เหี่ยวย่น หูตึง สายตาไม่ดี สีผมขาว ถือไม้เท้า 3) การมีสุขภาพและความจำไม่ดี 4) การเปลี่ยนสถานภาพ เป็น พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย 5) ต้องพึ่งพิงผู้อื่นในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ต้องมีคนคอยดูแล 6) ไม่สามารถทำงานได้แล้ว หรือความสามารถในการทำงานลดน้อยลง และ 7) พฤติกรรมและอารมณ์ เช่น นั่งอยู่ติดกับบ้าน จู้จี้จุกจิก พูดซ้ำซาก

2. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี ของทางราชการในปัจจุบัน

สำหรับความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีทั้งผู้ที่เห็นว่าเหมาะสม และไม่เหมาะสมโดยเชื่อมโยงกับสุขภาพ และการทำงาน

เหมาะสม : เพราะปัจจุบันคนอายุสั้นขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากอุบัติเหตุ และเมื่ออายุที่ 60 ปี ก็เริ่มมีปัญหาเรื่องสุขภาพมากขึ้น ความสามารถในการทำงานถดถอย โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกร หรือผู้ที่ทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการ เนื่องจากทำงานหนักมาตลอดช่วงชีวิต สมควรที่จะพักผ่อน อายุที่ 60 ปีจึงคิดว่าเหมาะสมแล้ว

ไม่เหมาะสม *:* แบ่งเป็นผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุน้อยลง เพราะสมัยนี้คนมีสุขภาพไม่ดี เนื่องจากสภาพแวดล้อมและมลพิษต่างๆ มีมากขึ้น ทำให้คนมีโรคประจำตัวมากขึ้น สมรรถภาพทางร่างกายของคนลดลง ดังนั้นอายุ 60 ปี จึงมากเกินไปควรเริ่มนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 55 ปี แต่ส่วนหนึ่งคิดว่าไม่เหมาะสม ควรนิยามที่อายุที่สูงขึ้น เช่น 65 ปีขึ้นไป หรือ 70 ปีขึ้นไป เนื่องจากปัจจุบันนี้คนแก่ช้าลง อายุ 60 ปีก็ยังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และยังมีความต้องการทำงานต่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางสาขาอาชีพ เช่น แพทย์ ครู

3. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ส่วนใหญ่คิดว่าเป็นไปได้ และยอมรับได้ ถ้าไม่ไปเกี่ยวข้องกับการได้รับเบี้ยยังชีพ หรือผลประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ เนื่องจากคนยังยึดติดกับเรื่องเบี้ยยังชีพและรอคอยการได้รับเบี้ยยังชีพอยู่ และหากมีการเลื่อนนิยามจริงควรมีการสร้างการยอมรับในแง่ของนโยบายว่าเลื่อนอายุที่สูงขึ้นเพราะอะไร มีประโยชน์อย่างไร

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ส่วนใหญ่เห็นควรกำหนดที่เท่ากัน ถึงแม้ว่าผู้หญิงกับผู้ชายจะมีสภาพร่างกายที่แตกต่างกัน โดยเห็นว่าสภาพร่างกายของผู้ชายจะแข็งแรงกว่าผู้หญิง และดูแก่น้อยกว่าผู้หญิง เมื่ออายุที่เท่ากัน แต่ผู้ชายก็มีโอกาสเสี่ยงในชีวิตมากกว่าผู้หญิงเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องอุบัติเหตุ หรือพฤติกรรมการบริโภคที่เสี่ยง (เหล้า บุหรี่) แต่การนิยามผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุเท่ากัน ส่วนหนึ่งให้เหตุผลว่าไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย สมัยนี้เท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยก

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ส่วนใหญ่คิดว่านิยามผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุเท่ากัน เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติงาน และเกิดปัญหาตามมาภายหลัง ถึงแม้ว่าเมื่อดูจากลักษณะภายนอกแล้ว ความเป็นผู้สูงอายุระหว่างคนเมืองกับคนชนบทจะแตกต่างกัน เช่น คนชนบทจะมีสุขภาพแข็งแรงกว่าคนในเมือง เนื่องจากได้รับอากาศที่บริสุทธิ์กว่า แต่ในทางกลับกันลักษณะภายนอกของคนเมืองจะดูแก่น้อยกว่าคนชนบท เนื่องจากคนชนบทไม่แต่งตัวเหมือนกับคนเมือง และทำงานหนักกว่า

6. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ)

เห็นควรแยกออกจากกัน เพราะการแยกนิยามออกจากกันจะทำให้เกิดความอิสระในการดำเนินงานของแต่ละส่วน และทำให้การแก้ปัญหาตรงจุด นอกจากนี้บางส่วนก็เห็นควรให้กำหนดที่อายุเท่ากันหมดทุกนิยาม เนื่องจากไม่ให้เกิดความสับสน

7. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

เมื่อสอบถามความคิดเห็นว่าควรมีการนิยามผู้สูงอายุหรือไม่ มีความเห็นออกเป็น 2 แนวทาง

ควรนิยาม : กำหนดไว้เพื่อให้เป็นกติกาของสังคม นำมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มประชากร ว่าใครคือผู้สูงอายุ และเพื่อความชัดเจนในการบริหารจัดการเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงการนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายสำหรับผู้สูงอายุด้วย

ไม่ควร : คิดว่าในชีวิตจริงไม่ได้มีความจำเป็น และการไปจำกัดความเป็นผู้สูงอายุ ทำให้มีความรู้สึกในแง่ลบ เช่น รู้สึกว่าทำอะไรไม่ได้แล้ว หมดศักยภาพ สุขภาพแย่ หมดคุณค่า และไม่อยากได้ยินใครเรียกตนเองว่าผู้สูงอายุ

8. สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ มีดังนี้

- **ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม**

ส่งผลกระทบ : ในแง่ลบ ความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้สูงอายุจะช้าลง เนื่องจาก ไม่มาดูแลเอาใจใส่ ไม่ส่งเงินช่วยเหลือ เพราะคิดว่ายังไม่เป็นผู้สูงอายุ ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และในแง่บวก ถ้าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุทำให้มีโอกาสทำงานต่อไปอีก ทำให้เด็กเห็นคุณค่าในตัวผู้สูงอายุ และให้ความเคารพมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน

ไม่ส่งผลกระทบ : เนื่องจากวัฒนธรรมไทยให้ความนับถือคนที่สูงวัยกว่าอยู่แล้ว นอกจากนี้การที่จะได้รับความเคารพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการวางตัวของแต่ละบุคคลด้วยเช่นกัน และยิ่งในสังคมปัจจุบันความเคารพนับถือส่วนหนึ่งไม่ได้นึกถึงอายุ แต่คำนึงถึงระดับการศึกษา ใครมีการศึกษาสูงกว่าก็ย่อมได้รับความเคารพนับถือมากกว่า

- **ผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง**

ส่งผลกระทบ **:** การเลื่อนอายุออกไปอาจจะทำให้ได้ทำงานต่อเนื่องต่อไปอีก มีรายได้ต่อเนื่อง เกิดคุณค่าต่อตัวเอง ได้มีสังคมกับคนอื่น ไม่อยู่บ้านเฉยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานคอยดูแล จะรู้สึกมีความสุขมากกว่าการกลับไปอยู่บ้านคนเดียว

ไม่ส่งผลกระทบ : ส่วนหนึ่งคิดว่าไม่ได้มีผลกระทบอะไรต่อคุณค่าของตัวเอง ถ้ามองในแง่ของคุณค่าจากการทำงาน คนที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตร ยิ่งไม่มีผลกระทบเพราะการจะหยุดทำงานหรือไม่ทำงานก็ขึ้นอยู่กับสุขภาพร่างกายมากกว่า

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความเห็นว่า การเลื่อนอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจกระทบต่อการทำงานของวัยรุ่น เนื่องจากคนรุ่นเก่ายังไม่ยอมเกษียณ ยังทำงานต่อไปอีก ตำแหน่งงานว่างสำหรับคนรุ่นใหม่จะลดน้อยลง ทำให้เด็กตกงานกันมากขึ้น

- **ผลกระทบต่อสุขภาพจิต**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพจิต ทำให้จิตใจดีขึ้น รู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า ยังไม่แก่ รู้สึกกระชุ่มกระชวย มีแรงสู้ต่อปัญหา อุปสรรคต่างๆ แต่บางส่วนคิดว่ามีผลกระทบน้อยมากในด้านนี้ โดยมองว่าผลกระทบทางสุขภาพกายและจิต ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านอื่นๆ มากกว่า เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ และครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญมากกว่า

กลุ่มเกษตรกร จังหวัดนครปฐม

กลุ่มเกษตรกรในจังหวัดนครปฐมที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 4 คน และหญิง 9 คน มีอายุระหว่าง 45–59 ปี ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มเกษตรกรทั้งสองเขต ให้นิยาม ผู้สูงอายุคล้ายคลึงกันไว้ 3 แบบ คือ 1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน โดยระบุว่าสังคมไทยปัจจุบัน หรือทางราชการกำหนดไว้ว่าผู้สูงอายุคือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จึงทำให้คนทั่วไปเข้าใจว่า เมื่ออายุถึง 60 ปี จะกลายเป็นผู้สูงอายุ 2) พิจารณาจากลักษณะภายนอก เช่น พิจารณาจากสีผมที่หงอก ผู้ให้ข้อมูลได้ยกตัวอย่างตนเองว่า เมื่อตอนอายุ 26 ปี โดนคนเรียกตลอดว่า “ป้า” เนื่องจากแพ้ผมทำให้มีผมหงอก และ *3)* พิจารณาจากการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เช่น เปลี่ยนสถานภาพเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ก็ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ

2. คำ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” มีความหมายแตกต่างกัน

กลุ่มเกษตรกรทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทให้ความเห็นว่า ความหมายของ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” และ “ผู้เฒ่า” มีความแตกต่างกัน โดยเรียงลำดับตามระดับความต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นจากน้อยไปมาก ดังนี้

ผู้สูงอายุ หมายถึงบุคคลที่ยังทำงานได้ พอช่วยเหลือตัวเองได้ ยังทำงานทุกอย่างได้ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นช่วย สามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่ประสิทธิภาพอาจไม่เท่าเทียมกับคนอายุน้อยกว่า เช่น 40–50 ปี

คนแก่ หมายถึงบุคคลที่เกษียณตัวเองจากการทำงาน ทำอะไรไม่ได้ รอลูกหลานเลี้ยง คอยปรนนิบัติรับใช้ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เช่น จะเอื้อมหยิบน้ำกินสักแก้วก็ไม่ได้

คนชรา หมายถึงคนที่แก่มาก ทำอะไรไม่ไหวแล้ว ระดับความต้องการความช่วยเหลือมากกว่าคนแก่

ผู้เฒ่า หมายถึงบุคคลที่แก่ เหมือนผลไม้ที่งอมเต็มที่ หมดสภาพทุกอย่าง ซึ่งผู้เฒ่าถือว่าแก่ที่สุดแล้ว อยู่แต่ในบ้าน ถึงแม้ว่าผู้เฒ่าบางคนยังเป็นคนใจสู้ แต่ด้วยร่างกายที่เสื่อมสภาพมาก ไปไหนไม่ไหว เดินทางออกนอกบ้านไม่ได้แล้ว

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

สำหรับความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีทั้งผู้ที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสมในทั้งสองเขตโดยเชื่อมโยงกับสุขภาพ และลักษณะของงาน สำหรับผู้ที่คิดว่าเหมาะสมให้ความเห็นว่า ถ้าเป็นเกษตรกร ต้องทำงานหนัก เมื่ออายุประมาณ 50 ปี ก็รู้สึกว่าทำอะไรไม่ค่อยจะไหวแล้ว เกษตรกรต้องการทำงาน และเก็บเงินสักก้อน ก่อนอายุ 55 ปี เป็นการเตรียมตัวก่อนหยุดทำงานเมื่อ 60 ปี หลังจากนั้นเป็นช่วงของการพักผ่อน คิดว่า 60 ปีเป็นอายุที่เหมาะสมแล้วสำหรับผู้สูงอายุ

“อย่างเราอายุแค่ 50 กว่าปี เราก็รู้สึกว่าเราไม่ค่อยจะไหวแล้ว อยากจะทำงานเก็บเงินให้ได้สักก้อนหนึ่ง ก่อนอายุ 55 ปี พอถึงอายุ 60 ปี เวลานั้นเราก็จะได้พัก คิดไว้อย่างนั้น” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท นครปฐม)

สำหรับผู้ที่คิดว่าไม่เหมาะสม ให้ความเห็นว่าเนื่องจาก ในบางสาขาอาชีพบางคนที่อายุ 70 หรือ 80 ปี ก็ยังแข็งแรง ยังทำงานได้อยู่ เช่น พวกที่มีอาชีพเป็น แพทย์ ครู อายุ 60 ปีก็ยังแข็งแรงอยู่ การทำงานยังกระฉับกระเฉง เนื่องจากปัจจุบันคนรักษาสุขภาพมากขึ้น การกินการอยู่ก็พิจารณากันมากขึ้น ในภาพรวมก็เห็นว่าอายุ 60 ดูยังไม่แก่ และแข็งแรง สำหรับอายุที่เหมาะสม คิดว่าควรจะเลื่อนไปที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปีขึ้นไป

“ผมว่าบางสาขา ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ แพทย์ อายุ 60 หรือ 65 ปีก็ยังทำงานไหวอยู่นะ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท นครปฐม)

แม้แต่อาชีพเกษตรกร เกษตรกรบางคน อายุมาก แต่ยังแข็งแรงอยู่ ดังนั้นอายุของผู้สูงอายุก็น่าจะเลื่อนให้สูงขึ้นได้

“แต่ชีวิตจริง คนเราบางที 70, 80 ก็ยังแข็งแรง ยังทำงานได้ ทำงานหนักๆ ก็ยังได้ ทำเกษตรก็ยังเก่งอยู่นะ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม) “

4. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ถึงแม้ว่าบางคนจะคิดว่านิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปีเหมาะสมแล้ว แต่ส่วนใหญ่คิดว่าเป็นไปได้ และยอมรับได้ ถ้าไม่ไปเกี่ยวข้องกับการได้รับเบี้ยยังชีพ หรือผลประโยชน์อื่นที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ คือ สิทธิต่างๆ ต้องคงไว้เหมือนเดิม ที่อายุ 60 ปี และถ้าเลื่อน เห็นด้วยกับการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุออกไปที่อายุ 65 ปี เนื่องจากปัจจุบันคนไม่ค่อยยอมรับว่าตัวเองแก่ อายุ 60 ปี ยังดูไม่แก่ สุขภาพยังดีอยู่

“ถ้าไม่เกี่ยวกับเรื่องเบี้ย ถ้าเกี่ยวกับแค่เรื่องอายุ หนูว่าทุกคนคงยอมรับนะ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“ยอมรับได้นะถ้าจะเลื่อนอายุให้สูงขึ้น แต่สิทธิต่างๆ ที่จะได้รับก็คงไว้เหมือนเดิมที่อายุ 60 ปี” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท นครปฐม)

5. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

คิดว่าผู้สูงอายุ ชายหรือหญิงไม่แตกต่างกัน เนื่องจากปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง จะมีการดูแลสุขภาพกันมากขึ้น เลือกอาหารที่กินแล้วไม่เป็นอันตราย และด้วยการที่ชายและหญิงอยู่ในครอบครัวเดียวกัน การปฏิบัติตัวย่อมจะต้องเหมือนๆ กัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ปัจจัยที่จะส่งผลต่อการเป็นผู้สูงอายุ

ไม่แตกต่างกัน จึงทำให้ความสูงอายุไม่น่าจะแตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตามได้มีการให้เหตุผลว่า ผู้หญิงจะมีความแข็งแรงน้อยกว่าผู้ชาย แต่ด้วยปัจจุบัน ผู้หญิงเรียกร้องสิทธิ์เท่าผู้ชายแล้ว ดังนั้น จึงควรกำหนดที่อายุเท่ากันเหมาะสมแล้ว

"ควรจะกำหนดที่อายุเท่ากันนะ เพราะว่าผู้หญิงเรียกร้องสิทธิ์เท่าผู้ชายแล้ว" (เกษตรกร หญิง เขตชนบท นครปฐม)

"ทั้งชายและหญิง เดี๋ยวนี้เค้าดูแลสุขภาพกันมากขึ้น สิ่งที่กินแล้วไม่เป็นอันตรายก็เลือกมากขึ้น มันก็เลยต่ายเต้าไประดับเดียวกัน ยิ่งเป็นครอบครัวเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติเหมือนๆ กัน มันก็ต้องไปด้วยกัน ไม่ต่างกัน" (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

6. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

คิดว่านิยามผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุเท่ากัน เพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากต่อการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าคนชนบททำนา ทำสวน ตากตรำ หน้าตาอาจจะดูแก่กว่าคนเมือง ผนวกกับคนชนบทไม่ค่อยแต่งตัว จึงทำให้คนชนบทดูแก่กว่าคนเมือง แต่เรื่องของสุขภาพความแข็งแรง คนชนบทสภาพร่างกายแข็งแรงกว่าคนเมือง

"คนเมืองกับคนชนบท คนชนบทสภาพร่างกายดีกว่าคนเมืองเยอะ ผมโตมายังไม่เห็นว่าคนเมืองคนไหนจะสู้คนชนบทได้" (เกษตรกร ชาย เขตชนบท นครปฐม)

"มันก็ต้องเกณฑ์เดียวกันจะมาแบ่งโซนอย่างนี้นะ ตรงนี้เท่านั้น ตรงนั้นเท่านี้ ถามจริงๆ เถอะ ราชการจะทำไหวไหม มันยุ่งยาก" (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

7. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ)

มีทั้งผู้ที่เห็นว่าควรแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการออกจากกัน ถ้าต้องการเลื่อนอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้น โดยอายุที่ได้รับสวัสดิการ กับอายุเกษียณอยู่ที่ 60 ปี แต่สำหรับนิยามผู้สูงอายุ อาจเป็นที่ 65 ปี สำหรับผู้ที่คิดว่าไม่ควรแยก พบเฉพาะเกษตรกรบางคนที่อยู่ในเขตเมืองเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่าถ้าเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ ก็ต้องเลื่อนนิยามอื่นให้เหมือนกัน เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน เพราะขณะนี้ นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ กำหนดไว้เหมือนกันที่อายุ 60 ปี

"ถ้าเราเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ นิยามอื่นก็ต้องเลื่อนให้เหมือนกันนะ" (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

8. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

สำหรับความคิดเห็นที่ว่าควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่ มีทั้งผู้ที่เห็นว่าควรมีนิยามผู้สูงอายุ และไม่ควรผู้ที่เห็นว่าควรกำหนดนิยามไว้ เนื่องจากการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เป็นการกำหนดกติกาของสังคม สามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มว่าใครเป็นผู้สูงอายุ รวมถึงในด้านของการจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ และเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายสำหรับผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน

“เหมือนเป็นกติกาของสังคม สำคัญนะเพราะว่าในสังคมจะได้แบ่งว่า คนนี้เป็นผู้สูงอายุแล้ว” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

ส่วนผู้ที่เห็นว่าไม่ควร เนื่องจาก คิดว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ในชีวิตจริงไม่ได้มีความจำเป็นอะไรเป็นผู้สูงอายุหรือไม่ขึ้นอยู่กับใจ

“การกำหนดนิยามผู้สูงอายุเท่านี้ๆ ก็กำหนดไป แต่ถ้าเรื่องชีวิตจริง มันไม่จำเป็นนะมันอะไรก็ได้ ไม่จำเป็นต้องกำหนด (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ มีดังนี้

9. ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม

คิดว่าถ้ามีการกำหนดอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ไม่มีผลกระทบต่อความกตัญญู และความเคารพของเด็กรุ่นหลัง ที่อาจคิดว่าเมื่อยังไม่เป็นผู้สูงอายุ ไม่จำเป็นต้องให้ความเคารพ เนื่องจากสังคมไทยให้ความนับถือคนที่สูงวัยกว่าอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นอายุเท่าไรก็ตาม เป็นเรื่องธรรมชาติของสังคมไทย

“สังคมไทย นับถือคนที่สูงวัยกว่าอยู่แล้ว ห่างกัน 4 ปี 5 ปี เค้าก็ยังนอบน้อมกันอยู่นะ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“จะเลื่อนอายุขึ้นไปก็ไม่เกี่ยว ถึงอย่างไรเด็กก็เคารพผู้ใหญ่อยู่แล้ว เป็นเรื่องธรรมชาติของสังคมไทย” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท นครปฐม)

10. ผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น เกษตรกรที่อยู่ในเขตชนบทมองว่าเป็นผลดี เพราะ การเลื่อนอายุออกไปอาจจะทำให้ได้ทำงานต่อเนื่องต่อไปอีก ทำให้ยังคงมีรายได้ต่อไป ทำให้เกิดคุณค่าต่อตัวเอง ได้มีสังคมกับคนอื่น ไม่อยู่บ้านเฉยๆ

แต่เกษตรกรที่อยู่ในเขตเมืองคิดว่าไม่น่าจะมีผลกระทบต่อการทำงาน เนื่องจากการทำงานขึ้นอยู่กับสุขภาพ โดยเอานิยามผู้สูงอายุไปโยงกับอายุเกษียณ โดยยกตัวอย่าง ผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการ ถึงแม้จะเกษียณอายุไปแล้ว ก็ยังสามารถทำงานเหมือนเดิมถ้าสุขภาพยังแข็งแรง เช่น ครูที่เกษียณแล้วก็ไปสอนนักเรียนต่อจนอายุถึง 80 ปี หรือไปทำงานในลักษณะที่เป็นจิตอาสาก็มี

นอกจากนี้ มีผู้ให้ความเห็นว่า การเลื่อนอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจกระทบต่อการทำงานของวัยรุ่น เนื่องจากคนรุ่นเก่ายังไม่เกษียณ ยังทำงานต่อไป ตำแหน่งงานว่างสำหรับคนรุ่นใหม่จะลดน้อยลงไป

11. ผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

คิดว่าไม่มีผลต่อสุขภาพกาย เนื่องจากตนเองจะไม่ยอมแก่ จึงต้องกระตือรือร้น สร้างสมรรถภาพร่างกายให้แข็งแรงไว้ การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุจึงไม่ได้มีผลอะไร แต่มีผลต่อสุขภาพจิตอย่างแน่นอน ถ้าเรารู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ จะทำให้จิตใจยังกระชุ่มกระชวย มีแรงสู้ต่อปัญหา อุปสรรคต่างๆ

> *“ถ้าเค้าเลื่อนอีก 5 ปี จิตใจจะกระชุ่มกระชวย กูไม่แก่แล้วนะ ใครอย่ามาเรียกกูว่าผู้สูงอายุนะ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

> *“ขยายไปเป็น 65 ปีมันก็ยังรู้สึกดีหน่อย ฟังแล้วยังเป็นสาวต่อไปได้อีกหน่อย” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

กลุ่มลูกจ้างเอกชน จังหวัดนครปฐม

กลุ่มลูกจ้างเอกชนในจังหวัดนครปฐมที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 3 คน และหญิง 12 คน มีอายุระหว่าง 40–59 ปี ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือผู้ที่ควรจะเรียกว่า ผู้สูงอายุ กลุ่มลูกจ้างเอกชน ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ให้นิยามผู้สูงอายุ คล้ายคลึงกันไว้ 5 แบบ คือ 1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป 2) พิจารณาจากสุขภาพ เช่น การมีโรคประจำตัวมาก ถ้าสุขภาพร่างกายยังแข็งแรงอยู่ ก็ถือได้ว่ายังหนุ่มยังแน่นอยู่แสดงว่ายังไม่สูงอายุ 3) พิจารณาจากลักษณะภายนอก เช่น การแต่งตัว หน้าตา ผมเผ้า ตาเริ่มมีอาการฝ้าฟาง ต้องใส่แว่น ถือไม้เท้า สีผมขาว รูปร่างหน้าตาเหี่ยวย่น 4) พิจารณาจากความสามารถในการทำงาน ถ้ายังสู้และยังทำงานไหวอยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ และ 5) พิจารณาจากการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เช่น เปลี่ยนสถานภาพเป็น พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ

> *“อย่างผมนี่ 56 บางคนเค้ายังคิดว่ายังอ่อนกว่า 56 เลย ยังแข็งแรง ความจำผม ผมก็ยังถือว่ายังดี ยังไม่สูงอายุ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง นครปฐม)*

2. คำ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” “ผู้อาวุโส” มีความหมายแตกต่างกัน

กลุ่มลูกจ้างเอกชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทให้ความเห็นว่า ความหมายของ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” และ “ผู้อาวุโส” มีความแตกต่างกัน ดังนี้ ผู้สูงอายุ คือ คนสูงอายุ 60 ปีขึ้นไป และใช้เรียกสำหรับคนที่มีอายุมาก

คนแก่/คนชรา มีความหมายคล้ายกัน คือ บุคคลที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ถือว่าเป็นคนแก่หรือว่าคนชรา มีสุขภาพไม่ค่อยจะดี โดยเฉพาะคนชรา จะมีสีผมขาวทั้งหัว

ผู้เฒ่า คือ แก่มาก ถือไม้เท้า เดินหลังค่อมๆ เดินวนเวียนอยู่แต่ในบ้าน หรือไม่สามารถเดินได้แล้ว แก่จนหลังงอแล้ว มีอายุประมาณ 90 ปีขึ้นไป แต่ในปัจจุบันนี้ จะไม่ค่อยพบคนแก่จนหลังงอแล้ว พบน้อยมาก เนื่องจากปัจจุบันมีการดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น

ผู้อาวุโส คือ เป็นลักษณะของคนที่มีอายุมากกว่า หรือเป็นคนที่มีประสบการณ์การทำงานมานานได้เกษียณอายุแล้ว ถ้าทำงานในระบบรัฐบาลก็จะมีอายุประมาณ 60 หรือ 70 ปีขึ้นไป แต่ถ้าเป็นคนทำงานเอกชนก็จะมีอายุอยู่ที่ 50 ปี อายุ 60 ปี ก็ถือว่าเป็นผู้อาวุโสแล้ว

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีทั้งผู้ที่เห็นว่าเหมาะสม และไม่เหมาะสม ผู้ที่คิดว่าเหมาะสมแล้ว ไม่ควรเลื่อนให้สูงขึ้น โดยให้เหตุผลเชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องการตาย เนื่องจากในปัจจุบันมีการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุกันมากขึ้น โดยเฉพาะวัยรุ่น และสมัยนี้เสียชีวิตกันเร็วขึ้น ยกตัวอย่างบางคนอายุ 40 กว่าก็เสียชีวิตแล้ว สุขภาพก็ไม่ค่อยจะดี เห็นควรว่าอายุที่ 60 ปีเป็นวัยแห่งการพักผ่อนได้แล้ว เนื่องจากช่วงชีวิตที่ผ่านมาทำงานหนักมาตลอด

> *“ไม่ไหวหรอกคะ สังขารก็ไม่ไหวแล้ว นี่คลาน 4 ขาแล้วนะคะ” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

> *“60 ปีก็เหมาะแล้ว ร่างกายจะไม่ไหวอยู่แล้ว เพราะทำงานหนักมาจนถึงอายุ 50 ปี อายุ 60 ปีเป็นวัยที่จะต้องพักผ่อนได้แล้ว” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

อย่างไรก็ตามในเรื่องของสุขภาพ ก็มีคนคิดเห็นแตกต่างเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่าคนที่อายุ 60 ปีบางคน ก็รักษาสุขภาพดี ทำให้ดูไม่แก่ และยังคงแข็งแรงอยู่ แต่ก็มีความเห็นว่า นิยามผู้สูงอายุอยู่ที่ 60 ปีก็เหมาะสมแล้วเช่นกัน

สำหรับผู้ที่คิดว่าไม่เหมาะสม ให้เหตุผลว่า อายุที่ 60 ปี ยังทำงานไหวอยู่ และยังแข็งแรงอยู่ ไม่ควรกำหนดนิยามที่อายุ 60 ปี เห็นควรให้กำหนดอายุสูงขึ้นเป็นอายุที่ 70 ปีขึ้นไป

> *“เค้าจะเรียกเราผู้สูงอายุตอนอายุ 60 ปี แต่เรายังทำงานได้ เรายังคิดว่าเรายังไม่สูงอายุ คนสูงอายุเค้าทำไม่ไหวแล้ว” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง นครปฐม)*

> *“คิดว่าผู้สูงอายุต้อง 70 ปีขึ้นไป เพราะบางคน 60 ปีก็ยังแข็งแรงอยู่” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท นครปฐม)*

4. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ความเป็นไปได้ของการนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับต่อสังคม จาก 60 ปีเป็น 65 ปี ถ้าต้องมีการเปลี่ยนแปลงจริงๆ ทั้งเขตเมืองและเขตชนบทส่วนใหญ่คิดว่าเป็นไปได้ และยอมรับได้ ถึงแม้ว่าบางคนจะคิดว่านิยามสูงอายุที่ 60 ปีเหมาะสมแล้ว แต่ส่วนใหญ่คิดว่าสามารถเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้นได้ ถ้าไม่มีผลกระทบต่อเบี้ยยังชีพ เนื่องจากคนยังยึดติดกับเรื่องเบี้ยยังชีพและรอคอยการได้รับเบี้ยยังชีพอยู่ แต่ถ้าเป็นเมื่อสมัยก่อนไม่มีเรื่องเบี้ยยังชีพ ก็ไม่ได้ยึดติดอะไรถ้าจะเลื่อนไปก็ไม่น่าจะมีปัญหาเหมือนกับสังคมไทยในปัจจุบัน

> *“จะเลื่อนนิยามก็เลื่อนกันไป ถึง 70 ปีก็ยังได้ถ้าไม่มีผลกระทบต่อเบี้ยยังชีพ คิดว่าไม่มีปัญหา” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

5. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

กลุ่มลูกจ้างเอกชน ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุ ชาย หรือหญิงไม่แตกต่างกัน ควรนิยามที่อายุเท่ากัน เพราะสมัยนี้ถือว่าทัดเทียมกัน ผู้หญิงสมัยนี้ก็ต้องทำงานเหมือนกับผู้ชาย สำหรับผู้หญิงยังต้องคอยดูแลงานบ้าน เลี้ยงลูก ซึ่งผู้ชายส่วนใหญ่ไม่ต้องทำ ทำแต่งานนอกบ้านอย่างเดียว แต่ถึงอย่างไรก็ตามด้วยภาระที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความเห็นว่าอายุก็น่าจะเป็นอายุเดียวกัน

"เราไม่ยอมกัน เพราะสมัยนี้ถือว่าทัดเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)

มีความคิดเห็นต่างว่านิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง ควรแตกต่างกัน ถ้าพิจารณาที่อายุเท่ากัน ผู้หญิงจะดูแก่กว่าผู้ชาย ถ้ากำหนดให้ผู้ชายเป็นผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปี แล้วผู้หญิงเป็นผู้สูงอายุที่ 60 ปี ก็ยอมรับได้

"ถ้าให้ผู้ชาย 65 ปีสูงอายุ แล้วผู้หญิงก็ 60 ปีสูงอายุ อย่างนี้ก็ยอมรับได้นะ ไม่โกรธ" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)

6. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

กลุ่มลูกจ้างเอกชน ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท เห็นสอดคล้องกันว่า คนเมืองกับคนชนบท ความเป็นผู้สูงอายุ ถ้าดูจากลักษณะภายนอก มีความแตกต่างกัน เนื่องจากคนชนบทจะไม่ค่อยดูแลตัวเอง อยู่ตามมีตามเกิด ถึงจะแข็งแรงแต่ก็ดูแก่ เนื่องจากไม่ได้ดูแลรูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณตัวเอง เหมือนกับคนเมือง แต่ถ้าพูดถึงความแข็งแรงคนชนบทจะมีความแข็งแรงมากกว่าคนเมือง เพราะได้รับอากาศที่ดีกว่า คนเมืองได้รับแต่ควันพิษ

ถึงแม้ว่าความแก่ของคนเมืองกับคนชนบทดูจากลักษณะภายนอกจะแตกต่างกัน แต่ก็ยังเห็นควรว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุควรจะเท่าเทียมกัน

"คนต่างจังหวัดแก่แล้วไม่แต่งตัว แต่คนเมืองไม่ยอมแก่ ยิ่งแก่ก็ยิ่งแต่งตัว" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท นครปฐม)

7. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ)

ถ้านิยามผู้สูงอายุไม่เกี่ยวกับการได้รับเบี้ยยังชีพ ทั้งเขตเมือง และเขตชนบท เห็นควรให้แยกนิยามต่างๆ ออกจากกัน เพื่อความชัดเจนของนิยามว่า อายุที่เท่าไหร่ถึงจะเกษียณ อายุเท่าไหร่ถึงจะได้เบี้ยยังชีพ และอายุเท่าไหร่ถึงจะเป็นผู้สูงอายุ โดยเริ่มที่อายุ เกษียณก่อน ตามด้วยอายุเมื่อได้รับเบี้ยยังชีพ แล้วถึงไปอายุที่แสดงถึงความเป็นผู้สูงอายุ เช่น กำหนดอายุเกษียณที่อายุ 55 ปี อายุเมื่อได้รับเบี้ยยังชีพยังคงที่อายุ 60 ปี เหมือนเดิม และอายุที่แสดงถึงความเป็นผู้สูงอายุอาจจะกำหนดที่อายุ 65 ปีหรือ 70 ปีเป็นต้น

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ มีดังนี้

8. ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม

คิดว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น มีผลกระทบต่อความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้สูงอายุ ความคิดเห็นจากกลุ่มลูกจ้างเอกชนที่อยู่ในเขตเมืองและเขตชนบท มีความกังวลว่า เมื่อเลื่อนอายุมากขึ้นอาจจะทำให้ลูกหลาน ทอดทิ้งไม่มาดูแลเอาใจใส่ เพราะคิดว่ายังไม่เป็นผู้สูงอายุ ยังไม่จำเป็นต้องได้รับการดูแล

นอกจากนี้ กลุ่มลูกจ้างเอกชนบางคน มีความคิดว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ไม่มีผลกระทบต่อความนับถือที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ เนื่องจากในสังคมปัจจุบันส่วนใหญ่ลูกๆ หลานๆ ก็จะไม่ค่อยให้ความเคารพหรือมาดูแลเอาใจใส่อยู่แล้ว

9. ผลกระทบต่อบุคคล และครอบครัว

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น มีผลดีในแง่ที่ว่าการเลื่อนอายุออกไปอาจจะส่งผลให้ทำงานได้ต่อเนื่องต่อไปอีก จนถึง 65 ปีหรือ 70 ปี ทำให้รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่าในตัวเองถ้ายังได้ทำงานอยู่ แต่ถ้าหากไม่ได้ทำงาน หรือเลี้ยงหลานอยู่บ้าน ไม่มีรายได้ จะรู้สึกไม่ภูมิใจ ต้องการทำงานมากกว่าเลี้ยงหลานอยู่กับบ้าน

> *“ทุกวันนี้คิดอยู่ก็คือ ไม่มีรายได้ ต้องมาคอยเลี้ยงหลาน ไม่เลี้ยงก็ไม่ได้ ไม่มีคนเลี้ยงจะไปจ้างคนอื่นเลี้ยงมันก็ไม่ใช่” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

> *“เรายังทำงานได้ มีรายได้ แล้วเราก็ภูมิใจ เราไม่ต้องพึ่งคนอื่น อย่างน้อยตัวเองก็มีคุณค่าทำอะไรได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง นครปฐม)*

> *“ก็ดีถ้าเขาให้เราทำงานต่อได้ ได้ทำงานต่อไปเรื่อยๆ ถ้าเขาไม่จ้างเรา เราก็แป๊กกลับบ้านนอก” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

อย่างไรก็ตามก็มีความคิดเห็นต่างว่า การเลื่อนนิยามให้สูงขึ้น คิดว่าไม่น่าจะมีผลกระทบอะไร ถึงจะเลื่อนไปเป็นอายุที่ 65 ปีก็เป็นเพียง แค่การบอกว่าเป็นผู้สูงอายุ เป็นแค่ในนามเท่านั้น

10. ผลกระทบต่อสุขภาพจิต

คิดว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ทั้งเขตเมืองและชนบทเห็นว่า มีผลดีทำให้สุขภาพจิตดีขึ้น ถ้าหากเลื่อนนิยามผู้สูงอายุออกไปเป็น 65 ปีเนื่องจากยังทำให้เป็นหนุ่มเป็นสาวเพิ่มขึ้นอีก 5 ปี

> *“มีความรู้สึกว่าดีใจ ที่ยังได้หนุ่มอีก 5 ปี” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง นครปฐม)*

นอกจากนี้มีคนเห็นต่าง คิดว่าการเปลี่ยนคำนิยามผู้สูงอายุไปเป็น 65 หรือ 70 ปีไม่มีผลเกี่ยวอะไรกับสุขภาพจิต ไม่มีผลกระทบกับจิตใจ ทั้งนี้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า การนิยามผู้สูงอายุ เป็นเรื่องที่พวกเขาไม่ได้มีความจำเป็นอะไร ดังนั้นจึงคิดว่า การจะเลื่อนไปก็ไม่เป็นไร เพราะไม่มีผลอะไรเลย เนื่องจากจะสูงอายุหรือไม่สูงอายุจะต้องรู้ตัวเองอยู่แล้ว

> *“จะเลื่อนนิยามให้สูงขึ้น ไม่กระทบกับจิตใจเลย เพราะมันไม่ได้มาใช้กันเป็นประจำไม่มีความจำเป็น” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

กลุ่มข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดนครปฐม

กลุ่มข้าราชการ และรัฐวิสาหกิจ ในจังหวัดนครปฐม ที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 6 คน และหญิง 7 คน มีอายุระหว่าง 44–57 ปี ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือผู้ที่ควรจะเรียกว่า ผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ให้นิยาม ผู้สูงอายุคล้ายคลึงกันไว้ 5 แบบ คือ

1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน ปัจจุบันราชการใช้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป

2) พิจารณาจากสุขภาพ ถ้าสุขภาพร่างกายยังแข็งแรงอยู่ ก็ไม่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ ถึงแม้ว่าจะอายุ 65 ปี หรือ 70 ปีแล้วก็ตาม

หญิงคนหนึ่งได้ยกตัวอย่างตัวเอง ว่าอายุแค่ 50 ต้นๆ ก็ดูเหมือนเป็นผู้สูงอายุแล้ว เนื่องจากสุขภาพไม่ดี เคยผ่าตัดมาก่อน ผลของการผ่าตัดจึงทำให้ต้องเดินเหมือนคนแก่ มีคนมาทักว่า “อายุแค่นี้ ทำไมต้องทำเหมือนเป็นคนแก่ ยังสาวอยู่เลย ทำไมถึงเดินอย่างนี้” ก็บอกเหตุผลเขาไปว่าโรคมันรุมเร้า

3) พิจารณาจากความจำ เช่น ความจำไม่ดี หลงลืม กินข้าวแล้วบอกว่ายังไม่กิน หรือจะมีความคิดย้อนกลับมาเป็นเหมือนเด็ก

4) พิจารณาจากการพึ่งพิง (การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน) คือ คนที่ต้องมีคนดูแล ต้องมีคนให้ความช่วยเหลือ ดูแลตัวเองไม่ได้ ถ้าหากยังเดิน กิน ออกกำลังกาย หรือทำกิจกรรมประจำวันได้ ก็ไม่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ

5) พิจารณาจากพฤติกรรม และอารมณ์ เช่น นั่งอยู่กับบ้าน จู้จี้จุกจิก พูดซ้ำซาก

2. คำ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” “ผู้อาวุโส” มีความหมายแตกต่างกัน

ผู้สูงอายุ หมายถึง คำศัพท์ที่นิยมใช้ในทางราชการปัจจุบันใช้ 60 ปีขึ้นไป แต่ปัจจุบันคิดว่าควรจะมีอายุ 65 หรือ 70 ปีขึ้นไป

คนแก่ หมายถึง คนที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป ทำงานไม่ไหวแล้ว ทั้งนี้เกิดจากร่างกายไม่เอื้อต่อการทำงาน แต่อาจจะทำงานเล็กๆ น้อยๆ ได้ สุขภาพเริ่มมีปัญหา

คนชรา หมายถึง จะมีลักษณะบ่งบอกถึงความงอม มีการยกตัวอย่างกรณีมีคนมาแจ้งตาย ถ้าอายุ 70 ปีขึ้นไป ก็จะลงสาเหตุของการตายไปเลยว่า ตายเพราะ “โรคชรา” เวลามีคนมาแจ้งตายตามบ้านจะระบุว่าเป็นโรคชราตาย

ผู้เฒ่า หมายถึง คำโบราณที่ใช้เรียกคนที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไป ไม่สามารถทำอะไรได้ด้วยตนเอง จะนิยมเรียกกันที่ภาคอีสาน

ผู้อาวุโส หมายถึง คำเรียกสำหรับผู้ที่มีปัญญา มีความรู้ เช่น อาวุโสเรื่องความรู้ อาวุโสเรื่องปัญญา หรือ การงานที่มีประสบการณ์มากกว่าก็เรียกได้ว่าเป็นผู้อาวุโส จะสืบเนื่องกับเรื่องตำแหน่งงานด้วย ซึ่งผู้อาวุโสจะไม่ใช่คนแก่

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

สำหรับความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท คิดเห็นว่าไม่เหมาะสม การให้เหตุผลของความไม่เหมาะสมนั้นมีความแตกต่างกัน คือ ส่วนหนึ่ง อยากให้นิยามผู้สูงอายุเร็วขึ้น โดยอาจจะเริ่มที่อายุ 55 ปี เพราะสมัยนี้คนมีสุขภาพไม่ดี เพราะสภาพแวดล้อมและมลพิษต่างๆ มีมากขึ้น ทำให้คนมีโรคประจำตัว ทำให้สมรรถภาพทางร่างกายของคนลดลง ดังนั้นอายุ 60 ปี จึงมากเกินไป และควรมีโครงการเกษียณก่อนกำหนด เพื่อให้คนที่มีสุขภาพไม่ดีได้มีโอกาสลาออกจากงานได้

> *“ไม่เหมาะสม เพราะคนอายุ 60 ปี ก็จะไม่ไหวกันแล้ว ไม่ได้ออกกำลังกาย รับประทานอาหารที่มีสารพิษ ที่ทำงานคนอายุ 55 มาทำงานแบบง่อกๆ แง่กๆ ไปแต่โรงพยาบาลกันเป็นส่วนใหญ่” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

แต่อีกส่วนหนึ่งเห็นว่าไม่เหมาะสมเนื่องจากปัจจุบันนี้คนแก่ช้าลง และส่วนใหญ่คนที่อายุ 60 ปีก็ยังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงอยู่ และยังมีความต้องการทำงานต่อ สำหรับอายุที่เหมาะสม มีการเสนอว่าควรกำหนดที่อายุ 65 ปีขึ้นไป หรือที่อายุ 70 ปีขึ้นไป

> *“คนรุ่นพ่อรุ่นแม่ หรือคนแถวบ้าน อายุหกสิบเจ็ดสิบปี ยังทำไร่ไถนาอยู่เลย” (ข้าราชการชาย เขตชนบท นครปฐม)*

> *“เดี๋ยวนี้คนแก่ช้าลง บางคนอายุ 60 ปียังแข็งแรง ยังอยากทำงานต่ออยู่เลย อยากให้เลื่อนไปที่อายุ 65 ปี” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

4. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

เมื่อสอบถามถึงนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่ 60 ปีว่าเหมาะสมหรือยัง บางส่วนคิดว่ายังไม่เหมาะสม ควรเริ่มที่อายุ 55 ปี ด้วยเหตุผลเรื่องของสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ดูเป็นผู้สูงอายุเร็วขึ้น แต่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าเมื่ออายุ 60 ปียังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และยังทำงานได้อยู่ คนกลุ่มนี้จึงเห็นด้วยกับการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ จาก 60 ปี เป็น 65 ปี และคิดว่าสังคมน่าจะเป็นที่ยอมรับได้ ไม่น่าจะต่อต้าน เพียงแต่อย่าเอาเรื่องเบี้ยยังชีพเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ยังคงเป็นที่อายุ 60 ปีเหมือนเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่มีการเตรียมความพร้อมในเรื่องการเงิน ที่อยู่อาศัย และครอบครัวอยู่แล้วการจะเลื่อนนิยามผู้สูงอายุไปที่เท่าไหร่ก็ไม่ได้มีผลอะไร นอกจากนี้มีผู้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า หากมีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้นจริง ควรเลื่อน

อายุเมื่อได้รับเบี้ยยังชีพด้วย โดยมีมาตรการมารองรับ มีสิ่งอื่นทดแทน เช่น ความสามารถในการทำงานได้ยาวมากขึ้น เป็นต้น

> *“น่าจะยอมรับนะ ไม่น่าจะต่อต้าน อย่าเอาเบี้ยของผู้สูงอายุมาเกี่ยวข้อง” (ข้าราชการหญิง เขตเมือง นครปฐม)*

> *“ถ้าเป็นพี่คิดว่า ผู้สูงอายุจะยืดออกไปที่อายุเท่าไร ก็ไม่มีผล ถ้าเรามีการเตรียมความพร้อมในปัจจัยต่างๆ เช่น เงินทอง ที่อยู่อาศัย ชีวิตครอบครัว เราก็ไม่เดือดร้อน” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

5. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

กลุ่มสนทนากลุ่มนี้คิดว่า ผู้ชายกับผู้หญิงนั้นมีความแตกต่างกันทางสภาพร่างกาย โดยสภาพร่างกายของผู้ชายจะมีความแข็งแรงกว่าผู้หญิง แต่เนื่องจากปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตของผู้หญิงและผู้ชายไม่แตกต่างกัน เพราะผู้หญิงต้องออกไปทำงานพอๆ กับผู้ชาย ต้องเผชิญสภาพแวดล้อมและมลพิษเหมือนกัน ถึงแม้ว่าผู้ชายจะมีสภาพร่างกายแข็งแรงกว่า แต่กลับมีโอกาสเสี่ยงในชีวิตมากกว่า เช่น อาชีพที่เสี่ยงกับการเกิดอุบัติเหตุ มีพฤติกรรมบริโภคที่เสี่ยงกว่า (กินเหล้า สูบบุหรี่ เป็นต้น) และการดูแลสุขภาพตนเองของผู้หญิงอาจจะดีกว่าผู้ชาย ดังนั้นการนิยามผู้สูงอายุควรเท่ากัน นอกจากนี้ให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันนี้สิทธิระหว่างหญิงกับชายมีความเท่าเทียมกันแล้ว

> *“นิยามสูงอายุของชายกับหญิง ก็ควรจะเท่ากัน สิทธิเท่ากันแล้วตอนนี้” (ข้าราชการหญิง เขตเมือง นครปฐม)*

> *“ผมว่าทั้งผู้ชายและผู้หญิงเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าผู้ชายแข็งแรงกว่า แต่ไม่ดูแลร่างกายตนเอง ส่วนผู้หญิงดูแลร่างกายดีกว่า ออกกำลังกาย ทำให้ผู้ชายตายมากกว่าผู้หญิง” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท นครปฐม)*

6. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

การนิยามความเป็นผู้สูงอายุระหว่างคนเมืองกับชนบท ข้าราชการทั้งเขตเมือง และเขตชนบท คิดว่าไม่ควรแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าเมื่อพิจารณาจากลักษณะภายนอกแล้ว ความเป็นผู้สูงอายุระหว่างคนเมืองกับคนชนบทจะแตกต่างกัน เช่น คนชนบทจะมีสุขภาพแข็งแรงกว่าคนในเมือง เนื่องจากได้รับอากาศที่บริสุทธิ์กว่า และไม่ใช้เครื่องสำอาง ที่มีส่วนผสมของสารเคมี เหมือนคนในเมือง แต่เมื่อดูจากรูปลักษณ์ภายนอกคนเมืองจะดูดีกว่าคนชนบท เนื่องจากคนเมืองมีเครื่องสำอางคอยประเทืองไว้ และชอบแต่งตัว ผิดกับคนชนบทบางครั้งรองเท้ายังไม่ยอมใส่ ทำงานถอนหญ้าอยู่กลางแดด

“นิยามอายุก็กำหนดให้เท่ากันหมด แต่ในเรื่องของการดูแลรักษาสุขภาพมันก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลว่าจะรักษาสุขภาพได้แค่ไหน” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

7. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ)

มีความคิดเห็นออกเป็น 2 แนวทางคือ เห็นควรแยกออกจากกัน เพราะการแยกนิยามออกจากกันจะทำให้เกิดความอิสระในการดำเนินงานของแต่ละส่วน และทำให้การแก้ปัญหาตรงจุด เช่น นิยามผู้สูงอายุ การที่เราจะเอาอายุอย่างเดียวมาใช้เป็นตัวกำหนดนิยามคงไม่ได้ ต้องพิจารณาจากองค์ประกอบหลายๆ ด้าน เช่น การดูที่สภาพร่างกาย และการเจ็บป่วยของคนส่วนใหญ่ว่าเริ่มมีปัญหาที่อายุเท่าไร แล้วมาศึกษาหารายละเอียดในแต่ละด้านอีกครั้ง เพื่อให้คนส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์ ส่วนนิยามเกษียณ ให้ดูความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน โดยไม่ต้องยึดติดกับที่อายุ 60 ปี และควรมีโครงการเกษียณก่อนกำหนดอายุราชการเพื่อรองรับกับคนที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ เพราะสภาพร่างกายของคนที่ทำงานแต่ละอาชีพไม่เหมือนกัน คนทำงานที่ใช้ความคิด เช่น ครู นักวิชาการ เกษียณอายุที่ 70 ปี ก็สามารถทำได้ แต่อาชีพที่ต้องใช้กำลังแรงงานนั้นอาจจะไม่สามารถทำได้ และอายุที่ได้รับสวัสดิการมองว่าควรคงเดิมไว้ เพราะผู้ที่กำลังจะได้รับเบี้ยยังชีพจะได้ไม่ถูกกระทบ

สำหรับผู้ที่คิดว่าไม่ควรแยกออกจากกัน และเสนอให้กำหนดที่อายุ 65 ปีเหมือนกันหมด โดยให้เหตุผลว่าในแง่ของการทำงาน มองว่า 60 ปี คนก็สามารถทำงานได้อยู่ และเมื่อยังทำงานได้ เรื่องเบี้ยยังชีพที่รัฐบาลจะต้องให้ ก็หยุดไว้ก่อน น่าจะไปให้ตอนที่ทำงานไม่ได้แล้ว หรือก็คือเกษียณอายุไปแล้วนั่นเอง

“ควรจะแยก โดยดูที่เป้าหมายในการช่วยเหลือของภาครัฐว่าควรจะช่วยเหลือที่อายุเท่าไร อย่างเกษียณก็เอาศักยภาพการทำงานมาวัด บางอาจารย์อาจจะไม่ต้องเกษียณที่อายุ 60 ปีก็ได้” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“นักวิชาการที่ทำงานผม อายุ 60–70 ปี ยังทำงานได้อยู่ แต่ถ้าให้เค้าไปยกของหรือทำงานหนัก เค้าทำไม่ได้ จากคนแก่ที่มีสมรรถภาพก็กลายเป็นคนไร้สมรรถภาพ” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

8. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

มีความคิดเห็นเป็น 2 แนวทางคือ 1) เห็นควรให้มีนิยามผู้สูงอายุ เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ เช่น ประเพณีทางภาคอีสาน มีการรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การมีเกณฑ์กำหนดนิยามความเป็นผู้สูงอายุ จะทำให้ทราบได้ว่าบุคคลใดเหมาะสมที่จะมาเข้าร่วมพิธี รวมถึงเป็นเกณฑ์กำหนดในการที่จะได้รับสิทธิประโยชน์ ต่างๆ ได้อีกด้วย และ 2) ไม่เห็นควรให้มีการนิยามผู้สูงอายุ เนื่องจากการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ เมื่อถึงเวลารู้ว่าจะเป็นผู้สูงอายุแล้ว จะทำให้ใจห่อเหี่ยว ไม่อยากได้ยิน

“คุณจะบอกว่าผู้สูงอายุไม่ต้องกำหนด ไม่ได้ มันมีประเพณีเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรา อย่างทางภาคอีสานเค้าก็มีประเพณี รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เหมือนกัน มันมีประเพณีเข้ามาด้วย มันก็ต้องมีผู้สูงอายุ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

“ถ้าว่าเกณฑ์เป็นคนแก่นะ บอกว่าคนนี้คนแก่นะ มีนิยาม เราจะแก่นะ มันเหมือนมันจะทำให้ใจห่อเหี่ยว จะขึ้นเป็น 65 เป็นผู้สูงอายุแล้วนะ มันไม่อยากได้ยิน “(ข้าราชการ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ มีดังนี้

9. ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม

กลุ่มข้าราชการทั้งในเมือง และนอกเมือง มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน เห็นว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น มีผลกระทบในแง่ลบ กล่าวคือ ความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่จะช้าลง เนื่องจากเด็กจะคิดว่ายังไม่แก่ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ดังนั้นการส่งเบี้ยช่วยเหลือที่เป็นการตอบแทนผู้มีพระคุณก็จะช้าลง เนื่องจากเห็นว่ายังสามารถทำงานได้ และต้องการให้ผู้สูงอายุทำงานต่อไป

“ในแง่เด็กเค้าก็คิดว่าเรายังไม่แก่ เรายังช่วยตัวเองได้ ให้เราทำงานต่อไป เค้าอาจจะไม่กตัญญู ส่งเบี้ยมาให้เราช้า” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

นอกจากนี้มีคนที่คิดว่าถ้ามีการกำหนดอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ไม่มีผลต่อเรื่องการเคารพนับถือ เพราะขึ้นอยู่กับการวางตัวของแต่ละบุคคลมากกว่า ถึงแม้ว่าจะมีอายุมาก แต่ถ้ามีการวางตัวไม่ดี เด็กก็ไม่เคารพในทางกลับกันแม้ว่าคนนั้นจะอายุไม่มาก แต่มีการวางตัวดี หรือเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ชุมชน และสังคมก็ได้ความเคารพนับถือจากคนรุ่นหลัง และด้วยวัฒนธรรมไทยสั่งสอนให้เด็กเคารพผู้ใหญ่ บางครั้งไม่ได้รู้จักกันมาก่อน ก็ยกมือไหว้กันก็มี โดยที่ไม่จำเป็นต้องทราบอายุว่าเท่าไหร่

“การเคารพนับถือมันบังคับกันไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการวางตัวมากกว่า” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

10. ผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง

การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ทั้งในเมืองและชนบท คิดว่ามีผลดีในแง่ที่ว่า อาจจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะทำงานกันมากขึ้น ถ้าเลื่อนไปเป็น 65 ปี อย่างน้อยก็ได้ทำงานต่อไปอีก 5 ปี การที่ได้ทำงานก็เท่ากับการที่ได้เข้าสังคม มีเพื่อน ถ้า 60 ปีแล้วต้องหยุดการทำงาน กลับไปอยู่บ้าน จะไม่ได้แลกเปลี่ยนความคิดกับใคร ต้องอยู่บ้านคนเดียว โดยมีสัตว์เลี้ยงเป็นเพื่อน นอกจากนี้มีบางคนเห็นว่าการเลื่อนนิยาม

ให้สูงขึ้นจะมีผลกระทบต่อการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพราะถ้ายิ่งเลื่อนอายุออกไป อาจทำให้ศักยภาพด้านต่างๆ ของคนลดลง

อย่างไรก็ตามก็มีคนเห็นว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น จะไม่มีผลกระทบต่อตัวผู้สูงอายุเอง ทั้งในเชิงคุณค่า การนับถือตัวเอง หรือความภูมิใจ เนื่องจากตัวผู้สูงอายุจะต้องรับรู้เองได้ว่าตัวเองอายุแค่ไหน ต้องทำตัวให้เหมาะสมอย่างไร ต้องยอมรับในความเป็นตัวเอง

มีผู้ให้ความเห็นว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจจะมีผลกระทบกับการทำงานของเด็กวัยรุ่น เนื่องจากจบออกมาแล้วไม่มีงานทำ เพราะตำแหน่งงานไม่ว่างเนื่องจากคนแก่ยังไม่ยอมออกจากงาน

11. ผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

คิดว่าการเลื่อนนิยามให้สูงขึ้น มีผลทำให้รู้สึกกระชุ่มกระชวย รู้สึกว่ายังแข็งแรง ยังดูดี สุขภาพก็ยังดี กระปี้กระเป่าขึ้น เนื่องจากคำว่าผู้สูงอายุทำให้รู้สึกห่อเหี่ยว ถ้าเลื่อนอายุออกไปอีก ก็จะรู้สึกดีที่ยังไม่แก่ การเลื่อนไปอีก 5 ปี ก็จะทำให้ตัวคนที่เป็นผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น มีความสุขมากขึ้น ที่ยังมีเวลาสำหรับการเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุอีก 5 ปี ถ้าเลื่อนนิยามออกไปเป็นที่อายุ 65 ปี

> *“อีกตั้งนาน ถึงจะได้เป็นผู้สูงอายุ ได้ยืดเวลาออกไปอีก รู้สึกว่ามันกระชุ่มกระชวย รู้สึกว่าเรายังแข็งแรงนะ เรายังดูดีนะ สุขภาพเรายังดีนะ กระปี้กระเป่าขึ้นอะไรอย่างนี้”*
> *(ข้าราชการ หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

นอกจากนี้ บางส่วนคิดว่ามีผลต่อกระทบน้อยมากในด้านนี้ โดยมองว่าผลกระทบทางสุขภาพกายและจิต ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านอื่นๆ มากกว่า เช่น ชีวิตความเป็นอยู่ และครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญมากกว่า

> *“สุขภาพจิตดีชีวิตก็ยืนยาว แต่ถ้าชีวิตเค้ามีโรค มีภัย สุขภาพจิตไม่ดี อายุก็สั้นลง ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับการที่ไม่มีใครเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ แล้วจะทำให้สุขภาพจิตเค้าดีขึ้น”*
> *(ข้าราชการ ชาย เขตชนบท นครปฐม)*

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว จังหวัดนครปฐม

กลุ่มธุรกิจส่วนตัวในจังหวัดนครปฐมที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 4 คนและหญิง 13 คน มีอายุระหว่าง 42–59 ปี ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท มีความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือผู้ที่ควรจะเรียกว่า ผู้สูงอายุ กลุ่มที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ทั้งเขตเมือง และเขตชนบท ให้นิยามผู้สูงอายุ คล้ายคลึงกันไว้ 3 แบบดังนี้

1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน โดยเห็นควรให้ใช้อายุเป็นเกณฑ์กำหนดว่าผู้สูงอายุควรมีอายุเท่าไหร่ โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากบางคนร่างกายไม่ดี แต่สมองดี ยังสามารถใช้สมองคิดได้ สำหรับคนบางคนสมองไม่ดี แต่ว่าร่างกายดี ก็สามารถใช้แรงงานได้ เพราะฉะนั้นถ้าใช้ร่างกายภายนอกเป็นตัวกำหนดผู้สูงอายุจะไม่สามารถทำได้ จึงต้องใช้เกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนด เช่น 60 ปีขึ้นไป หรือ 70 ปีขึ้นไป

2) พิจารณาจากลักษณะภายนอก เช่น พิจารณาจากหน้าตาที่เหี่ยวย่น หูตึง สายตามองไม่ค่อยเห็น หรือ มองไม่เห็นแล้ว เป็นต้อกระจก

3) พิจารณาจากการพึ่งพิง (การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน) เช่น ไม่สามารถท่องเที่ยวไปไหนได้แล้ว ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หรือถ้าได้แต่ก็น้อย ไม่สามารถทำงานได้แล้ว ทำกิจวัตรประจำวันไม่ได้ เช่น แต่งตัว กินข้าว

2. คำ “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” “ผู้อาวุโส” มีความหมายแตกต่างกัน

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่ยังมีความสามารถ ยังมีคุณค่า ยังทำงานได้อยู่

คนแก่ หมายถึง คนที่เริ่มจะมีปัญหาสุขภาพ แต่ยังทำงานได้บ้างเล็กๆ น้อยๆ ทำงานในบ้าน สุขภาพเริ่มเสื่อมโทรม

คนชรา หมายถึง คนที่ทำอะไรไม่ได้แล้ว ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เป็นอัลไซเมอร์ เป็นโน่นนี่นั่น คือไม่สามารถตอบสนองได้ ถึงแม้ว่าบางทีอาจจะเดินเหินไปไหนได้ แต่ว่าลืมโน่นลืมนี่ ต้องมีผู้ดูแล อายุประมาณ 80 กว่าปีขึ้นไป

ผู้เฒ่า หมายถึง คนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ หลังโกง ถือไม้เท้า ต้องแก่มากๆ ผู้เฒ่า แม่เฒ่า จะแก่แบบชัดเจน ผิวหนังเหี่ยวย่น อายุ 80 ปีแล้วถือไม้เท้า ภาษาท้องถิ่นคนเหนือจะเรียกกัน พ่ออุ้ย แม่อุ้ย

ผู้อาวุโส หมายถึง คนมีความรู้ มีกึ๋น ยังมีความสามารถอยู่

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีทั้งผู้ที่เห็นว่าเหมาะสม และไม่เหมาะสม ผู้สูงอายุควรมีอายุน้อยลง ไม่มีผู้ใดในกลุ่มสนทนาเห็นควรว่าควรจะเลื่อนให้สูงขึ้น

สำหรับผู้ที่เห็นว่าตัวเลขที่ 60 ปี เหมาะสมแล้ว เนื่องจากปัจจุบันคนอายุสั้นกว่าอดีต

“เอาแค่นี้พอ 60 ปี เป็นผู้สูงอายุแล้วกำลังดี อายุไม่ยืน ไปกว่านี้แล้ว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“โดยเฉลี่ยแล้วอายุ 60 ปีนี่ก็อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานแล้ว อายุไม่ยืนไปกว่านี้แล้ว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับผู้ที่คิดว่าไม่เหมาะสม ให้ความเห็นว่า ควรจะกำหนดที่อายุน้อยกว่า 60 ปี เพราะคนมีอายุสั้นกว่าเดิม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่แย่ลง มีการใช้สารพิษมากขึ้น โรคภัยมากขึ้น สำหรับอายุที่เหมาะสม คิดว่าน่าจะเลื่อนลงมาอยู่ที่ 55 ปี

“ผมดูจากผู้ที่ตายในช่วงอายุ 50, 47, 36 ปี ในช่วงนี้โรคภัยไข้เจ็บมาเยอะแยะไปกันหมด บางทีลูกไปก่อนพ่อแม่ก็มี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง นครปฐม)

4. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญนัก แต่ก็มีบางส่วนคิดว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น สามารถเป็นไปได้ แต่ต้องไม่ไปกระทบถึงผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับ เช่น เบี้ยยังชีพ และควรมีการสร้างการยอมรับในแง่ของนโยบายด้วยว่าเลื่อนอายุที่สูงขึ้นเพราะอะไร

“เรื่องนิยามไม่รู้เรื่องหรอก จะกำหนดที่เท่าไหร่ก็ไม่เป็นอะไร” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท นครปฐม)

5. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง มีความคิดเห็นแตกต่างกันดังนี้ มีผู้เห็นควรให้กำหนดที่อายุเท่ากัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเสมอภาค

“เดี๋ยวนี้ ไม่มีช้างเท้าหน้าเท้าหลังแล้ว ก้าวไปพร้อมๆ กัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“อย่าไปแยกเลยชาย หญิง เดี๋ยวไม่เท่าเทียมกัน ไม่เสมอภาคกันอีก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับผู้ที่เห็นควรว่านิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิงควรแตกต่างกัน พบเฉพาะในเขตชนบทเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่า ผู้หญิงจะดูแก่เร็วมากกว่าผู้ชาย ควรกำหนดนิยามความเป็นผู้สูงอายุของผู้หญิงที่ต่ำกว่าของผู้ชาย

6. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

กลุ่มธุรกิจส่วนตัวทั้งเขตเมือง และเขตชนบท คิดเห็นว่าการนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบทควรกำหนดที่อายุเท่ากัน ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมที่จะตามมาภายหลัง ถึงแม้ว่าคนชนบทจะแข็งแรงกว่าคนเมือง แต่ด้านหน้าตาแล้วคนเมืองจะดูดีกว่า

7. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ)

กลุ่มธุรกิจส่วนตัวทั้งที่อยู่ในเขตเมือง และเขตชนบท เห็นควรให้แยกนิยามต่างๆ ออกจากกันให้ชัดเจน โดยกำหนดอายุเมื่อรับสวัสดิการอยู่ที่ 60 ปี อายุเกษียณอยู่ที่ 65, 70 ปี โดยให้เหตุผลว่าคำว่าเกษียณหมายถึง คนทำงานในระบบ เช่น ข้าราชการอายุ 70 ปี ก็ยังสามารถทำงานได้ *“ยิ่งแก่ยิ่งห้าว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท นครปฐม) “ยิ่งแก่ยิ่งกิ๋น” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท นครปฐม)* สำหรับนิยามผู้สูงอายุเห็นควรกำหนดเริ่มต้นที่อายุ 55 ปี หรือ กำหนดที่อายุ 60 ปีเช่นเดิม ด้วยเหตุผลที่ว่าปัจจุบันคนอายุสั้นลง

> *“เห็นด้วยกับการแยกนิยาม เกษียณเท่าไรก็ว่าไป สูงอายุเท่าไรก็ว่าไป รับเบี้ยยังชีพก็รับไปไม่เอามาเกี่ยวกัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

8. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

มีทั้งเห็นควรให้มีนิยามผู้สูงอายุ และไม่ควรให้มีนิยามผู้สูงอายุ ผู้ที่เห็นควรให้มีนิยามผู้สูงอายุ เพื่อจะได้เป็นตัวกำหนดได้ว่าใครคือผู้สูงอายุ สำหรับผู้ที่ไม่เห็นควรให้มีการนิยามผู้สูงอายุ ซึ่งพบเฉพาะในเขตเมืองเท่านั้น โดยให้เหตุผลว่า การไปจำกัดความเป็นผู้สูงอายุ ทำให้รู้สึกว่าทำอะไรไม่ได้แล้ว หมดศักยภาพสุขภาพแย่ ไม่สามารถที่จะทำอะไรได้อีกแล้ว หมดคุณค่า และไม่อยากได้ยินคำว่าผู้สูงอายุ

> *“พอไปจำกัดว่า 60 ปีเรียกว่าผู้สูงอายุปุ๊บ มันเลยเหมือนทำอะไรไม่ได้แล้ว หมดศักยภาพหมดโน่นหมดนี่ไปเลย คือยังไม่อยากได้ยินคำว่าผู้สูงอายุ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง นครปฐม)*

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบมีดังนี้

9. ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม

การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ จาก 60 ปีไปเป็น 65 ปีไม่ได้มีผลต่อความนับถือที่เด็กมีต่อผู้สูงอายุ โดยให้เหตุผลว่า การที่เด็กจะนับถือหรือไม่นับถือมันอยู่ที่การวางตัวของผู้ใหญ่มากกว่า

“ไม่น่ามีผลนะ มันอยู่ที่การวางตัว เด็กจะเคารพเราหรือไม่เคารพเรา อยู่ที่การวางตัวของเรามากกว่า” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท นครปฐม)

สังคมไทย เรื่องมารยาท ความเคารพผู้ใหญ่เป็นสิ่งสำคัญ ได้มีการยกตัวอย่างในครอบครัวว่า ลูกหลานที่บ้านก็จะสอนในเรื่องของมารยาทเหมือนกันว่า “เวลาเดินผ่านผู้ใหญ่ หนูก็ต้องก้มหลังนะลูก ไม่ใช่เดินหลังที่อ” พยายามปลูกฝังลูกๆ หลานๆ ที่บ้านเหมือนกัน แต่ในปัจจุบันนี้เด็กรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความเคารพในตัวผู้สูงอายุ เช่น การยกมือไหว้ข้างเดียวซึ่งดูไม่เหมาะสม

“สมัยนี้ผู้ใหญ่ต้องก้มหัว ถ้าไม่ก้มเดี๋ยวโดนแทง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมืองนครปฐม)

10. ผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง

ถึงแม้ว่าจะไม่เห็นด้วยกับการกำหนดนิยามให้สูงขึ้น แต่คิดว่าถ้ากำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น มีผลดีทำให้รู้สึกยังไม่หมดคุณค่า ยังสามารถประกอบอาชีพต่อเนื่องไปได้อีก แต่บางคนคิดว่าการเลื่อนนิยามให้สูงขึ้น ก็ไม่ได้มีผลกระทบอะไรต่อคุณค่าของตัวเอง คุณค่ายังคงเท่าเดิม

“ถ้าเลื่อนอายุขึ้นก็ทำให้เราแก่ช้าลง เหมือนเรายังมีความสามารถยังทำอย่างอื่นได้อยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง นครปฐม)

“คนอื่นผมไม่รู้ แต่ว่าส่วนตัวของผมแล้ว คนๆ นั้นยังมีคุณค่า ยังสามารถประกอบอาชีพได้ตามวิถีชีวิตของเค้า เรื่อยไปอีก 5 ปี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท นครปฐม)

“ถ้าสมมุติว่ามีการเปลี่ยนจริงๆ เปลี่ยนจาก 60 เป็น 65 จริงๆ คิดว่าไม่มีผลกระทบใดๆ คุณค่าของตัวเองก็ยังคงเท่าเดิม” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท นครปฐม)

นอกจากนี้มีผู้ให้ความเห็นว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจจะมีผลกระทบกับการทำงานของเด็กวัยรุ่น โดยเฉพาะเด็กรุ่นหลังๆ จะเรียนสูงขึ้น และเรียนจบออกมาในจำนวนที่มากขึ้นด้วย อาจจะส่งผลต่อเด็กที่จบการศึกษาใหม่ๆ จะเกิดการว่างงาน ถ้าผู้สูงอายุยังคงทำงานต่อไปอีก

“นับวันเด็กรุ่นหลังก็จะเรียนรู้สูงขึ้น แล้วก็จบมากขึ้น เพราะฉะนั้นเด็กจบมาแล้วไม่มีงานทำ ถ้าคนรุ่นเก่ายังไม่ยอมออก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง นครปฐม)

11. ผลกระทบต่อสุขภาพจิต

คิดว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น ถ้ายืดระยะเวลาการทำงานต่อไปอีก รู้สึกว่าตัวเองยังมีคุณค่าอยู่ จึงทำให้มีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

> *“ผมคิดว่าสุขภาพจิตจะดีขึ้น คิดว่ากูยังไม่หมดคุณค่า” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย ชนบท นครปฐม)*

กลุ่มผู้สูงอายุ จังหวัดนครปฐม

กลุ่มผู้สูงอายุ ในจังหวัดนครปฐม ที่ร่วมสนทนากลุ่ม เป็นชาย 5 คน และหญิง 11 คน มีอายุระหว่าง 60–77 ปี มีเขตที่อยู่อาศัยในเขตเมือง และเขตชนบท จากการสนทนากลุ่มพบว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบทความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือผู้ที่ควรจะเรียกว่า ผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งเขตเมือง และเขตชนบท ให้นิยามผู้สูงอายุ คล้ายคลึงกันไว้ดังนี้

1) พิจารณาจาก อายุตามปีปฏิทิน คือผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

2) พิจารณาจากสุขภาพ ประกอบด้วย การมีโรคประจำตัว ปัญหาความจำ ลักษณะภายนอก และการพึ่งพิงผู้อื่น กล่าวคือ

- ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง เริ่มมีโรคประจำตัว ไม่สามารถยืนนานๆ ได้เพราะปวดขา
- พิจารณาจากความจำ ผู้สูงอายุความจำจะไม่ค่อยดี หลงลืม มีพฤติกรรมได้หน้าลืมหลัง
- พิจารณาจากลักษณะภายนอก เช่น สายตาไม่ดี “เคยมี 2 ตา ก็ต้องมาใช้ 4 ตา” หูไม่ดีที่เคยได้ยินชัดเจน ก็เริ่มอู้
- พิจารณาจาก การพึ่งพิง (การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน) มีลักษณะงกๆ เงิ่นๆ ทำอะไรไม่ไหวแล้ว ทำกิจกรรมหรือออกนอกบ้านก็ต้องมีคนจูง แต่ถ้ายังสามารถทำกิจกรรมในบ้านได้ เช่น ซักผ้า รีดผ้า หุงหาอาหาร หรือติดต่องานข้างนอกได้ ก็ยังถือว่าไม่เป็นผู้สูงอายุ

2. คำ “ผู้สูงอายุ” “ผู้อาวุโส” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” มีความหมายแตกต่างกัน

เมื่อสอบถามถึงความแตกต่างระหว่าง “ผู้สูงอายุ” “ผู้อาวุโส” “คนแก่” “คนชรา” “ผู้เฒ่า” ผู้เข้าร่วมสนทนาคิดว่ามีความแตกต่างกันทางด้านสุขภาพ ยกเว้นผู้อาวุโส ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการชราภาพ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่ยังสามารถทำโน่นทำนี่ได้ ยังแข็งแรงอยู่ในระดับหนึ่ง

คนแก่ หมายถึง บุคคลที่ทำอะไรไม่ค่อยได้แล้ว

คนชรา/ผู้เฒ่า มีความหมายคล้ายคลึงกัน หมายถึง แก่มากๆ

ผู้อาวุโส คือ ผู้ที่มีอายุมากกว่าคนอื่นในกลุ่ม และอาจหมายถึงผู้มีอาวุโสด้วยเงื่อนไขต่างๆ เช่น อาวุโสทางการศึกษา มีผู้ให้ข้อมูลคนหนึ่งยกตัวอย่างตนเองว่า

“อย่างผมจบ ป. 4 จะเป็นผู้อาวุโสกับเค้าไม่ได้หรอก” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ความคิดเห็นถึงความเหมาะสมของการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีทั้งผู้ที่เห็นว่าเหมาะสมและไม่เหมาะสม

สำหรับผู้ที่เห็นควรว่า อายุที่ 60 ปีเป็นอายุที่เหมาะสมแล้วที่จะเป็นผู้สูงอายุ โดยให้เหตุผลเชื่อมโยงกับเรื่องสุขภาพ และเรื่องการทำงาน เนื่องจากปัจจุบันคนที่อายุยังไม่ถึง 60 ปี สุขภาพร่างกายไม่ค่อยแข็งแรง สำหรับคนที่อายุ 60 ปีก็เริ่มที่จะทำงานไม่ไหวแล้ว โดยเฉพาะผู้ที่ทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการ อายุเกิน 60 ปี ก็จะทำงานไม่ไหวแล้วเช่นกัน

“คิดว่า 60 ปีเหมาะสมแล้ว เพราะบางคน อ่อนกว่าเราตั้งเยอะ 50 กว่าปี คนนั้นก็ปวดขา คนนี้ก็เดินไม่ไหว จะมีเยอะมากในปัจจุบันนี้” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“ถ้าทำงานระดับปฏิบัติการ เกิน 60 ปีทำไม่ไหวแล้วงาน นี่ผมก็ทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

สำหรับผู้ที่คิดว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่ 60 ปีไม่เหมาะสม ให้เหตุผลว่าคนอายุ 60 ปียังมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ยังมีสติสัมปชัญญะที่ดี สามารถทำงานได้อยู่ และเห็นควรให้นิยามความเป็นผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปีขึ้นไป

“60 ปีนี่ยังไม่แก่ เพราะบางคน 60 กว่ายังแข็งแรง เดี๋ยวนี้เค้ารักษาสุขภาพ ไม่เป็นโรค แข็งแรง มีการออกกำลังกาย” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“ควรกำหนดที่ 65 ปี เพราะร่างกายก็ยังแข็งแรงอยู่ แล้วจะไปหายใจทิ้งซะทำไมเฉยๆ เราก็ยังพัฒนาบ้านเมืองเราได้เมื่ออายุ 65 ปี” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

4. ความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

ถึงแม้ว่าบางคนคิดว่านิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปีเหมาะสมแล้ว แต่ส่วนใหญ่ก็ เห็นด้วยกับการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ จาก 60 ปี เป็น 65 ปี คิดว่าสังคมจะยอมรับได้ ทั้งนี้การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น จะต้องไม่ไปมีผลกระทบกับเรื่องผลประโยชน์ ที่ผู้สูงอายุจะได้รับ เช่น เบี้ยยังชีพ สวัสดิการต่างๆ เป็นต้น

“เลื่อนนิยามให้สูงขึ้นมันเป็นไปได้ ถ้าไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ หรือสิทธิประโยชน์” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“นิยามผู้สูงอายุอาจจะเลื่อนไป แต่เรื่องรับสวัสดิการ เบี้ยยังชีพ เป็นไปได้ ไม่ให้เลื่อน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

นอกจากนี้มีคนให้ความคิดเห็นว่า การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้เป็น 65 ปี เวลาที่เหมาะสมที่จะทำ น่าจะอีก 15–20 ข้างหน้าไม่ใช่ปัจจุบันนี้ โดยให้เหตุผลเชื่อมโยงกับเรื่องการทำงานว่า ปัจจุบันถ้าอายุเกิน 60 ปี ถ้าทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการก็ไม่สามารถทำงานได้แล้ว แต่ในอนาคตคนรุ่นใหม่น่าจะสุขภาพดีขึ้นกว่าคนรุ่นปัจจุบัน

> *"ผมก็ว่าน่าจะเกณฑ์เดิมนะครับ ถ้าจะเลื่อนไปเป็น 65 ปี น่าจะอีก 15–20 ปีข้างหน้า ถ้าคนทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการเกิน 60 ปี ก็ทำไม่ไหวแล้วงาน นี่ผมก็อยู่ในระดับปฏิบัติการ" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)*

5. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง มีทั้งเห็นควรให้กำหนดที่อายุเท่ากัน และอายุที่แตกต่างกัน และยังไม่แน่ใจ

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่อยู่ในเขตชนบทคิดว่าควรกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้เท่าเทียมกัน

> *"จะหญิงหรือชาย ก็ต้องสมควรจะนิยามที่อายุเท่ากันนั่นแหละ" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)*

สำหรับผู้ที่คิดว่าควรกำหนดให้แตกต่างกัน เนื่องจากผู้ชายทำงานหนักมากกว่าผู้หญิง จึงทำให้ผู้ชายจะดูแก่มากกว่าผู้หญิง

> *"น่าจะนิยามที่แตกต่างกัน เพราะว่าส่วนใหญ่แล้ว พวกผู้ชายจะทำงานหนักกว่าผู้หญิงเยอะ ผู้หญิงจะบอกว่าหนักเราก็หนัก แต่ว่าเราก็ต้องยอมรับว่าผู้ชายเค้าทำงานหนักกว่าเราเยอะ เพราะเราก็ดูจากรุ่นพ่อ รุ่นปู่ รุ่นตาเรามา ผู้ชายน่าจะสูงอายุเร็วกว่า" (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)*

สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง ยังให้ความเห็นที่ไม่ชัดเจนว่า ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ควรใช้นิยามความเป็นผู้สูงอายุเดียวกันหรือไม่ ทั้งนี้ความคิดเห็นของผู้หญิง คิดว่า" ผู้ชายจะแก่กว่าผู้หญิง" ผู้ให้ข้อมูลหญิงคนหนึ่งยกตัวอย่างถึงสามีตนเองว่าเสียไปตั้งแต่อายุยังไม่มากนักตอนอายุ 49 ปี เท่านั้น แต่สำหรับผู้ชายเห็นค้านว่า "ผู้หญิงจะแก่กว่าผู้ชาย" อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้สูงอายุในเขตเมืองก็ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าควรจะนิยามความเป็นผู้สูงอายุที่เท่ากันหรือแตกต่างกัน

6. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นควรว่านิยามผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุเท่ากัน เพื่อความเท่าเทียมกัน ถึงแม้จะให้เหตุผลว่า คนชนบทจะมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงกว่า สามารถทำงานหนักได้มากกว่า

คนเมือง แต่เมื่อดูจากรูปร่างหน้าตา คนชนบทจะดูแก่กว่าคนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากคนชนบทไม่แต่งตัวเหมือนกับคนเมือง

“เค้าแต่งตัวสวย คนในเมือง เค้าต้องเข้าสังคม แต่ความแข็งแรง เราแข็งแรงกว่า” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“คนชนบทเค้าไม่ค่อยได้สัมผัสกับพวกเครื่องสำอาง แต่คนในเมืองเค้าแต่งหน้าแต่งตาเลย ยังสวย แต่คนชนบทเค้าไม่ค่อยได้สัมผัสเรื่องนี้ ก็แลดูแก่เร็วกว่าคนเมือง” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

7. การแยกนิยามต่างๆ (นิยามผู้สูงอายุ และอายุเกษียณ)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการแยกนิยามผู้สูงอายุ และอายุเกษียณ พบว่ามีทั้งผู้ที่เห็นว่าควรแยก และไม่ควรแยกออกจากกัน สำหรับผู้สูงอายุทั้งเขตเมือง และเขตชนบท ที่เห็นควรให้แยก โดยกำหนดนิยามผู้สูงอายุอาจจะอยู่ที่ 65 ปี และนิยามเกษียณอายุอาจจะกำหนดอยู่ที่อายุเท่าไหร่ก็ได้ขึ้นอยู่กับหน่วยงานนั้นๆ จะกำหนด ไม่เกี่ยวข้องกับนิยามผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตามมีผู้สูงอายุบางส่วนเห็นว่า ไม่ควรแยกนิยามออกจากกัน ควรนิยามที่อายุเท่ากัน คือ 60 ปี โดยให้เหตุผลว่า คนที่อายุ 60 ปี ถือได้ว่าเป็นผู้สูงอายุแล้ว ความสามารถในการทำงานก็จะไม่เหมือนเดิมแล้ว ดังนั้นก็ควรจะเกษียณอายุที่ 60 ปีเช่นกัน

8. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามผู้สูงอายุ มีทั้งผู้ที่เห็นควรให้นิยาม และไม่เห็นควรให้นิยาม ผู้สูงอายุที่อยู่ทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท ที่เห็นควรว่านิยาม ให้เหตุผลเชื่อโยงกับเรื่องสิทธิประโยชน์ที่จะได้รับ การกำหนดนิยามจึงมีความจำเป็นต้องกำหนดไว้เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ สำหรับผู้สูงอายุเพื่อการรับบริการในโครงการต่างๆ นอกจากนี้การมีนิยามผู้สูงอายุไว้ เพื่อเป็นข้อเตือนใจว่าได้เข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว และเป็นนิยามเพื่อให้ทราบว่าเป็นอายุที่สมควรแก่การเกษียณแล้ว

“ต้องกำหนดนิยามผู้สูงอายุไว้ให้เป็นกฎเกณฑ์ เพื่อการรับบริการในโครงการต่างๆ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

“ถ้าสมัยก่อนนะ มันไม่ได้เบี้ยยังชีพ มันไม่จำเป็นต้องมีนิยามผู้สูงอายุ แต่เดี๋ยวนี้จำเป็นต้องมี เพราะมีเบี้ยยังชีพ 60 ปีขึ้นไป” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

สำหรับผู้ที่ไม่เห็นควรให้มีการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ โดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องการพูดถึงเรื่องความแก่

“ถ้าเป็นตัวเอง เห็นว่าไม่ควรกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ถ้ากำหนดแล้ว มันไม่อยากพูดถึงเรื่องแก่” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับข้อคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบถ้ามีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ซึ่งมีทั้งทางบวกและทางลบ มีดังนี้

9. ผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น เห็นว่ามีผลดีต่อความเคารพนับถือที่เด็กมีต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากการกำหนดนิยามให้สูงขึ้นอาจเชื่อมโยงกับการทำงานที่ยาวนานขึ้น ผู้สูงอายุก็มีโอกาสที่จะสามารถทำงานต่อไปได้อีก เด็กจะเห็นคุณค่าในตัวผู้สูงอายุและให้ความเคารพมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน มีลูกหลานบางคนจะมีความรู้สึกว่า ผู้สูงอายุหมดสภาพแล้ว และไม่ให้ความนับถือ ทั้งนี้ความคิดเห็นดังกล่าวเป็นความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบทเท่านั้น

“การกำหนดนิยามให้สูงขึ้นมันก็น่าจะมีผลดีนะ เพราะว่าคนอายุ 60 ปีบางคนที่ว่าเกษียณแล้ว ลูกหลานจะมีความรู้สึก คนนี้หมดสภาพแล้ว ความเคารพนับถือมันก็ไม่เหมือนคนที่ว่ายังอยู่ในวัยทำงาน” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

นอกจากนี้ มีผู้สูงอายุที่อยู่ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท บางส่วนคิดว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้นไม่มีผลต่อความเคารพนับถือที่เด็กมีต่อผู้สูงอายุ มีการยกตัวอย่างกรณีวันสงกรานต์ การหาตัวแทนเพื่อเข้าพิธีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุนั้น ไม่ได้กำหนดว่าผู้สูงอายุจะต้องมีอายุที่เท่าไหร่ จะพิจารณาจากลักษณะภายนอกว่าดูแก่ หรือดูอาวุโสกว่า เท่านั้น และให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าการที่เด็กจะเคารพหรือไม่เคารพ อยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าอายุห่างกันเพียงแค่ 1 ปี ก็ให้ความเคารพกันได้ ยิ่งในสังคมปัจจุบันความเคารพนับถือ ยึดเรื่องการศึกษาเป็นหลัก ใครมีการศึกษาสูงกว่าก็ย่อมได้รับความเคารพนับถือมากกว่า

“ปัจจุบันนี้ เค้าเคารพกันที่ความรู้ การศึกษา อย่างเรานี่เป็น อสม.แก่ๆ ไม่ค่อยมีความรู้ เด็กบางคนก็ย้อนกลับมาว่า ตัวเองนะดูแลตัวเองหรือยัง ความรู้แค่นี้ จะมาดูแลช่วยเหลืออะไร” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“พูดง่ายๆ อย่างผมนี่จบป.4 แล้วนี่จบปริญญา พอไปสั่งสอนเค้า จบแค่นี้ จะมาสั่งสอน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

“ผมว่าอายุไม่เกี่ยวนะ ผมว่ามันอยู่ที่การนอบน้อมหรือว่าเคารพของเด็ก มันอยู่ที่การอบรม เริ่มต้นจากพ่อแม่ก่อน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

10. ผลกระทบต่อบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ส่งผลดีถ้าเป็นการขยายเวลาในการทำงานได้นานขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง เนื่องจากยังสามารถทำประโยชน์ได้อยู่ และยังไม่แก่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานคอยดูแล การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจจะทำให้ได้มีโอกาสทำงานต่อไป จะรู้สึกมีความสุขมากกว่าการกลับไปอยู่บ้าน โดยไม่มีลูกหลานคอยดูแล ทำให้รู้สึกเหงา ไม่เหมือนกับผู้สูงอายุบางคนที่มีลูกหลาน เมื่อไม่ได้ทำงานแล้วก็สามารถไปอยู่กับลูกกับหลานได้

“ถ้าคนไม่มีลูกหลานนี่ ถ้าเค้าได้ทำงานจะรู้สึกมีความสุขกว่าที่อยู่บ้านเฉยๆ ถ้ายืดอายุไปเค้าจะรู้สึกว่าตัวเค้านี่ไม่แก่เลย เค้ายังมีสมองที่ยังทำงานได้ถึง 65” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“นิยามอายุให้สูงขึ้น ก็จะทำงานได้มากขึ้น รู้สึกมีคุณค่าในตัวเองมากขึ้น เพราะยังคิดว่ายังมีประโยชน์อยู่ ยังทำงานได้” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง นครปฐม)

สำหรับผู้สูงอายุในเขตชนบทให้ความเห็นว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น ไม่ได้มีผลต่อการทำงาน เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำงานอยู่ภาคเกษตร การจะกำหนดนิยามให้สูงขึ้นก็ไม่ได้มีผลอะไร เนื่องจากเกษตรกรจะทำงานไปเรื่อยๆ จนกว่าจะทำไม่ไหว

“ไอ้พวกผมทำงานตามท้องนา ไม่มีผลอะไร เพราะว่าทำงานตามอิสระ ส่วนราชการนะมีผลในการทำงาน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองคิดว่า ไม่มีผลกระทบต่อชุมชน และสังคม ทั้งนี้ให้เหตุผลว่าหากมีการกำหนดขึ้นมาจริง ก็ต้องยอมรับในเงื่อนไขที่กำหนดมาให้

“ถ้าจะนิยามอายุให้สูงขึ้น ไม่น่ามีปัญหา เพราะว่าเค้าก็ต้องยอมรับเงื่อนไขที่ได้มา” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

แต่สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท คิดว่าจะมีผลกระทบต่อการทำงานของเด็กรุ่นใหม่ หากผู้สูงอายุยังมีโอกาสที่จะทำงานต่อไปได้อีก

“ถ้าอยู่ในอายุราชการ 60 ปีนี่ก็น่าจะพอแล้ว เพราะว่าเด็กรุ่นใหม่ๆ ที่จบออกมาจะได้มีงานทำต่อ ไม่อย่างนั้น 60 ฉันยังทำไหว ฉันยังทำต่อ เด็กที่จบมาก็ไม่มีงานทำกัน” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

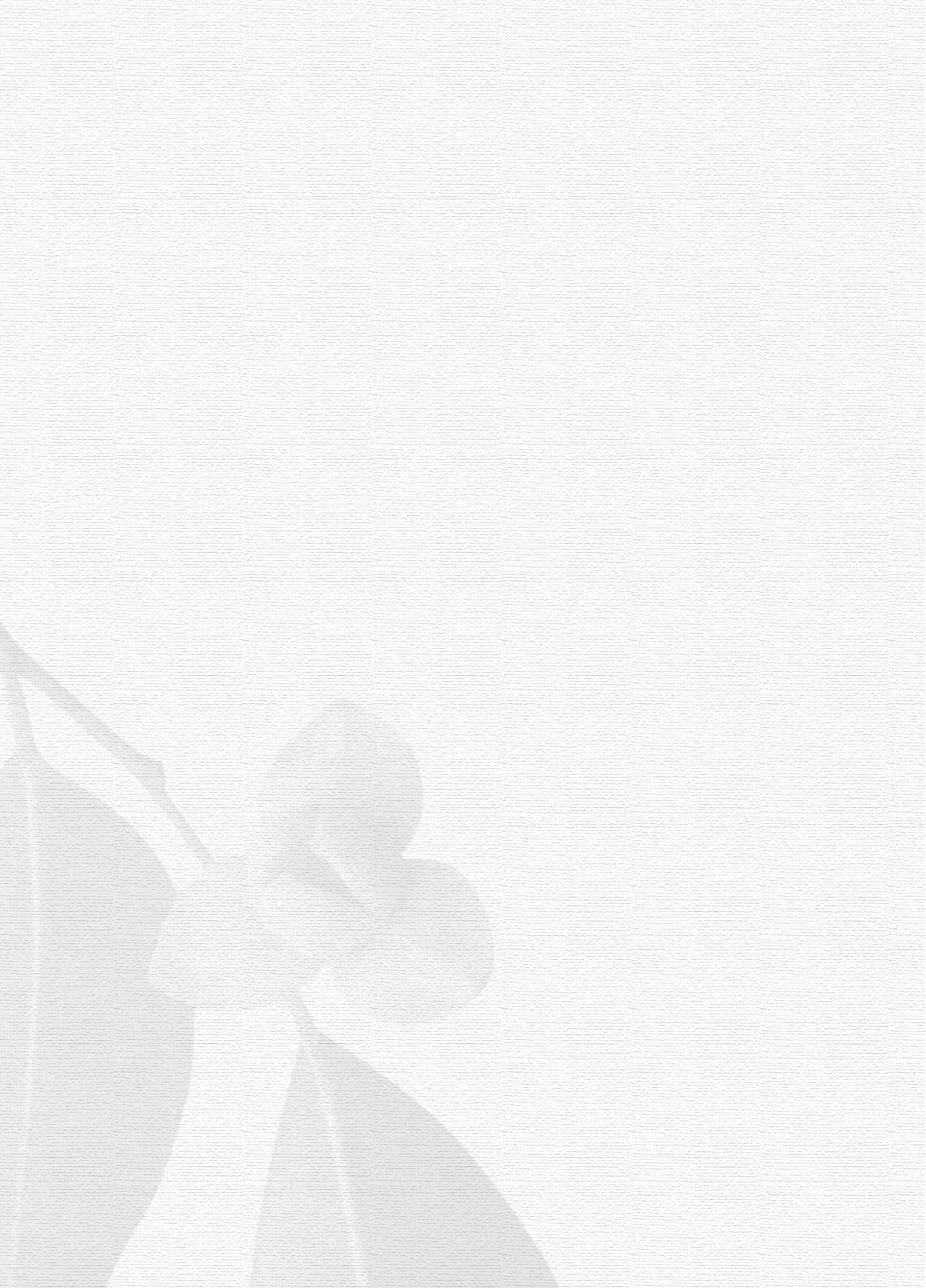
11. ผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น มีผลต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต ในแง่ของสุขภาพกายทำให้รู้สึกว่าสุขภาพกายดีขึ้น ทำให้ลืมป่วยได้ และส่งผลต่อสุขภาพจิต ทำให้จิตใจดีขึ้น เช่นกัน

“มันเกี่ยวกันคะ ถ้าเลื่อนอายุไปแล้วยังไม่แก่ คือเราจะลืมหมดว่าเราปวดเข่าไหม เรามีความดันหรือเปล่า อะไรอย่างนี้ ลืมป่วย” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“คิดว่าการที่เรามีความรู้สึกที่เรายังหนุ่มยังสาวอยู่นี่ ทำให้เราสุขภาพดีขึ้น และจิตใจก็ดีขึ้นด้วย” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

“ถ้าเปลี่ยน 60 ปีไปเป็น 65 ปีคิดว่ากำลังใจเราดีขึ้นนะ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

บทที่ 5

จังหวัดขอนแก่น

บทสรุปสนทนากลุ่ม

การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสนทนากลุ่มในประเด็นการให้ความหมายและคำนิยามของผู้สูงอายุในกลุ่มตัวอย่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือดำเนินการในช่วงเดือนตุลาคม 2555 ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เขตละ 5 กลุ่ม (รวมทั้งสิ้น 10 กลุ่ม) ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยใน 4 กลุ่มแรก ผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นประชากรหญิงและชายในวัยทำงานอายุระหว่าง 40–59 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 60–77 ปี กลุ่มละประมาณ 6–8 คน ผลการสนทนากลุ่มในภาพรวม สามารถสรุปได้ในแต่ละประเด็นการสนทนา ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในภาพรวมของผู้ร่วมสนทนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยหรือเกณฑ์ที่เป็นตัวชี้วัดถึง “ความสูงอายุ” ของบุคคลแม้จะมีมุมมองว่ามีลักษณะที่หลากหลายและแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล แต่มีลักษณะร่วมของความคิดเห็นว่าประกอบด้วย

เกณฑ์อายุตามปีปฏิทินที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่มีความเป็นมาตรฐาน ใช้ชี้วัดความสูงอายุและเปรียบเทียบระหว่างบุคคลได้ชัดเจน เช่น อายุที่ 60 ปี

ลักษณะภายนอกของบุคคล ซึ่งอาจพิจารณาได้จาก หน้าตาที่แลดูมีอายุหรือแก่ ลักษณะของผิวหนังที่เหี่ยวย่น เส้นผมหงอกมีสีขาว

สุขภาพ ชี้วัดจากความแข็งแรงของร่างกาย ความสามารถในการทำงาน ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพิงผู้ดูแล การมี/ไม่มีโรคประจำตัว ความจำเป็นในการต้องไปหาหมอเป็นประจำหรือไม่ ความจำ รวมถึง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรมด้านต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงในบทบาทและการมีส่วนร่วมทางสังคม จากการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพและความสามารถในด้านต่างๆ บทบาทและการมีส่วนร่วมทางสังคมของบุคคลที่เข้าสู่ความสูงอายุมักจะเปลี่ยนแปลง และมีแนวโน้มลดลง

การเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม ซึ่งอาจไม่ขึ้นกับอายุของบุคคลนั้น เช่น การมีสถานะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งในมุมมองทางสังคมถือว่าเป็นการสูงอายุแม้บุคคลนั้นอาจมีอายุเพียง 40 ปี ปลายๆ หรือ 50 ปี ต้นๆ ซึ่งในภาษาอีสานจะเรียกว่า พ่อเฒ่า แม่เฒ่า

คุณค่าของบุคคลและความน่านับถือในสังคม กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มผู้สูงอายุได้ให้ความหมายผู้สูงอายุในเชิงบวกไว้ด้วย ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับอายุ แต่เกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานให้แก่ลูกหลานเพื่อสืบทอดต่อไป และคุณค่าในการเป็นเสาหลักและแบบอย่างที่ดีแก่สังคมและคนรุ่นหลัง

2. ความแตกต่างของคำเรียก

คำเรียกที่สะท้อน “ความสูงอายุ” ของบุคคลที่มีการพูดหรือใช้กันอยู่ในปัจจุบัน สามารถเรียงลำดับตามลำดับขั้นความสูงอายุ ที่ใช้เรียกจากน้อยไปมาก ได้ดังนี้

คนแก่, ผู้สูงอายุ เป็นคำเรียกที่มีความหมายกลางๆ สำหรับผู้ที่มีอายุประมาณ 60–70 ปี

คนชรา เป็นคำเรียกสำหรับผู้ที่มีอายุค่อนข้างมาก หรือ แก่มาก ช่วยเหลือตนเองไม่ได้เป็นไม้ใกล้ฝั่งที่อายุประมาณ 70–80 ปี

อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมสนทนาบางกลุ่มได้แสดงความเห็นว่า คำเรียกต่างๆ เช่น ผู้สูงอายุ คนแก่ คนชรานั้น เป็นคำเรียกตามแนวคิดของคนไทยในภาคกลาง ซึ่งแตกต่างกับคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดั้งเดิมที่จะใช้คำเรียก “ผู้เฒ่า” เท่านั้น สำหรับผู้ที่มีอายุมาก เป็นที่เคารพนับถือ เป็นปู่ ย่า ตา ยายในครอบครัว

สำหรับ คำว่า “ผู้อาวุโส” กลุ่มสนทนาให้ความเห็นว่า เป็นคำที่ใช้ไม่แพร่หลายมากนักในภาคอีสาน มักเป็นคำเรียกที่ใช้สะท้อน ภูมิปัญญา ประสบการณ์ชีวิต ความทรงภูมิ หรือ คุณวุฒิ ควบคู่กับ “ความสูงอายุ” ของบุคคลนั้น ซึ่งอาจระบุไม่ได้ชัดเจนว่าเริ่มที่จำนวนปีอายุที่เท่าใด นอกจากนี้ คำเรียกบางกลุ่ม เช่น ตา ยาย (ภาษากลาง) พ่อเฒ่า แม่เฒ่า พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ พ่อตู้ แม่ตู้ (ภาษาถิ่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) เป็นคำเรียกที่สะท้อน สถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปของบุคคล เช่น การเป็นปู่ ย่า ตา ยายของหลาน ซึ่งคำกลุ่มนี้มักถูกใช้ในลักษณะเป็น “สรรพนาม” แทนบุคคลมากกว่าที่จะสะท้อนความหมายของการมีอายุโดยตรง

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

สำหรับความคิดเห็นในประเด็นความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี มีความคิดเห็นออกเป็น 3 แนวทาง คือ

กลุ่มที่เห็นว่าเหมาะสม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ให้ความเห็นเชื่อมโยงไปกับเรื่องของการทำงานและการเกษียณอายุ ซึ่งเห็นว่า ในความหมายที่เป็นนัยยะของการเป็นผู้สูงอายุ ที่อายุ 60 ปีนั้น บุคคลควรจะหยุดทำงานและพักผ่อนได้แล้ว ซึ่งหากเป็นที่อายุน้อยกว่า เช่น ที่อายุ 55 ปี ก็ถือว่าเร็วเกินไป และหากเป็นที่อายุที่สูงขึ้น เช่นที่ 65 ปี หรือ 70 ปี ก็น่าจะช้าเกินไป ทำงานไม่ไหวแล้ว ขณะที่บางความคิดเห็น โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรทั้งในเขตเมืองและชนบท ก็มีมุมมองว่าอายุของคนไทยค่อนข้างสั้นลงกว่าแต่ก่อน จากปัญหามลภาวะ และปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ทางสุขภาพ

กลุ่มที่เห็นว่าไม่เหมาะสม หรือไม่เห็นด้วย ซึ่งเห็นว่านิยามผู้สูงอายุควรที่จะขยายไปในช่วงอายุที่สูงขึ้นที่ 65 ปี หรือ 70 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ให้ความเห็นเชื่อมโยงไปกับเรื่องสุขภาพของบุคคลว่า ในปัจจุบันคนไทยยืนยาวขึ้น คนอายุ 60 ปี จำนวนมาก ยังคงแข็งแรง มีความสามารถในการทำงาน พึ่งตนเองหรือทำประโยชน์ได้ต่อทั้งตนเอง ครอบครัวและสังคมอีกมาก ดังนั้นจึงน่าที่จะถูกจัดเป็นกลุ่มที่ยังอยู่ในวัยทำงานได้ อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งเห็นว่านิยามผู้สูงอายุควรเริ่มตั้งแต่ที่อายุ 55 ปี ความคิดเห็นของกลุ่มนี้ซึ่งมีจำนวนน้อยค่อนข้างเชื่อมโยงไปกับเรื่องอายุของการเริ่มได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คือควรจะได้รับเบี้ยยังชีพเร็วขึ้น

กลุ่มที่มีความเห็นไม่ชัดเจนหรือไม่แน่ใจ ส่วนใหญ่เป็นผู้ร่วมสนทนาที่ชี้แจงว่า ไม่เห็น หรือ ไม่ตะหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นในการที่ต้องมีการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ และกลุ่มที่เห็นว่า การสูงอายุ หรือการสูงวัย มีความแตกต่างในแต่ละบุคคล เพศและสถานะทางสุขภาพ ซึ่งทำให้การกำหนดเกณฑ์อายุผู้สูงอายุที่เป็นเกณฑ์มาตรฐาน ทำได้ยาก และอาจไม่เหมาะสม

4. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ในประเด็นความแตกต่างของความสูงอายุระหว่างเพศ ความคิดเห็นสรุปออกได้เป็น 3 ประเด็น คือ

1) ผู้ชายแลดูสูงอายุกว่าผู้หญิง ด้วยเหตุผลว่าผู้ชายเป็นเพศที่ใช้กำลังร่างกายในการทำงานหนักกว่าและมักมีพฤติกรรมทางสุขภาพที่ไม่เหมาะสมหลายอย่าง เช่น เรื่องเหล้าและบุหรี่

2) ผู้หญิงแลดูแกกว่าผู้ชาย ด้วยเหตุผลทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม มีผู้ร่วมสนทนาจำนวนน้อยที่ให้ความคิดเห็นในแนวทางนี้

3) ผู้ชายและผู้หญิง สูงอายุไม่แตกต่างกัน ด้วยเหตุผลว่าลักษณะของการสูงอายุเป็นลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับปัจจัยของบุคคลนั้นๆ ในด้านต่างๆ ซึ่งเพศอาจเป็นเพียงปัจจัยหนึ่ง

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับ การกำหนดเกณฑ์หรือนิยามผู้สูงอายุว่าควรแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างเพศชายและเพศหญิง เกือบทั้งหมดของผู้ร่วมสนทนาในทุกกลุ่มเห็นว่า ไม่ควรแบ่งแยกหรือ แตกต่างกันระหว่างเพศเนื่องจากจะทำให้เกิดความยุ่งยาก ไม่เท่าเทียม ความสับสน และ ไม่เกิดประโยชน์ใดๆ

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

โดยส่วนใหญ่ของผู้ร่วมสนทนา มีความเห็นว่าคนในเมืองและในชนบทมีลักษณะของความสูงอายุ “แตกต่างกัน” โดยความคิดเห็นไปในแนวทางที่ว่า คนในชนบทมี “ลักษณะภายนอก” แลดูแก่หรือสูงอายุกว่าคนในเมือง เพราะทำงานหนักและทำงานกลางแจ้งเป็นหลัก โดยเฉพาะงานเกษตรกรรม แต่มี “ลักษณะภายใน หรือ สุขภาพ” เช่น ในเรื่องของกำลังวังชา ความแข็งแรงของร่างกาย ที่ดีกว่า คนในเมืองมีลักษณะภายนอกที่แลดูดี อ่อนเยาว์ ผิวพรรณดีกว่า แต่สุขภาพภายในอาจแย่กว่า และในเรื่องกำลังวังชา ความแข็งแรงของร่างกายมักไม่เทียบเท่าคนในชนบท

อย่างไรก็ตาม เมื่อสอบถามเกี่ยวกับ การกำหนดเกณฑ์หรือนิยามผู้สูงอายุว่าควรแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท โดยส่วนใหญ่ เห็นว่าไม่ควรแตกต่างกัน โดยให้เหตุผลที่คล้ายคลึงกับประเด็นความแตกต่างระหว่างเพศ คือควรมีความเสมอภาค

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณและอายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

ในประเด็นนี้ ผู้ร่วมสนทนาโดยส่วนใหญ่ในทุกกลุ่ม เห็นว่า ควรแยกออกจากกัน สำหรับนิยามผู้สูงอายุจากการที่คนไทยโดยทั่วไปเมื่อเทียบกับอดีต แลดูแก่ช้าลงและมีสุขภาพดีขึ้น อาจเพิ่มหรือขยายเป็นในช่วงอายุที่สูงขึ้น เช่นที่อายุ 65 ปี ถึง 70 ปี สำหรับอายุเกษียณของทางราชการ ควรปรับเพิ่มเป็น 65 ปี หรือเนื่องจากผู้ที่มีอายุ 60 ปีจำนวนมากยังคงทำงานได้ดี และ ยังต้องการที่จะทำงาน อย่างไรก็ตาม ควรต้องระมัดระวังและมีมาตรการเพื่อรองรับผลกระทบที่อาจมีต่อตำแหน่งงานของข้าราชการรุ่นใหม่ และกลุ่ม บัณฑิตจบใหม่ด้วย ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งเห็นว่า อายุเกษียณที่ 60 ปีในปัจจุบันนั้นมีความเหมาะสมแล้ว หากจะมีการขยายอายุเกษียณไปที่อายุที่สูงขึ้น การขยายหรือปรับเพิ่มควรเป็นไปตามความสมัครใจในการทำงานต่อไปและมีการประเมินศักยภาพในการทำงานของแต่ละบุคคล

สำหรับอายุที่ได้รับสวัสดิการ โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพนั้น โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ที่อายุ 60 ปี มีความเหมาะสมแล้วและ ไม่ควรขยายอายุออกไป มีจำนวนหนึ่งที่เห็นว่า ควรขยายไปที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี เพื่อไม่ให้เป็นภาระแก่ภาครัฐมากเกินไป และอีกจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นจำนวนน้อย เห็นว่าควรจะเลื่อนมาที่อายุซึ่งเร็วขึ้น เช่นที่อายุ 55 ปี เนื่องจาก คนงานส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในภาคเอกชน มักถูกปลดหรือให้ออกจากงาน หรือ ทำงานไม่ไหวแล้ว ที่อายุก่อน 60 ปี

7. ควรมีนิยามผู้สูงอายุหรือไม่

หากกำหนดให้นิยามผู้สูงอายุไม่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์อายุในการเริ่มรับเบี้ยยังชีพหรือสวัสดิการผู้สูงอายุต่างๆ ที่มีในปัจจุบัน เมื่อสอบถามผู้เข้าร่วมสนทนาว่า ในสังคมไทยยังมีความจำเป็นที่ต้องมีการกำหนดนิยามผู้สูงอายุไว้หรือไม่ ความคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มสนทนาเป็นไปในสองแนวทาง คือ หนึ่ง กลุ่มที่เห็นว่ามีความจำเป็น

โดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการแบ่งช่วงวัยของแต่ละกลุ่มประชากร สามารถแยกกลุ่มประชากรสูงอายุ ออกจากกลุ่มวัยทำงานได้ ซึ่งยังคงเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายในด้านอื่นๆ ที่สำคัญนอกเหนือไปจากเรื่องของสวัสดิการเท่านั้น สอง กลุ่มที่เห็นว่าไม่จำเป็นหรือไม่แน่ใจว่าจำเป็นหรือไม่ โดยกลุ่มนี้เป็นผู้ร่วมสนทนาที่เห็นว่านิยามผู้สูงอายุเป็นเพียงเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดอายุที่เริ่มรับสิทธิสวัสดิการต่างๆ ดังนั้น หากการกำหนดนิยามผู้สูงอายุไม่มีความเชื่อมโยงกับ การได้รับ “สวัสดิการ หรือเบี้ยยังชีพ” การมี หรือ ไม่มีนิยามก็ไม่น่าที่จะทำให้เกิดผลกระทบใดๆ ซึ่งการไม่มีนิยามอาจจะเป็นข้อดีที่ทำให้ไม่เกิดการแบ่งแยกและกีดกัน ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไป กลุ่มที่เห็นว่ามีความจำเป็นค่อนข้างมีมากกว่ากลุ่มที่เห็นว่าไม่จำเป็นหรือไม่แน่ใจ

8. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

สำหรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุไปยังช่วงอายุที่สูงขึ้น เช่น ที่อายุ 65 ปี ประเด็นการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็นผลกระทบที่จะมีต่อบรรทัดฐานทางสังคมของสังคมไทยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อบุคคลครอบครัวและสังคมไทยในวงกว้าง และผลกระทบต่อสุขภาพ ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งได้แก่ผู้ที่มีอายุ 60–64 ปี ซึ่งจะยังคงไม่เป็นผู้สูงอายุหากมีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

- **ผลกระทบต่อบรรทัดฐานสังคม**

ผู้ร่วมสนทนาโดยส่วนใหญ่เห็นว่าการเลื่อนอายุของนิยามผู้สูงอายุ จะไม่ส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานสังคม ในเรื่องความกตัญญู และความเคารพของเด็กรุ่นหลังที่มีต่อผู้สูงอายุ เนื่องจาก ในสังคมไทยการให้ความเคารพและกตัญญูมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ความอาวุโส” (อายุมากกว่าหรือแก่กว่า) และ “ความสัมพันธ์ในด้านสถานภาพ” (เป็นพ่อ แม่ ปู่ย่า ตายาย) ของบุคคลที่ได้รับการเคารพกตัญญู กับบุคคลที่ให้ความเคารพกตัญญู มากกว่าเรื่อง การเป็นผู้สูงอายุ หรือไม่เป็นผู้สูงอายุซึ่งถูกกำหนดจากนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี หรือ 65 ปีเท่านั้น

ข้อสังเกตที่น่าสนใจจากกลุ่มสนทนาผู้สูงอายุ คือ ความคิดเห็นที่ว่าคนสมัยนี้ ให้ความเคารพกันที่ระดับการศึกษา หรือฐานะทางการเงิน มากกว่าจะเป็นที่อายุที่มากกว่า เหมือนในอดีต อีกทั้ง การให้ความเคารพกันและกันนั้นเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ทั้งผู้ถูกเคารพและผู้ให้การเคารพ

- **ผลกระทบต่อบุคคลและครอบครัว**

ผู้ร่วมสนทนาในหลายกลุ่มเห็นว่า การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุจะก่อให้เกิดผลกระทบจิตวิทยาเชิงบวกต่อบุคคลที่มีอายุ 60–64 ปี เช่น ทำให้มีความรู้สึกกระชุ่มกระชวย เห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ชรา สามารถทำอะไรต่างๆ ได้อีกมาก ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกอยากที่จะทำงานต่อไป เกิดความภาคภูมิใจในตนเองเพิ่มมากขึ้น (ในประเด็นเรื่องของการทำงาน ความเห็นส่วนใหญ่ยังเห็นว่าขึ้นอยู่กับสุขภาพและปัจจัยด้านอื่นๆ ของแต่ละบุคคล)

ผลสืบเนื่องจากการที่บุคคลอายุ 60–64 ปีต้องการทำงานเพิ่มขึ้น ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งเห็นว่าจะเป็นผลดีต่อครอบครัวของบุคคลนั้น รวมถึงเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวม จากการที่มีกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นและการพึ่งพิงจากกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ทำงานลดลง แต่ความคิดเห็นจำนวนหนึ่งก็มองว่าอาจเกิดผลกระทบในด้านลบต่อคนวัยทำงานตอนต้นที่จะมีตำแหน่งงานใหม่หรือโอกาสในการเลื่อนขั้นไปแทนที่ลดลง

อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นจำนวนไม่น้อยก็ระบุว่าการเลื่อนอายุนิยามไม่น่าที่จะมีผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมไทยในภาพกว้างมากนัก จำนวนหนึ่งเห็นว่าอาจจะไม่มีผลกระทบใดเลย

- **ผลกระทบต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต**

ผู้ร่วมสนทนาจำนวนมาก เชื่อว่าการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ จะทำให้เกิดแรงกระตุ้นทางความรู้สึกของบุคคลในช่วงอายุ50 ปีขึ้นไปให้ดูแลสุขภาพของตนเองให้ดียิ่งขึ้น เพราะการเลื่อนอายุนิยาม จะทำให้คนอายุ 60–64 ปี ยังไม่สูงอายุ คนที่อายุ 50–59 ปี ก็ยังมีเวลาอีกหลายปีถึงจะเข้าสู่วัยสูงอายุ คนที่อายุ 65 ปีขึ้นไปก็เพิ่งเข้าสู่วัยสูงอายุตอนต้น และยังน่าจะสามารถมีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีกหลายปี ซึ่งในทุกกลุ่มจะเกิดความรู้สึกว่าจำเป็นต้องดูแลและสร้างเสริมสุขภาพตนเองให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อสุขภาพกายดีขึ้น สุขภาพจิตก็ย่อมดีขึ้นตามไปด้วย ในอีกมุมมองหนึ่ง ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าการเลื่อนอายุนิยามมีแนวโน้มทำให้บุคคลมีความกระชุ่มกระชวย รู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น และสุขภาพจิตในภาพรวมดีขึ้น ซึ่งก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีสุขภาพกายที่ดีตามขึ้นไปด้วย

9. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้นี้ ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ในทุกกลุ่ม เห็นว่า หากการเลื่อนอายุนิยามไม่ถูกนำไปผูกติดกับอายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพหรือทำให้เกิดผลกระทบใดกับการได้รับเบี้ยยังชีพของบุคคลอายุ 60–64 ปี การเลื่อนอายุนิยามไปที่อายุ 65 ปี หรือ แม้แต่ที่ 70 ปีก็ไม่น่าจะมีปัญหาหรือแรงต่อต้านใดมากนักจากสังคม อย่างไรก็ตาม ความคิดเห็นจำนวนหนึ่ง มองว่า การเลื่อนอายุนิยามแม้จะทำให้เกิดการเลื่อนอายุของการเริ่มรับเบี้ยยังชีพไปด้วยและมีแรงต้านจากสังคม แต่หากภาครัฐจะดำเนินการจริง ประชาชนก็ต้องสามารถยอมรับได้ เพียงแต่การดำเนินการควรต้องมีการทำประชาพิจารณ์ก่อน มีการประชาสัมพันธ์ชี้แจงถึงเหตุผลและความจำเป็นแก่ประชาชน รวมถึงผู้ที่จะได้รับผลกระทบในกลุ่มต่างๆ ให้ทราบถึงข้อดีและข้อเสีย การดำเนินการเลื่อนอายุนิยาม สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างทันที แต่การเลื่อนอายุเริ่มต้นในการรับเบี้ยยังชีพควรที่จะดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป (ถ้าต้องการเลื่อนอายุผู้ที่เริ่มได้รับเบี้ยยังชีพด้วย) มีแผนงานล่วงหน้าและการประชาสัมพันธ์ที่ดีให้สังคมรับทราบอย่างต่อเนื่อง การปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อความหมายและเกณฑ์อายุของผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและควรมุ่งไปยังกลุ่มคนรุ่นใหม่ มากกว่าคนรุ่นปัจจุบันซึ่งค่อนข้างยึดติดกับความหมายและเกณฑ์อายุเดิม

กลุ่มเกษตรกร จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย เกษตรกรชาย 4 คน และเกษตรกรหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 45–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในภาพรวมทั้งสองเขต เมื่อกล่าวถึง “ผู้สูงอายุ” เกษตรกรส่วนใหญ่ให้นิยามความหมายตามเกณฑ์อายุที่กำหนด ณ อายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์กำหนดของราชการและเป็นเกณฑ์การเกษียณอายุของภาคราชการ โดยมีเหตุผลอื่นที่ควรนำมาพิจารณาประกอบด้วย ได้แก่ ความสามารถและความคล่องตัวในการทำงานที่น้อยลง สุขภาพที่ถดถอยและการมีโรคประจำตัว ข้อจำกัดเกี่ยวกับความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในกิจวัตรประจำวัน หรือ อาจจะเป็นสถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไปของบุคคล

เกษตรกรหลายคนให้ความเห็นว่า ณ อายุ 60 ปี คนทั่วไปยังแลดูไม่แก่ แข็งแรงและยังสามารถทำงานได้อยู่ อย่างไรก็ตาม บางคนก็ให้ข้อสังเกตว่าในหมู่บ้านที่อาศัยอยู่ คนที่มีชีวิตอยู่จนถึง 60 ปี หรือ 70 ปีนั้นมีจำนวนค่อนข้างน้อย หลายคนเสียชีวิตในช่วงอายุ 50 ปีปลายๆ ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากมลพิษหรือสารเคมีที่ได้รับจากการทำการเกษตรก็เป็นได้ทำให้มีอายุสั้นลง

เกษตรกรที่ร่วมสนทนาในเขตเมืองจำนวนหนึ่ง ให้ความเห็นว่าการนิยามผู้สูงอายุอาจไม่จำเป็นต้องใช้เกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนดก็ได้ น่าที่จะพิจารณาจากคุณค่าที่มีในตัวผู้สูงอายุมากกว่า ทั้งคุณค่าในด้านการสั่งสมประสบการณ์และความสามารถในการถ่ายทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสานให้แก่ลูกหลานเพื่อสืบต่อไป และคุณค่าในการเป็นเสาหลักและแบบอย่างที่ดีแก่สังคมและคนรุ่นหลัง

> *“ผู้สูงอายุ ไม่ต้องดูที่อายุหรอก ให้ดูที่ว่าเค้ามีความสามารถ ที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอีสาน...เป็นวัฒนธรรมโบราณเก่า ประเพณีของอีสานของเรา ก็น่าจะอนุรักษ์ตรงนี้ไว้ สืบสานประเพณีต่อลูกๆ หลานๆ หรือสืบต่อรุ่นลูกหลานไว้” (เกษตรกร ชาย เขตเมืองขอนแก่น)*

> *“บ่มีคนแก่หลาย คือมันก็บ่มีอบอุ่น คนแก่นำทางเฮา...ร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นแบบอย่างให้สังคมของเรา แบบอย่างของชุมชน ก็ให้ลูกให้หลานเราคอยปฏิบัติตาม รุ่นสู่รุ่น” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

โดยสรุป เกษตรกรที่ร่วมสนทนาในทั้งสองเขตให้ความเห็นว่า คนสูงอายุคือคนที่ “ยังไม่แก่” มีอายุประมาณ 60–70 ปี ยังทำงานไหว คนแก่ คือ คนที่มีอายุสูงขึ้นไปที่ประมาณ 70 ปีกว่าๆ สำหรับคนชรา ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับ คนเฒ่าหรือผู้เฒ่า หมายถึงคนที่มีอายุประมาณ 80 ปีขึ้นไป หรือ 90 ปีกว่า ส่วนใหญ่ไปไหนมาไหนเองไม่ได้ ต้องได้รับการช่วยเหลือจากลูกหลานหรือผู้อื่น แต่ก็เป็นที่เคารพของลูกหลาน สำหรับ “ผู้อาวุโส” เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นคำที่มาจากภาคกลางซึ่งให้ความหมายไม่แตกต่างจากคำว่าผู้สูงอายุ

คำว่า “ผู้เฒ่า” ในความหมายหนึ่ง (ตามภาษากลาง) ค่อนข้างคล้ายคลึงกับคำเรียกคนแก่และคนชรา หรือในบางครั้ง ก็เรียกแทนผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุมากรวมไปหมด แต่ในอีกความหมายหนึ่งของภาษาถิ่นก็เป็นคำเรียกทั่วไป เช่น พ่อเฒ่า แม่เฒ่า หมายถึง คนที่มีหลาน หรือเป็นตาเป็นยายคน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสูงอายุ หรือมีอายุมากเสมอไปก็ได้

> *“คือ 60 เป็นผู้สูงอายุ แต่ยังไม่แก่ ยังทำงานได้... คนอายุ 60 นี่ สงกรานต์ยังไม่ไหว้นะ ก็ไปไหว้คนชราอายุ 80 หรือเป็น 100 ปีนั่น” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“ผู้สูงอายุก็ 60 ยังแข็งแรงอยู่... 60 นี่มันยังน้อยอยู่ ร่างกายยังแข็งแรงทำงานทำการได้อยู่” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุในปัจจุบัน เกษตรกรเกือบทั้งหมดในสองเขตเห็นว่า มีความเหมาะสมแล้ว โดยให้เหตุผลว่า สำหรับเกษตรกรเมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปี ส่วนใหญ่ทำงานได้ไม่เหมือนเดิมแล้ว สุขภาพก็เริ่มถดถอย มีโรคประจำตัวและโรคเรื้อรัง อีกทั้งเห็นว่าเป็นอายุที่ควรพักผ่อนทำงานน้อยลง หรือหยุดทำงานเพื่ออยู่ดูแลบ้าน ดูแลลูกหลานได้แล้ว จำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่า เกษตรกรใช้กำลังแรงงานค่อนข้างหนักในการทำงาน ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีในการเกษตรค่อนข้างสูง รวมถึง ผลกระทบจากมลภาวะต่างๆ ทำให้ส่วนใหญ่มีอายุไม่ยืนยาว การที่มีชีวิตอยู่รอดจนถึงอายุ 60 ปีก็ถือว่าโชคดีและเหมาะสมที่จะเป็นผู้สูงอายุแล้ว ผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวนน้อย (เขตชนบท) เห็นว่า อายุ 60 ปี ยังค่อนข้างน้อยและน่าที่จะขยายไปที่อายุ 65 ปีได้

> *“ถ้าตามปัจจุบัน ตามการทำงาน ตามอะไรนี่ ผมคิดว่า 55–60 อาจจะเหมาะสมกว่า ถ้า 60 ขึ้นไปผมว่าไม่เหมาะสม เพราะว่าคนทุกวันนี้คนมันอายุสั้นลง มันมีผลจากสิ่งแวดล้อมเยอะ บางทีก็รถชน บางทีก็กินเหล้าเป็นอะไรไป เดี๋ยวนี้คนประเทศไทยนี่อายุไม่ค่อยเยอะ แต่ก่อนเยอะนะครับ 100 เยอะ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ 100” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้หญิงมีอายุที่ยืนยาวกว่าผู้ชาย ซึ่งสะท้อนว่า ณ อายุเดียวกันผู้หญิงน่าที่จะมีสุขภาพโดยรวมดีกว่า สาเหตุที่ผู้ชายมีอายุสั้นกว่า มาจากการทำงานที่หนักกว่า ใช้แรงงานมากกว่าและมีพฤติกรรมกินเหล้าและสูบบุหรี่มากกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เกษตรกรที่ร่วมสนทนาเห็นว่าไม่ควรแบ่งแยกหรือทำให้แตกต่างระหว่างหญิงชาย ควรมีความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

เกษตรกรในชนบทเห็นว่า ด้วยสภาพที่อยู่อาศัย ลักษณะการทำงาน และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คนในเมืองและคนในชนบทจึงมีสุขภาพและลักษณะภายนอกของความสูงอายุที่แตกต่างกัน คนในชนบทตากแดด ตากลมและทำงานหนักทำให้มีลักษณะที่แลดูแก่กว่าคนในเมือง แต่อาจจะมีสุขภาพที่ดีกว่าเพราะอยู่กับธรรมชาติที่ปลอดภัยกว่าในเมือง เป็นไปได้ว่าคนชนบทจะแลดูแก่กว่า แต่คนในเมืองก็อาจจะมีอายุสั้นกว่าคนชนบทก็เป็นได้ อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เห็นว่าไม่ควรแบ่งแยกหรือทำให้แตกต่างระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท ควรเท่าเทียมกัน

> *“แตกต่างนะ คนชนบทจะทำงานหนัก แต่คนเมืองก็ทำงานอยู่ แต่ว่าไม่หนัก ห้องแอร์อะไรอย่างนี้ คนชนบทของเราต้องทำนา ทำไร่...คนชนบทเค้าทำงานหนัก แล้วก็สภาพที่อยู่อาศัย ใช่จริงที่ในเมืองเค้ารับสารพิษอะไรต่างๆ แต่ว่าในชนบทเค้าต้องทำงานหนักแล้วบางอย่างรับสารพิษต่างๆ เช่น พวกการเกษตรของเรา ยาเยอะเดี๋ยวนี้ ใช้ปุ๋ย ใช้ยาสารพิษเยอะ คนบ้านนอกเราจะได้รับมากกว่า” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

เกษตรกรจำนวนหนึ่งในเขตเมืองและชนบท เห็นว่า ไม่ควรแยกนิยามผู้สูงอายุและอายุเริ่มรับสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพออกจากกัน เนื่องจากสวัสดิการและเบี้ยฯ ที่รัฐให้ เป็นสวัสดิการแก่ผู้ที่เป็นผู้สูงอายุ เพราะฉะนั้นก็ควรเป็นที่อายุเดียวกัน ซึ่งเห็นว่าในปัจจุบันยังไม่ควรมีการขยายอายุผู้สูงอายุ ไปมากกว่าที่อายุ 60 ปี อย่างไรก็ตาม หากรัฐต้องการที่จะขยายอายุนิยามผู้สูงอายุไปที่อายุที่สูงกว่า ผู้ร่วมสนทนาไม่เห็นด้วยที่จะเลื่อนอายุในการรับสวัสดิการเบี้ยยังชีพไปด้วย ในอีกความหมายหนึ่ง คือ เห็นว่าควรแยกนิยามผู้สูงอายุออกจากอายุที่ได้รับสวัสดิการ เกษตรกรอีกจำนวนหนึ่ง ให้ความเห็นว่า หากรัฐต้องการจะกำหนดอายุทั้ง 3 ประเภทนี้ที่เกณฑ์อายุที่ต่างกัน ก็น่าที่จะเป็นไปได้ โดยดูความเหมาะสมของแต่ละเกณฑ์ไป บางเกณฑ์เช่นกำหนดเกษียณอายุ หรือเกณฑ์นิยามผู้สูงอายุก็อาจพิจารณาขยายออกไป

> *“ไม่ควรแยกอายุนิยามผู้สูงอายุออกจากอายุที่รับเบี้ยยังชีพ ถ้าไม่สูงอายุเค้าก็ไม่เรียกคนแก่ ถ้าไม่ได้รับเบี้ย เค้าก็ไม่ได้เรียกคนแก่ (เกษตรกร หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

“แยกอิสระเลยดี ในส่วนอายุเกษียณ ถ้าเค้าจะเกษียณก็ขอให้ยืดเป็น 65 ...ก็เหมือนเมืองนอกที่เค้ายืดเกษียณออกไป” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

7. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ในกลุ่มเกษตรกรทั้งสองเขต เห็นว่า หากมีการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุออกไปที่อายุ 65 ปี โดยที่เกณฑ์อายุในการรับเบี้ยยังชีพยังเหมือนเดิม ไม่น่าที่จะมีผลกระทบใดมากนักต่อตัวผู้สูงอายุ เพราะเป็นเพียงตัวเลขที่กำหนดเป็นทางการเท่านั้น ไปทักท้วงเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ ที่สำคัญกว่าน่าจะเป็นเรื่องสุขภาพของแต่ละบุคคล หากสุขภาพยังดีอยู่ แม้จะขยายอายุนิยามผู้สูงอายุไปกี่ปีก็ตาม ก็ไม่น่าจะเกิดผลกระทบใดต่อบุคคลนั้น

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรในเขตชนบทจำนวนหนึ่ง เห็นว่า ก็อาจจะเป็นผลดีในด้านจิตใจของบุคคลนั้นที่จะช่วยให้รู้สึกว่ายังมีคุณค่า ทำงานได้และเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้อยู่ แต่ในผลกระทบต่อชุมชนอาจเป็นด้านลบก็ได้ จากการที่จำนวนผู้สูงอายุซึ่งเปรียบเป็นร่มโพธิ์ ร่มไทรลดลง เป็นผู้ให้ความรู้สึกอบอุ่นแก่ชุมชนจะมีลดลงกว่าแต่เดิม

“มีแต่หนุ่มสาว บ่มีคนแก่หลาย คือมันก็บ่มีอบอุ่น...ถ้าเราขาดไปเยอะๆ เราก็เศร้านะ ..ร่มโพธิ์ร่มไทร” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

8. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

เกษตรกรส่วนใหญ่ในทั้งสองเขต เห็นว่าไม่ควรเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปจากปัจจุบันที่ 60 ปี โดยเฉพาะเมื่อไปเกี่ยวพันกับเรื่องเบี้ยยังชีพ หรือแม้จะไม่เกี่ยวกัน ก็เห็นว่าอาจจะไม่เหมาะสมด้วยเห็นว่าในปัจจุบัน คนอายุสั้นลง มลพิษสิ่งแวดล้อมเยอะ อุบัติเหตุและความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตมีมาก การมีอายุถึง 60 ปีก็น่าจะสูงอายุแล้ว ในระหว่างการสนทนา แม้ผู้นำการสนทนาจะชี้แจงว่าไม่เกี่ยวกันกับเบี้ยยังชีพ ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ก็ยังรู้สึกว่าทั้งสองสิ่งนี้ต้องไปด้วยกัน ทำให้การที่จะเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุไม่น่าที่จะเหมาะสม (และอาจเป็นไปไม่ได้)

“ถ้าความคิดของผมนะ ถ้าตามปัจจุบัน ตามทำงาน ตามอะไรนี่ ผมคิดว่า 55–60 อาจจะเหมาะสมกว่า ถ้า 60 ขึ้นไปผมว่าไม่เหมาะสม เพราะว่าคนทุกวันนี้คนมันอายุสั้นลง มันมีปัญหาสิ่งแวดล้อมเยอะ บางทีก็รถชน บางทีก็กินเหล้าเป็นอะไรไป เดี๋ยวนี้คนประเทศไทยนี่ อายุไม่ค่อยเยอะ” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)

“ไม่เกี่ยว ตรงนี้ไม่เกี่ยวกับเงินหรือเบี้ยยังชีพ จะเลื่อนผู้สูงอายุไปที่ 65 ปี ..อายุคนเรามันจะอยู่ถึงไหมละ 65 ปี...ถ้าเปลี่ยนลงมา “ได้” แต่ถ้าถอยหลังนี่ “ไม่ได้”” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

กลุ่มลูกจ้างเอกชน จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มลูกจ้างเอกชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ที่ร่วมสนทนา ประกอบด้วย ลูกจ้างเอกชนชาย 7 คน และลูกจ้างเอกชนหญิง 8 คน รวม 15 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 45–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึงความหมายของ “ผู้สูงอายุ” ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขตให้คำจำกัดความตามเกณฑ์ลักษณะของ 1) อายุตามปฏิทินที่อายุ 60 ปี 2) สุขภาพร่างกาย 3) ความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง 4) ความสามารถในการทำงาน และ 5) ลักษณะภายนอกจากการมองด้วยตาเปล่า ลูกจ้างเอกชนส่วนใหญ่เห็นว่าควรต้องใช้เกณฑ์อายุเป็นสำคัญ เพราะ “สูงอายุ” ก็คือ มีอายุมาก แต่เนื่องจากคนแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ทำงานต่างกัน อาชีพและฐานะต่างกัน มีสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพที่ต่างกัน ดังนั้น ในการพิจารณาว่าใครเป็นผู้สูงอายุบ้าง ก็อาจใช้เกณฑ์อื่นพิจารณาประกอบด้วย เช่น ในเรื่องสุขภาพ ความสามารถในการทำงาน หรือลักษณะงานที่ทำ (เช่น เกษตรกร ลูกจ้างในโรงงานซึ่งใช้แรงงานมาก หรือ พนักงานออฟฟิศ)

ลูกจ้างเอกชนแสดงความคิดเห็นว่าเกณฑ์ผู้สูงอายุนั้นผูกติดกับอายุเกษียณราชการ ซึ่งในปัจจุบันน่าที่จะปรับเปลี่ยนขยายสูงขึ้นได้ เพราะคนอายุ 60 ปีที่เกษียณหลายคนมีศักยภาพยังทำงานได้อยู่ การกำหนดความเป็นผู้สูงอายุก็น่าจะเปลี่ยนให้สูงขึ้นได้ด้วยเช่นกัน

> *“ก็ส่วนมากก็ดูที่อายุเนอะ แต่ว่าถ้าบางคนนี่ 60 ปีแต่ดูสรีระร่างกายอะไรต่างๆ เท่าเด็กอายุ 40 ปี 50 ปี แต่อายุคือ 60 ปีเป็นผู้สูงอายุไปแล้ว แต่ว่าอาจจะมีอย่างอื่นเข้ามารวมด้วย เกณฑ์ต้องมีด้าน สุขภาพร่างกาย หรือ ว่าการช่วยเหลือตัวเองได้ระดับไหนอะไรประมาณนี้” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

> *“คำว่าสูงอายุก็คือ 60 ขึ้น แต่ว่าสังขารนี่แต่ละคนก็จะไม่เหมือนกัน อย่างเช่น พวกเราที่นั่งกันอยู่ที่นี่ บางคนก็สุขภาพดี บางคนก็เริ่มจะไปแล้ว มันเลยกำหนดที่ตัวอายุไม่ได้สำหรับการที่ทำงานไหวไหม เราต้องไปมองว่าบุคคลนี้หรือคนนี้ประกอบอาชีพอะไร มีหน้าที่อะไร ใช้แรงงานแบบไหน ก็คือความเหมาะสมขึ้นอยู่กับหน้าที่การงานด้วย คือบางครั้งถึงสุขภาพถึงจะไม่ไหว แต่สมองยังไหวก็มีนะครับ ถึงแม้ว่าจะอายุ 65 กว่า แต่สมองยังใช้ได้ ยังทำอะไร มีความคิดที่ดี ตรงนี้ถ้าทำงานด้านความคิด ก็จะสามารถทำได้ต่อไป แต่ถ้าให้มาทำด้านแรงงานก็คงจะไม่ไหว ก็คือต้องแยกแยะออกเป็นบางส่วน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ลูกจ้างเอกชนที่ร่วมสนทนาให้ความเห็นว่า คำว่า “ผู้สูงอายุ” เป็นคำที่ใช้เกณฑ์อายุ 60 ปีของทางการเป็นตัวกำหนด ส่วน “คนแก่” อายุ 60–70 ปี คนแก่บางคน ก็ยังสุขภาพดี สามารถทำงานได้ ช่วยตนเองได้ ส่วน “คนชรา” เป็นคำที่มาจากภาษากลาง หมายถึงคนแก่ที่แก่มาก สุขภาพไม่ดีแล้ว ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ อายุประมาณ 80–90 ปีขึ้นไป (หรืออาจจะต่ำกว่าก็ได้ หากช่วยเหลือตนเองไม่ได้แล้ว) อย่างไรก็ตาม คำว่า “ผู้เฒ่า” ในภาษาอีสานให้ความหมายเหมือนกับคำว่าคนแก่ แต่ ในบางความหมายก็ใช้เป็นสรรพนามเรียกบุคคลในครอบครัว ซึ่งหมายถึง “ตา ยาย” ได้เช่นกัน ส่วน คำว่า “ผู้อาวุโส” เป็นคำทางการเช่นกันที่ใช้ในการเรียกบุคคลเพื่อแสดงความนับถือ ใช้ในการบอกตำแหน่งในอาชีพการงาน หรือแสดงความเคารพแก่ผู้ที่มีประสบการณ์ มีคามรู้มากกว่า อาจไม่เกี่ยวกับอายุ

> *“คนแก่ก็คืออายุแก่ สุขภาพดี ทำงานได้ ชรานี่ อาจจะอายุ 70 เท่ากันก็ได้ แต่ไม่สามารถทำอะไรได้แล้ว” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“คนแก่ก็คือ เฒ่า ภาษาอีสานก็คือไม่เกินนี้ ตรงนี้ เป็นลักษณะของการนับถือกัน..พ่อใหญ่ แม่ใหญ่คือตายาย ถ้าเป็น ผู้เฒ่า ภาษากลางเรียก คนแก่คนชรา” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนจำนวนหนึ่งทั้งในเขตเมืองและชนบทเห็นว่า เกณฑ์ดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมในปัจจุบันที่คนทำงานมีสุขภาพดีขึ้น มีอาหารการกินและยารักษาโรคต่างๆ ยามเจ็บป่วยที่มีประสิทธิภาพ น่าที่จะสามารถทำงานได้ยาวนานกว่าที่อายุ 60 ปี ซึ่งสะท้อนว่าที่อายุ 60 ปี น่าจะยังไม่แก่

อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างจำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่า สุขภาพและความสามารถในการทำงานนั้น มีเงื่อนไขที่แตกต่างไปในแต่ละคน บางคนอาจมีสุขภาพดี 60 ปี ยังไม่แก่และทำงานต่อไปได้จนถึง 70 ปี แต่สำหรับบางคน ที่อายุ 55 ปีก็ทำงานไม่ไหวแล้วและต้องพึ่งพาผู้อื่น ดังนั้น เกณฑ์อายุเดิมที่ 60 ปีนี้ ก็อาจจะยังเหมาะสมอยู่กับคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ทำงานไม่โก้หรือไม่ไหวแล้ว

> *“นิยามของคำว่าผู้สูงอายุ สูงก็คือต้องมาก อายุก็คืออายุ “มาก” มันก็น่าจะที่ 60 ขึ้นนี่คือนิยามของคำว่าผู้สูงอายุ แต่ว่าโลกปัจจุบันจะไม่เหมือนเดิม ซึ่งแต่ก่อนนี้อายุคนมันก็เฉลี่ยที่ 60 แต่ว่าทุกวันนี้ มียารักษาโรค มีวิวัฒนาการ มีเทคโนโลยี มีอะไรมาช่วยให้คนอายุยืนขึ้น คำว่าผู้สูงอายุ มันก็น่าจะมีการขยายเพิ่มขึ้นไปจาก 60 อีก” (ลูกจ้างเอกชนชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“อยู่ที่สุขภาพ ถ้าสุขภาพไม่ดี ที่ 60 ก็พอแล้ว...อยู่ที่สุขภาพของเรานะ” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ลูกจ้างเอกชนในเขตเมือง ให้ความเห็นว่า ไม่มีความแตกต่างของการสูงอายุระหว่างผู้ชายและผู้หญิง แม้ผู้หญิงจะมีอายุที่ยืนยาวกว่า ในขณะที่ลูกจ้างเอกชนในเขตชนบท เห็นว่า แตกต่าง จำนวนหนึ่งให้เหตุผลว่า ผู้ชายมีการดูแลสุขภาพตนเองในช่วงอายุ 45 ปีขึ้นไปที่ดีกว่าผู้หญิง อีกทั้งผู้หญิงมีเรื่องของการตั้งครรภ์ ซึ่งทำให้สุขภาพทรุดโทรมและแลดูแก่เร็วกว่าผู้ชาย แต่จำนวนหนึ่งก็เห็นว่า ผู้ชายแลดูแก่กว่าหญิง โดยเฉพาะในสังคมชนบทหรือเกษตรกรรมที่ผู้ชายใช้แรงงานค่อนข้างมาก

อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขตเห็นว่า แม้ความสูงอายุอาจจะแลดูแตกต่างกันระหว่างเพศชายและหญิง แต่การชี้วัดเปรียบเทียบอย่างชัดเจนก็ทำได้ยาก เพราะฉะนั้นนิยามผู้สูงอายุจึงควรเหมือนกันและไม่แตกต่างระหว่างเพศ

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในกลุ่มลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขต ส่วนใหญ่ เห็นว่าความแตกต่างระหว่างคนในเมืองและชนบทอาจมีอยู่บ้างแต่เป็นการยากที่จะตัดสินได้ว่ากลุ่มใดแก่เร็วกว่า หรือ กลุ่มใดแก่ช้ากว่า คนในเมืองแลดูไม่ค่อยแก่ แต่อาจจะอ่อนแอจากมลพิษและการไม่มีโอกาสได้ออกกำลังกาย เหมือนกับคนในชนบทที่ใช้แรงงานเป็นประจำ อีกทั้ง ปัจจุบัน เขตชนบทของไทยเริ่มไม่มีความแตกต่างกับเขตเมืองเท่าไรนัก หากใช้เกณฑ์เทศบาลเป็นตัวชี้วัด เขตเทศบาลหลายที่ก็คือเขตชนบทที่ยกระดับขึ้นมา ดังนั้น เกณฑ์นิยามผู้สูงอายุจึงไม่ควรแตกต่างกัน

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ ให้ความเห็นว่าเกณฑ์ทั้งสามเกณฑ์ไม่จำเป็นต้องกำหนดที่อายุเดียวกันที่ 60 ปี เหมือนในปัจจุบัน บางท่านเสนอให้มีการขยายอายุเกษียณออกไปที่อายุ 65 ปี (โดยต้องพิจารณาผลกระทบที่อาจมีต่อตำแหน่งงานของข้าราชการรุ่นใหม่ควบคู่ไปด้วย) ในขณะที่อายุนิยามสูงอายุและอายุรับเบี้ยยังชีพคงเดิมที่ 60 ปี เพื่อที่ข้าราชการที่ยังมีศักยภาพจะสามารถทำงานได้ยาวนานขึ้น บางท่านเห็นว่า อายุเกษียณอาจจะเลื่อนไป ในขณะที่อายุรับเบี้ยยังชีพขยับต่ำลงมาที่อายุที่ 55 ปี เพื่อช่วยคนที่ทำงานไม่ไหวไม่มีรายได้แล้ว ในขณะที่บางท่านก็เห็นว่า เพื่อเป็นการลดภาระให้แก่รัฐบาล อายุนิยามผู้สูงอายุและอายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพอาจจะขยับสูงขึ้นไปที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี

> *“มันมีสองแง่ ปัจจุบันมันคือ 60 ปี อันนี้พูดถึงในส่วนที่เป็นข้าราชการ มันก็เหมาะสมในส่วนหนึ่ง เพราะว่ายิ่งเกษียณช้า เด็กรุ่นหลังที่เกิดมาใหม่ ก็จะไม่มีโอกาสได้เข้าทำงานเลย แต่ถ้าคิดอีกแง่หนึ่งคือ แง่ที่เราอายุขนาดนั้น เราคิดว่า 60 นี่ถ้าเราทำงานที่ไม่หนักอย่างเป็นอาจารย์เป็นอะไรนี่ มันน่าจะทำได้อยู่ แล้วสมมุติว่าคนอายุยืนต่อไปอีก 70, 80 ระยะเวลาอีกตั้ง 10 กว่าปี 20 กว่าปี ก็คงจะเหงา” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมืองขอนแก่น)*

7. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขต ให้ความเห็นว่า การเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไป ไม่น่าจะมีผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม เกี่ยวกับการให้ความเคารพนับถือหรือความกตัญญูของเด็กรุ่นหลังต่อผู้ที่มีอายุ 60–64 ปี ซึ่งจะไม่เป็นผู้สูงอายุอีกต่อไป เนื่องจาก การให้ความเคารพ การให้เกียรติและความกตัญญูเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและการปฏิบัติตนของบุคคลนั้นๆ มากกว่า การที่จะเป็นหรือไม่เป็นผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม สำหรับตัวบุคคลเองนั้น น่าจะมีผลกระทบในด้านบวกที่อาจจะช่วยยืดโอกาสในการได้ทำงานให้ยาวขึ้น มีรายได้ต่อไป และเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังคงมีคุณค่าอยู่ต่อทั้ง ครอบครัว สังคมและชุมชน การที่รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ ยังไม่เป็นผู้สูงอายุ คาดว่าจะเป็นผลดีต่อสุขภาพจิตด้วย ช่วยให้จิตใจไม่ห่อเหี่ยว

> *“ถึงจะไม่แก่มาก ถ้าเค้าเคารพ เค้าก็เคารพเหมือนเดิม การเคารพนับถือกันนี่ มันก็ไม่ได้เกี่ยวกับอายุสักเท่าไร อยู่กับการวางตัว การอย่างอื่นมากกว่า ถึงจะอายุมาก แต่ทำตัวไม่น่านับถือผมก็ไม่เรียกคุณตาคุณยายเหมือนกัน” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“อายุเกษียณน่าจะเลื่อนไปที่ 65 คิดว่าเราจะทำประโยชน์ให้กับชาติบ้านเมือง หรือให้กับสังคม ให้กับคนในครอบครัว อะไรอย่างนี้ได้ ยังสามารถทำงานต่อไปได้อีก ไม่ต้องให้ใครมาเดือดร้อนกับเรา...ชีวิตเรามีค่า มีคุณค่า” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

8. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้ร่วมสนทนาเกือบทุกคนเห็นว่า ในภาพรวมของประเทศ การเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปเป็นเรื่องที่ดีและเหมาะสม เนื่องจาก ในปัจจุบัน ผู้สูงอายุกำลังมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วซึ่งจะเป็นผลเสียต่อประเทศในระยะยาว อีกทั้ง คนไทยมีสุขภาพที่แข็งแรงดีขึ้น มียารักษาโรคและระบบบริการสุขภาพที่ดี ทำให้อายุยืนยาว การเลื่อนนิยามอย่างไรก็ตาม ไม่ควรเกี่ยวกับเกณฑ์อายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพ ซึ่งหากปรับเปลี่ยนในส่วนนี้ตามไปด้วยจะทำให้เกิดผลกระทบและแรงต่อต้านจากผู้ที่เฝ้ารอเบี้ยยังชีพที่อายุ 60 ปีและเสียผลประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ในการปรับเปลี่ยนนิยาม การสื่อสารประชาสัมพันธ์ถึงเหตุและผลที่ต้องเปลี่ยนแปลงให้ข้อเท็จจริงเพื่อปรับความคิด ทัศนคติความรู้สึกเดิมๆ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่สังคมเกี่ยวกับประโยชน์และผลดีต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

> *“อย่างแรกก็ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับข้อดีต่างๆ ที่จะได้มา ที่เรานั่งพูดคุยกันอยู่ตอนนี้ เช่นว่า ทำให้รู้สึกว่าเป็นคนหนุ่มสาวขึ้น รู้สึกว่ามีประโยชน์ในสังคมมากขึ้น ไม่ได้มองว่าเราเป็นคนแก่ ที่ไม่สามารถที่จะทำงานได้ ไร้ค่า ถึงคุณจะอายุเกิน 60 แล้ว คุณยังมีค่า... คือการที่เค้าเลื่อนไปนี่ เค้าสร้างคุณค่าให้คุณนะ ไม่ได้ไปหักเบี้ยสูงอายุอะไร แค่นี่เค้าก็แฮปปี้แล้ว เค้ากลัวอย่างเดียว เรื่องนี้เท่านั้นละ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

“มันก็น่าจะมีวิธีการเรื่องของการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์ ในเรื่องของนิยามตรงนี้ ด้วยเหตุของตรงนี้ ทำไมผู้สูงอายุ มันน่าจะอายุอย่างนี้ขึ้นไป มันก็ต้องใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ไปเรื่อยๆ ... ความรู้สึกเดิมๆ ความนึกคิดเดิมๆ มันก็จะเปลี่ยนไปตามจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน จนไปข้างหน้า แล้วคนรุ่นหลังๆ มันก็จะค่อยๆ เห็นตาม คิดว่ามันไม่น่าจะมีปัญหา...แต่มันก็ต้องใช้เวลา สักช่วงหนึ่งตรงนี้ในการที่จะเปลี่ยนทัศนคติตรงนี้ น่าจะเริ่มกับคนรุ่นใหม่ ที่อาจจะเปลี่ยนไปตามเวลาที่ผ่านไป”
(ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ชาย 4 คน และหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 45–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อถามถึง ความหมายและนิยามในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ข้าราชการ ทั้งสองเขตกล่าวถึงประเด็นของการเกษียณอายุจากการทำงานที่อายุ 60 ปี ของภาคราชการเป็นหลักว่าเป็นเกณฑ์ในการบอกว่าบุคคลนั้นก้าวสู่ความเป็นผู้สูงอายุ จำนวนหนึ่งแสดงความคิดเห็นว่าอาจไม่จำเป็นต้องเป็นที่อายุ 60 ปีเสมอไป ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะหยุดหรือไม่สามารถทำงานต่อไปได้เมื่ออายุเท่าใด อย่างไรก็ตาม การมีอายุเป็นตัวกำหนดเพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานซึ่งอาจเป็นที่ 60 ปี ต่ำกว่าหรือมากกว่านั้น ก็เป็นสิ่งที่จำเป็น นอกเหนือจากเกณฑ์อายุซึ่งอิงกับการเกษียณอายุจากภาคราชการและเรื่องความสามารถในการทำงานแล้ว กลุ่มสนทนาระบุว่า ปัจจัยด้านอื่นที่อาจใช้ในการนิยามความเป็นผู้สูงอายุประกอบด้วย สุขภาพและความกระฉับกระเฉงในการดำเนินชีวิตประจำวัน ลักษณะบุคลิกภายนอกที่ดูสูงอายุหรือแก่ชรา สมรรถภาพทางสมอง ลักษณะอาชีพและตำแหน่งหน้าที่การงาน

> *“สุขภาพเป็นตัวบ่งชี้ แล้วความหมายน่าจะคล้ายๆ กับเรื่องของวัยทอง...ตัวบ่งบอกที่จะคิดว่าเป็นผู้สูงอายุ มันก็คือวัยที่ไม่สามารถทำงานได้แล้ว อะไรประมาณนั้น...มองว่าทำงานไม่ไหวแล้ว หรือว่าไม่ทันกับข้อมูล หรือว่าเหตุการณ์ปัจจุบัน หรือว่าตามสถานการณ์ในสถานที่ทำงาน หรืออะไรก็แล้วแต่ ไม่สามารถที่จะไปต่อได้...มันอยู่ที่บริบทกับอาชีพ กับการทำงานของแต่ละคน มองว่าบางทีดูจากบุคลิก คนนี้ดูเป็นผู้สูงอายุจริงๆ อาจจะไม่ใช่ก็ได้ คือดูที่อาชีพเค้า อย่างเกษตรกรสัก 40 บางทีเค้าก็ดูเหมือนเป็นผู้สูงอายุก็ได้ มันอยู่ที่คำจำกัดความ แล้วก็อาชีพของเค้า แล้วก็สิ่งที่เค้าเป็นในปัจจุบัน” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“วัยเกษียณ ไม่ได้ทำงานแล้ว ไม่มีรายได้ประจำ...ในส่วนตัวผมก็ดูที่สภาพร่างกายเป็นหลัก คือบางคนอายุ 60 ก็ทำงานไม่ไหว บางคนอายุ 60 ก็ยังกระชุ่มกระชวยก็ยังมีไฟอยู่ บางคนที่มีอาชีพระดับล่างลงมา อย่างแบกหามอย่างนี้มันจะไม่ไหวแล้ว ก็ดูที่ร่างกายอาชีพการงานเป็นหลัก” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ข้าราชการ ที่ร่วมสนทนาในเขตเมืองให้ความเห็นว่า คำว่า “คนแก่” เป็นคำเรียกคนที่มีอายุมากโดยทั่วไป เป็นคำที่ใช้ในความหมายพื้นๆ ในภาษาพูด แต่คำว่า “ผู้สูงอายุ” เป็นคำเรียกในภาษาที่เป็นทางการ ซึ่งให้ความรู้สึกในการถูกเรียกที่ดีกว่าแม้จะความหมายในด้านระดับของอายุที่ไม่แตกต่างกัน คำว่า “ผู้อาวุโส” เป็นคำเรียกถึงบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีภูมิปัญญาหรือประสบการณ์มากซึ่งไม่จำเป็นต้องหมายถึงผู้มีอายุมากเสมอไป ในภาคอีสานมีคำเรียกอื่น เช่น พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ พ่อเฒ่า แม่เฒ่า เช่นกัน เป็นคำเรียกสรรพนามแทนคนที่มีอายุมาก มีลูกมีหลานแล้ว แต่ไม่จำเป็นต้องมีอายุถึง 60 ปีเสมอไป

ในเขตชนบท ผู้ร่วมสนทนาแสดงความเห็นว่า “ผู้สูงอายุ” หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากระดับหนึ่ง หรืออาจเรียกได้ว่า “คนแก่” ซึ่งส่วนใหญ่ยังสามารถทำงานหรือช่วยเหลือตนเองได้อยู่ หากไม่สามารถทำงานหรือพึ่งตนเองได้แล้วจะเข้าความหมายของผู้ที่มีอายุมากหรือคนแก่ที่เป็น “ผู้เฒ่า ผู้ชรา” แล้ว ส่วนคำว่า “ผู้อาวุโส” เป็นคำเรียกที่เป็นการแสดงความนับถือต่อตัวบุคคลซึ่งพิจารณาจากทั้งอายุและความสามารถในหน้าที่การงานเข้าด้วยกัน

> *“คนแก่มันเป็นคำพูดพื้นๆ แต่สูงอายุนี่ทางการหน่อย ฟังดูดี ระดับของความแก่นี่เท่ากัน...แต่ถ้าผู้เฒ่านี่อีกระดับหนึ่ง” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“สูงอายุน่าจะระดับหนึ่ง ชราก็แก่ไม่สามารถทำอะไรได้แล้ว ช่วยตัวเองไม่ได้ ชราคือหมดแล้ว ต้องมีคนช่วย...คือผู้สูงอายุนี่ยังทำงานได้ แต่ว่าคนชรานี่ ทำอะไรไม่ไหวหมดสภาพแล้ว” (ข้าราชการหญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ในทั้งสองเขตพื้นที่ ข้าราชการ ส่วนใหญ่เห็นควรว่าอายุนิยามผู้สูงอายุควรจะปรับสูงขึ้นกว่าที่อายุ 60 ปี โดยให้เหตุผลว่าปัจจุบันคนไทยมีอายุยืนยาวและมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีอาหารการกิน การรักษาพยบาลรวมถึงพฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่ดีขึ้น คนที่อายุ 60 ปี ยังคงมีสมรรถภาพและความสามารถในการทำงานและพึ่งพิงตนเองได้ดีกว่าแต่ก่อน การเกษียณอายุราชการจึงน่าที่จะขยายออกไปได้มากกว่าที่อายุ 60 ปี เช่นเดียวกับอายุในการนิยามผู้สูงอายุ ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่า การกำหนดนิยามที่อายุ 60 ปีเป็นเพียงกรอบอายุที่มีการกำหนดมานานแล้ว ซึ่งน่าจะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้

อย่างไรก็ตาม ข้าราชการ จำนวนหนึ่งก็เห็นต่างไปบ้างว่า นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปียังคงเหมาะสมอยู่ เนื่องจากแม้คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น แต่จำนวนมากก็มีโรคประจำตัวและโรคเรื้อรัง และแต่ละคนก็มีสุขภาพและข้อจำกัดในด้านต่างๆ เมื่ออายุสูงขึ้นที่แตกต่างกัน

> *“มันสามารถเขยิบขึ้นได้เนอะ ปัจจุบันคนอายุมากขึ้น สุขภาพดีขึ้น มันก็เลยอาจจะเขยิบขึ้นน่าจะ 65 หรือไม่เกิน 70...ความที่เราคุ้นเคยมาตลอด มันก็เลยติดภาพว่าต้อง 60 แต่ในความเป็นจริงแล้ว ในทางปฏิบัติ ณ ปัจจุบันนี้ คนที่มีประสบการณ์หรือว่าอะไรก็แล้วแต่มักจะเป็นคนที่ 60 กว่าขึ้นไปหรือที่ 65” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

"ก็คิดว่าควรจะอยู่ที่อายุ 60 ถึงแม้ว่าปัจจุบันคนจะอายุยืน เพราะว่าจะเป็นคนที่อายุยืนที่อมโรค จะมีโรคภัยไข้เจ็บเข้ามา พร้อมกับการบริโภค วิธีการกินอาหาร อย่างชาวบ้านเรานี่ ตอนนี้สถิติเป็นโรคเบาหวานค่อนข้างเยอะ เมื่อก่อนจะไม่เป็น แต่เดี๋ยวนี้เป็นเกือบทุกหมู่บ้าน อยู่สถานีอนามัย ทุกๆ วันศุกร์เค้าจะมาเจาะเบาหวาน คนไข้เบาหวานนี่จะเต็มเลย คืออายุยืนแต่ยืนอย่างอมโรคมีโรคประจำตัวค่อนข้างเยอะ" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ข้าราชการทั้งสองเขตแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่เห็นว่าผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย สุขภาพดีกว่าเนื่องจากมีพฤติกรรมเสี่ยงเหล้า บุหรี่ น้อยกว่า ดูแลสุขภาพตนเองดีกว่า ทำให้มีแนวโน้มจะแลดูอ่อนเยาว์กว่าผู้ชายที่อายุเท่ากัน อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุทุกคนเห็นว่าควรกำหนดเกณฑ์อายุที่เท่ากันทั้งสำหรับผู้หญิง ผู้ชาย อาจจะเป็นที่อายุ 60 ปีหรือ 65 ปีก็แล้วแต่ เพื่อความเท่าเทียมของสิทธิตามรัฐธรรมนูญและความเป็นมาตรฐานเดียวในการบริหารจัดการและวางแผนของรัฐในเชิงนโยบาย

"ก็โอเค เพื่อให้อะไรหลายๆ อย่างมันง่าย ต่อการบริหารจัดการ ทั้งเชิงนโยบาย ทั้งอะไรทุกอย่าง มันก็น่าจะเท่ากัน 65 อะไรอย่างนี้" (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)

"ในความเท่าเทียม ผมว่าต้องเหมือน เพราะว่าระบุตามความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญมันได้สิทธิ์เท่ากัน" (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในความคิดเห็นแรก ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าคนในชนบทโดยเปรียบเทียบมีความแข็งแรงของร่างกายรวมถึงสุขภาพทั่วไปที่น่าจะดีกว่าคนในเมือง แต่มีลักษณะภายนอกที่แลดูสูงอายุและทรุดโทรมกว่าคนในเมือง แต่การอภิปรายก็นำไปสู่ข้อสังเกตว่า ในปัจจุบันคนในเมืองและคนในชนบท อาจจะไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนักเมื่อเทียบกับในอดีต เนื่องจากการเดินทางไปมาหาสู่ระหว่างพื้นที่สะดวกมากขึ้น พื้นที่ส่วนใหญ่การพัฒนาเข้าไปถึงทั่วทำให้วิถีชีวิตและมาตรฐานการดำรงชีพไม่แตกต่างกันมากนัก

ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ข้าราชการทั้งสองเขตเห็นควรให้กำหนดนิยามที่เกณฑ์อายุเดียวกันทั้งสำหรับประชากรในเขตเมืองและประชากรในเขตชนบท เพราะควรจะมีความเท่าเทียมกัน

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

ข้าราชการส่วนใหญ่ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่าเกณฑ์อายุแต่ละเกณฑ์ สามารถกำหนดแยกออกจากกันหรือแตกต่างกันได้ จำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่าอายุในการเริ่มรับสวัสดิการ รวมถึงเบี้ยยังชีพ

สามารถปรับลงมาในช่วงอายุที่ต่ำลง เช่นที่อายุ 55 ปีได้ ในขณะที่นิยามผู้สูงอายุและกำหนดเกษียณอายุราชการขยายออกไปที่อายุที่สูงขึ้นได้เช่นที่อายุ 65–66 ปี การขยายกำหนดเกษียณอายุ ควรกำหนดที่อายุที่แตกต่างกันสำหรับข้าราชการที่มีลักษณะงานแตกต่างกัน และควรมีการคัดกรองตามความสามารถและประสิทธิภาพการทำงาน อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งเห็นว่า หากมีการขยายเกณฑ์อายุตัวใดตัวหนึ่งออกไป ก็ควรขยายเกณฑ์อายุที่เหลือด้วย

> *“ถ้าให้ต่อมันก็ดี แต่ว่าประสิทธิภาพในการทำงานมันก็น้อยลง สู้เอาคนใหม่มาทำไม่ได้ แต่คนที่ดีจริงมันก็ต้องถูกคัด แต่มันต้องแยกเป็นเปอร์เซ็นต์ไหม คงลงรายละเอียดลึกกว่านี้ ต้องลงลึกไปอีกทีหนึ่งนะ ที่ขยายนะ “ดี” แต่การให้ผู้สูงอายุทำงานหลังจาก 60 ปี มันต้องคัด” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“เรื่องการเกษียณตามอายุราชการ อาจจะมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม คือก็ดูที่ความสามารถในการทำงาน การจะกำหนดเกษียณตายตัวของแต่ละหน่วยงานอาจจะไม่เหมือนกันก็ได้” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

> *“ตัวสวัสดิการมันน่าจะเริ่มให้ได้สักที่ 55 เพราะว่า 55 มันจะมีภาระเยอะนะ เท่าที่ดูโดยเฉพาะภาระทางสังคมภาระมันจะเยอะขึ้น...พอถึงตรงนี้เงินเดือนมันค่อนข้างจะต่ำแล้วพวกที่อยู่ในแวดวงอุตสาหกรรมทั้งหลาย ออกจากโรงงานแล้วก็หยุด ไม่มีเงินแต่ค่าใช้จ่ายก็ยังบานเบิก...เกษียณผมว่าไปที่ 65 ได้ การบอกว่าเป็นผู้สูงอายุก็น่าจะ 65 ได้” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

7. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการ ทั้งสองเขต แสดงความเห็นว่าการขยายนิยามผู้สูงอายุ ไม่น่าก่อให้เกิดผลกระทบใดในด้านบรรทัดฐานทางสังคม การให้ความเคารพนับถือและความกตัญญูของเด็กรุ่นหลังเนื่องจากมองว่าในสังคมไทยการให้ความเคารพเป็นลักษณะของการเคารพโดยบุคคลตามอายุหรือศักดิ์ความสัมพันธ์ที่สูงกว่า ไม่เกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุ สำหรับผลกระทบต่อบุคคล น่าจะเป็นผลกระทบในด้านดีที่ทำให้คนใกล้วัยสูงอายุ (อายุ 60–64ปี) มีกำลังใจและรู้สึกว่ายังมีแรงทำงานต่อไป มีคุณค่าต่อสังคม เมื่อสุขภาพจิตดี สุขภาพกายก็จะดีตามไปด้วย ซึ่งจะเป็นผลดีเช่นกันต่อการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากการมีโครงสร้างประชากรในวัยทำงานเพิ่มขึ้นและผู้สูงอายุลดลง

อย่างไรก็ตาม หากการขยายนิยามผู้สูงอายุนำไปสู่การเลื่อนการจ่ายเบี้ยยังชีพ ก็จะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อกลุ่มแรงงานภาคเอกชนที่ทำงานไม่ไหวแล้วและไม่มีหลักประกันรายได้ในยามชรา เหมือนกับข้าราชการ

“เรื่องของความสามารถในการผลิต ยังคิดว่าถ้าเกิดว่าเราเขยิบช่วงอย่างนี้ มันทำให้รู้สึกว่าประเทศยังผลิตได้อีกเยอะ หมายถึงการผลิตทางเศรษฐกิจ ก็น่าจะทำให้ดีขึ้นในภาพลักษณ์ของประเทศ...ในแง่ความรู้สึก มันเหมือนกับมีกำลัง มีกำลังมากขึ้น คิดว่ามันจะมีผลเยอะต่อเรื่องเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มันน่าจะส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพดี” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)

“ก็คงดีขึ้น เพราะว่าคนสูงอายุก็คือคนที่ต้องให้การดูแล คือเค้าช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ถ้าสัดส่วนประเทศของเรามีน้อยลง ก็แสดงว่ามีคนวัยทำงานเยอะ วัยเด็กเยอะ ก็คงจะเป็นสิ่งดี ถึงแม้ว่าจะเป็นแค่ตัวเลขเท่านั้น แต่ว่าแสดงว่าคนวัยทำงานเยอะ (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)

8. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการที่ร่วมสนทนาทั้งสองเขต แสดงความเห็นว่า ตราบใดที่การเลื่อนนิยามผู้สูงอายุไม่ส่งผลกระทบอายุเริ่มต้นในการรับสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ การเลื่อนหรือขยายนิยามก็น่าจะสามารถดำเนินการได้โดยไม่มีแรงต่อต้านจากสังคม การดำเนินการควรมีการทำประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นจากสังคม กำหนดแผนระยะเวลาล่วงหน้าที่ชัดเจนว่าจะขยายเมื่อไร อย่างไร และภายในปีไหน ควรมีการประชาสัมพันธ์ชี้แจงเหตุและผล รวมถึงปรับเปลี่ยนทัศนคติแก่คนไทย (โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นหลัง) ว่า หากยังไม่ 65 ปี ถือว่ายังไม่นับว่าแก่ การชี้แจงให้ประชาชนเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่จะมีหรือไม่มีต่อสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ เป็นอีกเรื่องที่มีความสำคัญ

“ถ้าเกิดว่าเค้าทำอย่างนี้ขึ้นมาได้ คำนิยามประกาศออกไป เชื่อว่าไม่มีใครต่อต้าน แต่ว่าในหลักการต่อไป คุณจะต้องแจงรายละเอียด ให้ชัดเจนเข้าใจว่าในการเลื่อนของเราต้องมีอย่างนั้นอย่างนี้นะ เงื่อนไขต้องตั้ง” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)

“ต้องเด็กรุ่นหลังจากเราลงไป ถ้ารุ่นเราถามใครก็ 60 ทั้งนั้น...คือรุ่นเรานี่เปลี่ยนยากแล้ว” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวชาย 4 คน และผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 45–59 ปี จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในมุมมองของผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ความคิดแรกเกี่ยวกับความหมายของผู้สูงอายุ คือ การนึกถึงบิดามารดา หรือ ปู่ ย่า ตา ยาย ของตนเอง ซึ่งตีความไปถึงผู้ที่อยู่ในวัยที่ควรพักผ่อน อยู่สบายๆ ไม่ควรต้องมีภาระอะไรมากมาย เข้าวัดฟังธรรม ดูแลลูกหลานเด็กเล็กอยู่ที่บ้าน เป็นวัยที่ควรได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐได้รับเบี้ยยังชีพ เนื่องจากเป็นวัยที่จะมีข้อจำกัดด้านสุขภาพและการทำงาน อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว โดยส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าในด้านประสบการณ์ชีวิตและการสะสมภูมิปัญญาเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญในการถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุแม้ว่าเกณฑ์อายุ (ที่ 60 ปีในปัจจุบัน) อาจจะไม่เหมาะสมเสียทีเดียวในการระบุว่าบุคคลเป็นผู้สูงอายุแล้ว และควรพิจารณาองค์ประกอบอื่นร่วมด้วยเช่น ในเรื่องสรีระร่างกาย ศักยภาพความรู้ความสามารถในการทำงานและพึ่งพาตนเอง แต่ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ทั้งสองเขต ก็ยังเห็นควรให้มีการกำกับด้วยเกณฑ์อายุเช่นที่เป็นอยู่เพื่อให้มีความชัดเจน เข้าใจได้ตรงกันและไม่วุ่นวายในการตีความหมาย

> *“เหมือนคนเข้าวัดฟังธรรมไปแล้ว เป็นวัยนั้นไปแล้ว เป็นวัยที่สบายๆ ...คือเป็นวัยที่ไม่ต้องมาทำงานแล้ว คือถ้าผมเห็นสูงอายุ ก็คือไปเลี้ยงหลาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“จริงๆ 60 ก็ไม่ใช่จะฟันธงว่าเป็นผู้สูงอายุ คือเราอาจจะมองในหลายๆ บริบท เช่น บริบทของสรีระร่างกายของกลุ่มบุคคลคนนั้นด้วย อันที่สอง คือในส่วนขององค์กรที่เขาทำงานอยู่ อันที่สามคือ ศักยภาพของตัวบุคคล เช่นศักยภาพทางด้านร่างกาย ความรู้ความสามารถ แล้วก็ความต้องการขององค์กร สมมุติว่าถ้าเรามองในบริบทของสุขภาพร่างกาย” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“...บางทีเราไปนั่งคุยกับปราชญ์ชาวบ้าน คนแก่ๆ นั่งฟังได้เป็นวันสองวัน ฟังได้ไม่ซ้ำกันเลย จริงๆ แกจะพูดบางครั้งมันมีหลักการในการใช้ชีวิตอะไรประมาณนี้ หลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งเค้าไม่ใช่เจ้านาย ไม่ใช่ข้าราชการ แต่มันสอดแทรกหลักการใช้ชีวิตที่อยู่สายกลาง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวทั้งสองเขต มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า คำเรียก “ผู้สูงอายุ” นั้น ให้ความหมายกลางๆ หมายถึงคนที่มีอายุสูงขึ้นในช่วง 60–70 ปี กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยชราหรือการเป็นคนชรา หมายถึง คนที่อายุมากแล้วจนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ผมขาวหมดหัว เดินไม่ค่อยจะไหว ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 70 ปี หรือ 80 ปีขึ้นไป คำว่าคนแก่ ให้ความหมายของความสูงอายุที่อยู่ระหว่าง คำว่าผู้สูงอายุและคำว่าคนชรา

คำว่าผู้อาวุโส อาจไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับการมีอายุมากเสมอไป แต่หมายถึงคนที่มีความรู้ ความคิดความอ่านมากและมีประสบการณ์ซึ่งอาจเป็นผู้ที่มีอายุเพียง 40 หรือ 50 ปี ก็ได้ ในภาษาอีสาน มีคำเรียกว่า พ่อตู้แม่ตู้ หรือ พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ซึ่งเป็นสรพพนามเรียก ตายาย ไม่จำเป็นต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ในเขตเมือง ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวเห็นตรงกันว่าอายุนิยามผู้สูงอายุควรที่จะขยายออกไปในช่วงอายุที่สูงขึ้นถึงอายุ 65 ปี หรือ บางที 70 ปี เนื่องจากสุขภาพของคนไทยทั่วไปดีขึ้น อย่างไรก็ตามเบี้ยยังชีพและสวัสดิการที่มีแก่ผู้สูงอายุในปัจจุบันยังควรกำหนดที่อายุ 60ปีตามเดิม เนื่องจากผู้สูงอายุหลายคนอาจจะมีสุขภาพที่ดี แต่ความสามารถในการหารายได้ก็ลดน้อยลง หลายคนต้องหยุดทำงานหรือออกจากงาน ซึ่งก็จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ

ในเขตชนบท ในเบื้องต้นผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่านิยามที่อายุ 60 ปีนั้นเหมาะสมดีแล้ว เป็นวัยที่คนเราควรจะได้พักผ่อนแล้ว แต่ในด้านการทำงาน ก็ควรต้องดูตามศักยภาพของแต่ละคน หากยังทำไหวก็ควรที่จะได้ทำงานต่อไป ดังนั้นการเกษียณอายุการทำงานในภาครัฐรวมถึงภาคเอกชนน่าที่จะขยายออกไปได้ อย่างไรก็ดี ผู้ส่วนสนทนาท่านหนึ่งเห็นว่า นิยามอายุที่ 60 ปีนั้นต่ำเกินไปซึ่งทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองหมดประโยชน์และหมดคุณค่าค่อนข้างเร็วเกินไป ทั้งๆ ที่คุณค่าของผู้สูงอายุมีอยู่หลายด้าน ดังนั้นการขยายอายุนิยามออกไปที่ประมาณ 65–67 ปี น่าจะเป็นเรื่องที่ดีที่จะช่วยในการเปลี่ยนทัศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุ

> *“น่าจะขยายขึ้นนะ ซัก 65 กำลังดี ตอนพี่เป็นสาว พี่คิดว่าอยู่แค่นั้นก็พอ เพราะพี่คิดว่าตัวเองจะตายเร็วไง พอถึงตอนนี้ตัวเองจะ 50 ปีเรายังไม่แก่นี่หว่า เรายังคิดว่าคนแก่มันแค่ไหน เรายังคิดในใจอยู่นะ เรา 48 ยังไม่แก่ มันยังเหมือนวันที่ผ่านมาอยู่ ยังช่วยเหลือตัวเองได้อยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“อยากจะให้มองในเรื่องทัศนคติของคน 60 ให้มันขยายซะ มันก็จะทำให้เค้ามีคุณค่าให้ชีวิตเค้ามีคุณค่า ความภูมิใจในการใช้ชีวิต การดำรงอยู่ อาจจะมีการเสริมการอยู่ร่วมกันกับคนที่คิดว่ากำลังจะเกษียณ เปลี่ยนทัศนคติซะ ..สวัสดิการรัฐได้ก็ดี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ในทั้งสองเขต ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวเห็นว่าผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกันในด้านสรีระและสุขภาพซึ่งมีผลต่อลักษณะของการสูงอายุ ช่วยเหลือตนเองได้หรือไม่ได้ที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เพศไม่ควรถูกนำมาใช้ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่แตกต่างกันเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างกันในด้านสิทธิต่างๆ ซึ่งจะเกิดเป็นปัญหาได้ หากจะมีการใช้เกณฑ์อื่นประกอบในการกำนดนิยาม เกณฑ์นั้นน่าจะเป็นในเรื่อง “สุขภาพ” มากกว่าเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ

> *“ถ้าจะแยกระหว่างหญิงกับชาย พี่ว่าน่าจะแยกในเรื่องของสุขภาพไปเลย สุขภาพแข็งแรงหรือไม่แข็งแรง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในเขตเมือง ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหลายคนเห็นว่า นิยามผู้สูงอายุ ควรมีความแตกต่างระหว่างบุคคลที่อาศัยในเขตเมืองและเขตชนบท โดยในเขตเมืองนิยามควรจะเริ่มต้นที่อายุประมาณ 65 หรือ 70 ปีขึ้นไป ในขณะที่ในเขตชนบท นิยามควรจะเริ่มที่อายุต่ำกว่า ที่ประมาณ 55 ปีขึ้นไป เนื่องจาก คนในสองพื้นที่มีวิถีชีวิต รูปแบบการทำงาน ระดับการศึกษา ฐานะ ที่ต่างกันซึ่งทำให้ความสูงอายุมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ การแยกนิยามผู้สูงอายุระหว่างเขตเมืองและชนบทมีความเป็นไปได้ยากเนื่องจากการเดินทางในปัจจุบันมีความสะดวกทำให้คนย้ายถิ่นไปมาระหว่างเมืองและชนบทได้โดยง่าย

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวในเขตชนบทกลับเห็นว่าแม้ผู้คนในสองเขตจะมีความแตกต่างกัน แต่นิยามหรือเกณฑ์อายุที่ใช้ในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุก็ยังควรเท่ากัน ไม่แตกต่างกัน

> *“บางครั้งเราอยู่ในสังคมชนบท ผู้สูงอายุในเมืองกับชนบทเราจะมองต่างกัน ถ้าในบ้านเราเขาจะต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน ไม่ต้องทำงาน ปกติต้องทำไร่ทำนา ผู้สูงอายุแถวบ้านผมปกติจะเลี้ยงหลานอยู่บ้าน ส่วนมากพ่อกับแม่จะไปทำงานกรุงเทพฯ แล้วผู้สูงอายุจะมองไปในมุมมองต้องอยู่บ้านเลี้ยงหลาน แล้วก็ไม่ค่อยทำงานหนัก แต่มองคนกรุงเทพฯ ในเมืองเขายังมีประสิทธิภาพในการทำงาน “(ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*
>
> *“เราสัมผัสได้ว่าคนอยู่ในเมือง 60 เขายังไม่แก่นะ จะเป็นผู้สูงอายุก็น่าจะซัก 70 แต่ชนบทนี่ 50 ก็แก่นะ เขาทำงานตากแดดตากลม...นิยามมันควรจะแยกอยู่ แต่ว่ามันจะแยกยากคนในเมืองกับคนชนบท ไปมาหาสู่กัน มันก็จะสลับกันไปมาได้ ถ้าจะมาเป๊ะว่าอายุเท่านี้อยู่ในเมือง มันจะแยกยาก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*
>
> *“คนชนบทแข็งแรง แต่ว่าคนในเมืองก็จะเหมือนหนุ่มกว่า ดูสุขภาพดูดีกว่า ถึงร่างกายจะไม่แข็งแรงเท่ากับคนชนบท เค้ารู้จักแต่งตัวอะไรอย่างนี้ แต่กำลังสู้คนชนบทไม่ได้หรอก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

ในทั้งสองเขต ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าเกณฑ์อายุทั้งสามควรที่จะแยกออกจากกัน อายุเกษียณสามารถที่จะขยายออกไปได้ถึงที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี โดยพิจารณาตามศักยภาพการทำงานและความเหมาะสมของลักษณะงาน ในขณะที่อายุรับสวัสดิการ โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพ น่าจะคงที่อายุ 60 ปี หรือ อาจจะลดต่ำลงมาที่อายุ 55 ปี (สำหรับเขตชนบท) เนื่องจาก ในช่วงอายุดังกล่าวเป็นวัยที่คนทำงานไม่ค่อยไหวแล้วและเริ่มเป็นภาระแก่ครอบครัว ส่วนนิยามผู้สูงอายุก็อาจจะปรับเพิ่มเป็นที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปีก็ได้ หรือ บางคนคิดว่าไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง

> *“65 คือเกษียณ นั่นละ แต่ 60 คือผู้สูงอายุ คือไม่อยากให้มาคู่กัน คือต้องแยกออก ..คือ 60 เราจะได้รู้ว่า ผู้สูงอายุแล้วนะ วันรดน้ำคนแก่ 60 ก็เรียกมารดน้ำอะไรอย่างนี้ แต่เกษียณก็ถูกเลื่อนไปที่ 65 ได้ คนก็ต้องมีพลังในการทำงานอยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

7. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

เช่นเดียวกับกลุ่มสนทนาอื่นๆ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวเห็นว่าการขยายนิยามจะไม่ส่งผลกระทบใดต่อบรรทัดฐานทางสังคมในเรื่องการให้ความเคารพหรือการกตัญญูแก่ผู้สูงอายุของเด็กรุ่นใหม่ แต่การขยายนิยามน่าจะส่งผลดีต่อตัวบุคคลในวัยสูงอายุในด้านจิตใจและความรู้สึกที่ยังไม่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุ ทำให้รู้สึกว่ายังมีคุณค่าและมีความสามารถอยู่ เกิดความภูมิใจในการมีชีวิตอยู่มากขึ้น มีความรู้สึกต้องดูแลสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น ยังขยันทำงานต่อไปอีก เพราะว่ามีระยะเวลานานขึ้นกว่าจะเป็นผู้สูงอายุหรือในวัยที่ควรพักผ่อนหรือทำงานน้อยลง สุขภาพจิตก็ดีขึ้น ทำให้สุขภาพในภาพรวมของคน น่าจะดีขึ้น อย่างไรก็ตาม จำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่าการขยายนิยามไม่น่าจะก่อให้เกิดผลใดๆ ต่อคนทั่วไป เพราะมีเรื่องที่คนเรารับรู้และให้สำคัญมากกว่าเช่น เรื่องสุขภาพ และการเจ็บป่วย ความทรุดโทรมของร่างกาย ซึ่งไม่เกี่ยวกับนิยามหรือเกณฑ์อายุว่าสูงอายุแล้วหรือยังไม่สูงอายุ สำหรับผลกระทบในด้านลบ หากการขยายนิยามไม่นำไปสู่การเลื่อนอายุเริ่มรับเบี้ยยังชีพ ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่า ไม่น่ามีผลกระทบในด้านลบใดๆ

> *“ไม่มีนะ อย่างคนอีสาน 50 เขาก็นับถือกัน ก็ยังเรียกกันว่าแม่ๆ ตรงนี้มันขึ้นอยู่กับประเพณี วัฒนธรรมด้วย โดยตัวของพี่ไม่ได้เคารพคนที่ว่าคนนี้เป็นผู้สูงอายุ เพราะว่าไม่รู้เลยด้วยซ้ำไปว่าผู้สูงอายุคืออะไร เราเห็นคนแก่เราก็ยกมือไหว้อยู่แล้ว มันเป็นวัฒนธรรมของคนอีสาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“มันยังไม่แก่ เพราะถ้าแก่ มันเหมือนกับว่าเรามันหมดประสิทธิภาพไปแล้ว มันจะหมดความหมาย ทางด้านสังคม...ด้านลบไม่น่าจะมี ถ้า 60 ยังได้สวัสดิการต่างๆ เหมือนเดิม ถ้าเลื่อนไปเป็น 65 น่าจะแฮปปี้” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

“ก็ต้องทำให้ตัวเองดูดีอยู่ ต้องหมั่นดูแลตัวเองเรื่อยๆ เพื่อที่ว่าพอถึงจุดนั้นแล้วจะยังไม่แก่...มันเป็นแรงเสริม แรงกระตุ้น สมมุติว่าผมจะเกษียณเดือนหน้า เดือนนี้ผมไม่อยากทำอะไรแล้ว ถ้าเพิ่มไปอีก 5 ปี ก็ต้องคิดตรงจุดนี้อีก มีแรงกระตุ้นอีก มันเหมือนเป็นกำลังใจให้คนว่าเรายังไม่สูงอายุนะ ถ้าผู้สูงอายุเป็น 70 นะ แสดงว่ามันทำให้เราอยากอายุยืนขึ้น เป็นไปได้ทำให้คนอยากรักษาสุขภาพมากขึ้น” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)

8. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ในทั้งสองเขต ผู้สนทนาเห็นว่า หากการขยายนิยามผู้สูงอายุไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพ ก็น่าที่จะสามารถดำเนินการได้โดยไม่มีการต่อต้าน อย่างไรก็ตาม แม้รัฐอาจจะยืนยันว่าจะไม่มีผลกระทบใดกับเบี้ยยังชีพ แต่คนไทยโดยทั่วไปโดยเฉพาะผู้ที่มีอายุใกล้รับเบี้ยยังชีพก็ยังมีแนวโน้มที่จะมีความกังวลใจอยู่ซึ่งอาจนำไปสู่การต่อต้านได้ ดังนั้น การทำประชามติ การประชาสัมพันธ์ ชี้แจงหลักการและเหตุผลของการขยายอายุนิยาม เพื่อสร้างความเข้าใจและความชัดเจนของขั้นตอนการดำเนินการกับประชาชนจึงเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ กระบวนการในการเปลี่ยนทัศนคติและเปลี่ยนความคิดของคนไทยว่าอายุ 60 ปี ยังไม่แก่ รวมถึงข้อกำหนดหรือเกณฑ์นิยามอายุอื่นๆ ที่เกี่ยวกับนิยามผู้สูงอายุซึ่งก็ควรต้องปรับเปลี่ยนให้ล้อกันไปเป็นอีกเรื่องสำคัญที่ต้องพิจารณาควบคู่กันไป โดยเฉพาะกับกลุ่มประชากรเด็กและคนรุ่นใหม่

“การขยายนิยามไปที่ 65 จะต้องปรับทัศนคติหมด ต้องให้มันซึมซับไปเรื่อยๆ ให้คนหันมามองที่คุณค่าของตัวเองมากกว่า...การปรับเปลี่ยนมันก็ยากอยู่ แต่ก็ตอกย้ำได้ถ้าโปรโมทหนักๆ ต่อเนื่องให้เห็นความสำคัญ เหมือนแต่ก่อนลูกมากจะยากจน โปรโมทจนคนไม่มีลูก หรืออย่างถุงยางอนามัย ไปซื้อก็อาย แต่ทุกวันนี้ไปซื้อตะโกนเรียกซื้อเสียงดัง เหมือนสร้างแนวคิดใหม่ เปลี่ยนทัศนคติ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)

กลุ่มผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่น

กลุ่มผู้สูงอายุ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น) ที่ร่วมสนทนากลุ่มทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ชาย 4 คน และผู้สูงอายุหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน) ทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุดมีอายุ 73 ปี ความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนาในแต่ประเด็นการสนทนา

สามารถสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึง คำว่าผู้สูงอายุ จากความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่ร่วมสนทนา หมายถึง บุคคลที่มีอายุตามปีปฏิทินตามที่กำหนดโดยทางการที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว สรีระภายนอกเปลี่ยนแปลง ผิวหนังเหี่ยวย่น มีศักยภาพในการทำงานลดลง พึ่งพาตนเองได้น้อยลง อยู่บ้านดูแลลูกหลาน ในความหมายด้านบวก ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีประสบการณ์มาก เป็นผู้รวบรวมภูมิปัญญาของสังคม เช่น เกี่ยวกับ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ หรือยาสมุนไพร ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่า บางครั้งผู้สูงอายุอาจไม่จำเป็นต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไปแต่เป็นไปตามสถานภาพในครอบครัวที่เปลี่ยนไป เช่น คนที่มีหลานแล้วแม้จะมีอายุ 50 ปี ก็นับว่าเป็นผู้สูงอายุแล้วในครอบครัวนั้น นอกจากนี้ การนิยามผู้สูงอายุก็ควรต้องพิจารณาความรู้สึกของคนที่สูงอายุด้วย บางครั้ง คนที่มีอายุ 60 ปี หรือ 70 ปีขึ้นไปแล้ว ก็อาจไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุ หรือ แก่แล้วก็เป็นได้ แต่ในกรอบข้อกำหนดของสังคม คนคนนั้นก็ต้องยอมรับว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุ

> *“ภาคอีสานนี้เนอะ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะรวมอยู่เป็นก้อน ไม่ถึง 60 ปี ก็จะเป็นผู้สูงอายุได้ เป็นครอบครัว เพราะว่าเค้าจะนับถือคนที่อายุสูงกว่า แบบว่าพ่อแม่อย่างนี้ เค้าจะนับถือแบบนี้ ลูกหลานก็จะพากันนับถือ ไม่ถึง 60 ปีก็เป็นได้ สำหรับสถาบันครอบครัวนะ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“ในความหมายของผู้เฒ่าก็คือ ผู้ที่มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็อย่างเช่น ถ้าผู้ชายก็จะเป็นพราหมณ์ พราหมณ์สวดสู่ขวัญ พราหมณ์แต่งงาน อะไรพวกนั้นนั่นก็คือผู้เฒ่า ถ้าเป็นผู้หญิงก็มีความสามารถในเรื่องเป็นหมอตำแย ทำคลอด ทำบายศรีได้ ทำยาสมุนไพรอะไรพวกนี้ ..พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ถ้ามีอายุมากๆ ขึ้นไปความขลังของที่มีอายุนี่ จะทำให้ผู้แก่นี่มีประสบการณ์เรื่องยาสมุนไพร มีประสบการณ์ในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

เกี่ยวกับคำเรียก คำว่าผู้สูงอายุ เป็นคำเรียกกลางๆ ตามความหมายของราชการ หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งอาจจะมีทั้งคนที่ยังช่วยตนเองได้ ทำงานได้ และคนที่ช่วยตนเองไม่ได้ ทำงานไม่ไหวแล้ว ในกลุ่มหลังนี้ อาจถือว่าเป็นผู้ชราหรือคนชรา หรือผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดีแล้ว อายุอาจจะมากถึง 80 หรือ 90 ปี สำหรับคำว่าผู้เฒ่าผู้แก่ ในภาษาอีสาน หมายถึง ตายาย ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือในอีกความหมายก็อาจหมายถึง ผู้ที่มีภูมิปัญญา มีภูมิปัญญาชาวบ้านในเรื่องพิธีกรรมหรือยาสมุนไพรท้องถิ่น คำว่าผู้อาวุโส เป็นการเรียกบุคคลเพื่อแสดงความเคารพนับถือ ผู้ที่มีความรู้ มีประสบการณ์มาก เป็นครูบาอาจารย์ เป็นแกนนำในพิธีกรรมทางศาสนา

> *“คนชรา นะมัน 100 กว่า 90 กว่า...ชรานี่มันก็หมดอายุขัยไปแล้ว ภาษาคนพูดเนอะ หมดอายุไปแล้ว เป็นชราไปแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

> *“บางคน 50 ปี ก็ได้เป็นปู่ยา/ตายายแล้วอย่างนี้ ก็เป็นผู้เฒ่า/ผู้แก่...ภาษาอีสานพ่อเฒ่า แม่เฒ่า หมายถึงว่า สมมุตินะคะดิฉันมีลูกสาว แล้วลูกสาวแต่งงาน ดิฉันจะเป็นแม่เฒ่า ไม่สนใจว่าอายุจะเป็นเท่าไร อายุ 30, 40 ก็เป็นแม่เฒ่า “จะซื้อขนมไปอะหยัง ซื้อไปให้แม่เฒ่าผม ไปให้พ่อเฒ่าผม” คือพ่อเฒ่าแม่เฒ่า..ถ้าเป็นแม่ของฝ่ายชาย ก็เรียกย่า “แม่ย่า พ่อปู่” นี่คือผู้เฒ่า..พ่อเฒ่าแม่เฒ่าก็คือพ่อตาแม่ยายของลูกเขย” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“ผู้อาวุโส ภาษาอีสานก็เรียกคนที่แก่ คนที่เคารพนับถือ เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน หัวหน้าชุมชน หมายถึงว่าเป็นผู้ปฏิบัติตามวัดวาอารามก็ดี เป็นแกนนำในการไหว้พระ... เป็นคนที่มีเคารพนับถือของชาวบ้าน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ในเขตชนบท ผู้สูงอายุทุกคนเห็นว่าการกำหนดเกณฑ์อายุที่ 60 ปีมีความเหมาะสมดีแล้วและไม่ควรขยายอายุนิยามออกไป เนื่องจากคนที่มีอายุอยู่ถึง 60 ปี ก็มีน้อยอยู่แล้ว คนในพื้นที่เสียชีวิตในช่วงอายุ 50–55 ปี เป็นจำนวนมาก อีกทั้งที่มีชีวิตอยู่ก็มีโรคเรื้อรังและสุขภาพไม่ค่อยดี หากขยายนิยามอายุผู้สูงอายุออกไปน่าจะไม่เหมาะสม

แต่ในเขตเมือง ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเห็นว่านิยามผู้สูงอายุควรขยายเกณฑ์อายุออกไปเป็นที่ประมาณอายุ 65 ปี เหตุผลเพราะผู้สูงอายุที่มีอายุ 60–64 ปีจำนวนมากยังแข็งแรงมีความสามารถในการทำงานไม่ต่างจากคนในวัยทำงาน การขยายอายุนิยามน่าจะช่วยให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ สามารถทำงานได้ต่อไปยาวนานขึ้น พึ่งตนเองได้นานขึ้น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งได้แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับบรรทัดฐานสังคมบางเรื่องต่อผู้สูงอายุที่เปลี่ยนไป เช่น ในงานประเพณีสงกรานต์ที่ปกติจะมีการเชิญผู้สูงอายุเพื่อขึ้นรดน้ำดำหัวและรับของขวัญอวยพรจากลูกหลานในชุมชน ซึ่งในบางพื้นที่ด้วยจำนวนผู้สูงอายุที่มีมาก เกณฑ์อายุที่ใช้ในการ

เรียกผู้สูงอายุก็ใช้ที่เกณฑ์อายุ 65 ปีขึ้นไป แทนที่เกณฑ์อายุ 60 ปี เหมือนแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุในเขตเมืองอีกจำนวนหนึ่งก็ยังคงเห็นว่า อายุ 60 ปีเหมาะสมแล้วเนื่องจากคนที่เข้าสู่วัยดังกล่าวนี้ แม้จะแข็งแรงอยู่แต่ความคล่องตัวและความสามารถในด้านต่างๆ รวมถึงการทำงานก็ลดลงแล้วซึ่งก็เหมาะที่จะเป็นผู้สูงอายุได้แล้ว

"มันก็พอดี 60 ปี นี่ก็เป็นผู้สูงอายุแล้ว...ถ้าจะเอา 70 บางคนก็ไม่ถึงก็ตายก่อน...ส่วนมากคนจะบ่ถึงอยู่เนอะ ตายก่อน" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)

"ในความรู้สึก 60 ปีนี่ หลายท่านหลายคนยังมีค่าอยู่ ยังมีคุณค่าในการทำงาน ยังมีความสามารถอยู่ ถ้าเกิดว่าเขยิบขึ้นไปสักนิดหนึ่ง ก็จะเป็นเรื่องที่น่าคิด..ถ้าหากจะถือเกณฑ์ว่าผู้สูงอายุสัก 65 ปีขึ้นไป น่าจะพอฟังได้อยู่" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)

"ผู้สูงอายุในชุมชนนะมีเยอะ งานสงกรานต์ เค้าให้ของขวัญผู้สูงอายุ เค้าเรียกแต่ 65 ขึ้น ถ้าเป็น 60 จะไม่มีของแจกให้ มันเยอะมาก ซึ่งตรงนี้เปลี่ยนมาหลายปีแล้ว" (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่า หากพิจารณาเป็นในภาพรวม การสูงอายุของผู้ชายและผู้หญิงไม่แตกต่างกันและการกำหนดนิยามผู้สูงอายุก็ไม่ควรแตกต่างกัน ควรต้องเท่าเทียมกัน

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้สูงอายุในเมืองและในชนบทมีความแตกต่างกันบ้างจากวิถีชีวิตและลักษณะการทำงานที่ต่างกัน แต่ในปัจจุบันความแตกต่างนี้ลดลงจากการที่คนเมืองและคนชนบทเดินทางไปมาหาสู่และย้ายถิ่นปนกันไปมา การนิยามผู้สูงอายุไม่ควรแตกต่างกันในสองเขตพื้นที่ เพื่อความเท่าเทียมกัน

6. การแยกนิยามผู้สูงอายุ อายุเกษียณ อายุที่ได้รับสวัสดิการ (เช่น เบี้ยยังชีพ)

ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งเห็นว่าเกณฑ์อายุทั้งสามควรแยกออกจากกันให้ชัดเจน บางเกณฑ์เช่นอายุเกษียณอาจให้มีความยืดหยุ่น บางอาชีพคงที่อายุ 60 ปี บางอาชีพอาจขยายออกไป อายุในการรับสวัสดิการซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิและผลประโยชน์ก็เช่นกัน อาจไม่จำเป็นต้องผูกติดกับอายุนิยามผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาต่อไปว่าแต่ละเกณฑ์ควรกำหนดที่อายุเท่าใด สิ่งที่สำคัญคือต้องปรับความเข้าใจของคนทั่วไปและผู้สูงอายุเกี่ยวกับความแตกต่างของแต่ละเกณฑ์อายุด้วย อย่างไรก็ดี ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง (โดยเฉพาะในเขตเมือง) เห็นว่าไม่จำเป็นต้องแยกเกณฑ์อายุออกจากกัน การกำหนดที่เกณฑ์อายุเดียวกันเหมือนในปัจจุบันมีความเหมาะสมดีแล้ว ซึ่งผู้ร่วมสนทนาไม่เข้าใจเหตุและผลที่ควรต้องมีการกำหนดแยกเกณฑ์อายุ

7. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุในทั้งสองเขต แสดงความเห็นว่าการขยายนิยามไม่มีผลกระทบต่อการให้ความเคารพหรือการให้ความกตัญญูต่อผู้สูงอายุของเด็กรุ่นใหม่ เนื่องจากเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลไม่เกี่ยวกับนิยามการเป็นผู้สูงอายุเกี่ยวกับบรรทัดฐานและความเข้าใจของสังคมกับคำว่า "ผู้สูงอายุ" ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่าคงไม่เปลี่ยนแปลงสำหรับคนที่อยู่ในวัยใกล้สูงอายุ หรือเป็นผู้สูงอายุในปัจจุบันซึ่งคงอยู่ที่อายุ 60 ปี เช่นเดิม อย่างไรก็ตามน่าจะมีผลกระทบต่อบรรทัดฐานความเข้าใจของคนรุ่นใหม่หรือคนรุ่นถัดไปที่น่าจะเปลี่ยนแปลงได้

สำหรับผู้สูงอายุจำนวนหนึ่ง (กลุ่มที่มีอายุ 60–64 ปี) การขยายนิยามผู้สูงอายุจะทำให้เกิดความรู้สึกกระชุ่มกระชวยขึ้น รู้สึกถึงความมีคุณค่าและประโยชน์ของตนเองมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อจิตใจและสุขภาพกาย อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุอีกจำนวนหนึ่งมีความกังวลว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุอาจจะส่งผลให้ผู้สูงอายุเดิม (ที่อายุ 60 ปี) ต้องเสียสิทธิประโยชน์หรือสิทธิพิเศษบางอย่างที่เคยได้รับในการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐไป เช่น ช่องทางพิเศษหรือช่องทางด่วนของผู้สูงอายุในการตรวจรับการรักษา ซึ่งในส่วนนี้ก็จะเป็นผลกระทบในด้านลบต่อกลุ่มผู้สูงอายุเดิม

ผู้สูงอายุท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า เมื่อตนเองอายุมากขึ้นก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับเกณฑ์อายุแล้ว การมีกำหนดหรือไม่มีกำหนดนิยามผู้สูงอายุ หรือการขยายนิยามผู้สูงอายุก็ไม่น่าเป็นเรื่องที่สำคัญหรือจำเป็นต้องมี

> *"เด็กมันไม่รู้อายุเราหรอก ถึงเราอายุมาก ตามเกณฑ์ที่บอกไว้นี่ มันก็ไม่มีหรอกเรื่องที่ว่าจะอนุเคราะห์เรา ..คือยังเคยเห็นคุณยายผมขาวหมดแล้วนี่ ยังไม่สนใจ คุณยายก็เกาะไปซิ...เค้าก็ไม่ได้สนใจตรงอายุเรา" (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *"ผลกระทบน่าจะเกี่ยวกับส่วนที่รัฐจะเอื้ออำนวยความสะดวกให้ อย่างน้อยที่สุดเช่น เรื่องเส้นสีเขียวและสีเหลืองที่เดินเข้าไปรับการรักษาพยาบาล ที่ให้ผู้สูงอายุเข้าไปได้สะดวก ก็คงจะถอยลงมา เพราะว่าเลื่อนที่ 60 ไปเป็น 65 พูดง่ายๆ ว่าคนที่ 60–64 ก็ไปต่อคิวอันเก่า ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกอันนี้ก็จะลดลงไป และส่วนอื่นๆ ที่มีของภาครัฐที่พึงจะมีพึงจะให้กับประชาชนในวันข้างหน้า ซึ่งเรายังไม่ทราบว่าเป็นอะไรนั้น อันนี้ก็จะลดน้อย" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *"มันอยู่ที่ครอบครัว บางครอบครัวนี่ แม่ 80, 90 ก็ไม่ดูแลเค้า มันเป็นอย่างนั้นแต่บ้านเราก็หายากนะ คนที่ไม่ดูแลพ่อแม่นี่จะน้อย" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

> *"มันโยงกัน ยิ่งพอมีอายุแล้ว ถ้าสุขภาพจิตดี สุขภาพกายไม่ต้องพูดถึง มันก็จะเอื้อถึงกันมันก็ล้อพันกันไปเลย" (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง ขอนแก่น)*

8. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ในเขตเมือง ผู้สูงอายุเห็นว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุน่าจะทำได้ยาก ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ ถึงแม้การเลื่อนนิยามจะไม่ไปเกี่ยวพันกับการรับเบี้ยยังชีพ ผู้ร่วมสนทนาก็เห็นว่าการจะทำให้ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นคนรุ่นเก่ายอมรับก็ค่อนข้างยากอยู่ เนื่องจากยังคงกังวลว่าจะมีผลกระทบต่อเบี้ยยังชีพอยู่ดี แต่สำหรับกลุ่มเด็กหรือคนรุ่นใหม่น่าจะสามารถทำให้เป็นที่ยอมรับได้ ในแง่การดำเนินการหากทางราชการต้องการขยาย ผู้สนทนาเห็นว่า ไม่ว่าจะอย่างไร ประชาชนส่วนใหญ่ก็คงต้องยอมรับ

ในเขตชนบท ผู้สูงอายุแสดงความเห็นว่าหากการขยายนิยามผู้สูงอายุไม่เกี่ยวพันกับการรับเบี้ยยังชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ก็คงยอมรับและสามารถดำเนินการได้

> *“ถ้าเผื่อว่าจะให้ทุกคนรับคงเป็นเรื่องยาก แล้วผมว่าทำไม่ได้ ทำไม่ได้ในช่วงวัยพวกเรา อันนี้ก็ตั้งแต่ 40, 50 ปีก่อน เราก็รู้ว่าเกษียณ คือเค้ายึดโยงกันอยู่” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)*

> *“ไม่ต่อต้านหรอกครับ ยอมรับกันละ ถ้าเบี้ยมันก็อยู่นี่เหมือนเดิม...ถ้าไปเกี่ยวกับเบี้ยละ.. ก็ต่อต้าน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)*

บทที่ 6

จังหวัดเชียงใหม่

บทสรุปสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มในประเด็นการให้ความหมายและคำนิยามของผู้สูงอายุ ในกลุ่มตัวอย่างภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม 2556 ทั้งในเขตเมืองและชนบท เขตละ 5 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 10 กลุ่ม (กลุ่มละ 8 คน) ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มผู้สูงอายุ โดยใน 4 กลุ่มแรก ผู้เข้าร่วมสนทนาเป็นหญิงและชายในวัยทำงาน อายุระหว่าง 40–59 ปี และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 60–67 ปี ผลการสนทนากลุ่มในภาพรวม สามารถสรุปได้ในแต่ละประเด็นการสนทนา ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงใครคือ ผู้ที่ควรจะเรียกว่า “ผู้สูงอายุ” มีการให้นิยามที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากลักษณะของบุคคล แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน : ส่วนใหญ่จะนิยามที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์กำหนดของราชการ

2) พิจารณาจากลักษณะเชิงลบ : ร่างกายเสื่อมถอย ทรุดโทรม สุขภาพไม่ดี มีโรคประจำตัว ไม่สามารถทำงานได้ ขี้บ่น จุกจิก ขี้หลงขี้ลืม เบื่ออาหาร ดูจากลักษณะภายนอก เส้นผมหงอก ผิวหนังเหี่ยวย่นเป็นวัยที่ต้องการความพึ่งพิง ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เป็นภาระต่อสังคม

3) พิจารณาจากลักษณะเชิงบวก : ผู้ที่มีประสบการณ์มาก เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของครอบครัว เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลาน สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้และเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพกับลูกหลานได้เป็นอย่างดี เป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจแก่ลูกหลาน เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ และ ยังเป็นผู้นำเชิงวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนและสังคม ชอบเข้าวัดทำบุญ

ข้อเสนอในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ มีความคิดเห็นแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) เห็นควรให้กำหนดด้วยอายุที่เป็นตัวเลขอย่างเดียว เนื่องจากการกำหนดด้วยตัวเลขเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจน และเป็นเกณฑ์สากลที่ใช้กันมานานแล้วคืออายุที่ 60 ปี อย่างไรก็ตามมีผู้เสนอให้ขยายออกไปเป็น 65 ปีหรือ 70 ปี เนื่องจากปัจจุบันคนอายุยืนมากขึ้น และเมื่ออายุที่ 60 ปีก็ยังมีศักยภาพและสามารถทำงานได้อยู่

2) เสนอให้นำคุณลักษณะเชิงบวก ดังกล่าวข้างต้น มากำหนดให้เป็นนิยามผู้สูงอายุ ด้วยเหตุผลที่ว่าการนำคุณลักษณะเชิงบวก เช่น ผู้มีประสบการณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจ มีกำลังใจมากขึ้น และทำให้ลูกหลานคิดในแง่บวกกับผู้สูงอายุ นอกจากนี้การตั้งนิยามเชิงบวกดังกล่าวจะเป็นข้อคิดให้กับผู้สูงอายุได้ปฏิบัติตามหรือปรับปรุงตนเองให้มีคุณค่าตามคำนิยาม และกลายเป็นคนที่มีประโยชน์มากขึ้น อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อคิดว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุด้วยความหมายเชิงบวกเป็นเกณฑ์ชี้วัดที่เป็นข้อความยากต่อการวัด ไม่เหมือนกับการนิยามด้วยตัวเลข

3) เสนอให้นิยาม โดยใช้ตัวเลข ร่วมกับคุณลักษณะเชิงบวก ดังที่กล่าวมาแล้วการนิยามด้วยคุณลักษณะเชิงบวก เกณฑ์ในการประเมินค่อนข้างยาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำอายุมาเป็นตัวกำกับด้วย ถ้ากำหนดด้วยความหมายเชิงบวกเพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีตัวเลขกำกับจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำได้ ถ้าบางคนคิดว่าตัวเองไม่มีคุณสมบัตินั้น

2. ความแตกต่างของคำเรียก

คำเรียกที่สะท้อน “ความสูงอายุ” มีความหลากหลาย เช่น ผู้สูงอายุ คนชรา ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส ถ้าเป็นคนภาคเหนือก็จะมีคำเรียกเฉพาะเช่น คำว่า “อุ๊ย” ซึ่งใช้เรียกแทน ปู่ ย่า ตา ยาย คำต่างๆ เหล่านี้สามารถเรียงลำดับความสูงอายุ จากน้อยไปมาก ได้ดังนี้

ผู้สูงอายุ, ผู้อาวุโส : เป็นบุคคลที่ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้อยู่ ยังทำงานได้ ส่วนใหญ่จะนึกถึงคนที่มีอายุ 60 ปี

คนชรา, คนเฒ่าคนแก่, ผู้เฒ่าผู้แก่, อุ๊ย : แสดงถึงคนที่มีอายุระหว่าง 70–80 ปีขึ้นไป ไม่สามารถทำงานได้แล้ว อยู่ติดกับบ้าน เป็นบุคคลที่ร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น สำหรับคำว่า อุ๊ย ในบางครั้งอาจไม่ได้จัดอยู่ในกลุ่มนี้ หากมีศักดิ์เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่ออายุยังไม่มาก แต่ส่วนใหญ่ก็จะมีอายุมากแล้ว

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุในปัจจุบัน มีความคิดเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือเห็นควรว่าเหมาะสมแล้ว และเห็นควรว่าไม่เหมาะสม ในภาพรวมส่วนใหญ่เห็นควรว่าเหมาะสมแล้ว โดยเชื่อมโยงกับลักษณะของอาชีพ ความสามารถในการทำงานและสุขภาพ

เหมาะสม : เนื่องจากคนเมื่ออายุที่ 60 ปี เป็นวัยสมควรแก่การพักผ่อน เพราะทำงานมามากแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกร เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ทำงานหนักมาโดยตลอด เมื่อเข้าอายุที่ 60 ปีสภาพร่างกายก็อ่อนล้าแล้ว และด้วยสังคมไทยในปัจจุบันคนเป็นโรคกันมากขึ้น เช่น ความดัน เบาหวาน อายุที่ 60 ก็เป็นตัวเลขที่เลยครึ่งชีวิตแล้ว ถ้าจะขยายนิยามผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเกรงว่าจะใช้ชีวิตอยู่ไม่ถึงคำนิยาม

ไม่เหมาะสม : เนื่องจากคนมีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น อายุที่ 60 ปียังแข็งแรงอยู่ ยังสามารถทำงานได้อยู่ดูไม่แก่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ทำงานราชการ ด้วยความที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ก็ทำให้คนแข็งแรงมากขึ้น มีการดูแลตัวเองมากขึ้น เห็นควรให้ขยายไปเป็นที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ทั้งหมดรายงานว่า การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ระหว่างชายกับหญิง “ไม่ควรแตกต่างกัน” เนื่องจากคนจะดูมีอายุมากหรืออายุน้อย ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่า ดังนั้นการนิยามจึงไม่ควรแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าลักษณะของความสูงอายุ “แตกต่างกัน” ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย เช่น การที่ผู้หญิงดูมีอายุมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงต้องรับภาระในการดูแลครอบครัว เป็นภาระที่จุกจิกทำให้เกิดความเครียด เคยผ่านการมีบุตรทำให้สภาพร่างกายเสื่อมโทรม หรือ การที่ผู้ชายดูมีอายุมากกว่าผู้หญิง เนื่องจากผู้ชายไม่ค่อยดูแลตัวเอง เที่ยวเตร่ ดื่มสุรา ส่วนผู้หญิงมีการแต่งหน้า แต่งตัว จึงทำให้ดูมีอายุน้อยกว่าผู้ชายเมื่ออายุที่เท่ากัน อย่างไรก็ตามกลุ่มข้าราชการ เห็นว่าลักษณะของความสูงอายุของชายและหญิงไม่มีความแตกต่างกัน

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ด้วยวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้ลักษณะของความสูงอายุระหว่างคนเมืองกับคนชนบท แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อดูจากลักษณะภายนอกแล้ว คนชนบทจะดูสูงอายุมากกว่าคนเมือง เพราะคนชนบทต้องทำงานกลางแดด ทำงานหนักตั้งแต่เด็กจนโต เนื่องจากฐานะทางครอบครัวไม่สู้ดีนัก อย่างไรก็ตามลักษณะภายนอก

ของคนชนบทอาจจะดูสูงอายุกว่าคนเมือง แต่สุขภาพภายในจะดีกว่าคนเมืองเนื่องจาก คนชนบทจะมีสุขภาพที่แข็งแรงกว่า ได้ออกกำลังกายที่เกิดจากการทำงาน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอากาศบริสุทธิ์ ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่รีบเร่ง ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน ทำให้สุขภาพจิตดีกว่าคนเมือง จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นการยากที่จะตัดสินว่า คนเมืองหรือคนชนบท ใครดูสูงอายุมากกว่ากัน ดังนั้นทุกกลุ่มอาชีพเห็นควรว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุไม่ควรแตกต่างกัน

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

สำหรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุโดยขยายอายุออกไป เป็น 65 ปี หรือ 70 ปี หรือเปลี่ยนแปลงนิยามโดยกำกับด้วยความหมายเชิงบวก ประเด็นของการสนทนากลุ่มที่ได้แบ่งออกเป็น ผลกระทบที่จะมีต่อบรรทัดฐานทางสังคมต่อตัวผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อสุขภาพจิต ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- **ผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม**

ผู้เข้าร่วมสนทนาส่วนใหญ่ เห็นว่าการเลื่อนอายุของนิยามผู้สูงอายุ จะไม่ส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม ในเรื่องความกตัญญูและความเคารพของเด็กรุ่นหลังที่มีต่อตัวผู้สูงอายุ เนื่องจาก การให้ความเคารพการให้เกียรติและความกตัญญู เป็นวัฒนธรรมที่คนเหนือจะยึดถือปฏิบัติกันอยู่แล้ว นอกจากนี้การที่เด็กจะให้ความเคารพหรือไม่ ปัจจัยหนึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและการปฏิบัติตนของบุคคลนั้นๆ มากกว่า ไม่ใช่การที่จะเป็นหรือไม่เป็นผู้สูงอายุ

- **ผลกระทบต่อสุขภาพจิต**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น หรือการนิยามโดยใช้ความหมายเชิงบวก ส่งผลดีต่อสุขภาพจิต เนื่องจากยังไม่ถูกกำหนดว่าต้องเป็นผู้สูงอายุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นการนิยามโดยใช้ความหมายเชิงบวกด้วยแล้ว เช่น เป็นผู้มากด้วยประสบการณ์ เป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจให้กับครอบครัว ฯลฯ การนิยามความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวกดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจ รู้สึกดี มีกำลังใจที่จะทำความดีให้สมกับคำนิยามเชิงบวกที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังทำให้ลูกหลานคิดในแง่บวกกับผู้สูงอายุเช่นกัน

- **ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจจะส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการทำงานต่อเนื่อง ทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น ไม่เป็นภาระต่อครอบครัว สำหรับผลกระทบที่มีต่อระดับชุมชน สังคม พบว่า ถ้าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุจาก 60 ปีไปเป็น 65 ปี จะมีผลกระทบต่อตำแหน่งงานของคนรุ่นหลัง เนื่องจากผู้สูงอายุอาจจะยังคงทำงานต่อไป อย่างไรก็ตามการขยายนิยามออกไป ก็จะส่งผลดีต่อชุมชนเนื่องจากการเลื่อนนิยามออกไป ทำให้คนรู้สึกว่ายังไม่แก่ ยังมีพลังที่จะออกมาร่วมกิจกรรมในชุมชน มาร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคม ไม่เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามถึงความเป็นไปได้ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น หรือการนิยามผู้สูงอายุด้วยความหมายเชิงบวก ส่วนใหญ่คิดว่าสามารถยอมรับได้เนื่องจากการนิยามที่เป็นในเชิงบวกมีแต่ผลดี ไม่เกิดผลเสีย และเป็นข้อเตือนใจให้ผู้สูงอายุทำตัวให้ดีตามคำนิยามที่กำหนดขึ้น แต่การขยายอายุให้เป็น 65 ปี อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นกังวลเรื่องการได้รับสิทธิประโยชน์ ทั้งนี้วิธีการที่จะให้คนยอมรับจะต้องอธิบายเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนิยาม และชี้แจงว่าการเปลี่ยนแปลงนิยามนี้ไม่ส่งผลกระทบใดๆ กับเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ หรือต้องควรมีการทำประชาพิจารณ์ สอบถามความคิดเห็นจากประชาชนก่อน อาจจะทำในรูปแบบของการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นในกลุ่มคนอายุระหว่าง 55–65 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มช่วงอายุที่มีส่วนได้ส่วนเสียมากที่สุด ได้ข้อสรุปออกมาเป็นอย่างไร ประกาศออกมาเป็นกฎหมาย หลังจากออกมาเป็นกฎหมายแล้วทุกคนก็ต้องยอมรับ รวมถึงเน้นการประชาสัมพันธ์ให้มากๆ ชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และบอกเหตุผลถึงการเลื่อนนิยามให้ชัดเจน โดยแนะนำให้เน้นการประชาสัมพันธ์กับกลุ่มเด็กโดยผ่านช่องทางโรงเรียน

กลุ่มเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย เกษตรกรชาย 4 คน และเกษตรกรหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (ทั้งสองเขตพื้นที่รวม 16 คน) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 42–56 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในภาพรวมทั้งสองเขต เมื่อกล่าวถึง “ผู้สูงอายุ” กลุ่มเกษตรกรให้นิยามผู้สูงอายุไว้ ดังนี้ 1) พิจารณาจากอายุตามปีปฏิทิน คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์กำหนดของราชการและเป็นเกณฑ์การเกษียณอายุของภาคราชการ 2) พิจารณาจากการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เช่น เปลี่ยนสถานภาพเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย 3) พิจารณาจากสุขภาพร่างกาย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีร่างกายที่เสื่อมโทรม และ 4) ดูจากการพึ่งพิง ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ต้องการความพึ่งพิงจากบุตรหลาน เนื่องจากไม่สามารถทำงานได้แล้วต้องอยู่ติดบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวขาดการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลาน กลายเป็นภาระของสังคม

เมื่อสอบถามถึงการนิยามผู้สูงอายุในเชิงบวก ส่วนใหญ่เห็นว่าผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่มีประโยชน์ให้แก่ลูกหลาน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจให้กับครอบครัว เมื่อเวลาลูกหลานพบเจอปัญหาสามารถแก้ไขปัญหาให้ลูกหลานได้ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในสังคม เช่น การออกกำลังกาย การไปวัด และทำประโยชน์ให้กับสังคม

> *“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีประสบการณ์มากในการดำเนินชีวิต และถ่ายทอดให้ลูกหลาน เวลาเจอปัญหาก็สามารถแก้ไขได้ บางคนก็ชอบไปวัด” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“ผู้สูงอายุสมัยนี้มีการพบปะสังสรรค์และรวมกลุ่มกันจากการออกกำลังกายและการเข้าวัด และทำโน่นทำนี่ได้” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“ผู้สูงอายุสามารถสอนลูกหลาน ให้กำลังใจลูกหลาน มีพ่อแม่อยู่ที่บ้านก็มีความสุขแล้ว คอยสอนลูกสอนหลานทำในสิ่งที่ถูกต้อง โดยทำตัวเป็นแบบอย่าง บางครั้งเขาจะสอนเราว่าทำอย่างนี้ถูก ทำอย่างนี้ผิด เพราะเขาเจอปัญหามาก่อน พอเราแก่เราก็ต้องเป็นตัวอย่างให้ลูกหลานเราต่อไป” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ผู้สูงอายุช่วยสังคมเยอะ ดูได้จากป้ายต่างๆ จะมีข้าราชการเกษียณ หรือชมรมผู้สูงอายุที่เขาจะทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสังคม” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

ทั้งนี้เมื่อสอบถามถึงเกณฑ์การนิยามความเป็นผู้สูงอายุจำเป็นหรือไม่ที่ต้องกำหนดด้วยอายุ เป็นไปได้หรือไม่หากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุขึ้นมาใหม่ โดยนิยามในเชิงบวกไม่ต้องกำกับด้วยตัวเลข ส่วนใหญ่เห็นว่าควรนิยามโดยใช้เกณฑ์อายุร่วมกับความหมายในเชิงบวก เพราะเห็นว่าการกำหนดเกณฑ์ด้วยอายุจะชัดเจน ส่วนการนิยามในเชิงบวก เช่น เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่มีประโยชน์ให้แก่ลูกหลาน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจให้กับครอบครัว มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจ รู้สึกดี มีกำลังใจมากขึ้น ส่งผลดีต่อตัวผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังทำให้ลูกหลานคิดในแง่บวกกับผู้สูงอายุเช่นกัน การตั้งนิยามเชิงบวกดังกล่าวจะเป็นข้อคิดให้กับผู้สูงอายุในการปรับปรุงตนเองให้มีคุณค่าตามคำนิยาม และกลายเป็นคนที่มีประโยชน์มากขึ้น อย่างไรก็ตามนิยามที่เป็นในเชิงบวกจะได้รับการยอมรับหรือไม่ บางท่านเห็นว่า ก็ขึ้นอยู่กับตัวผู้สูงอายุเองว่าจะทำตัวเองให้ดีอย่างไร เพื่อให้สังคมยอมรับ

> *“การนิยามผู้สูงอายุเชิงบวกแบบนี้ดี เพราะคุณค่าตรงนี้มันอยู่ในใจอยู่แล้ว ดูมีคุณค่ามากขึ้น ถ้าผู้สูงอายุได้ยินจะภูมิใจ รู้สึกดีขึ้น มีกำลังใจมากขึ้น ลูกหลานก็จะคิดในแง่บวกกับผู้สูงอายุ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ถ้าคนที่อายุ 60 ปี แต่ไม่มีคุณค่า คนอื่นก็จะว่าได้ เราเคยเห็นบางคนไม่ทำอะไร แต่บางคนก็เป็นตัวอย่างได้ ถ้าเราตั้งนิยามแบบนี้ จะได้ทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตัวเองให้มีคุณค่าได้อย่างนิยาม ดูเป็นคนมีประโยชน์กว่า” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“คนเราน่าจะดีตั้งแต่แรก ไม่จำเป็นต้องทำดีตอนอายุ 60 ปีก็ได้ คนเรามีทั้งดีและเสีย การตั้งนิยามจะได้รับการยอมรับหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับผู้สูงอายุด้วยว่าจะต้องทำตัวให้ดี เพื่อให้สังคมยอมรับ” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

2. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อสอบถามถึงความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุในปัจจุบัน เกษตรกรที่อยู่ในเขตชนบทเห็นว่ายังไม่เหมาะสม ควรขยายออกไปเป็น 65 ปี โดยให้เหตุผลว่าปัจจุบันคนอายุมากกว่า 60 ปีก็ยังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ยังสามารถทำงานได้อยู่ ถือได้ว่าคนอายุที่ 60 ปีคือวัยกลางคน แต่เมื่อย่างเข้าอายุ 65 ปีก็ถือว่าควรจะเป็นวัยที่ต้องพักผ่อนได้แล้ว

> *“เมื่อก่อนอายุ 60 ปีเป็นผู้สูงอายุ ตอนนี้ผมคิดว่าผู้สูงอายุน่าจะเป็นอายุ 65 ปีขึ้นไป อายุ 65 ปีลงมาไม่น่าจะใช่ผู้สูงอายุแล้ว น่าจะเป็นวัยกลางคน คือช่วงนี้ยังมีความสามารถยังมีไฟอยู่ จากประสบการณ์ที่ผ่านมาอายุ 65 ปีเป็นช่วงที่ควรจะพักผ่อน” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

“อย่างพ่อผม 84 ปีก็ยังทำงานได้ บางทีขับรถไถ ก็มาเปลี่ยนให้ได้ ไปซักรอบสองรอบ เราก็พักผ่อนได้ คนพวกนี้ถ้าเคยทำงานแล้ว ถ้าไปหยุดก็จะทำให้ปวดเมื่อย ไม่สบาย จะต้องไปทำ ทำให้มีสุขภาพจิตดี ได้ออกกำลังกายไปในตัว” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“แฟนอายุ 67 ปีจะ 68 ปีแล้ว ยังทำนาได้อยู่สบาย ไถนาได้อยู่ เห็นด้วยนะที่จะขยายไปเป็น 65 ปี” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับเกษตรกรที่อยู่ในเขตเมือง ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การนิยามด้วยอายุที่ 60 ปีนั้น มีความเหมาะสมดีแล้วสำหรับกลุ่มอาชีพเกษตรกร เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ทำงานหนักมาโดยตลอด เมื่อเข้าอายุที่ 60 ปี สภาพร่างกายก็อ่อนล้าแล้ว ซึ่งต่างกับคนทำงานราชการเมื่ออายุที่ 60 ปีก็ยังดูไม่แก่ ดังนั้นอายุที่ 60 ปี ถือว่ายังไม่เหมาะสมสำหรับคนทำอาชีพราชการ เห็นควรให้ขยายเพิ่มมากขึ้น สรุปได้ว่าการนิยามที่อายุ 60 ปี นั้นจะมีความเหมาะสมบางกลุ่มอาชีพเท่านั้น

“นิยามที่อายุ 60 ปี คิดว่าเหมาะสมแล้ว เพราะคนทำนา พอ 60 ปีก็แก่ ร่างกายมันก็ล้า กำลังก็จะไม่มีแล้ว...เกษตรกรอย่างเรา 60 ปีจะทำอะไรมันก็จะปวดตามเนื้อตามตัว ร่างกายก็อ่อนล้า” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“การนิยามที่อายุ 60 ปีเป็นผู้สูงอายุ มันไม่ได้เหมาะสมกับทุกอาชีพ แต่คิดว่าเกษตรกรเหมาะสมดีแล้ว” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

3. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

เกษตรกรหญิงและชาย ที่อยู่ในเขตชนบท มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เกษตรกรชายคิดว่าเมื่อพิจารณาจากอายุที่เท่ากันแล้วเห็นว่า ผู้ชายจะมีลักษณะที่ดูแก่กว่าผู้หญิง โดยให้เหตุผลว่าผู้ชายจะมีความเครียดมากกว่าผู้หญิงเนื่องจากผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำครอบครัว ต้องเป็นผู้วางแผนครอบครัว สำหรับผู้หญิงเป็นผู้ปฏิบัติตามเหมือนกับเป็นช้างเท้าหลัง ดังนั้นผู้ชายจึงต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก ทำให้ผู้ชายมีความเครียดมากกว่าผู้หญิงจึงทำให้ดูแก่กว่าผู้หญิง แต่สำหรับเกษตรกรหญิงและเกษตรชายบางคน กลับให้ความเห็นต่าง กล่าวคือ เมื่ออายุที่เท่ากันผู้หญิงจะดูมีอายุมากกว่าเนื่องจากผู้หญิงต้องรับภาระในการดูแลครอบครัว เป็นภาระที่จุกจิกทำให้เกิดความเครียด ผนวกกับผู้หญิงเป็นเพศที่คิดเล็กคิดน้อย ไม่เหมือนกับผู้ชายจะปล่อยวาง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้หญิงดูมีอายุมากกว่าผู้ชาย

นอกจากนี้เกษตรกรหญิงที่อยู่ในเมืองให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า การที่ผู้หญิงดูมีอายุมากกว่าผู้ชายเป็นเพราะว่าผู้หญิงมีสุขภาพร่างกายที่แย่กว่าผู้ชาย เนื่องจากผู้หญิงทำงานมากกว่าผู้ชาย และได้ผ่านการมีบุตร ทำให้สภาพร่างกายเสื่อมโทรม

“มันมีความแตกต่าง ผู้ชายจะแก่เร็วกว่า เพราะผู้ชายต้องวางแผนครอบครัว ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้หญิง ต้องดูครอบครัว กับลูกกับเต้าผู้หญิงมันหนัก มันต้องรับผิดชอบเรื่องจุกจิก มันจะเครียดมากกว่า ไหนจะกับข้าว ไหนจะลูกไปโรงเรียน หลายเรื่องหลายอย่าง” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้ชายบางทีจะปล่อยวาง แต่ผู้หญิงจะเก็บมาคิด สมมุติอย่างเงิน 100 บาท ผู้ชายถ้าเหลือขาดก็ช่างมันเถอะ แต่ผู้หญิงไม่ได้ร้อยต้องหารห้าสิบ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้หญิงจะแก่เร็วกว่าผู้ชาย เพราะว่าทำงานเยอะกว่าผู้ชาย แล้วเราก็มีลูก คลอดลูก สุขภาพก็แย่กว่าผู้ชาย เลยดูแก่กว่าผู้ชายเยอะ” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามถึงการกำหนดนิยามความเป็นผู้สูงอายุระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายว่าควรแตกต่างกันหรือไม่ ทุกคนเห็นควรว่าควรกำหนดที่อายุเท่ากัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน และให้เหตุผลเพิ่มเติมว่าความแก่หรือไม่แก่นั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคลมากกว่าดังนั้นการนิยามจึงควรเป็นนิยามที่เท่ากัน

“ควรกำหนดเท่ากัน เพราะว่าความแก่มันขึ้นอยู่กับคนมากกว่า” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ควรจะเหมือนกัน จะได้เท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าผู้หญิงจะดูโทรมกว่า” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

4. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

เกษตรกรในชนบทเห็นว่า คนเมืองกับคนชนบทมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คนชนบทใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายไม่รีบเร่ง ไม่เหมือนกับคนเมืองมีวิถีชีวิตที่รีบเร่ง มีการแข่งขันกันสูง ทำให้เกิดความเครียด ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบถึงรายรับ รายจ่าย ของคนเมืองกับคนชนบท จริงอยู่ที่ว่าคนเมืองมีรายได้ดีกว่าคนชนบท แต่ค่าครองชีพจะสูงกว่าคนชนบทเช่นกัน คนเมืองบางครั้งรายรับไม่พอกับรายจ่าย ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาจึงทำให้ คนที่อยู่ในเมืองจะดูแก่กว่าคนชนบท ทั้งนี้เกิดจากปัจจัยที่ส่งผลต่อความเครียดจึงทำให้ดูแก่กว่า

“แตกต่างครับ เพราะว่าชนบทจะทำงานไปเรื่อยๆ คนทำนาถ้าขยันก็ได้เงิน แต่ถ้าไม่ขยันก็จะได้เงินน้อย แต่คนเมืองทำงานแบบเร่งรีบ ใช้สมองต้องแข่งกับเพื่อนร่วมงานว่าจะเอากี่ขั้น สองขั้น สามขั้น ก็เลยแก่กว่าคนชนบท เพราะต้องแข่งขันกัน มันเครียด คนทำงานเกษตรไม่ต้องไปแข่งกับใคร แข่งกับเวลา” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“เพื่อนผม บางคนก็เป็น ผอ. บางคนก็เป็นหัวหน้า บอกกับผมว่า ผมนะมีชีวิตที่ดีที่สุด เงินไม่มากพอมีพอกิน แต่เขาทำงานได้เงินเดือนสองหมื่นไม่ต้องอิจฉา เพราะภาระสังคมมันจ่ายหนัก ถ้าเป็นหัวหน้าระดับสูงก็ต้องมีกระเช้าให้เขา ถ้าอย่างเราไม่มีก็แค่หนึ่งร้อยหรือไม่ก็ห้าสิบ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่เขตเมืองบางท่านกลับเห็นต่างว่า คนที่อยู่ในชนบทจะดูแก่กว่าคนที่อยู่ในเมือง ด้วยเหตุผลที่ว่า คนชนบทต้องทำงานกลางแดด ทำงานหนักตั้งแต่เด็กจนโต เนื่องจากฐานะทางครอบครัวไม่สู้ดีนัก ไม่ค่อยได้ดูแลรักษาสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพเกษตรกรจะต้องได้รับสารเคมีจากการทำการเกษตร ผิดกับคนเมืองที่ทำงานอยู่ในสถานที่สบายส่วนใหญ่อยู่แต่ในห้องแอร์ และได้มีโอกาสคอยตรวจร่างกายอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เห็นว่าไม่ควรแบ่งแยกหรือทำให้แตกต่างระหว่างคนในเมืองและคนในชนบท ควรเท่าเทียมกัน

> *“บางคนอายุ 60 ปีที่ทำนา บางทียังจะแก่กว่าคนที่ทำงานราชการแล้วอายุ 60 ปีเลย... คนทำงานราชการก็ทำงานอยู่แต่ในห้องแอร์ คนทำนาโรคภัยเยอะ ต้องเจอสารเคมี ทำแต่งาน ไม่ค่อยได้สนใจร่างกายเท่าไหร่ การดูแลร่างกายก็อาจจะไม่สมบูรณ์” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“คนจบแค่ ป.4 ก็ต้องทำงานตั้งแต่เล็กถึงใหญ่แล้ว มันก็ต้องโทรมกว่าคนที่เรียนหนังสือได้ทำงานสบาย อาชีพทำนาต้องลำบาก ต้องพยายามส่งลูกให้เรียนสูงๆ เช้ามาก็ต้องไปทำนาแล้ว ลำบาก เย็น 6 โมงถึงได้เข้าบ้าน ไม่อยากให้ลูกต้องมาลำบากเหมือนพ่อแม่” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ถึงแม้ว่าคนเมืองจะดูแก่กว่าคนชนบท แต่การนิยามผู้สูงอายุควรกำหนดเท่ากันเดี๋ยวมันไม่เสมอภาคกัน” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

5. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

หากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุจริง โดยเปลี่ยนแปลงจากนิยามเดิมที่ใช้อยู่ คือ อายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นนิยามใหม่ที่กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วย คือการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก และกำกับด้วยอายุที่เพิ่มขึ้นเป็น 65 ปีขึ้นไป การกำหนดที่อายุที่เพิ่มมากขึ้น อาจจะส่งผลกระทบต่อความกังวลในเรื่องของการเสียสิทธิประโยชน์ เช่น การได้รับเบี้ยยังชีพเมื่ออายุ 60 ปี แต่การขยายอายุที่เพิ่มมากขึ้นนี้ก็ทำให้โอกาสในการทำงานต่อมีเพิ่มมากขึ้น และส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีเนื่องจากทำให้รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่

อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม ที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ในเรื่องของการแสดงความเคารพนับถือต่อตัวผู้สูงอายุ พบว่าการเลื่อนอายุที่เพิ่มมากขึ้น ก็ไม่มีผลกระทบอะไรต่อบรรทัดฐานทางสังคม ที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ การแสดงความเคารพของเด็กที่มีต่อผู้ใหญ่ก็ยังเหมือนเดิม ทั้งนี้การที่เด็กจะเคารพหรือไม่เคารพนั้น ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวของตัวผู้สูงอายุเองมากกว่า

> *“ทางลบจะมีเฉพาะคน แต่ทางบวกถ้าใครชำนาญในเรื่องนั้นๆ 60 เสียดายความคิดความอ่าน แทนที่จะยังสามารถเอาไปพัฒนาได้อยู่ เอาไป 65 ปีก็ยังสามารถไปเป็นที่ปรึกษาได้ แต่ถ้ากำหนด 60 แล้วต้องออกมา” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

“แล้วแต่การปฏิบัติตัว ว่าทำตัวให้เป็นที่เคารพหรือเปล่า ถ้าปากร้าย ก้าวร้าว ก็ไม่มีใครเคารพนับถือ...แต่ถ้าเป็นคนในครอบครัวเราก็เคารพอยู่แล้ว อย่างผมถึงอายุยังไม่ถึงก็มีคนเคารพนับถือ อยู่ที่ตัวบุคคล” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับในส่วนของการนิยามที่กำกับด้วยความหมายเชิงบวก เช่น เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่มีประโยชน์ให้แก่ลูกหลาน เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจให้กับครอบครัว การนิยามความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวกดังกล่าว ทำให้ผู้สูงอายุมีความภูมิใจ รู้สึกดี มีกำลังใจมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ลูกหลานคิดในแง่บวกกับผู้สูงอายุเช่นกัน

6. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

เกษตรกรส่วนใหญ่ในทั้งสองเขต เห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุโดยกำกับด้วยความหมายเชิงบวก และกำกับด้วยตัวเลขที่อายุเพิ่มมากขึ้นเป็น 65 ปี จริงคนส่วนใหญ่ยอมรับได้เนื่องจากการนิยามที่เป็นในเชิงบวกมีแต่ผลดี ไม่เกิดผลเสีย และเป็นข้อเตือนใจให้ผู้สูงอายุทำตัวให้ดีตามคำนิยามที่กำหนดขึ้น แต่การขยายอายุให้เป็น 65 ปี อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเป็นกังวลเรื่องการได้รับสิทธิประโยชน์ ทั้งนี้วิธีการที่จะให้คนยอมรับจะต้องอธิบายเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนิยาม และชี้แจงว่าการเปลี่ยนแปลงนิยามนี้ไม่ส่งผลกระทบใดๆ กับเรื่องสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ

“ถ้าจะนิยามผู้สูงอายุใหม่ โดยเอาความหมายเชิงบวกใส่เข้าไปน่าจะยอมรับนะ เพราะว่ามันไม่มีข้อเสียอะไรเลย มีแต่ข้อดี” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“ยอมรับได้ มีนิยามอย่างนี้เป็นการส่งเสริมให้เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า อายุเท่านี้แล้วต้องทำตัวให้ดี เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานต่อไป” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

นอกจากนี้การขยายนิยามที่เพิ่มมากขึ้น อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มวัยแรงงานที่จะเข้ามาแทนที่ เนื่องจากหากมีการเลื่อนอายุออกไปจริงผู้สูงอายุอาจจะยังคงทำงานต่อไป

“ที่จริงคนที่อายุ 60 ปี เขายอมรับ แต่คนที่จะต่อต้านก็คือคนที่ต้องการจะทำงานเลื่อนออกไปอีก 5 ปี คนรุ่นใหม่ที่จะเข้าไปก็ไม่ได้ คนพวกนี้จะเกิดการต่อต้าน” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

กลุ่มลูกจ้างเอกชน จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มลูกจ้างเอกชน ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ที่ร่วมสนทนา ประกอบด้วย ลูกจ้างเอกชนชาย 8 คน และลูกจ้างเอกชนหญิง 8 คน รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึงความหมายของ “ผู้สูงอายุ” ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขตให้คำจำกัดความตามเกณฑ์ลักษณะของ 1) อายุตามปีปฏิทิน คือ อายุ 60 ปี 2) สุขภาพร่างกาย ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพร่างกายที่อ่อนแอ มีแต่โรคภัยไข้เจ็บ ถึงแม้ว่าอายุจะยังไม่ถึง 60 ปีตามเกณฑ์ผู้สูงอายุในปัจจุบันก็สามารถเป็นผู้สูงอายุได้ ถ้ามีสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรง 3) ความจำไม่ดี หลงลืม 4) พฤติกรรมทางอารมณ์ เช่น ขี้บ่น จุกจิก พูดซ้ำๆ ซากๆ 5) มีความยากลำบากในการช่วยเหลือตนเอง 6) ไม่สามารถทำงานได้แล้ว และ 7) ผู้สูงอายุชอบพูดถึงความหลัง อ้างอิงแต่เรื่องเก่าๆ เรื่องราวที่ทันสมัยจะไม่เข้าใจ

อย่างไรก็ตามการมองผู้สูงอายุดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นเพียงความหมายในเชิงลบเท่านั้น หากพิจารณาถึงความหมายในเชิงบวกกลุ่มลูกจ้างเอกชน ที่อยู่ในเขตเมือง ให้นิยามความเป็นผู้สูงอายุเชิงบวกที่เน้นในเรื่องของการเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิตสูง มีคุณค่าเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพกับลูกหลานได้เป็นอย่างดี (โดยเฉพาะ ในด้านงานฝีมือและหัตถกรรมพื้นบ้าน) เป็นตัวอย่างของการมีคุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่เหมาะสม เช่น การเข้าวัดทำบุญ อีกทั้ง เป็นแหล่งรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งหากไม่มีการถ่ายทอดต่อไป เด็กรุ่นหลังก็จะไม่ทราบและลืมเลือนกันไป

> *“พูดถึงผู้สูงอายุจะนึกถึงความมีชื่อเสียง พอเกษียณออกมาก็ยังมีพาวเวอร์ มีชื่อเสียง มีบารมีที่เขาสะสมมา เป็นผู้มีประสบการณ์” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ผู้สูงอายุ ยังมีคุณค่า เพราะเป็นกำลังใจให้กับลูกหลาน มีความรู้ มีประสบการณ์ทำงานฝีมือ จักสาน ทำดอกไม้ สามารถสอนลูกสอนหลานได้ และยังสืบทอดวัฒนธรรมการเข้าวัดทำบุญให้กับลูกหลานได้อีกด้วย” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ผู้สูงอายุ เป็นหลักที่ยึดเหนียวของลูกหลาน สามารถบอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่นเลี้ยงเจ้าที่ คนเหนือจะมีพิธีกรรมมากมาย คนรุ่นหลังก็จะไม่มีแล้ว อันนี้ถือได้ว่าเป็นคุณค่าอันหนึ่ง เป็นหลักให้คนรุ่นหลัง เรื่องประเพณี พฤติกรรม” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

สำหรับกลุ่มลูกจ้างเอกชน ในพื้นที่ชนบท ให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุ คือผู้ที่น่าเคารพนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม เข้าวัดฟังธรรม ถือศีล เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา สามารถเป็นที่ปรึกษา และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานได้ เป็นที่พึ่งทางใจหรือยึดเหนี่ยวจิตใจของลูกหลาน ด้วยความที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่คนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถือ ดังนั้นเวลาเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นในครอบครัว หรือชุมชน ผู้สูงอายุจะสามารถเป็นตัวกลางคอยไกล่เกลี่ยปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ แม้ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่มีอายุมาก แต่ก็ยังสามารถทำประโยชน์และช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวได้อยู่ในหลายด้านเช่น ช่วยเหลือเลี้ยงดูลูกหลาน และช่วยดูแลบ้าน เป็นต้น

“ถ้าพูดถึงคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ มีมากเนื่องจากมีประสบการณ์มาก คำพูดบางอย่างที่ผู้สูงอายุพูด เราต้องคิด ต้องฟังว่ามันเป็นเรื่องจริง ต้องนำมาปฏิบัติ ตอนปีใหม่ก็ต้องไปรดน้ำดำหัว ผู้เฒ่าผู้แก่ ต้องให้ความเคารพ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“พูดง่ายๆ ผมเป็นพ่อหลวงบ้าน ต้องดูแลคนในหมู่บ้าน คือบางทีผู้หลักผู้ใหญ่ คนเฒ่าคนแก่ มาบอก เราต้องฟังแล้วต้องเก็บมาคิด บางทีหุนหันพันแล่น ไม่ได้ฟังคนแก่มันไม่ได้ ทำไม่ถูก คนทางเหนือต้องฟังผู้สูงอายุ บางทีมาบอกเราว่าทำอย่างนี้ไม่ถูกนะ เราก็ต้องเก็บมาคิด เป็นที่ปรึกษาได้สบายมาก เพราะมีประสบการณ์ ความรู้ไม่เกี่ยวบางคนอาจจะจบ ป 1.แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้นำมาสอนเรา บางทีคนที่เป็นครู ความรู้ยังไม่เท่ากับผู้สูงอายุเลย” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“เวลามีเรื่องกันในครอบครัว ถ้าอุ๊ยบอกว่ามีอะไรกันเรื่องมันแล้วก็ให้แล้วกันไป ถ้าพูดมาอย่างนี้นะ ต่างคนต้องต่างหยุดเลย เวลามีปัญหากันในบ้านจะคอยไกล่เกลี่ยว่าอันไหนถูกอันไหนผิด คนในหมู่บ้านก็เหมือนกันถ้ามีปัญหาอะไรกันก็จะเป็นคนมาไกล่เกลี่ยให้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้สูงอายุนอกจากจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมากแล้ว คุณค่าของผู้สูงอายุคือช่วยเลี้ยงลูก เลี้ยงหลาน ช่วยเฝ้าบ้านก็ได้ คอยดูแลบ้าน” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

เมื่อสอบถามถึงเกณฑ์การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ กลุ่มลูกจ้างเอกชน ในพื้นที่ชนบท ส่วนใหญ่เห็นว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ต้องมีเกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนด แต่ก็ควรต้องพิจารณาปัจจัยในด้านอื่นหรือใช้เกณฑ์ในด้านอื่นเป็นตัวกำหนดประกอบด้วย เช่น ปัจจัยในด้านสุขภาพ ความสามารถในการทำงาน หรือ เกณฑ์นิยามที่เป็นความหมายในด้านบวกของผู้สูงอายุ เช่น การเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ มีศีลธรรม มีคุณค่าในด้านภูมิปัญญา มีการวางตัวที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน หรือสังคม ทั้งนี้ ในด้านเกณฑ์อายุที่เหมาะสม ลูกจ้างเอกชนในกลุ่มส่วนใหญ่ ยังเห็นควรให้กำหนดอยู่ที่อายุ 60 ปี

จากประเด็นข้างต้น มีผู้ให้ข้อคิดเห็นว่า หากการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ถูกกำหนดด้วยอายุเป็นตัวตั้ง ผนวกกับนิยามเชิงบวกหรือปัจจัยในด้านอื่นร่วมด้วยแล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ นิยามเชิงบวกหรือปัจจัยที่เพิ่มเข้ามานั้นจะใช้เกณฑ์มาตรฐานใดมาเป็นตัวตัดสินว่าบุคคลแต่ละคนมีคุณสมบัติดังกล่าวหรือเข้าตามเกณฑ์กำหนดที่เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

“ถ้าเรานิยามความเป็นผู้สูงอายุ โดยกำหนดด้วยตัวเลข และรวมนิยามผู้สูงอายุเชิงบวกเข้าไปด้วย ก็ดี แต่การนิยามเชิงบวก ใครจะมาตัดสินว่าคนไหนดีหรือไม่ดี” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ เห็นควรให้กำหนดด้วยอายุ และดูเรื่องการทำงาน และสุขภาพควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากบางคนก็ทำงานได้ บางคนก็ทำงานไม่ได้ บางคนก็ดูแก่ บางคนก็ดูหนุ่มสุขภาพยังแข็งแรงอยู่” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปี ทำตัวเป็นประโยชน์ เป็นที่น่าเคารพนับถือ มีศีลธรรม มีภูมิปัญญา ประพฤติตัวดีให้เป็นแบบอย่าง ให้ลูกหลานนับถือ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับลูกจ้างเอกชนที่อยู่ในเขตเมือง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ แบ่งออกได้เป็น 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่หนึ่ง เห็นว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุด้วยเกณฑ์อายุที่เป็นตัวเลขเพียงอย่างเดียว เช่นที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีความเหมาะสมดีแล้ว โดยมีผู้ให้ความเห็นว่าเกณฑ์อายุ 60 ปีก็ยังคงเป็นเกณฑ์กำหนดที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นเกณฑ์นิยามผู้สูงอายุที่อยู่ในความเข้าใจของประชาชนทั่วไปมานานแล้ว การเปลี่ยนแปลงเกณฑ์ดังกล่าวน่าจะเป็นไปได้ยาก อย่างไรก็ตามมีผู้เห็นต่างจำนวนหนึ่ง เสนอให้เลื่อนเกณฑ์อายุที่ใช้ออกไปที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันคนไทยที่มีอายุ 60 ปี จำนวนมาก ยังมีศักยภาพและสามารถทำงานได้อยู่

แนวทางที่สอง เห็นว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ สามารถกำหนดด้วยเกณฑ์อายุเหมือนแนวทางแรก แต่ควรผนวกนิยามความหมายเชิงบวกของผู้สูงอายุควบคู่ไปด้วย เช่น ความหมายในแง่ของการเป็นบุคคลที่มากด้วยประสบการณ์ มีความน่าเชื่อถือ เป็นที่เคารพและยอมรับของคนในชุมชน หรือสังคม มีพฤติกรรมและการวางตัวที่เป็นแบบอย่างที่ดี

“การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ น่าจะใช้อายุเป็นเกณฑ์กำหนดอย่างเดียว โดยขยายอายุเพิ่มมากขึ้น จาก 60 ปีเป็น 70 ปี เนื่องจากคนอายุ 60 ปียังสามารถทำงานได้อยู่ ถ้า 70 ปีขึ้นไปแล้ว ไปทำงานก็จะไม่สะดวกสบายแล้ว” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ เห็นควรเลือกอายุเป็นเกณฑ์อย่างเดียว เพราะว่าส่วนมากที่ได้ยินคือเกษียณอายุราชการคือ 60 ปี แล้วคนเรามันฝังใจว่า 60 ปีนี่จะต้องแก่ เพราะ

ว่าจะเกษียณอายุทุกรายมันเลยฝังใจ" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

"การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ผมเห็นด้วยกับการเอาอายุเป็นเกณฑ์ รวมกับการนิยามความหมายในเชิงบวก แต่ต้องเอาอายุเป็นตัวหลักก่อน" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

"การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ เห็นด้วยที่จะเอาทั้งอายุและนิยามการเป็นผู้สูงอายุเชิงบวก เพราะบางคนสูงอายุแล้วก็ยังทำงานได้อยู่นะ เอาอายุแล้วก็ความหมายทางบวกในเรื่องของการทำงาน มีทักษะและความรู้ บางคนก็ยังทำงานได้ เพราะส่วนมาก 60 ปีจะทำงานได้อยู่ แล้วก็ต้องดูเรื่องสุขภาพด้วย" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

โดยรวมทั้งสองเขต กลุ่มลูกจ้างเอกชนที่ร่วมสนทนากลุ่ม ให้ความเห็นว่า ถ้าหากดูอายุตามปีปฏิทินแล้ว คนเฒ่าคนแก่ และคนชรา คือคนที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป แต่ถ้าเป็นผู้สูงอายุ ผู้อาวุโส น่าจะอายุ 60 ปี นอกจากนี้ ลักษณะของคนเฒ่าคนแก่ และคนชรา คือบุคคลที่ติดอยู่กับบ้าน ต้องถือไม้เท้าแล้ว ร่างกายไม่สมบูรณ์ สำหรับคำว่าผู้อาวุโสแสดงถึงผู้มีความรู้ นอกจากนี้คนภาคเหนือมีภาษาท้องถิ่นที่ใช้เรียกแทน ปู่ ย่า ตา ยาย คือ คำเรียกว่า อุ๊ย

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนส่วนใหญ่เห็นว่า เกณฑ์ดังกล่าวเหมาะสมแล้วเนื่องจากเมื่ออายุ 60 ปีเป็นวัยสมควรแก่การพักผ่อน ทำงานมามากแล้ว เป็นวัยที่ควรพักผ่อนอยู่กับครอบครัว ให้ลูกหลานคอยเคารพนับถือ

อย่างไรก็ตามมีลูกจ้างเอกชนบางคน เห็นว่าเกณฑ์อายุที่ 60 ปี คือผู้สูงอายุนั้นไม่เหมาะสมแล้วสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจากคนมีอายุที่ยืนยาวมากขึ้น อายุที่ 60 ปียังแข็งแรงอยู่ เห็นควรให้ขยายเพิ่มขึ้นเป็น 70 ปี

"บางคนก็ทำงานเนอะ ทำงานราชการมาตั้งกี่ปี 60 ก็น่าจะได้พักแล้วเนอะ" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

"60 ปีผมว่าเหมาะ โดยมากคนอายุ 60 ปีก็จะมีลูกมีหลานแล้วเนอะ ถ้าลูกได้แต่งงานก็จะมีหลาน ก็จะได้อยู่กับครอบครัว ทำตัวให้ลูกเต้าเคารพนับถือ" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

"ผมมองว่าตอนนี้คนอายุมากขึ้น เดี๋ยวนี้คนอายุ 60 ก็ยังแข็งแรงอยู่ อย่างพ่อผมอายุ 90 ปี ก็ถือว่าอายุยืน ในมุมมองของผมว่าอายุ 70 ปีน่าจะดี" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ลูกจ้างเอกชนในเขตเมือง ให้ความเห็นว่า ไม่มีความแตกต่างของการสูงอายุระหว่างผู้ชายและผู้หญิง เมื่ออายุที่เท่ากัน ในขณะที่ลูกจ้างเอกชนในเขตชนบท เห็นว่ามีความแตกต่างกัน โดยให้เหตุผลว่า ผู้หญิงจะดูแก่กว่าผู้ชาย ทั้งนี้เกิดจากการที่ผู้หญิงมีเรื่องของการตั้งครรภ์ซึ่งทำให้สุขภาพทรุดโทรมและแลดูแก่เร็วกว่าผู้ชาย และด้วยผู้หญิงจะมีภาวะความเครียดมากกว่าผู้ชาย ทำงานหนักมากกว่าผู้ชาย จึงทำให้ผู้หญิงดูแก่มากกว่าผู้ชาย

อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขตเห็นว่า แม้ความสูงอายุอาจจะแลดูแตกต่างกันระหว่างเพศชายและหญิง แต่การนิยามความเป็นผู้สูงอายุไม่ควรแตกต่างกันระหว่างเพศ

> *“โดยทั่วไปถ้าเป็นวัยเดียวกันระหว่างหญิงกับชาย คิดว่าน่าจะแก่เท่ากัน ถ้าไม่มีโรครุมเร้านะครับ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ผู้หญิงซิแก่กว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงเกี่ยวกับการมีลูกด้วย ใช้ร่างกายมากทำให้เรื่องกายโทรมมากกว่าชาย แล้วผู้หญิงเรื่องความเครียดจะมากกว่าผู้ชาย เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก็เก็บมาคิด” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“ถึงผู้หญิงจะดูแก่ไวกว่าผู้ชาย แต่การนิยามก็ให้เท่ากัน เอา 60 ปี” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในกลุ่มลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขต ส่วนใหญ่ เห็นว่าความแตกต่างระหว่างคนในเมืองและชนบทอาจมีอยู่บ้างแต่เป็นการยากที่จะตัดสินได้ว่ากลุ่มใดแก่เร็วกว่า หรือ กลุ่มใดแก่ช้ากว่า เนื่องจากถ้าพิจารณาจากรูปร่างภายนอกแล้วคนชนบทดูแก่กว่าคนเมือง เนื่องจากทำงานหนักมากกว่าคนเมือง แต่คนชนบทก็มีสุขภาพจิตที่ดีกว่าคนเมืองเนื่องจากคนชนบทได้มีโอกาสได้ไปพบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน คนเมืองมีลักษณะการอยู่อาศัยแบบต่างคนต่างอยู่ นอกจากนี้คนชนบทจะมีอายุที่ยืนยาวมากกว่าเนื่องจากได้ออกกำลังกาย ซึ่งเป็นการออกกำลังกายที่เกิดจากการทำงาน และได้อยู่ในที่อากาศบริสุทธิ์

> *“วิถีชีวิตความเป็นอยู่มันจะแตกต่างกัน คนชนบทเขาจะอายุยืนกว่า เพราะเขาทำงานได้ออกกำลังกายตลอด ถึงจะดูแก่แต่ก็แข็งแรงกว่าคนเมือง” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ถ้าดูจากการแต่งตัว คนชนบทจะดูแก่กว่าคนเมือง แต่สุขภาพจิตดีกว่าคนเมือง เพราะคนเมืองอยู่แต่ในบ้าน ไม่เหมือนกับคนชนบทไปบ้านคนโน้นคนนี้บ้าง ไม่เหมือนคนเมืองตัวใครตัวมันอยู่บ้านใครบ้านมัน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เห็นว่าไม่ควรกำหนดให้แตกต่างกัน เพื่อไม่ให้เกิดความเท่าเทียมกัน และเพื่อไม่ให้เกิดการแตกแยกกัน

"นิยามผู้สูงอายุควรเป็นนิยามเดียวกัน เพราะถ้าเราไปแบ่งเป็นสองฝั่ง มันก็จะเกิดความแตกต่างกันขึ้นมา ให้เท่ากันจะดีกว่า" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

"นิยามผู้สูงอายุควรเป็นนิยามเดียวกัน เพราะถ้าแตกต่างกัน มันก็จะเกิดการแตกแยกกัน" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

"ในแง่การใช้ชีวิตคนเมืองกับคนชนบทมันต่างกัน ความสูงอายุก็เลยต่างกัน แต่การนิยามไม่ควรจะแตกต่างกันควรกำหนดที่ 60 ปีเท่ากัน" (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขต ให้ความเห็นว่า การเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไป ไม่น่าจะมีผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม เกี่ยวกับการให้ความเคารพนับถือหรือความกตัญญูของเด็กรุ่นหลังที่มีต่อผู้สูงอายุ เนื่องจาก การให้ความเคารพ การให้เกียรติและความกตัญญู เป็นวัฒนธรรมที่คนเหนือจะยึดถือปฏิบัติกันอยู่แล้ว นอกจากนี้การที่เด็กจะให้ความเคารพหรือไม่ ปัจจัยหนึ่งก็ต้องขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและการปฏิบัติตนของบุคคลนั้นๆ มากกว่า ไม่ใช่การที่จะเป็นหรือไม่เป็นผู้สูงอายุ

"การเคารพผู้ใหญ่มันเป็นประเพณีของคนทางเหนืออยู่แล้ว มันเป็นวัฒนธรรม ไม่เกี่ยวกับนิยามผู้สูงอายุหรอก บางครั้งคนที่อายุน้อยกว่าเราก็ยังต้องให้ความเคารพ เช่น ถ้าหน้าที่การงานเขาตำแหน่งสูงกว่าเรา อย่างกรณีบริษัทเอกชน ผู้จัดการย้ายมาใหม่ อายุซัก 48 ปี มาเป็นผู้จัดการใหญ่ เราก็ต้องให้ความเคารพเขาถึงแม้ว่าเราจะอายุมากกว่าเขาก็ตาม" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

อย่างไรก็ตาม สำหรับตัวบุคคลเองนั้น ลูกจ้างเอกชนที่อยู่ในเขตเมืองคิดว่า น่าจะมีผลกระทบในด้านบวกที่จะช่วยยืดโอกาสในการได้ทำงานให้ยาวขึ้น ทำให้มีรายได้ต่อไป และมีผลต่อสุขภาพจิต ทำให้รู้สึกสดชื่น ยังมีไฟ สามารถยังทำอะไรได้อยู่ ยังมีคุณค่า แต่ลูกจ้างเอกชนที่อยู่ในเขตชนบท กลับคิดว่าการขยายนิยามผู้สูงอายุออกไปเป็น 65 ปีไม่ได้มีผลกระทบใดๆ ต่อการทำงานของพวกเขา เนื่องจากการทำงานของคนชนบทไม่ได้มีอายุมาเป็นตัวกำกับ จะทำงานไปจนกว่าตนเองไม่สามารถทำได้แล้ว และการขยายนิยามจาก 60 ปีไปเป็น 65 ปี ไม่ส่งผลต่อสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เนื่องจากยอมรับได้แล้วว่าเมื่ออายุ 60 ปี ก็เป็นผู้สูงอายุแล้ว จึงไม่ได้ทำให้รู้สึกว่ามีความกระชุ่มกระชวยมากขึ้น

"ขยายอายุออกไปเป็น 65 มันก็ดีนะ ทำให้รู้สึกสดชื่น ยังมีไฟ สามารถยังทำอะไรได้อยู่ ยังมีคุณค่า" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“คนบ้านนอกยังไงก็ทำอยู่แล้ว ถึงแม้จะ 65 ปีเกษียณการทำงาน แต่จริงๆ บ้านเรา บ้านนอกก็ยังทำอยู่” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“เลื่อนนิยามไปเป็น 65 ปี ไม่ได้ทำให้เรากระชุ่มกระชวย เพราะเรารับได้แล้ว 60 แล้วก็เป็นผู้สูงอายุแล้ว” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับผลกระทบที่มีต่อระดับชุมชน สังคม พบว่า ถ้าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุจาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี จะมีผลกระทบต่อตำแหน่งงานของคนรุ่นหลัง เนื่องจากผู้สูงอายุอาจจะยังคงทำงานต่อไป อย่างไรก็ตาม การขยายนิยามออกไป ก็จะส่งผลดีต่อชุมชนเนื่องจากการเลื่อนนิยามออกไป ทำให้คนรู้สึกว่ายังไม่แก่ ยังมีพลังที่จะออกมาร่วมกิจกรรมในชุมชน มาร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคม ไม่เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน

“อันนี้ก็จะมีผลกระทบกับคนทำงานรุ่นหลัง 60 ยังไม่ออกเสียที เด็กก็ต้องไปเรียน ปริญญาโทหางานอื่นทำ ตำแหน่งงานก็จะน้อยลงไปเรื่อยๆ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“การทำงานร่วมกัน ก็จะเป็นกลุ่มเป็นก้อนกันดี พอมันแก่แล้ว 60 กว่าก็จะไปแล้วไม่เอาอะไรแล้วเวลามีงานในชุมชน งานวัด งานประเพณี แต่ละคนก็จะมาช่วยกัน แต่ถ้าเป็น 60 ปี ก็จะดูเฒ่าแล้ว ไม่หนุ่มแล้ว เขาก็จะไม่ไป” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งเขตเมืองและชนบท ส่วนใหญ่เห็นว่า การขยายนิยามผู้สูงอายุจาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี คิดว่ามีความเป็นไปได้ สังคมไทยน่าจะยอมรับ ถ้าหากไม่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะหากจะขยายนิยามเพิ่มขึ้นจริงควรมีการทำประชาพิจารณ์ สอบถามความคิดเห็นจากประชาชนก่อน หรืออาจจะทำในรูปแบบของการแจกแบบสอบถามความคิดเห็นในกลุ่มคนอายุระหว่าง 55–65 ปี ได้ข้อสรุปออกมาเป็นอย่างไร ก็ประกาศออกมาเป็นกฎหมาย หลังจากออกมาเป็นกฎหมายแล้ว ทุกคนก็ต้องยอมรับ

“เราต้องมีการทำประชาพิจารณ์ ถามประชาชน ว่าสมควรที่จะขยายออกไปหรือเปล่า” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ถามความต้องการของเขาต้องการอย่างไร พอได้ข้อมูลตรงนี้ปุ๊บ ก็ให้รัฐบาลประชุมหรือทำประชาพิจารณ์ แล้วก็สรุปให้ชาวบ้านฟัง ที่ได้จากแบบสอบถาม หรือโพลล์ก็ได้ หลังจากนั้นก็ประกาศออกมาเป็นกฎหมาย หลังจากออกมาเป็นกฎหมายแล้ว มันก็คือกฎหมายเนอะ ทุกคนก็ต้องทำตาม (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย เกษตรกรชาย 4 คน และเกษตรกรหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนามีแนวคิดหรือข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในมุมมองของกลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทมีมุมมองที่คล้ายคลึงกันเมื่อกล่าวถึง “ผู้สูงอายุ” จะคำนึงถึงเรื่องของสุขภาพเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพที่ทรุดโทรม มีโรคประจำตัว ดูจากรูปร่างภายนอก เส้นผมก็จะหงอก ผิวหนังเหี่ยวย่น นอกจากนี้เมื่อกล่าวถึงผู้สูงอายุ กลุ่มข้าราชการ ก็จะนึกถึงคนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และเป็นบุคคลที่ต้องได้รับเบี้ยยังชีพ

เมื่อสอบถามถึงการนิยามผู้สูงอายุในเชิงบวก กลุ่มข้าราชการ ที่อยู่ในเขตชนบท เห็นว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่เป็นเสาหลัก และมีประโยชน์แก่ครอบครัว เป็นที่ปรึกษา และเป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจแก่บุตรหลาน นอกจากนั้นยังเป็นผู้นำเชิงวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนและสังคม และเป็นปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดความรู้ด้านงานหัตถกรรม งานจักสาน ให้ลูกหลานได้ ที่เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”

> *“เป็นผู้นำเชิงวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมทางท้องถิ่นเริ่มจะสูญหาย ต้องไปเผยแพร่ให้ลูกหลาน” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“เป็นเสาหลักของครอบครัว เป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจ และดูแลบุตรหลานคอยเป็นที่ปรึกษากับลูกหลาน” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“เป็นปราชญ์ชาวบ้าน อย่างนำความรู้จากการทำของเล่นประดิษฐ์จากใบไม้ ใบตอง ใบลาน มาถ่ายทอดให้ลูกหลานได้ ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

สำหรับกลุ่มข้าราชการ ที่อยู่ในเขตเมือง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุในเชิงบวกหลากหลาย ได้แก่ ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก มีเวลาว่างในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสังคมได้ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของครอบครัว ดูแลลูกหลานได้ เป็นตัวอย่างแก่คนรุ่นหลังได้ เป็นผู้ที่มีเกียรติในสังคม เป็นผู้ที่มีคุณค่าของสังคม เป็นผู้ที่ช่วยเหลือลูกหลานในเรื่องการเงินและความมั่นคงต่างๆ เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทั้งแก่ครอบครัวและสังคม ทั้งยังเป็นผู้ที่ช่วยสืบสานประเพณีให้แก่คนรุ่นหลัง

> *“เขาไม่มีห่วงแล้ว ไม่เครียด ไม่ต้องรับผิดชอบงาน ทำให้เขาร่าเริง จิตใจแจ่มใส และสามารถทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสังคมได้” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

“เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ครอบครัว เป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ครอบครัวและสังคม” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“มีหลักทรัพย์ มีความมั่นคงให้แก่ลูกหลาน และเป็นผู้สืบสานประเพณีให้คนรุ่นหลัง เพราะเดี๋ยวนี้เวลามีงานประเพณีจะเห็นมีแต่ผู้สูงอายุที่เข้าร่วม เด็กๆ จะไม่ค่อยได้เข้าร่วม ประเพณีจะค่อยๆ หายไป” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ดูแลบุตรหลาน ได้รับเกียรติในสังคม เผยแพร่ศาสนา และเป็นแบบอย่างในการเข้าวัด” (ข้าราชการชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

เมื่อสอบถามเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุว่าเห็นควรหรือไม่ถ้าหากนำความหมายเชิงบวกนำมาเป็นนิยามผู้สูงอายุ ข้าราชการฯ ที่อยู่ในเขตเมืองเกือบทั้งหมดเห็นว่าการนิยามผู้สูงอายุควรใช้เกณฑ์อายุอย่างเดียว เพราะเห็นว่าการนิยามโดยใช้ความหมายในเชิงบวกไม่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าจะกำหนดด้วยคำว่า “คุณค่า” ดังนั้นคำว่าคุณค่าจะต้องชัดเจนว่าคืออะไรบ้าง

“เลือกอายุอย่างเดียว เพราะคุณค่าวัดยาก และผู้สูงอายุบางคนก็ไม่มีคุณค่า” (ข้าราชการหญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“อยากได้คุณค่าด้วย แต่เกณฑ์คุณค่ามันไม่ชัดเจน จึงเลือกอายุอย่างเดียว” (ข้าราชการหญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

ในขณะที่บางส่วนเห็นว่า ควรให้มีการกำหนดนิยามโดยการใช้อายุร่วมกับความหมายในเชิงบวก เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุหรือผู้ที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุจะได้เตรียมตัวทำความดีให้ได้ตามเกณฑ์ ทำตัวเองให้ดีมีคุณค่า โดยให้กำหนดอายุที่ 65 ปี และได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณค่า” ว่าคือ การมีจิตอาสา ตั้งชมรมหรือมูลนิธิ เพื่อแนะนำความรู้ต่อคนอื่นให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม และหากต้องการให้มีการยอมรับเกณฑ์ใหม่ก็ขึ้นอยู่กับผู้สูงอายุว่าจะทำตัวดีเหมือนนิยามหรือไม่ จึงจะให้ผู้อื่นยอมรับ

“เลือกอายุบวกคุณค่า เพราะผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้สูงอายุจะได้เตรียมตัวทำความดี ให้ได้ตามเกณฑ์คุณค่า..คุณค่า คือ การมีจิตอาสา ตั้งชมรม มูลนิธิ แนะนำความรู้ต่อคนอื่นให้ประโยชน์ต่อสังคม” (ข้าราชการชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

สำหรับข้าราชการ ที่อยู่ในเขตชนบทส่วนใหญ่ก็เห็นเช่นเดียวกันกับข้าราชการที่อยู่ในชนบท กล่าวคือ การนิยามความเป็นผู้สูงอายุควรกำหนดด้วยนิยามที่เป็นตัวเลขเพียงอย่างเดียว คือ ผู้อายุที่ 60 ปี เพราะอายุ 60 ปี เริ่มมีความเสื่อมถอยทางร่างกาย ศักยภาพในด้านต่างๆ เริ่มลดลง การคิดและตัดสินใจช้า และการพัฒนาในด้านต่างๆ นั้นจะไม่มีแล้ว

การให้เหตุผลคำนิยามของผู้สูงอายุของข้าราชการชนบทที่มีตัวเลขเพียงอย่างเดียว เพราะการใช้ตัวเลขนั้นเป็นมาตราฐาน ซึ่งการชี้วัดที่เป็นตัวอักษรนั้นจะทำการวัดได้ยาก

นอกจากนี้มีผู้ให้ความเห็นว่าควรใช้คำนิยามที่มีความหมายเชิงบวกและมีตัวเลขกำกับด้วย เนื่องจากถ้าให้ความหมายเชิงบวกเพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีตัวเลขกำกับจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ถ้าบางคนคิดว่าตัวเองไม่มีคุณสมบัตินั้น

"พออายุ 60 ปี เริ่มมีโรค ศักยภาพเริ่มลดลง การคิดและตัดสินใจช้า การพัฒนาอะไรก็ไม่มีแล้ว" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

"นิยามที่เป็นตัวอักษรจะวัดยาก ถ้าตัวเลขจะเป็นมาตรฐาน" (ข้าราชการ หญิง ชนบท เชียงใหม่)

"การไม่มีตัวเลขกำกับ อาจจะเกิดความเหลื่อมล้ำได้ ถ้าบางคนไม่มีคุณสมบัตินั้น" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

คนแก่/คนชรา/ผู้เฒ่าผู้แก่ แสดงถึงผู้ที่มีอายุมาก ไม่สามารถทำงานได้แล้ว อยู่แต่ในบ้าน ดูภายนอกทรุดโทรมมาก ผมหงอก ฟันหลุด แต่สำหรับคำเรียกว่า "ผู้สูงอายุ" เป็นคำเรียกของคนที่อายุมาก ไม่ได้ทำงานแล้ว แต่ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ "ผู้อาวุโส" แสดงถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถ "อุ๊ย" เป็นคำเรียกที่คนภาคเหนือใช้เรียกแทน ปู่ ย่า ตา ยาย

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

กลุ่มข้าราชการ ที่อยู่ในเขตเมือง เห็นควรว่าอายุนิยามผู้สูงอายุควรขยายเพิ่มมากขึ้น อาจจะเป็นที่ 65 หรือ 70 ปี ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบัน คนอายุ 60 ปีก็ยังสามารถทำงานได้อยู่ ยังดูไม่แก่ ด้วยความที่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้น ก็ทำให้คนแข็งแรงมากขึ้น มีการดูแลตัวเองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามความแก่หรือไม่แก่ก็ต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของอาชีพที่ทำด้วย ผู้ที่ประกอบอาชีพที่หนักก็จะดูมีอายุมากกว่าคนที่ทำงานสบาย เช่น คนทำเกษตร จะดูแก่มากกว่าคนทำงานราชการ

"ปัจจุบันเทคโนโลยีมันก็ทันสมัยขึ้น แข็งแรงมากขึ้น ดูแลตัวเองมากขึ้น น่าจะขยายไปเป็นที่อายุ 70 ปี" (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

สำหรับข้าราชการที่อยู่ในเขตชนบทกลับเห็นต่าง คิดว่าการนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมดีแล้ว ถ้าหากการนิยามผู้สูงอายุไม่ได้เกี่ยวข้องกับการนิยามการเกษียณอายุ โดยให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปี ศักยภาพในการทำงาน การตัดสินใจ จะลดลง การพัฒนาตนเองก็เริ่มถดถอย นอกจากนี้คนที่อายุ 60 ปีก็เริ่มเจ็บป่วยบ่อย มีโรคประจำตัว ต้องพบแพทย์บ่อยๆ

"ถ้าเรากำหนดนิยามผู้สูงอายุ คือดูในเรื่องทั่วๆ ไป ไม่ได้มาดูในเรื่องเกษียณ คำนิยามผู้สูงน่าจะอยู่ที่ 60 ปีพอดีแล้วนะ เพราะว่าคนเราอายุ 60 ก็เริ่มมีโรค ศักยภาพ

เริ่มลดลง การคิดตัดสินใจก็ช้าลง สังเกตดูคนอายุ 60 การพัฒนาอะไรก็จะไม่มี ศักยภาพจะลดลง" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ข้าราชการทั้งสองเขตแสดงความคิดเห็น ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย ลักษณะของความเป็นผู้สูงอายุไม่น่าแตกต่างกัน เมื่ออายุที่เท่ากัน ดังนั้นกลุ่มข้าราชการในจังหวัดเชียงใหม่ เห็นควรว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ระหว่างหญิงกับชาย ก็ไม่ควรจะแตกต่างเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้ร่วมสนทนาทั้งในเมืองและชนบทเห็นตรงกันว่า คนชนบทจะมีลักษณะภายนอกที่ดูสูงอายุมากกว่าคนเมือง เนื่องจากต้องทำงานหนัก ทำงานกลางแจ้ง ผิดกับคนเมืองทำงานในที่สบายนั่งติดโต๊ะอยู่ในห้องแอร์ แต่ถ้าเปรียบเทียบเรื่องสุขภาพแล้ว คนชนบทจะมีความแข็งแรงของร่างกายรวมถึงสุขภาพทั่วไปที่น่าจะดีกว่าคนในเมือง เพราะได้มีการออกกำลังกาย สำหรับการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ข้าราชการทั้งสองเขตเห็นควรให้กำหนดนิยามที่เกณฑ์อายุเดียวกันทั้งสำหรับประชากรในเขตเมืองและประชากรในเขตชนบท เพื่อให้เกิดเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น การย้ายถิ่นเพื่อผลประโยชน์ เป็นต้น

"อันนี้แน่นอน ความแข็งแรงของคนเมืองสู้คนชนบทไม่ได้ แต่เราดูสภาพแล้ว คนชนบทจะดูแก่กว่าคนเมือง เพราะทำงานหนัก คนในเมืองส่วนใหญ่ จะทำงานนั่งโต๊ะ นั่งแต่ห้องแอร์ไม่ค่อยออกไปโดนแดด" (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

"แต่สุขภาพคนชนบทดีกว่า คนชนบทได้ออกกำลังกาย ทำโน่นทำนี่ แต่คนในเมืองไม่ค่อยได้ออกไปไหนนั่งอยู่กับที่ ถ้าจะไปก็ไปศูนย์การค้า" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

"อย่างคนชนบทจะดูแก่กว่าคนเมือง เพราะว่าทำงานหนักกว่า" (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

"ต้องเป็นมาตรฐานเดียวกัน เดี๋ยวคนชนบทเขาจะคิดว่าทำไมคนเมืองถึงเป็นอย่างนี้ เกิดแห่กันย้ายตามมา เพื่อผลประโยชน์ตามมาอย่างนี้อีกคะ เกิดปัญหานะคะ น่าจะเป็นมาตรฐานเดียวกัน ไม่ควรจะแยกคนเมืองคนชนบท" (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการฯ ทั้งสองเขต ให้ความเห็นว่า หากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุจริง โดยนิยามความเป็นผู้สูงอายุด้วยนิยามเชิงบวก เช่น ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต สามารถถ่ายถอดความรู้ให้กับลูกหลาน

การนิยามดังกล่าว อาจจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การนิยามโดยใช้ความหมายในเชิงบวก ดังกล่าว จะทำให้ผู้สูงอายุเปิดตัวเองเพิ่มมากขึ้น ไม่ซึมเศร้าอยู่กับบ้าน ไม่รู้สึกว่าตนเองเป็นภาระ พยายามปฏิบัติตัวตามคำนิยาม ทำตัวให้เป็นประโยชน์ โดยการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานหรือคนรุ่นหลัง ทำให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างครอบครัวและชุนชนมากขึ้น

“ผู้สูงอายุจะเริ่มรู้สึกว่าเรามีความสำคัญ ไม่ซึมเศร้าอยู่ที่บ้าน ไม่คิดว่าตัวเองเป็นภาระ คิดจะทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากขึ้น การดำเนินชีวิตก็จะเปลี่ยนแปลงไป” (ข้าราชการชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชนจะดีขึ้น เพราะได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุก็จะมีความกระตือรือร้นที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เขามี ก็จะเกิดความใกล้ชิด เกิดความสัมพันธ์ จากที่ผู้สูงอายุต้องเฝ้าบ้านเลี้ยงหลานอย่างเดียว ก็จะได้ออกไปถ่ายทอดความรู้” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“การเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ โดยนิยามด้วยความหมายเชิงบวก จะส่งผลให้ตัวผู้สูงอายุเองหรือผู้ที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ ได้เตรียมตัวทำความดีให้ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการ ทั้งในเขตเมืองและชนบท ส่วนใหญ่เห็นว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้ หากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุไม่ส่งผลกระทบต่อการได้รับสวัสดิการ/เบี้ยยังชีพ และด้วยเหตุผลที่ว่าปัจจุบันคนอายุที่ 60 ปีส่วนใหญ่ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การเลื่อนนิยามออกไปเป็น 65 ปีก็น่าจะเป็นที่ยอมรับได้ อย่างไรก็ตามหากมีการเลื่อนนิยามออกไปจริงกลุ่มข้าราชการ มีข้อแนะนำถึงวิธีการที่จะทำให้คนยอมรับได้ โดยการประชาสัมพันธ์ชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และบอกเหตุผลถึงการเลื่อนนิยามให้ชัดเจน

“คิดว่าเป็นไปได้ น่าจะ 65 ปีขึ้นไปถึงจะเป็นผู้สูงอายุ เพราะโดยทั่วไปคนอายุ 60 ปีก็ยังแข็งแรงอยู่ ยังทำมาหากินได้อยู่ น่าจะขยายออกไปเป็น 65 ปี” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ต้องแจ้งเหตุผลที่เราเปลี่ยนแปลงนิยามเพิ่มขึ้นเป็นเพราะอะไร แล้วคนเราถ้ารู้เหตุผลว่าเปลี่ยนแปลงนิยามเป็นอย่างนี้เพราะเหตุนี้ ถ้าเขาเห็นเหตุผล ก็จะสามารถยอมรับได้” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“คิดว่าประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ ที่จะยอมรับได้ หากมีการขยายนิยามผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น” (ข้าราชการหญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวชาย 4 คน และผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 39–59 ปี จากการสนทนากลุ่ม สามารถสรุปประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ในมุมมองของผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ความคิดแรกเกี่ยวกับความหมายของผู้สูงอายุ คือ การนึกถึงสุขภาพ เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีสุขภาพที่ไม่ค่อยแข็งแรง ร่างกายเสื่อมโทรม ไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ ดูจากลักษณะภายนอกแล้ว ผิวหนังก็จะเหี่ยวย่น มีริ้วรอย เป็นผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้แล้ว อยู่ในภาวะต้องการความพึ่งพิง หรือเป็นวัยที่ควรจะได้รับการผักผ่อนอยู่กับบ้าน เข้าวัดศึกษาทางธรรม นอกจากนี้ถ้านึกถึงผู้สูงอายุ ก็จะหมายถึง คนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ตามที่รัฐบาลได้กำหนดไว้

นอกจากนี้การมองผู้สูงอายุในเชิงบวก ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวที่อยู่ในชนบท ให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุ คือ คนที่เป็นที่เคารพนับถือของคนรุ่นหลัง และมีคุณค่าสำหรับลูกหลานในด้านวัฒนธรรม งานฝีมือต่างๆ มีความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์ และเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้สะสมอยู่ในตัวเอง นอกจากนี้ยังมีคุณค่าต่อครอบครัวในแง่การทำประโยชน์ เช่น สามารถทำงานและช่วยดูแลลูกหลานได้

> *“ในแต่ละบ้านจะมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่รู้เรื่องราวต่างๆ ในประวัติศาสตร์มาเล่าให้ลูกๆ หลานๆ ฟังในเรื่องการครองชีพ วิถีชีวิตเป็นอย่างไร” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“ถ้าสูงอายุขึ้นไปแล้ว คนเชียงใหม่จะยกให้เป็นคนที่เราเคารพนับถือและมีคุณค่าสำหรับลูกหลาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“ในชุมชนเวลามีงานประเพณีต่างๆ ผู้สูงอายุจะมีฝีมือในการทำงานปะดิดปะดอย บายศรีจักสาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

สำหรับกลุ่มธุรกิจส่วนตัว ที่อยู่ในเมือง ให้นิยามความเป็นผู้สูงอายุในเชิงบวกว่า เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ชีวิต มีภูมิปัญญา แม้จะมีอายุมากแต่ยังคงมีคุณค่าในตัวเอง ความรู้และประสบการณ์ที่สะสมมาตลอดชีวิตสามารถนำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานได้ ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ เช่น การแกะสลัก จักสาน เย็บฟูก และการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องของประเพณี ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กรุ่นหลัง โดยเฉพาะในด้านศาสนา การเข้าวัดทำบุญ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังเป็นที่พึ่งทางจิตใจให้กับลูกหลานได้เป็นอย่างดี คอยเป็นที่ปรึกษา เป็นกำลังใจให้กับลูกหลานเวลาเกิดปัญหาหรือมีความขัดแย้งขึ้นในครอบครัว

“ผู้สูงอายุ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ แล้วก็ต้องเป็นที่ปรึกษา เป็นที่พึ่งของลูกหลาน คอยเป็นกำลังใจ ผู้สูงอายุมีประสบการณ์เยอะ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมืองเชียงใหม่)

“คุณค่าของผู้สูงอายุ คือถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลาน เช่น สะล้อซอซึง เป็นประเพณีพื้นบ้าน เป็นดนตรีพื้นเมืองสอนเด็กๆ ถือว่าเป็นคุณค่าได้เหมือนกัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“การเข้าวัด เป็นตัวอย่างให้ลูกหลาน ให้เด็กๆ รุ่นต่อมาได้เจริญรอยตาม ให้รู้จักเข้าวัด รู้จักธรรมเนียมประเพณี ว่าเขาทำกันอย่างไร เพราะว่าถ้าไม่มีคนเหล่านั้นก็จะทำกันไม่เป็น” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

ในประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดนิยามผู้สูงอายุด้วยความหมายเชิงบวก ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวที่อยู่ในชนบทมีความคิดที่หลากหลาย แต่ส่วนใหญ่คิดว่าการให้คำนิยามผู้สูงอายุควรจะมีทั้งตัวเลข และความหมายเชิงบวกมากำกับ เพราะการมีตัวเลขกำกับนั้นเป็นการระบุที่แน่ชัดว่าใครเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งอายุที่เหมาะสมส่วนใหญ่ยังคงคิดว่าอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นอายุที่เหมาะสมแล้ว เพราะสภาพร่างกายและสุขภาพไม่ค่อยดี อีกทั้งในคนชนบทมีสภาพความเป็นอยู่ และการทำงานที่หนัก ทำให้ร่างกายทรุดโทรม ซึ่งสภาพร่างกายอาจจะไปตามการทำงาน อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องอายุผู้ที่เห็นต่างเห็นควรขยายไปเป็นอายุที่ 65 ปี เพราะอายุ 60 ปียังคงแข็งแรงและสามารถทำงานได้ และมีบางท่านที่คิดว่าการให้คำนิยามเชิงบวกอย่างเดียวนั้นเหมาะสม เพราะไม่อยากถูกจำกัดด้วยอายุ

“คนชนบทอายุ 60 ปี ดูแก่แล้ว เพราะทำงานหนัก บางคนอาจจะเสียชีวิตไปก่อนที่อายุ 65 ปี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“สมมุติว่าพ่อแม่เราอายุ 40 ปี ถ้ามีคุณสมบัติแบบคำนิยามก็อาจจะกลายเป็นผู้สูงอายุไป ทั้งที่อายุไม่ได้ แต่ถ้าระบุอายุด้วยก็จะบอกได้ว่าคนนี้เป็นผู้สูงอายุแล้ว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“ไม่อยากเอาอายุมาจำกัด เพราะอายุเป็นเพียงตัวเลข” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุของผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ที่อยู่ในเขตเมืองมีความคิดเห็นแบ่งออกเป็นสองแนวทาง คือ แนวทางที่ หนึ่ง เห็นว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ควรใช้เกณฑ์อายุที่เป็นตัวเลขเป็นตัวกำหนดเพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุผลว่า เกณฑ์กำหนดในด้านอื่นอาจไม่เหมาะสมเพราะบุคคลแต่ละคนมีลักษณะและเงื่อนไขการใช้ชีวิตที่ต่างกัน และเกณฑ์อายุที่กำหนด ณ ปัจจุบันที่อายุ 60 ปี ถือว่ามีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะปัจจุบันคนไทยไม่ได้มีอายุที่ยืนขึ้นแต่มีแนวโน้มสั้นลงด้วยซ้ำจากสภาพแวดล้อมและมลพิษที่แย่ลงกว่าในอดีต

แนวทางที่ สอง เห็นด้วยว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ สามารถนิยามด้วยการกำหนดอายุเป็นเกณฑ์ ผนวกความหมายเชิงบวกหรือเชิงคุณค่าของผู้สูงอายุควบคู่ไปด้วย เช่น การให้นิยามผู้สูงอายุว่า เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีภูมิปัญญา เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรอบรู้ ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ควบคู่ไปด้วย

“ประสบการณ์ หรือภูมิปัญญา น่าจะเอามาเป็นตัวกำหนดความหมาย ถ้าจะให้นิยามผู้สูงอายุ คือ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิรอบรู้ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังได้อยู่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ น่าจะเอาเรื่องของสุขภาพเข้ามาด้วย บางคนก็ยังแข็งแรงอยู่ ยังสวยยังปึ๋งอยู่ พอ 60 ก็ต้องเกษียณแล้ว ดังนั้นการนิยาม ควรมีอายุ และสุขภาพด้วย คือบางคนสุขภาพเขายังดีอยู่ 60 70 มองแล้วสุขภาพเขายังดีดูไม่ออกเหมือนคนอายุ 40–50 คือเขาดูแลสุขภาพดี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“เห็นควรให้มีการนิยามผู้สูงอายุ โดยเอาอายุเป็นเกณฑ์หลัก เราต้องเอาอายุเป็นตัวกำหนดเพื่อที่เขาจะได้ตีกรอบ แล้วก็มีนิยามเชิงบวกเป็นตัวเลือกว่าเขาตรงกับความหมายอันไหน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ต้องกำหนดด้วยอายุ และต้องควบคุมด้วยนิยามเชิงบวกด้วย หรือจะอายุอย่างเดียว หรือจะมีทั้งอายุหรือนิยาม แต่ต้องมีอายุมาเป็นกรอบ จะได้รู้ว่าใครเป็นผู้สูงอายุแล้ว แต่ถ้าไม่มีเกณฑ์อายุ แล้วเราจะรู้ได้ยังไงว่าเขาเป็นผู้สูงอายุแล้ว” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ผู้สูงอายุ คือ 60 ปีขึ้นไป แล้วมีภูมิปัญญาในตัวเอง สืบทอดความรู้สู่ลูกหลานได้ เช่น เรื่องสะล้อซอซึง เรื่องดนตรีไทย หรือว่าเครื่องจักสาน ที่ถ่ายถอดให้ลูกหลานเป็นประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวทั้งสองเขต มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า คำเรียก “ผู้สูงอายุ” นั้น ให้ความหมายกลางๆ หมายถึงคนที่มีอายุ 60 ปี “คนชรา” หมายถึง คนที่อายุมากแล้วจนช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ผมขาว เดินไม่ค่อยจะไหว ต้องถือไม้เท้า อายุอยู่ในช่วงอายุ 70 ปี หรือ 80 ปีขึ้นไป “อุ๊ย” เป็นคำเรียกที่คนภาคเหนือใช้เรียกแทน ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งจะมีอายุไม่ถึง 60 ปีก็เป็นได้ “ผู้อาวุโส” อาจไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับการมีอายุมากเสมอไป แต่หมายถึงคนที่มีความรู้ มีประสบการณ์ซึ่งอาจเป็นผู้ที่มีอายุเพียง 40 หรือ 50 ปี

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

กลุ่มธุรกิจส่วนตัวทั้งในเขตเมืองและชนบท เห็นควรว่านิยามผู้สูงอายุที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เหมาะสมแล้ว โดยให้เหตุผลหลักว่า ปัจจุบันคนอายุสั้นลง เนื่องจากเป็นโรคกันมาก เช่น ความดัน เบาหวาน อายุที่ 60 ก็เป็นตัวเลขที่เลยครึ่งชีวิตแล้ว ถ้าจะขยายนิยามผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเกรงว่าจะใช้ชีวิตอยู่ไม่ถึงคำนิยาม

"คนสมัยนี้อายุสั้น ถ้าผู้สูงอายุตัดซักประมาณ 70–80 ก็คงอยู่ไม่ถึงกันแล้ว เพราะว่าช่วงนี้เรื่องอาหารการกินเป็นโรคเบาหวานอะไรกันเยอะ เดี๋ยวนี้คนไทยอายุสั้นลง" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

"ถ้าอยู่ในหมู่ราชการ 60 ดูดีนะ แข็งแรง แต่ถ้าเป็นชาวไร่ ชาวนา จะดูแก่นะครับ ไม่เหมือนกับพวกนั่งโต๊ะทำงานอยู่แต่ในห้องแอร์ อย่าง ผอ.ที่ผ่านมาแข็งแรงมาก แต่พวกที่ใช้กำลังรับจ้าง ก็จะอยู่อีกกลุ่มหนึ่ง ถ้าเป็นไปได้ผมก็ไม่อยากให้เลื่อนนะ เพราะบางคน 60 ก็ยังแข็งแรง แต่ชาวบ้านบางคนที่ต้องทำงานหนักก็อาจจะไม่แข็งแรง อีกอย่างคนสมัยนี้อายุสั้น โรคภัยไข้เจ็บก็เยอะ" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

"เมื่อก่อนนี้ผู้สูงอายุจะสูงถึงร้อยกว่าปี แต่เดี๋ยวนี้มันสั้นลง มันเกี่ยวกับการบริโภคไขมันเยอะ สะสมมากมาย สิ่งล่อใจมันเยอะ เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรมชาติ เมื่อก่อนนี้ตามรั้วมาปรุงเป็นอาหารได้ ไม่ต้องใส่สาร "(ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

"ผมว่า เมื่อก่อนถ้าโรคฝีดาษ ไม่ระบาด ผมว่าอายุไม่สั้น แต่คนสมัยนี้อายุ 60 กว่าก็ตายแล้ว โรครุมเร้า มีไขมัน ความดัน เมื่อก่อนไม่เคยรู้จักเลยว่าโรคเบาหวานมันเป็นยังไง โรคความดันมันเป็นยังไง ตอนนี้รู้หมด เด็กเล็กๆ ก็ยังเป็น" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ในทั้งสองเขต ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวเห็นว่าผู้ชายจะดูแก่กว่าผู้หญิง เนื่องจากผู้หญิงมีการดูแลตัวเอง รักษาสุขภาพมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงมีการแต่งหน้า แต่งตัว ทำให้ดูไม่แก่ ส่วนผู้ชายมีนิสัยเที่ยวเตร่ ดื่มสุรา จึงทำให้ดูแก่เร็วกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตามถึงลักษณะของความดูมีอายุของผู้ชายจะมากกว่าผู้หญิงเมื่ออายุที่เท่ากัน แต่เกณฑ์นิยามความเป็นผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิงส่วนใหญ่เห็นควรว่าจะต้องเท่ากัน

"ผู้ชายน่าจะดูแก่กว่า ถ้าอายุเท่ากัน เพราะว่าผู้หญิงเขาแต่งตัว ทาแป้ง เขียนคิ้ว... แต่นิยามความเป็นผู้สูงอายุก็ไม่ควรแตกต่างกัน" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ผู้หญิงกับผู้ชาย แก่ต่างกันคะ ผู้หญิงจะดูแลสุขภาพดีกว่าผู้ชาย ผู้ชายจะแก่ไวกว่าผู้หญิง บางครั้งผู้ชายก็ชอบเที่ยวเตร่ ไม่ดูแลตัวเอง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“จริงครับ ผู้ชายไม่ค่อยดูแลสุขภาพร่างกายตัวเอง เลยทำให้ดูแก่กว่าผู้หญิง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ส่วนใหญ่เห็นว่า คนชนบทจะดูแข็งแรง และมีอายุที่ยืนยาวกว่าคนในเมือง แต่ดูจากรูปลักษณ์ภายนอกแล้ว คนชนบทจะดูมีอายุมากกว่าคนเมือง ทั้งนี้เนื่องจากมีวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปแบบของการทำงน คนชนบทจะทำงานหนัก แต่การทำงานหนักก็เหมือนเป็นการออกกำลังกายไปในตัว จึงทำให้แข็งแรง นอกจากนี้เรื่องอาหารการกิน คนชนบทจะได้กินอาหารที่ปลอดสารพิษ และได้อยู่ในสภาพแวดล้อมมีอากาศบริสุทธิ์มากกว่าคนที่อาศัยอยู่ในเมือง เนื่องจากคนชนบทอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี อากาศดี ได้กินอาหารที่ปลอดจากสารพิษ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนชนบทดูแข็งแรงกว่าคนเมือง สำหรับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุระหว่างคนเมืองกับคนชนบท กลุ่มธุรกิจส่วนตัวเห็นว่าควรนิยามที่อายุเท่ากัน ไม่ควรแบ่งแยกเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างคนเมืองกับคนชนบท

“คนชนบทจะมีอายุยืนยาวกว่า แข็งแรงกว่า คนเมืองนี่อยู่ในสิ่งแวดล้อมไม่ดี มีแต่แสงสี หมอกควัน มลพิษเยอะ อยู่ในป่าในเขามันไม่มีมลพิษอะไร ปลูกผักกินเอง ถึงคนชนบทดูสูงอายุกว่า แต่เขาแข็งแรงกว่า” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“เห็นชัด คนเมืองการบริโภคก็เสี่ยงกว่าคนบ้านนอก เพราะว่าคนบ้านนอกจะหากินตามรั้ว ไม่มีสารพิษ คนชนบทจึงแข็งแรงกว่า นอกจากนี้คนเมืองก็อยู่ในอากาศที่ไม่ค่อยดี มีแต่มลพิษ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ลองสังเกตดูส่วนใหญ่คนเมืองจะนั่งอยู่แต่ในบ้าน แต่ถ้าคนบ้านนอกแข็งแรง ออกกำลังกายแบบทำงาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

การขยายนิยามผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น จะส่งผลกระทบที่ดีต่อตัวบุคคลในด้านสุขภาพจิต และสุขภาพกาย เนื่องจากยังไม่ถูกกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุ ทำให้มีกำลังใจ ยังมีคุณค่า เนื่องจากรู้สึกว่ายังสามารถทำงานมีรายได้ช่วยเหลือครอบครัวได้อยู่ สำหรับทางด้านสุขภาพกายเมื่อขยายนิยามเพิ่มขึ้นเป็น 65 ปี ก็จะทำให้

รู้สึกได้ว่าจะต้องดูแลรักษาตัวเองให้มากขึ้นให้อยู่จนถึงอายุ 65 ปี แต่การขยายนิยาม ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านบรรทัดฐานทางสังคม ที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ ในเรื่องของการให้ความเคารพนับถือและความกตัญญูที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ เนื่องจากสังคมไทยจะให้ความเคารพกับผู้ที่อาวุโสกว่าอยู่แล้ว อาวุโสกว่าในที่นี้คือ คนที่มีอายุมากกว่า

"น่าจะเป็นข้อดีด้วยซ้ำ เพราะว่าเขาก็ยังมีรายได้ อาจจะได้มาช่วยจุนเจือ ไม่เป็นภาระครอบครัว" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

"ก็มีผลด้านสุขภาพเหมือนกันนะ พยายามรักษาสุขภาพให้ดีขึ้น ทุกคนก็คิดว่า 60 เดี๋ยวก็ไปแล้ว แต่ถ้าขยายเพิ่มมากขึ้นเป็น 65 ปี เขาจะได้รักษาสุขภาพให้ถึง 65 ปี" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

"ในแง่ของบรรทัดฐานทางสังคม ถ้าเลื่อนจาก 60 ไปเป็น 65 ปี ก็ไม่มีผลกระทบต่อการให้ความเคารพของคนที่อายุ 61–64 ปี ซึ่งยังไม่เป็นผู้สูงอายุ...เพราะคนไทย เจอใครก็ยกมือไหว้อยู่แล้ว ถ้าเห็นว่าเขาอายุเยอะกว่า 1 ปีก็ยกมือไหว้แล้ว ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้สูงอายุ" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

นอกจากนี้กลุ่มธุรกิจส่วนตัวที่อยู่ในชนบท ให้ความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุด้วยความหมายเชิงบวก จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีกำลังใจ ที่ถูกยกย่องว่ายังมีคุณค่าต่อลูกหลาน ยังทำประโยชน์ให้กับลูกหลานได้ หรือเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ทำประโยชน์ให้สังคมต่อไป

"เหมือนกับเป็นกำลังใจให้ผู้สูงอายุ หรือคนทำงานที่เกษียณออกไปแล้ว คือว่าเกษียณออกไปแล้วต้องอยู่บ้านมันเหงา ถ้านิยามด้วยความหมายเชิงบวกก็จะทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามากขึ้น" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ในทั้งสองเขต ผู้สนทนาเห็นว่า หากการขยายนิยามผู้สูงอายุไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องสวัสดิการหรือเบี้ยยังชีพ ก็น่าที่จะสามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้การที่จะให้สังคมยอมรับถึงการขยายอายุออกไป หรือการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก ควรมีการทำประชาพิจารณ์ เน้นการประชาสัมพันธ์ให้มาก หรือออกเป็นกฎหมาย ซึ่งการออกมาเป็นกฎหมายก็จะเป็นการทำให้สังคมยอมรับไปเอง

"ถ้ามีการเลื่อนนิยามออกไปเป็น 65 ปีก็ต้องยอม ใจผมคิดว่าน่าจะยอม ถ้าไม่เกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุนะ" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

"ถ้าจะเลื่อนจริงๆ ต้องมีการทำประชาพิจารณ์ ว่าเหมาะสมที่อายุเท่าไหร่ ต้องทำทั่วประเทศ" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ถ้าเราเอากฎหมายเข้าไปบังคับ ทุกคนก็ต้องยอมรับ ทุกคนที่อยู่ใต้กฎหมายก็ต้องยอมรับ เมื่อก่อนยังไม่มีเลยเรื่องเบี้ยยังชีพ พอรัฐบาลให้เบี้ยยังชีพตั้งแต่ตอนนั้นก็มีขึ้นมา ถึงคุณจะรวยเป็นร้อยล้านคุณก็ได้เหมือนกันหมด เพราะมันเป็นกฎหมายรองรับ ถ้ามีกฎหมายรองรับ ทุกอย่างสามารถดำเนินการได้หมด” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ก็ประกาศออกไปบ่อยๆ ติดป้าย คนฟังทุกวันๆ มันก็จะซึม ทำให้ตัวเองละอายใจว่าเรา 60 แล้วนะ จะต้องทำอะไรให้ลูกหลานนับถือ เหมือนกับเป็นการเตรียมตัว พูดให้เขาฟังบ่อยๆ เอาออกมาบ่อยๆ ให้คนรับรู้เยอะ ทำการประชาสัมพันธ์ไปเรื่อยๆ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผมคิดว่ามันก็ควรจะใช้กฎหมายครับ แล้วก็ประชาสัมพันธ์มากๆ แล้วคนก็จะเข้าใจกันไปเอง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

กลุ่มผู้สูงอายุ จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มผู้สูงอายุ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่) ที่ร่วมสนทนากลุ่มทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ชาย 4 คน และผู้สูงอายุหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวม 16 คน) ทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยผู้ที่มีอายุมากที่สุดมีอายุ 67 ปี ความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนาในแต่ประเด็นการสนทนาสามารถสรุปประเด็นได้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึง คำว่าผู้สูงอายุ จากความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่ร่วมสนทนา หมายถึง บุคคลที่มีอายุตามปีปฏิทินตามที่กำหนดโดยทางการที่อายุ 60 ปีขึ้นไป มีสุขภาพไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว เบื่ออาหาร ทานได้ไม่มาก ความจำไม่ดี ขี้หลงขี้ลืม สรีระภายนอกเปลี่ยนแปลง ผิวหนังเหี่ยวย่น ร่างกายทรุดโทรม ศักยภาพในการทำงานลดลง พึ่งพาตนเองได้น้อยลง

จากความคิดเห็นข้างต้นจะเห็นได้ว่าการนิยามถึงผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางติดลบ แต่เมื่อสอบถามถึงความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวก กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองมองว่า ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตในด้านต่างๆ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี วิชาความรู้ในด้านอาชีพที่สามารถสั่งสอนและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ผ่านมาให้แก่ลูกหลานในรุ่นต่อๆ ไป อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในชุมชนและมีจิตใจฝักใฝ่ในธรรมะมากขึ้น

> *“เวลาที่มีงานในชุมชน เช่น สงกรานต์ ลอยกระทงในหมู่บ้าน ผู้สูงอายุต้องไปก่อน แล้วพอเยาวชนไป เราก็บอกพวกเขาว่าต้องทำแบบนี้นะ สั่งสอนเด็ก และทำให้เด็กเห็น” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“เป็นคนที่เข้าวัดเข้าวา ทำบุญมาก” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“เป็นผู้ที่รู้ถึงการใช้ชีวิตว่าอะไรควรทำ ไม่ควรทำ มีความคิด รู้ว่าอะไรดี ไม่ดี จากประสบการณ์ของตนเอง” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)*

สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท เห็นว่า การเป็นผู้สูงอายุต้องเป็นที่นับถือของคนรุ่นหลัง สามารถสั่งสอนและเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานได้ ทั้งในเรื่องการทำกิจกรรมทางศาสนา การสืบทอดประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ประเพณียี่เป็ง สงกรานต์ หรือเทศกาลปีใหม่ เป็นต้น เนื่องจากคนรุ่นหลังในสมัยนี้ไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัว ส่วนใหญ่จะออกไปเรียนหนังสือหรือทำงานในกรุงเทพฯ นานๆ ครั้งจะกลับมา ผู้สูงอายุจึงต้องช่วยสั่งสอนเกี่ยวกับประเพณีดั้งเดิมต่างๆ ให้คนรุ่นหลังได้รู้ เพื่อรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ และผู้สูงอายุในภาคเหนือจะชอบการเข้าวัดทำบุญ เนื่องจากคนเหนือเป็นคนที่ชอบทำบุญ และเห็นว่าเมื่ออายุมากแล้วก็ควรจะเข้าวัดทำบุญ เพราะไม่ต้องรับผิดชอบอะไรแล้ว ทั้งยังต้องเป็นผู้ที่นำพาเด็กๆ รุ่นหลัง

ให้เข้าวัดทำบุญเพื่อให้ได้รับฟังธรรมะ และทำให้เด็กๆ รู้สิ่งถูกผิด รวมทั้งเพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว

> *“เวลามีงานวัดก็จะได้พวกผู้สูงอายุที่จะพาละอ่อนไปทำกิจกรรม เป็นเยี่ยงอย่างให้รุ่นลูกหลานสืบต่อประเพณี เป็นภูมิปัญญา เช่น ประเพณียี่เป่ง สงกรานต์ ปีใหม่” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“เวลาสอนละอ่อน ก็สอนให้เป็นคนดี ทำบุญไว้เยอะๆ พาไปไหว้พระทำบุญ เราต้องไปถวายสังฆทานให้พ่ออุ๊ย แม่อุ๊ย ที่ตายไปด้วย” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“เด็กรุ่นนี้ทำงานที่อื่น ไม่ทำไร่ทำนาแล้ว ปีหนึ่งเวลามีงานประเพณีทางเหนือก็จะกลับมาซักครั้ง เราก็สอนเกี่ยวกับประเพณี สอนทำนาไม่ไหวแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

> *“พาลูกหลานเข้าวัด เขาจะได้ธรรมะ เขาจะได้เป็นเด็กดี รู้ในสิ่งถูกผิด” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*

เมื่อสอบถามถึงการกำหนดนิยามผู้สูงอายุโดยกำกับด้วยความหมายเชิงบวกต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้สูงอายุในเขตเมืองส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้คำนิยามที่มีความหมายเฉพาะเชิงบวกอย่างเดียว โดยไม่ต้องกำกับด้วยตัวเลข เพราะการกำหนดตัวเลขจะมากน้อยเท่าไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับจิตใจของแต่ละบุคคล และการให้ความหมายนิยามเชิงบวกยังเป็นการสร้างกำลังใจและยกย่องผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง แต่มีผู้สูงอายุบางท่านได้ให้ความคิดเห็นว่าถ้ามีแต่นิยามเชิงบวกโดยไม่มีตัวเลขกำกับนั้นจะไม่มีความชัดเจนว่าคนๆ นั้นเป็นผู้สูงอายุ

> *“ให้ความหมายว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่าและประสบการณ์ เรารู้สึกภูมิใจ เหมือนกับว่าเราเป็นครูบาอาจารย์” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบท เห็นด้วยกับการนิยามคำว่าผู้สูงอายุใหม่ โดยกำกับด้วยความหมายเชิงบวก เพราะจะทำให้มีกำลังใจในการสร้างบุญ สร้างกุศล ได้รับความภาคภูมิใจ ได้ทำความดี และยังสามารถทำให้คนอื่นได้เป็นคนดี เพราะมีส่วนช่วยในการทำให้ลูกหลานมีคุณธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักช่วยเหลือคนอื่น และมีจิตใจเมตตากรุณา และมีบางท่านเห็นว่า การนิยามในเชิงบวกจะต้องไม่ยาวมาก อาจใช้คำว่า *“คนเฒ่าเข้าวัด”* แทนการนิยามยาวๆ หรือบางท่านเห็นว่าควรใช้คำว่า *“ผู้ทรงคุณวุฒิ”* ซึ่งมาจากคำว่า “มีความรู้” (วุฒิ) รวมกับคำว่า “อายุ” แทนการใช้คำว่าผู้สูงอายุ เพราะคิดว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ และสามารถถ่ายทอดส่งต่อลูกหลานได้

> *“การเปลี่ยนนิยามก็ทำให้เรามีกำลังใจ ได้สร้างบุญ ได้สร้างกุศล ได้ความภูมิใจ ได้ทำความดี และได้ทำคนให้เป็นคนดี เพราะถ้าเราไม่สอนเขาก็จะไม่รู้” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

“การนิยามในเชิงบวก ไม่ควรนิยามที่ยาวมากเกินไป ควรหาคำสั้นๆ พอ เช่น “คนเฒ่าเข้าวัด” ก็พอแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้มีประสบการณ์ มีความรู้ ถ่ายทอดสู่ลูกหลานได้ มีความรู้และมีอายุก็ใช้คำว่า “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ดีกว่า” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

เกี่ยวกับคำเรียก คำว่า “ผู้สูงอายุ” เป็นคำเรียกกลางๆ ตามความหมายของราชการ หมายถึงผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป “ผู้อาวุโส” คือคนที่มีความรู้ มีประสบการณ์ อายุไม่ต้องมากก็ได้ “คนแก่ คนชรา คนเฒ่า” อยู่ในกลุ่มคำเรียกที่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยหมายถึงคนที่มีอายุ 80 ปี สุขภาพไม่ดีแล้ว สำหรับคำว่าอุ๊ยในภาษาเหนือ หมายถึง ตา ยาย ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีอายุมากก็เป็นได้

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ผู้สูงอายุหญิงทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท ส่วนใหญ่เห็นว่าการกำหนดเกณฑ์อายุที่ 60 ปีมีความเหมาะสมดีแล้วและไม่ควรขยายอายุของนิยามออกไป เนื่องจากคนที่มีอายุอยู่ถึง 60 ปี เริ่มมีปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายแล้ว เช่น ปัญหา เรื่อง ตา หู ความจำ และทำงานหนักไม่ได้แล้ว โดยเฉพาะผู้หญิง สภาพร่างกายไม่เอื้อต่อการทำงานหนักแล้ว แต่สำหรับความคิดเห็นของผู้ชายทั้งในเขตเมือง และเขตชนบท กลับคิดว่าเกณฑ์อายุที่ 60 ปียังไม่เหมาะสม เพราะเมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปีก็ยังสามารถทำงานได้อยู่เหมือนกับตอนที่อายุยังไม่ถึง 60 ปี ยังมีความกระฉับกระเฉง สามารถไปไหนมาไหนได้อยู่ เห็นควรขยายนิยามอายุเพิ่มมากขึ้นเป็นที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี

“60 ก็เหมาะแล้ว เพราะทำงานหนักไม่ได้แล้ว ผู้หญิงจะทำไม่ไหวแล้วเจ็บเอว” (ผู้สูงอายุหญิง เขตชนบท เชียงใหม่)

“นิยามอายุที่ 60 ปีเหมาะแล้วค่ะ เพราะว่าหูตามันไปแล้ว ไม่ค่อยดีแล้ว 60 ปีมันก็ดูว่าเป็นผู้สูงอายุ มันก็แก่แล้ว ขี้หลงขี้ลืม” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“คิดว่า 60 บ้านเรามันยังดูหนุ่มไป 60 ยังรับจ้างได้ 70 ก็น่าจะเป็นผู้สูงอายุ รับจ้างทำงานไม่ไหวแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผมว่าอายุที่ 60 ปี การงานอะไรมันได้ทุกอย่าง เวลาไปไหนมาไหนมันยังกระฉับกระแฉงงานในบ้านเรายังทำได้ดีอยู่ การงานที่เราทำอยู่ทุกวันยังไม่ถึง 60 ก็ยังทำได้ พอถึงอายุ 60 ปีก็ยังทำได้อยู่ น่าจะขยายไปเป็นอายุที่ 65 ปี” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ผู้สูงอายุทั้งสองเขต เห็นว่าเมื่ออายุที่เท่ากัน ผู้หญิงจะดูแก่มากกว่าผู้ชาย โดยผู้สูงอายุที่อยู่ในเมืองให้ความเห็นว่า เนื่องจากผู้หญิงมีความเครียดมากกว่าผู้ชาย เป็นคนคิดเล็กคิดน้อย ต้องแบกรับภาระการดูแลครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเลี้ยงลูก ดูแลบ้าน ทำกับข้าว ซึ่งผิดกลับผู้ชายจะไม่ค่อยคิดมาก ทำให้ดูแก่น้อยกว่าผู้หญิง สำหรับผู้สูงอายุที่อยู่ในเมืองให้ความเห็นว่า ด้วยความที่เป็นผู้ชายจะต้องมีสภาพร่างกายที่ดูแข็งแรงมากกว่าผู้หญิง เมื่ออายุที่ 60 ปีผู้ชายยังทำงานหนักได้อยู่แต่ผู้หญิงไม่สามารถทำได้แล้ว

> *“ผู้หญิงแก่เร็วเพราะว่าใช้ความคิดเยอะ เครียด มันมีภาระเนอะทั้งเลี้ยงลูก ดูแลบ้าน แล้วเขาก็เลยเครียดผู้ชายมันก็ร่าเริง ผู้หญิงมันทำกับข้าวด้วย มันทำไปแล้วก็คิดไปมันก็เครียดแล้วมันก็จะแก่ “(ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“ผู้หญิง กับผู้ชาย อายุเท่ากัน ผู้ชายจะดูแข็งแรงกว่าผู้หญิง เพราะผู้ชายเขายังแข็งแรงอยู่อายุ 60 ปี แต่ผู้หญิงทำอะไรไม่ได้แล้ว แต่ผู้ชายทำได้อยู่ งานหนักก็ยังทำได้” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าผู้หญิงจะดูแก่มากกว่าผู้ชายเมื่ออายุที่เท่ากัน แต่ผู้สูงอายุในเมืองส่วนใหญ่ก็เห็นควรว่าการกำหนดนิยามควรจะกำหนดที่อายุเท่ากัน แต่มีผู้สูงอายุที่อยู่ในชนบทบางท่านเห็นต่างเห็นควรว่าหากมีการนิยามอายุของผู้สูงอายุ ขอให้แบ่งเป็นชายอายุ 70 ปี และหญิงอายุ 60 ปี เพราะเห็นว่าผู้ชายจะได้สามารถทำงานดูแลผู้หญิงต่อไปได้ เพราะส่วนใหญ่ผู้หญิงเมื่ออายุ 60 ปีก็จะทำงานไม่ไหวแล้ว

> *“ผู้ชายกำลังเยอะกว่าผู้หญิง การนิยามต้องให้ต่าง เพราะผู้ชายเขาต้องเลี้ยงดูผู้หญิง อาจกำหนดให้ผู้ชายสูงอายุที่อายุ 70 ปีแต่ผู้หญิงที่อายุ 60 ปีถึงจะเรียกว่าผู้สูงอายุ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท เชียงใหม่)*

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้สูงอายุทั้งสองเขต ส่วนใหญ่เห็นว่าคนเมืองและคนชนบทมีลักษณะความสูงอายุต่างกัน เห็นได้ว่าคนชนบทจะดูสูงอายุมากกว่าคนเมือง เนื่องจากคนชนบทต้องทำงานหนัก และคนเมืองมีการแต่งตัวมากกว่าคนชนบท อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคนชนบทจะดูสูงอายุกว่าคนเมือง แต่สุขภาพร่างกายจะแข็งแรงกว่าคนเมือง จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นการยากที่จะตัดสินว่า คนเมืองหรือคนชนบท ใครดูสูงอายุมากกว่ากัน ดังนั้นการนิยามความเป็นผู้สูงอายุก็ไม่ควรแตกต่างกัน

> *“คนชนบทดูแก่กว่าทำงานหนัก แต่คนในเมืองไม่ค่อยทำอะไร ทำทุกอย่างเลย ชาวนาต้องทำทุกอย่าง คนในชนบทตีสี่ตีห้าต้องไปอยู่กลางไร่กลางสวนกลางทุ่งนา กลับบ้านอีกทีก็ทุ่มสองทุ่มแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

> *“คนชนบทจะมีโรคภัยไข้เจ็บน้อย จะมีร่างกายแข็งแรง เพราะถูกแดด คนในเมืองจะออกไปไหนก็กลัวแดด แล้วก็อยู่แต่ในร่ม วิตามินไม่ครบ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)*

“บ้านนอกนี่ชิแก่ แต่ในเมืองดูหนุ่ม เพราะว่าบ้านนอกก็เป็นเกษตรกันหมด ต้องทำสวน ทำนา ตากแดด แต่ในเมืองไม่ต้องทำ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ในกลุ่มผู้สูงอายุทั้สองเขต เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ โดยการขยายอายุเพิ่มมากขึ้น หรือการนิยามโดยใช้ความหมายเชิงบวก จะมีผลดีต่อตัวบุคคล ทำให้รู้สึกกระชุ่มกระชวย มีคุณค่า มีกำลังใจที่จะทำความดีให้สมกับคำนิยามเชิงบวกที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมสนทนาเห็นว่าการขยายอายุนิยามไม่น่าจะส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม เกี่ยวกับการให้ความเคารพและความกตัญญูของคนรุ่นใหม่ที่มีต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากสังคมไทยส่วนใหญ่ให้ความเคารพและความกตัญญูต่อผู้ที่อาวุโสกว่า

“ไม่ต้องเป็นผู้สูงอายุ ถ้าอายุเรามากหรือเป็นผู้ใหญ่ เขาก็นับถือ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“ถ้าเป็นนิยามเชิงบวก ผู้สูงอายุคือผู้ที่มีประสบการณ์ เราก็จะมีกำลังใจดี” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ถ้าเปลี่ยนเป็นอายุ 70 เป็นผู้สูงอายุ มันก็ทำให้เรามีกำลังใจว่ายังไม่แก่” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

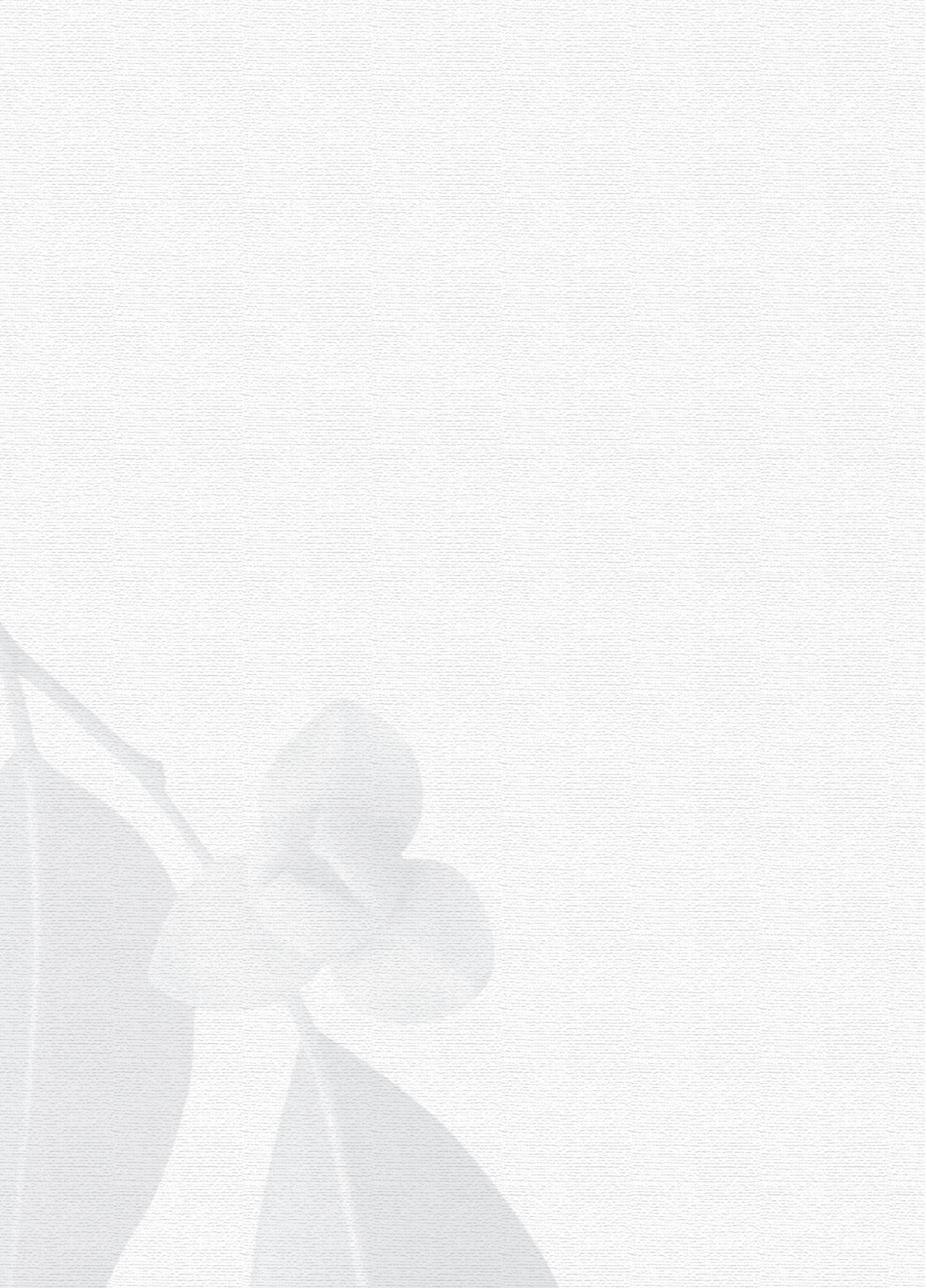
7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มผู้สูงอายุทั้งสองพื้นที่ เห็นว่า ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุนั้น มีความเป็นไปได้ แต่จะต้องไม่กระทบกับสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ สำหรับการนิยามผู้สูงอายุโดยใช้ความหมายเชิงบวกกำกับ คิดว่าเป็นไปได้เช่นกัน ทั้งนี้ได้เสนอแนะถึงวิธีการที่จะทำให้สังคมยอมรับ โดยเน้นไปที่กลุ่มเด็ก ผ่านช่องทางโรงเรียน

“ถ้าเปลี่ยนผู้สูงอายุ จาก 60 ไปเป็น 65 ปีมันก็น่าจะเปลี่ยนได้อยู่นะ เพราะว่า 60 มันก็ยังดูดีอยู่ ยอมรับได้” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

“ถ้านิยามผู้สูงอายุเพิ่มเป็น 65 ปี ก็พอจะยอมรับได้นะ เพราะตอนอายุ 60 ปี ยังทำงานไหวอยู่” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ก็คงต้องเปลี่ยนกับคนรุ่นใหม่ก่อน อาจจะเริ่มที่โรงเรียน เพราะรุ่นนี้มันจะช้าไปแล้ว มันต้องเริ่มต้นที่โรงเรียน ว่าผู้สูงอายุคืออย่างนี้อย่างนี้ ก็ต้องไปที่โรงเรียน” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

บทที่ 7

จังหวัดสงขลา

บทสรุปสนทนากลุ่ม

การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสนทนากลุ่ม ในกลุ่มตัวอย่างภาคใต้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ในพื้นที่จังหวัดสงขลา ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เขตละ 5 กลุ่ม (รวมทั้งสิ้น 10 กลุ่ม) ประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ กลุ่มลูกจ้างเอกชน กลุ่มธุรกิจส่วนตัว และกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มละประมาณ 7–8 คน ประเด็นข้อคิดเห็นในภาพรวมจากการสนทนาในทุกกลุ่ม สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

ผู้ร่วมสนทนาในภาคใต้ให้คำจำกัดความหมายของการเป็น “ผู้สูงอายุ” โดยพิจารณาจากลักษณะของบุคคลใน 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ อายุ (ตามปีปฏิทิน) ลักษณะเชิงลบ และลักษณะเชิงบวก (หรือความหมายในเชิงคุณค่า)

เกี่ยวกับ อายุ “ผู้สูงอายุ” คือ ผู้ที่มีอายุมาก ซึ่งในภาพรวมผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ยังคงอ้างอิงที่อายุ 60 ปี เนื่องจากเป็นกรอบนิยามผู้สูงอายุที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่ของกลุ่มสนทนาเกษตรกร (เขตเมืองและชนบท) กลุ่มลูกจ้างเอกชน (เฉพาะเขตเมือง) กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ (เขตเมืองและชนบท) กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว (เขตเมืองและชนบท) เห็นว่าเกณฑ์อายุที่เหมาะสมในการกำหนดความเป็นผู้สูงอายุหรือการมีอายุมากของบุคคล ควรมีการปรับเพิ่มไปเป็นช่วงอายุที่สูงกว่า เช่น ที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี

ลักษณะเชิงลบ ของผู้สูงอายุซึ่งได้จากการสนทนาในเกือบทุกกลุ่ม ประกอบด้วย ความเสื่อมถอยทางร่างกาย (เช่น สายตา ความจำ) และสุขภาพ การเจ็บป่วยและมีโรคประจำตัว การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และพฤติกรรม (เช่น น้อยใจง่าย ขี้เหงา ต้องการคนเอาใจ) สมรรถภาพในการทำงานที่ลดลงและมีข้อจำกัด

มากขึ้น ลักษณะภายนอกและบุคคลิกท่าทางที่ดูแก่ชรา (เช่น ผิวหนังเหี่ยวย่น ผมหงอก) ความสามารถในการดูแลพึ่งพาตนเองในชีวิตประจำวันที่น้อยลง ต้องการการดูแลและพึ่งพิงผู้อื่นมากขึ้น การมีกิจกรรมและส่วนร่วมทางสังคมลดลง

ลักษณะเชิงบวกของผู้สูงอายุ ผู้ร่วมสนทนาในภาคใต้ได้ให้มุมมองไว้ในหลายด้าน โดยสรุป ประกอบด้วย เป็นผู้มีประสบการณ์มาก อาบน้ำร้อนมาก่อน เป็นคลังความรู้และฐานข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่น (เช่น ในเรื่องสมุนไพรและการแพทย์แผนไทย) พิธีกรรมพื้นบ้าน การละเล่น ดนตรีพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เพื่อสืบสานถ่ายทอดสู่คนรุ่นถัดไป เป็นผู้ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพให้แก่ลูกหลาน เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรที่ยึดเหนี่ยวและที่พึ่งทางใจแก่ลูกหลาน เป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพและเชื่อถือ เป็นที่ปรึกษา เป็นผู้นำของครอบครัวและชุมชน ผู้ให้คำตัดสินและไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดข้อขัดแย้งในชุมชน เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม จริยธรรม

ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่ง เช่นในกลุ่มผู้สูงอายุ ให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงมีสุขภาพที่ดีและมีศักยภาพในการทำงาน สามารถหารายได้ พึ่งพาตนเองและยังสามารถเป็นที่พึ่งทางการเงินให้แก่ลูกหลานได้ ซึ่งนับเป็นอีกหนึ่งลักษณะเชิงบวกของผู้สูงอายุด้วย

ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เห็นว่าควรนิยามด้วยเกณฑ์อายุ ควบคู่กับ คำจำกัดความลักษณะของผู้สูงอายุในด้านอื่นๆ สำหรับเกณฑ์อายุในเกือบทุกกลุ่ม (ยกเว้น ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งในกลุ่มลูกจ้างเอกชนทั้งเขตเมืองและชนบท กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เขตชนบท และผู้สูงอายุเขตชนบท) เห็นว่ายังคงมีความจำเป็นที่ต้องกำหนดในนิยามผู้สูงอายุเนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่ชัดเจน วัดและเปรียบเทียบระหว่างบุคคลได้ อย่างไรก็ตาม อาจต้องมีการปรับอายุในการนิยามความเป็นผู้สูงอายุจากเกณฑ์อายุ 60 ปีให้เหมาะสมมากขึ้นตามบริบทปัจจุบัน ลักษณะในด้านอื่นๆ ของผู้สูงอายุที่ควรนำมาขยายความในนิยาม เช่น ในเรื่องสุขภาพและความสามารถในการทำงานพึ่งพาตนเอง คุณค่าของผู้สูงอายุในด้านต่าง (ตามที่สรุปข้างต้นในลักษณะเชิงบวกของผู้สูงอายุ) โดยผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ควรเป็นคำจำกัดความหรือความหมายในเชิงบวกหรือเชิงคุณค่ามากกว่าความหมายในเชิงลบ

2. ความแตกต่างของคำเรียก

เกือบทุกกลุ่มสนทนา ให้ความเห็นว่าคำเรียก “ผู้สูงอายุ” “คนแก่” “ผู้เฒ่า (พ่อเฒ่า/แม่เฒ่า)” “คนชรา” เป็นคำที่บ่งบอกถึงความมีอายุของบุคคล มีความหมายใกล้เคียงกันแต่ไม่เหมือนกัน ผู้สูงอายุเป็นคำกลางๆ หมายถึงคนที่มีอายุตามเกณฑ์กฎหมายกำหนดที่ 60 ปี เช่นเดียวกับคำว่า คนแก่ แต่คนแก่ไม่ได้มีเกณฑ์อายุกำกับที่ชัดเจน อาจหมายถึง คนที่อายุ 70–80 ปีขึ้นไป ขึ้นอยู่กับบริบทของผู้เรียก ซึ่งในบางครั้งอาจถูกใช้ในความหมายเชิงลบ ขณะที่ ผู้เฒ่าและคนชรา มีความหมายถึงคนที่มีอายุค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับคำเรียกอื่นๆ มีข้อจำกัดทางกายภาพในการเดินหรือช่วยเหลือตนเองในด้านต่างๆ และต้องการการดูแลจากผู้อื่น อย่างไรก็ตาม คำว่า ผู้เฒ่า บางครั้งก็ใช้ในความหมายอื่น ซึ่งหมายถึงผู้มีประสบการณ์ สะสมภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน ส่วน คำว่า “ผู้อาวุโส” เป็นคำเรียกที่ต่างจากคำอื่น

เนื่องจากไม่ใช่คำที่สื่อถึงการมีอายุมากเสมอไป แต่อาจสื่อถึงการมีวัยวุฒิ คุณวุฒิ ประสบการณ์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ของผู้ถูกเรียกที่สูงกว่าผู้เรียกโดยเปรียบเทียบ

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

จากกลุ่มสนทนาทั้งหมดในภาคใต้ 10 กลุ่ม ผู้ร่วมสนทนาโดยส่วนใหญ่ใน 7 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มสนทนาเกษตรกร (เขตเมืองและชนบท) กลุ่มลูกจ้างเอกชน (เขตเมือง) กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ (เขตเมืองและชนบท) กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว (เขตเมืองและชนบท) นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี อาจไม่เหมาะสมแล้วในบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน เนื่องจาก คนไทยในช่วงอายุ 60 ปี จำนวนมากยังคงมีสุขภาพที่ดี มีความสามารถในการทำงาน หารายได้และพึ่งพิงตนเองได้ยาวนานขึ้น เกณฑ์อายุนิยามผู้สูงอายุควรมีการปรับหรือขยายไปช่วงอายุที่สูงขึ้น เช่นที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี

ในกลุ่มข้าราชการ ผู้ร่วมสนทนาท่านหนึ่ง แสดงความเห็นว่า เกณฑ์อายุนิยามอาจขยายออกไปที่อายุ 65 ปี แต่ควรปรับให้มีความยืดหยุ่นด้วย โดยการพิจารณาควบคู่ไปกับปัจจัยอื่น เช่น ปัจจัยในด้านสุขภาพ กล่าวคือ หากบุคคลมีสุขภาพที่ดี ก็ให้ขยายนิยามออกไปที่อายุ 65 ปี แต่หากสุขภาพไม่ดีก็ให้ใช่ที่เกณฑ์อายุ 60 ปีตามเดิม

กลุ่มสนทนาที่ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า อายุที่ 60 ปี ยังคงเหมาะสมในการนิยามผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มลูกจ้างเอกชน (เขตชนบท) และกลุ่มผู้สูงอายุ (เขตเมืองและชนบท)

4. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ทุกกลุ่มสนทนาเห็นว่า ลักษณะของการสูงอายุมีความแตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่สนับสนุนให้การกำหนดนิยามผู้สูงอายุไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศ ยกเว้น กลุ่มสนทนาผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เขตชนบท ที่เห็นว่านิยามผู้สูงอายุสำหรับเพศหญิงควรมีเกณฑ์อายุที่ต่ำกว่านิยามของเพศชาย ประมาณ 5 ปี และอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มผู้สูงอายุเขตเมือง ที่เห็นตรงกันข้ามว่านิยามผู้สูงอายุสำหรับเพศหญิงควรมีเกณฑ์อายุที่สูงกว่านิยามของเพศชาย

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

เช่นเดียวกัน เกือบทุกกลุ่มสนทนาเห็นว่า ลักษณะของการสูงอายุมีความแตกต่างกันระหว่างคนที่อาศัยในเมืองและคนที่อาศัยในชนบท อย่างไรก็ตาม นิยามของผู้สูงอายุไม่ควรมีความแตกต่างกัน ยกเว้น กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว เขตชนบท ที่เห็นว่านิยามผู้สูงอายุสำหรับคนในชนบทควรมีเกณฑ์อายุที่สูงกว่านิยามของคนในเมือง ประมาณ 5 ปี กลุ่มลูกจ้างเอกชน เขตชนบทให้ความเห็นว่าด้วยบริบทที่เปลี่ยนแปลงตาม

ความเจริญของการพัฒนา คนในเมืองและคนในชนบทมีความแตกต่างในด้านต่างๆ น้อยลงมาก รวมถึงลักษณะของการสูงอายุที่แทบไม่แตกต่างกันในปัจจุบัน ดังนั้น นิยามผู้สูงอายุจึงไม่จำเป็นต้องมีความแตกต่าง

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ในภาพรวม หากการขยายนิยามไม่กระทบต่ออายุเริ่มต้นในการรับเบี้ยยังชีพ ส่วนใหญ่ในเกือบทุกกลุ่มสนทนาเห็นว่า จะเป็นผลกระทบในด้านบวกต่อตัวบุคคล ในด้านจิตใจและกำลังใจ เป็นแรงกระตุ้นในการดูแลสุขภาพที่ดีขึ้น เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนมากขึ้น ทำงานมีรายได้เพื่อสะสมเงินออมไว้ใช้และพึ่งพาตนเองในยามเป็นผู้สูงอายุได้นานขึ้น ซึ่งจะช่วยสร้างความภาคภูมิใจให้แก่บุคคล ลดภาระแก่ครอบครัว อีกทั้งเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและประเทศในภาพรวม อย่างไรก็ตาม กลุ่มสนทนาบางกลุ่มแสดงความเห็นว่า การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุจะทำให้เกิดผลกระทบในด้านบวกต่อการทำงานที่ยาวนานขึ้นของผู้สูงอายุ ก็ต่อเมื่อนายจ้างหรือสถานประกอบการเห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการจ้างงานแรงงานสูงวัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการสนุบสนุนจากภาครัฐด้วยเช่นกัน

กลุ่มผู้สูงอายุทั้งเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุ อาจจะเป็นผลดีต่อกำลังใจและจิตใจของผู้สูงอายุ แต่ไม่น่าจะมีผลอะไรในด้านอื่น เช่น ด้านสุขภาพหรือความสามารถในการทำงานเพราะอย่างไรสุขภาพและความสามารถก็ถดถอยไปตามอายุคงเดิม

สำหรับผลกระทบในด้านลบ มีเพียงเรื่องเดียวที่เป็นข้อกังวลว่าอาจมีการขยายอายุตามนิยามไปด้วย ซึ่งได้แก่ เรื่องเบี้ยยังชีพและสวัสดิการต่างๆ ที่กลุ่มผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปเคยได้ ซึ่งหากการขยายนิยามไม่กระทบต่อเบี้ยยังชีพและสวัสดิการ กลุ่มสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ก็ไม่น่าที่จะมีผลกระทบในด้านลบอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม กลุ่มสนทนาบางกลุ่ม (เช่น กลุ่มลูกจ้างเอกชน) เสนอว่าเพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบในด้านลบที่อาจเกิดขึ้นตามมา การขยายอายุนิยามควรมีการวางแผนล่วงหน้า ทำการศึกษาเพื่อประเมินผลกระทบเชิงประจักษ์ล่วงหน้า และมีการชี้แจงถึงเหตุและผลของการที่ต้องขยายให้แก่สังคมและประชาชนเข้าใจ

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุ

ทุกกลุ่มสนทนา เห็นว่า การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุมีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการโดยได้รับการยอมรับจากสังคมไทย หากไม่กระทบต่ออายุเริ่มต้นในการรับสิทธิสวัสดิการผู้สูงอายุที่มีในปัจจุบัน โดยเฉพาะเบี้ยยังชีพ อย่างไรก็ตาม ควรมีการศึกษาเพื่อประเมินสถานการณ์และผลกระทบที่จะตามมา การทำประชาพิจารณ์กับประชาชนกลุ่มต่างๆ การสร้างความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับความจำเป็นและหลักการเหตุผลของการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความชัดเจนและป้องกันความสับสนที่อาจเกิดขึ้น การวางแผนและประกาศแผนให้สังคมรับทราบล่วงหน้า นอกจากนี้ควรมีการวางมาตรการรองรับกลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบในด้านลบจากการขยายอายุนิยาม โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและอยู่ในภาวะพึ่งพา สุขภาพไม่ดี ไม่สามารถทำงานได้ ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ

กลุ่มเกษตรกร จังหวัดสงขลา

กลุ่มเกษตรกรภาคใต้ (จังหวัดสงขลา) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในแต่ละเขตพื้นที่ ซึ่งได้แก่เขตเมือง ประกอบด้วย เกษตรกรชาย 4 คน และเกษตรกรหญิง 5 คน รวม 9 คน และเขตชนบท ประกอบด้วย เกษตรกรชาย 4 คน และเกษตรกรหญิง 4 คน รวม 8 คน (รวม 17 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม ได้แนวคิดและข้ออภิปรายที่น่าสนใจ สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อกล่าวถึง “ผู้สูงอายุ” ภาพรวมของเกษตรกรทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ให้คำจำกัดความในขั้นต้นว่าหมายถึง คนที่เกิดมานาน มีอายุมาก โดยอ้างถึงเกณฑ์อายุ ที่ 60 ปี อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่แสดงความเห็นว่าควรต้องพิจารณาลักษณะด้านอื่นๆ ประกอบด้วย เช่น สุขภาพ ความรู้และความสามารถในการทำงาน ประสบการณ์ชีวิต ความสามารถในการดูแลตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น โดยเฉพาะลูกหลานหรือครอบครัว ลักษณะรูปร่างหน้าตา ในความคิดเห็นแรก เมื่อถามว่าผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีลักษณะข้างต้นเช่นไร ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่จำกัดความลักษณะของผู้สูงอายุไปในด้านลบ (ยกเว้นเรื่อง ประสบการณ์ชีวิต ที่เป็นลักษณะในเชิงบวกของผู้สูงอายุ) เช่น หมายถึงผู้ที่มีสุขภาพไม่ดี มีโรคประจำตัว เจ็บและปวดเมื่อยตามร่างกาย เหนื่อยง่าย เกษียณหรือหยุดทำงานแล้ว เป็นผู้ที่อยู่ในวัยพักผ่อนอยู่กับบ้าน ดูแลลูกหลาน หรือบางครั้งก็ช่วยเหลือตนเองไม่ได้จำเป็นต้องพึ่งพาลูกหลานให้ดูแล

ผู้ร่วมสนทนาบางคนเสริมว่า ที่อายุ 60 ปี ผู้สูงอายุหลายคนก็ยังสุขภาพดี มีความรู้ความสามารถในการทำงานดีอยู่ ในขณะที่บางคนอายุเพียง 50 ปี ก็ทำงานไม่ได้แล้ว ดังนั้น การสูงอายุ (ในนัยยะของการมีอายุมาก) กับการเกษียณอายุหรือหยุดทำงานก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องเดียวกัน หรือที่เกณฑ์อายุเดียวกันเสมอไป

> *“แบบว่าประกอบอาชีพหรือว่าทำอะไรไม่สะดวกแล้ว ต้องอยู่ในความดูแลของลูกหลาน ก็เป็นผู้สูงอายุ ..สภาพการทำงานหรือว่าสภาพของเค้าเอง ไม่สามารถพึ่งตัวเองได้ ต้องมีคนดูแล” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“ผู้สูงอายุก็คืออายุ 60 ขึ้นไป แล้วก็เว้นจากการทำงาน คือพัก ช่วงเค้าพักผ่อนแล้ว อยู่กับลูกกับหลาน มีลูกคอยดูแลแล้ว ส่วนเรื่องสุขภาพ แล้วแต่ว่าทุกคนสุขภาพร่างกาย ไม่เหมือนกัน” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“บางครั้งไม่ใช่คน 60 เสมอไป ..ไม่ใช่คน 70 ด้วย บางครั้งคน 70 ก็ยังมีความรู้ ความสามารถ บริหารงานได้” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)*

> *“เป็นผู้สูงอายุ แต่ไม่ใช่ผู้เกษียณ .. บางครั้งอายุ 60 ทางราชการคือเกษียณ แต่ว่าบางคน 70 ก็ยังทำงานได้อยู่” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)*

เกษตรกรในเขตเมือง ส่วนใหญ่ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายเชิงบวกของผู้สูงอายุว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีอายุ 70 ปีขึ้นไป และมีประสบการณ์มาก สามารถนำเอาประสบการณ์ชีวิต มาถ่ายทอดให้ลูกหลานในรุ่นต่อไปได้ แต่มีบางท่านให้ความหมายเชิงบวกว่า คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป แต่ร่างกายยังคงแข็งแรงอยู่

ในเขตชนบท กลุ่มเกษตรกรชาย มองคุณค่าของความเป็นผู้สูงอายุ เปรียบเสมือนแหล่งรวบรวมความรู้ ประสบการณ์ เป็นบุคคลที่ควรให้ความเคารพ และเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือ หากในครอบครัวหรือชุมชนเกิดปัญหาทะเลาะวิวาท หรือมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ผู้สูงอายุสามารถเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยปัญหานั้นๆ ได้ สำหรับในมุมมองของเกษตรกรหญิง คิดว่าคุณค่าของผู้สูงอายุ คือการอยู่ด้วยแล้วรู้สึกอบอุ่นและสบายใจ คอยให้คำปรึกษาและอบรมสั่งสอน

> *“ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่สามารถนำเอาประสบการณ์ชีวิต ความคิด ความอ่านมาถ่ายทอดให้ลูกหลานในรุ่นต่อไปได้ เช่น ด้านการปกครอง อาชีพ และการศึกษา” (เกษตรกร ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างในการทำงานที่ดี และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านต่างๆ มามาก” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เกิดมานานมีความรู้เยอะ ดังนั้นจึงเป็นที่รวบรวมความรู้ เป็นที่เก็บประสบการณ์ ความรู้และประสบการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวผู้สูงอายุ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)*

> *“ผู้สูงอายุสามารถไกล่เกลี่ยปัญหาได้ เวลาเกิดเรื่องอะไรต้องเอาผู้สูงอายุมาอยู่ด้วยแล้วคุยกัน เด็กสมัยนี้พูดไม่รู้ฟัง แต่ถ้าผู้สูงอายุอยู่ด้วยจะฟัง” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)*

> *“อยู่กับผู้สูงอายุมีความอบอุ่นและสบายใจ เขาสั่งสอนเรา ถือได้ว่าเขาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่” (กลุ่มเกษตรกร หญิง เขตชนบท สงขลา)*

เกี่ยวกับคุณค่าของผู้สูงอายุ เกษตรกรในเขตเมือง ทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากหลังจากที่ผ่านการทำงานมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทำให้มีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ให้แก่ลูกหลาน นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับหน้าถือตา และยังดำรงตำแหน่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ ของชุมชนด้วย ส่วนเกษตรกรในชนบท มองว่าผู้สูงอายุ คือ ปราชญ์ชาวบ้าน มีความรู้รอบตัว และมีประสบการณ์ชีวิตมาก เป็นที่ปรึกษาของลูกหลานได้เป็นอย่างดี เช่น ให้คำปรึกษาในเรื่องของการประกอบอาชีพ แนะนำเกี่ยวกับการทำงานฝีมือ เช่น การสานกระด้ง งานประดิษฐ์ที่เป็นของพื้นบ้าน ซึ่งในปัจจุบันนี้เด็กๆ ยุคใหม่จะทำกันไม่เป็น นอกจากนี้ ผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นนักจิตวิทยา หากใครพบเจอปัญหาต่างๆ ผู้สูงอายุสามารถคลี่คลายปัญหาเหล่านั้นให้ได้

ด้วยสังคมไทยในปัจจุบัน ได้เล็งเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ จึงมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมบางกิจกรรมก็เป็นกิจกรรมที่ทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ด้วยเช่นกัน นอกจากประโยชน์ที่มีต่อสังคมแล้ว ภายในครัวเรือนผู้สูงอายุยังช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ในครอบครัว โดยการเลี้ยงดูหลาน เนื่องจากลูกๆ ออกไปทำงานนอกบ้านกันหมด

“คุณค่าของผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่สร้างความปรองดองในชุมชน และเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนและครอบครัว (เกษตรกร ชาย เขตเมือง สงขลา)

“คุณค่าของผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่อยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของครอบครัว ทำให้ลูกหลานอบอุ่นที่ได้อยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตาในทุกๆ รุ่นอายุ และเปรียบเสมือนเป็นปูชนียบุคคลของครอบครัวและชุมชน (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ผู้สูงอายุถือได้ว่าเป็นนักจิตวิทยา เวลาจะทำอะไร หรือมีปัญหาอะไร จะเชิญผู้สูงอายุมาช่วยแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

เกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ เกษตรกรทั้งในเมืองและชนบท ส่วนใหญ่ยังคงมองว่าต้องนำเกณฑ์อายุมาเป็นตัวกำกับด้วย เพราะการบ่งบอกด้วยตัวเลขเป็นสิ่งที่ชัดเจนที่สุดและเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ แต่การนิยาม ก็ควรพิจารณาเรื่องของสุขภาพ ความสมบูรณ์ของร่างกาย และความสามารถในการทำงาน ควบคู่กันไปด้วย แต่ถ้าจะใช้สุขภาพมาเป็นตัวกำหนดนิยามเพียงอย่างเดียว ไม่น่าจะสามารถทำได้ เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีสุขภาพไม่เหมือนกัน

“บางครั้งถ้าเราเอาแต่คำขยายนิยามมาใช้ แต่ไม่มีอายุกำกับก็อาจจะทำให้นิยามผู้สูงอายุไม่ชัดเจน เพราะบางทีคนอายุน้อย แต่ไม่แข็งแรงก็มี ดังนั้นคำนิยามควรมีอายุกำกับ และตามด้วยคำขยายน่าจะดีที่สุด” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ถ้าไม่กำหนดอายุเป็นเกณฑ์ มันจะมีปัญหาในการทำงานของภาครัฐบาลอย่างแน่นอน” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

โดยรวมในทั้งสองเขต เกษตรกรที่ร่วมสนทนาให้ความเห็นว่า คำว่า ผู้สูงอายุ คนแก่ คนชรา ผู้เฒ่า ผู้อาวุโส มีความหมายที่แตกต่างกัน โดย คนแก่ คนชรามีความหมายคล้ายคลึงกัน หมายถึง คนที่มีอายุมากจนอาจเรียกได้ว่า หมดสภาพ ทำงานไม่ไหว พึ่งพาตนเองไม่ได้แล้วและต้องมีคนดูแล ขณะที่ ผู้เฒ่าก็หมายถึงผู้ที่มีอายุมาก แต่ยังเป็นที่เคารพนับถือ สามารถดูแลตนเองได้ยังไม่เป็นภาระที่ต้องดูแลของลูกหลาน คำว่าผู้อาวุโส เป็นคำที่ให้ความหมายในด้านบวกมากที่สุด เป็นคำที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะหมายถึงการมีอายุมากเพียงอย่างเดียว แต่กินความถึงการมีประสบการณ์ชีวิตและมีความรู้มากด้วยเช่นกัน ส่วนคำว่า ผู้สูงอายุหมายถึง คนที่มีอายุตามเกณฑ์ทางการที่กำหนด 60 ปีขึ้นไป ซึ่งอาจยังไม่ถึงขั้นเป็นคนแก่ หรือ คนชรา

“คนแก่คือทำอะไรไม่ได้แล้ว ถ้าพูดถึงคนแก่คือหมดสภาพ... หมดสภาพคือ ทุกอย่าง ทั้งร่างกายจิตใจ คือทำอะไรไม่ได้แล้ว...คนแก่ คนชราความหมายก็ใกล้เคียง” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“อาวุโสผมคิดว่าไม่ใช่เรื่องอายุอย่างเดียวนะ ไปในด้านความรู้ ประสบการณ์ชีวิต มากกว่า” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เมื่อถามถึงความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ เกษตรกรทั้งสองเขตเห็นว่า อาจไม่เหมาะสมในปัจจุบัน โดยมีเหตุผลว่าแม้ปัจจัยด้านสุขภาพและความสามารถในการทำงานจะแตกต่างกันในแต่ละบุคคล แต่ในภาพรวมปัจจุบัน คนไทยอายุ 60 ปี ส่วนใหญ่ยังคงแข็งแรง สามารถทำงานหลายๆ อย่างได้ดีอยู่ โดยเฉพาะคนที่ทำงานในสำนักงาน ใช้วิชาความรู้มากกว่ากำลังแรงงาน หรือแม้แต่ในกลุ่มเกษตรกรเอง ก็มีจำนวนมากที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปและยังสามารถทำงานเกษตรได้ดีอยู่ โดยรวมเกษตรกรในเขตเมืองเห็นว่า เกณฑ์อายุผู้สูงอายุสามารถเลื่อนออกไปได้ถึงที่อายุ 70 ปี ขณะที่เกษตรกรในเขตชนบทเห็นว่าสามารถเลื่อนออกไปได้ถึงอายุ 65 ปี

“70 เพราะว่า 60 ยังแจ๋วอยู่ แข็งแรง แล้วก็เดี๋ยวนี้ก็ทางการแพทย์ก็เจริญก้าวหน้าขึ้นเยอะนะคะ ก็คือมีอายุยืนขึ้น แล้วก็แข็งแรงขึ้น มีสุขภาพขึ้น” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ผมว่าความรู้ความสามารถ แต่ละคนไม่เหมือนกันอย่างที่บอก การทำงานบางชนิด บางอย่าง ความรู้ความสามารถคงเดิม อย่างเป็นอย่างอาจารย์อย่างนี้ 75 ก็ยังสอนได้.. อย่าง 60 นี่อาจารย์ต้องเกษียณแล้วนะ แต่ว่ายังคล่องแคล่วอยู่...น่าจะเพิ่ม น่าจะเพิ่มเป็น 65 อะไรอย่างนั้น” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่เห็นว่า ชายกับหญิงมีความแตกต่างกันในหลายลักษณะ เช่น สรีระทางกายภาพ พละกำลัง ลักษณะการทำงาน การดูแลตนเอง ซึ่งมีผลทำให้สถานะสุขภาพ ลักษณะภายนอกและความสามารถในการทำงานซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสูงอายุแตกต่างกันไปด้วย บ้างก็เห็นว่า ผู้หญิงสูงอายุหรือแก่เร็วกว่าผู้ชายด้วยสรีระทางกายภาพที่อ่อนแอกว่าและเป็นผลจากการมีบุตร แต่บ้างก็มีความคิดเห็นไปในทางตรงข้ามว่าผู้ชายสูงอายุเร็วกว่าผู้หญิง เนื่องจากทำงานหนัก ใช้แรงงาน และไม่ค่อยดูแลสุขภาพเท่าผู้หญิง อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับเกณฑ์อายุหรือกำหนดนิยามผู้สูงอายุ เกษตรกรทั้งสองเขตเห็นพ้องว่าไม่ควรแตกต่างกันระหว่างเพศ แต่น่าจะอยู่ในช่วงอายุที่มากกว่า 60 ปี

“ถ้าเป็นผู้หญิงที่ดูแลรักษาสุขภาพนะ และถ้าผู้ชายที่รับผิดชอบงานเยอะ ก็จะดูแก่กว่า ..ผู้ชายจะอายุสั้นกว่าผู้หญิง” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ในบางครั้งความแข็งแรงของผู้หญิง ไปเปรียบเทียบกับผู้ชาย ไม่เหมือนกัน มันไม่เหมือนกันตั้งแต่ต้นแล้ว แต่ว่าพออายุมากแล้ว ผู้หญิงความอ่อนแอของร่างกาย อ่อนแอกว่าผู้ชายมาก” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

เกษตรกรทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่า สภาพการสูงอายุของคนในชนบทและในเมืองมีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากความแตกต่างในลักษณะการทำงาน การดูแลสุขภาพ การแต่งตัวรูปลักษณ์ภายนอก สภาพแวดล้อมและมลพิษ คนชนบทอาจมีลักษณะภายนอกที่แลดูสูงอายุกว่าคนในเมือง แต่ส่วนใหญ่แข็งแรงและมีพละกำลังดีกว่า อย่างไรก็ตามในการกำหนดเกณฑ์นิยามผู้สูงอายุ ไม่ควรมีความแตกต่างระหว่างคนในเมืองและชนบท

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ในกลุ่มเกษตรกรทั้งสองเขต เห็นว่า การขยายนิยามอายุผู้สูงออกไปที่อายุมากกว่า 60 ปี จะเป็นผลดีต่อตัวผู้สูงอายุ ต่อสังคม และเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม สำหรับผู้สูงอายุ การขยายอายุนิยามออกไปเชื่อว่าอันดับแรกจะเป็นผลดีต่อสภาพจิตใจของผู้ที่มีอายุ 60 ปีกว่า ที่จะยังรู้สึกว่าตนเองยังเป็นหนุ่มเป็นสาวกระชุ่มกระชวย มีคุณค่า ภาคภูมิใจที่ยังพึ่งตนเองได้ ซึ่งจะเป็นผลให้สุขภาพกายและความพยายามในการดูแลสุขภาพตนเองดีขึ้นด้วย การที่บุคคลรู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่หรือสูงอายุ เกษตรกรส่วนใหญ่เชื่อว่าจะทำให้คนคนนั้นมีความต้องการที่จะทำงานต่อไป และจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการขยายอายุเกษียณในภาคราชการตามไปด้วย ซึ่งจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย ที่จะยังคงมีกำลังแรงงานที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์สูงทำงานต่อไป นอกจากนี้ การที่บุคคลยังไม่เข้าสู่วัยสูงอายุ จะทำให้บุคคลนั้นมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเอง ต่อหมู่บ้านและชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมสนทนา เห็นว่าการขยายอายุนิยามไม่น่าจะส่งผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคมเกี่ยวกับการให้ความเคารพและความกตัญญูของคนรุ่นใหม่ต่อผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นเรื่องเฉพาะบุคคลและเฉพาะครอบครัวจากการเลี้ยวดูเป็นหลัก อีกทั้ง ในสังคมไทยส่วนใหญ่ให้ความเคารพและความกตัญญูตามความอาวุโสมากกว่าที่จะยึดตามการเป็นผู้สูงอายุ

กลุ่มสนทนาเห็นพ้องว่า การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุจะก่อให้เกิดผลดี ต่อการขยายก็ไม่ควรกระทบต่ออายุที่สามารถเริ่มรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

“อายุ 60 ปี ยังไม่แก่ ความสามารถก็ยังมีอีก อย่างน้อยๆ ถ้าส่วนกลางยังเห็นความสำคัญให้คำนิยามเป็น 70 เค้าก็คงเห็นแล้วว่ายังมีความสามารถอยู่ ยังสามารถดึงเอามาทำงานได้อีก” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“น่าจะดีด้านบวก สุขภาพจิตจะดีขึ้น ..ไม่แก่ 65 ปีก็ยังไม่แก่ ยังแข็งแรงอยู่ เป็นยาชูกำลังใจ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

เกษตรกรในทั้งสองเขต เห็นว่า หากสามารถอธิบายเหตุและผลที่ชัดเจนแก่สังคมได้ การเลื่อนอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปได้ที่อายุ 65 ปี หรือ 70 ปี ก็น่าจะสามารถดำเนินการได้ และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวม อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงถึงการปรับปลี่ยนข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนถึงหลักเกณฑ์และผลกระทบที่จะตามมา โดยเฉพาะในเรื่องเบี้ยยังชีพ การให้ข้อมูลและสร้างความเข้าใจแก่คนไทยเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยไม่ให้เกิดการสับสนและการต่อต้านจากสังคม

“รับได้ คิดว่าเค้าน่าจะรับได้ ก็เหมือนกับที่พูดไปแล้วว่า ผู้สูงอายุแม้นอายุ 70 ปีก็ยังทำประโยชน์ให้ได้อยู่” (เกษตรกร หญิง เขตเมือง สงขลา)

“กลัวว่าประเด็นชาวบ้านจะไม่เข้าใจ ผู้สูงอายุกับคนอายุ 60 ถ้าหากเลื่อนขึ้นไปให้สูงขึ้นเค้ากลัวจะไม่ได้เบี้ยตัวนี้ ..ถ้าเข้าใจตรงนี้ ผมว่าไม่มีปัญหา” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

กลุ่มลูกจ้างเอกชน จังหวัดสงขลา

ผู้ร่วมสนทนากลุ่มลูกจ้างเอกชน ภาคใต้ (จังหวัดสงขลา) ในเขตเมือง ประกอบด้วย ลูกจ้างชาย 6 คน ลูกจ้างหญิง 3 คน รวม 9 คน ในเขตชนบท ประกอบด้วย ลูกจ้างชาย 4 คน ลูกจ้างหญิง 4 คน รวม 8 คน (รวมทั้งหมด 17 คนในสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี ในแต่ละประเด็นของการสนทนากลุ่ม สรุปแนวคิดและข้ออภิปรายที่น่าสนใจได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อถามถึงคำจำกัดความ “ผู้สูงอายุ” ลูกจ้างเอกชนในทั้งสองเขต แสดงความคิดเห็นว่า พิจารณาได้จากเกณฑ์อายุที่มาก อยู่มานาน สภาพร่างกายและสุขภาพที่เริ่มมีปัญหา การเจ็บป่วยและการมีโรคประจำตัว ความสามารถและพละกำลังในการทำงานที่ถดถอย การเกษียณจากการงานหรือหยุดทำงาน ความสามารถในการเลี้ยงดูพึ่งพาตนเองที่น้อยลง ที่น่าสนใจ คือ ลูกจ้างเอกชนจำนวนหนึ่งทั้งในเมืองและชนบท เห็นว่า เกณฑ์อายุ 60 ปี อาจไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นเกณฑ์อายุของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เนื่องจากคนอายุ 60 ปี จำนวนมากยังคงมีสุขภาพร่างกายที่ดี แข็งแรงและยังสามารถทำงานได้ดีอยู่ การกำหนดเกณฑ์อายุควรพิจารณาควบคู่ไปพร้อมกับปัจจัยด้านสุขภาพและความสามารถในการทำงานด้วย

นอกจากนี้ มีผู้ร่วมสนทนา เขตเมือง บางคนแสดงความเห็นว่า การใช้เกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนดนิยามผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวก็ไม่เหมาะสม เนื่องจาก คนที่มีลักษณะการทำงานต่างกัน (เช่น คนใช้ความรู้ในการทำงาน กับ คนใช้แรงงานในการทำงาน) มีสถานะสุขภาพที่ต่างกัน แม้มีอายุเท่ากัน ก็ไม่ได้หมายความว่าจะมีลักษณะหรือความเป็นผู้สูงอายุที่เหมือนกัน ดังนั้น การพิจารณาความสูงอายุน่าที่จะพิจารณาจากความสามารถในการประกอบอาชีพหรือการทำงานมากกว่า โดยผู้สูงอายุน่าจะหมายถึง คนที่มีอายุมากแล้วและทำงานไม่ไหวแล้ว มีข้อจำกัด ซึ่งอายุที่มากนี้อาจหมายถึงที่อายุ 50 ปี หรือ 70 ปีก็เป็นได้

> *“จะเอาอายุเป็นตัวชี้วัดอย่างเดียวไม่ได้ เพราะบางทีคนที่อายุ 70 ปี ก็ยังมีสุขภาพแข็งแรง พอที่จะทำงานได้..ผู้สูงอายุที่เห็นภาพชัด ก็คือ อายุที่ชรา อยู่กับบ้าน หรือไม่ก็ทำงานอะไรไม่ได้ ตรงนั้นต่างหาก” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“มันน่าจะเป็นแนวทางการประกอบอาชีพ เป็นตัวกำหนด บางคน 60, 65, 70 ก็ยังสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตัวเองได้อยู่ แต่บางคนที่อยู่ในภาคเกษตร หรือทำงานโรงงาน ต้องใช้แรงงาน ใช้จนตัวซ้ำไปแล้ว บางคนไม่ถึง 60 ก็ได้ หากไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้แล้ว” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“มองผู้สูงอายุน่าจะอยู่ที่ 70 เพราะว่าปัจจุบัน 65 หรือว่า 70 ยังทำงานได้ ..น่าจะอยู่ที่ 70 มากกว่า” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

เมื่อสอบถามถึงความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวก ลูกจ้างเอกชนเมือง ให้ความหมายถึง ผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา และเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ให้กับรุ่นลูก รุ่นหลาน สามารถเป็นที่พึ่งพาของลูกหลาน หรือคนในชุมชนได้ นอกจากนี้ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมในประเด็นเรื่องการทำงานว่า ผู้สูงอายุมีวุฒิภาวะในการทำงานกลุ่มได้ดีกว่าคนวัยเด็กกว่า เป็นบุคคลที่มีความสุขุม รอบคอบ และความน่าเชื่อถือ ลูกจ้างเอกชนเขตชนบท ให้ความหมายโดยเปรียบผู้สูงอายุเสมือนเป็นฐานข้อมูล ภูมิปัญญา และประสบการณ์ชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ การประกอบอาชีพ การละเล่นต่างๆ และดนตรีพื้นบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานได้เรียนรู้ แต่ในปัจจุบันสิ่งต่างๆ เหล่านี้กำลังจะสูญหาย เพราะไม่มีใครส่งเสริมและสนใจมากนัก

เกี่ยวกับคุณค่าของความเป็นผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนเมือง ให้ความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่คนให้ความเชื่อถือ สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นบุคคลที่คอยสมานฉันท์ กรณีเกิดเหตุทะเลาะวิวาทกันในครอบครัว หรือชุมชน เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลาน และสังคม เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้กับลูกหลาน เป็นที่พึ่งของคนรุ่นใหม่ได้ รวมถึงการเป็นแกนนำทางด้านคุณธรรม จริยธรรม นอกจากนี้คุณค่าของความเป็นผู้สูงอายุ ยังพิจารณาได้จากการมีสมบัติอยู่ในความครอบครอง สำหรับผู้เข้าร่วมสนทนาที่เป็นหญิงให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การเป็นผู้สูงอายุสามารถให้คุณค่าทางด้านจิตใจ กล่าวคือทำให้รู้สึกอบอุ่น ส่วนลูกจ้างเอกชนชนบท ทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกหลาน เป็นคนที่มีคุณธรรมและคนในสังคมยอมรับ และสามารถถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมเก่าๆ ให้แก่ลูกหลานได้

> *“ผู้สูงอายุ คือผู้ที่มีภูมิปัญญาเพื่อที่จะให้รุ่นลูก รุ่นหลาน ได้สืบทอดต่อไป” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*
>
> *“คุณค่าของผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษา และลูกหลานสามารถขอคำแนะนำได้” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“คุณค่าของผู้สูงอายุ คือ เป็นผู้ที่ความรู้ทางพิธีกรรมต่างๆ ผู้นำทางศาสนา และผู้นำท้องถิ่น นอกจากนั้นยังเป็นภูมิปัญญาของชุมชน และถ้าผู้สูงอายุมีการวางแผนหรือทำตัวอย่างที่ดี ลูกหลานก็จะเห็นเป็นตัวอย่างและปฏิบัติตาม” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“คุณค่าของผู้สูงอายุ เหมือนหนังสือที่มีคุณภาพหลายๆ เล่ม และเป็นบทเรียนที่สอนลูกหลานได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

เกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ลูกจ้างเอกชนเมือง มีความคิดเห็นออกเป็น 2 แนวทาง กล่าวคือ การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ไม่เห็นควรที่จะต้องกำหนดด้วยอายุ แต่เห็นควรว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุควรพิจารณาจากความสามารถในการประกอบอาชีพมากกว่า ทั้งนี้หากยังสามารถทำงาน หาเลี้ยงชีพของตัวเองได้อยู่ก็ไม่ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามการที่จะบอกว่าใครคือผู้สูงอายุแล้ว ยังสามารถพิจารณาจากสุขภาพร่างกาย ประกอบด้วย หากสุขภาพไม่ดี ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ก็ถือได้ว่าเป็นผู้สูงอายุเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม มีผู้ที่เห็นต่างให้เหตุผลว่า การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ควรที่จะกำหนดด้วยอายุ เหมือนที่มีอยู่ในปัจจุบัน และควรพิจารณาควบคู่ไปกับเรื่องความสามารถในการทำงาน และสุขภาพ นอกจากเกณฑ์ในเรื่องสุขภาพและความสามารถในการประกอบอาชีพ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวนหนึ่งให้ความเห็นว่า อาจนำความหมายในเชิงบวกเกี่ยวกับผู้สูงอายุมาเป็นเกณฑ์พิจารณานิยามผู้สูงอายุด้วย เช่น เป็นผู้มีประสบการณ์ มีภูมิปัญญา น่าเคารพนับถือ

สำหรับ ลูกจ้างเอกชนในชนบท เกี่ยวกับนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ให้ความคิดเห็นว่า การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ ควรนิยามโดยกำหนดอายุเป็นเกณฑ์ เพราะการใช้อายุจะชัดเจนกว่า สมมุติถ้าวัดด้วยสุขภาพในแต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน หรือถ้าใช้คำนิยามของประสบการณ์ชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นมานิยามผู้สูงอายุ ในกรณีเช่นนี้ผู้มีประสบการณ์หรือมีความรู้ท้องถิ่นที่อายุยังไม่ถึง 60 ปีแล้ว ในที่นี้ เขาจะถูกจัดเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปได้ว่า บุคคลผู้นั้นอาจไม่ยอมรับตัวเองว่าเป็นผู้สูงอายุ

> *“เอาอายุเป็นตัวชี้วัดไม่ได้ คนที่เป็นผู้สูงอายุ คือคนที่ทำอะไรไม่ได้แล้ว และต้องดูที่สุขภาพว่ามีความสมบูรณ์แข็งแรงหรือไม่” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“การนิยามผู้สูงอายุ ตัวอายุก็ยังต้องมี และก็ต้องดูประสิทธิภาพในการทำงานด้วย” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“คนที่มีภูมิปัญญา ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ ถ้าเราไม่กำหนดอายุแล้วไปเรียกคนพวกนี้โดยใช้คำนิยามประสบการณ์ชีวิต หรือผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมานิยาม ซึ่งคนพวกนี้อาจจะอายุ 40 ปี แต่เขามีความรู้ เราไปใช้เกณฑ์นี้มันไม่ได้ ซึ่งบุคคลพวกนี้จะมีคำเรียกเขาอยู่ เช่น อยู่ในองค์กรต่างๆ ของชุมชน จะเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน แล้วถ้าเอาคนกลุ่มนี้ไปรวมกับผู้สูงอายุ เขาอาจจะรับตัวเองไม่ได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

> *“ควรเอาอายุมากำกับ ส่วนคำนิยามที่ขยายเพิ่มเติมเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

เกี่ยวกับคำเรียก ผู้สูงอายุ คนแก่ คนชรา ผู้เฒ่าและผู้อาวุโส ลูกจ้างเอกชนในเมืองให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นคำเรียกที่ค่อนข้างเป็นทางการ โดยดูจากเกณฑ์อายุ 60 ปี ในขณะที่ คนแก่ คนชราเป็นลักษณะของคำเรียกในลักษณะภาษาพูด ซึ่งโดยรวมหมายถึงผู้ที่มีอายุมากแล้ว สมรรถภาพด้านต่างๆ เริ่มไม่ดีแล้ว (ซึ่งอาจจะมากกว่าที่ 60 ปี) ผู้เฒ่า เป็นคำเรียกคนที่มีอายุมากในลักษณะภาษาพูดเช่นกัน แต่ให้ความหมายที่มีนัยการให้ความเคารพด้วย ส่วนผู้อาวุโส เป็นคำเรียกถึงคนที่มีอายุประมาณหนึ่งอาจไม่สูงมาก แต่มีนัยการมีคุณค่าทางสังคมของคนคนนั้นด้วย

ลูกจ้างเอกชนในชนบท แบ่งคำเรียกออกเป็น 3 กลุ่ม คนแก่ คนชรา คนเฒ่า อยู่ในกลุ่มคำเรียกที่มีความหมายใกล้กัน โดยหมายถึงคนที่อายุมากตั้งแต่ 60 ปี ที่มีสุขภาพ ร่างกายต่างๆ ไม่สมบูรณ์แล้ว กล่าวคือ เป็นผู้ที่มี “โรคชรา” ช่วยเหลือตนเองไม่ได้แล้ว ต้องเฝ้าระวัง ให้ความช่วยเหลือ ผู้อาวุโสเป็นคำเรียกอีกกลุ่มที่ให้ความหมายถึง บุคคลที่มีอายุสูงกว่าผู้ที่เรียก แต่ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นผู้ที่มีอายุมาก ส่วนคำว่า ผู้สูงอายุ ก็เป็นอีกกลุ่มคำเรียกที่หมายถึงบุคคลที่มีอายุมากตามเกณฑ์กำหนดที่ 60 ปี

“ผู้อาวุโสน่าจะใช้.. มีคุณค่า คนแก่แล้วก็มีคุณค่าทางสังคม เรียกผู้อาวุโส” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)

“มันเป็นทางการนะ ..ผู้สูงอายุเป็นคำที่ใช้เป็นทางการมากกว่า แต่ถ้าคนแก่นี่คนทั่วๆ ไปก็ใช้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ถ้าเรามาแยกเป็นคำ คนชรา ผู้เฒ่า คนแก่ 3 คำนี้ อยู่รวมกันได้..สูงอายุ อาวุโสนี้จัดมาอยู่อีกหมู่หนึ่งได้ ..คนชรานี่ต้องเกือบๆ 80, หรือ 80 อัพ ช่วยเหลือตัวเองไม่ค่อยได้ ชรา เฒ่า คนแก่ เป็นคนที่ต้องคอยระวัง คอยช่วยเหลือ .. อย่างผม 45 แล้วพี่เค้า 48 อันนี้ผมถือว่าอาวุโส อาวุโสกว่า ก็ถือว่าไม่แก่มาก ใช้เรียกคนที่ว่าอายุสูงกว่าเรานิดหนึ่ง” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

เกี่ยวกับความเหมาะสมของการใช้เกณฑ์อายุ ณ 60 ปี เป็นเกณฑ์กำหนดความเป็นผู้สูงอายุ ภาพรวมของลูกจ้างภาคเอกชนในเขตเมือง เห็นว่าควรมีการขยายอายุออกไปที่มากกว่าอายุ 60 ปี อาจเป็นที่อายุ 65 ปี หรือถึง 70 ปี เนื่องจากคนไทยมีสุขภาพที่ดีขึ้น มีความสามารถในการทำงานได้ยาวนานขึ้นกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม จำนวนหนึ่งให้ข้อคิดว่าหากจะมีการขยายอายุนิยามก็ควรต้องคำนึงถึงกลุ่มคนที่อายุ 60 ปี แล้วและมีสุขภาพไม่ดี ที่จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐด้วย ผู้ร่วมสนทนาบางคนเห็นว่า ควรมีการขยายอายุนิยามแต่อาจยังไม่มีความจำเป็นมากถึงขนาดต้องเร่งดำเนินการในช่วง 1–2 ปีนี้

ในเขตชนบท ลูกจ้างหญิงส่วนใหญ่เห็นว่าอายุ 60 ปีมีความเหมาะสมดีแล้ว ในขณะที่ลูกจ้างชายส่วนใหญ่กลับเห็นว่าควรต้องขยายออกไปที่อายุ 65–70 ปี ด้วยเหตุผลว่า ที่อายุ 60 ปี ในภาพรวม คนจำนวนมากยังคงทำงานได้อยู่ สุขภาพร่างกายยังคงแข็งแรง อย่างไรก็ตาม ด้วยลักษณะการทำงานของแต่ละคนที่ต่างกัน เช่นระหว่างข้าราชการที่ทำงานในสำนักงานเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ทำงานใช้แรงงานกลางแจ้ง อายุนิยามผู้สูงอายุไม่ควรขยายออกไปมากจนเกินไป เนื่องจากจะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับคนในกลุ่มหลัง

“เอาโดยเฉลี่ยทั้งหมดก็ต้องขยายนะ ก็โอเค. คนอายุยืนยาวขึ้น แต่ในกลุ่มที่มีปัญหาคือช่วยตัวเองไม่ได้ ก็อาจจะต้องเจาะจงลงไป ช่วยเหลือในตรงนี้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)

“มุมมองผมน่าจะอยู่ที่ 70 ครับ เรามาดูคนที่รับราชการ เกษียณ 60 เกษียณแล้วยังขยันทำงานอีก ก็ไปเล่นการเมืองอีก นักการเมืองส่วนใหญ่ 70 กว่า..ถ้าเราคิดว่าผู้สูงอายุจะ 60 แสดงว่านักการเมืองที่ไปทำงานบริหารประเทศ ก็ไม่ควรไปเล่นการเมืองแล้ว” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)

“ตามเดิมนั่นดีแล้ว 60 ปี ..พวกอาชีพราชการ ก็ทำงานแบบสบาย ใช้ชีวิตจับปากกาใช้สมองเล็กน้อย แต่คนที่ใช้แรงกายตั้งแต่ต้นๆ ตั้งแต่มีครอบครัวมา ตรากตรำทำงานร่างกายก็ไม่ไหว อ่อนล้าแล้ว” (ลูกจ้างเอกชน หญิง เขตชนบท สงขลา)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

เมื่อถามเกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุว่าควรแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างผู้ชายและผู้หญิง คำตอบแรกที่ได้จากการสนทนากลุ่มลูกจ้างเอกชนทั้งในเมืองและชนบท คือเกณฑ์อายุของผู้หญิงในการเป็นผู้สูงอายุควรที่จะเร็วกว่าผู้ชาย เช่น สำหรับผู้หญิงเป็นที่อายุ 60 ปี ขณะที่สำหรับเพศชายเป็นที่อายุ 65 ปี โดยลูกจ้างหลายคนมองว่าผู้หญิงมีลักษณะทางกายภาพสูงอายุเร็วกว่าผู้ชาย อย่างไรก็ตามเมื่อสนทนาไปเรื่อยๆ เพื่อเป็นข้อสรุปของวงสนทนา ลูกจ้างภาคเอกชนทั้งหมดให้ข้อสรุปว่าเกณฑ์อายุนิยามผู้สูงอายุ ไม่ควรแตกต่างกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ด้วยเหตุผลเพื่อความเท่าเทียมไม่แบ่งแยก

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

สำหรับลูกจ้างเอกชนเขตเมือง ส่วนใหญ่มองว่าคนในเมืองและชนบทมีลักษณะของการสูงอายุที่ต่างกัน แม้จะมีอายุเท่ากัน เนื่องจากลักษณะอาชีพและการทำงานที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุไม่ควรกำหนดเกณฑ์อายุที่แตกต่างกัน ส่วนลูกจ้างเอกชนเขตชนบท แสดงความเห็นว่าปัจจุบันความเป็นเมืองและความเป็นชนบทในสังคมไทยมีความแตกต่างกันไม่มาก ดังนั้นนิยามผู้สูงอายุจึงไม่ควรที่จะกำหนดแตกต่างกัน

“สุขภาพของคนในเมืองกับชนบทไม่เหมือนกัน ต่างกัน ..คนชนบทเจอแสงแดด แสงลมเจอเยอะกว่า แต่คำนิยามไม่น่าจะต่างกัน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ชนบทกับเมืองมันเกือบเท่าๆ กัน มาดูในชนบทนี่...โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า เทคโนโลยีการสื่อสารอะไร แถวบ้านก็มีความรู้สึกเท่าๆ กัน ความรู้ ประสบการณ์ สังคมก็เท่ากัน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ลูกจ้างเอกชนในเมือง ให้มุมมองที่ค่อนข้างเป็นบวกเกี่ยวกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการขยายนิยามอายุผู้สูงอายุออกไปที่อายุมากกว่า 60 ปี โดยมองว่า ในเบื้องต้นการขยายนิยามน่าจะเป็นผลดีต่อตัวบุคคล

ที่มีอายุ 60 ปีหรือกว่าเล็กน้อย ที่ยังจะไม่เป็นผู้สูงอายุ ในด้านเศรษฐกิจ คือมีแนวโน้มที่คนกลุ่มนี้จะทำงานต่อไปยาวนานขึ้น มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินกู้เพื่อลงทุนประกอบอาชีพได้ดีกว่าเดิม (ผู้สนทนากลุ่มให้ข้อมูลว่าปัจจุบัน หากบุคคลมีอายุ 60 ปีขึ้นไป กล่าวคือเป็นผู้สูงอายุแล้ว จะถูกปฏิเสธการให้กู้จากสถาบันการเงิน) และมีผลดีในด้านจิตใจที่จะรู้สึกกระชุ่มกระชวย มีกำลังใจมากขึ้น ทำให้รู้สึกอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็เป็นผลดีต่อสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ในด้านชุมชนและสังคมก็จะได้รับผลกระทบเชิงบวกจากการที่มีสัดส่วนประชากรหนุ่มสาวเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ลูกจ้างเอกชนจำนวนหนึ่งให้ข้อเสนอแนะว่า ผลกระทบทางลบก็อาจจะมีจากการต่อต้านของคนในสังคมที่ไม่เห็นด้วย ดังนั้น การชี้แจงถึงเหตุและผลประกอบด้วยข้อมูลสนับสนุนเชิงประจักษ์แก่สังคม นับว่ามีความสำคัญยิ่ง

สำหรับลูกจ้างเอกชนในชนบท มีความเห็นว่า การขยายอายุนิยามจะเป็นผลดีต่อผู้สูงอายุและครอบครัวในด้านจิตใจ โดยเฉพาะความรู้สึกของการมีคุณค่าในตนเองที่จะเพิ่มขึ้น ด้านการทำงาน (มีแนวโน้มที่จะทำงานนานขึ้น) และการมีรายได้เพื่อสะสมเงินออมไว้เลี้ยงชีพเมื่อหยุดทำงานได้ยาวนานขึ้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มสนทนาให้ข้อคิดว่า ในด้านการทำงานนั้น อาจมีข้อจำกัดในฝั่งของนายจ้างที่มีแนวโน้มไม่ต้องการจ้างแรงงานสูงอายุมาทำงานต่อ ซึ่งก็จะทำให้ผู้สูงอายุต้องออกจากงานในท้ายที่สุด แม้นิยามผู้สูงอายุจะถูกขยายออกไป การสร้างโอกาสทางอาชีพในลักษณะอื่นที่เหมาะสมกับคนมีอายุมาก และการสร้างระบบการออมเงินเพื่อยังชีพหลังเกษียณให้กับผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ทางกลุ่มสนทนาเห็นว่ารัฐบาลควรเข้ามาดูแลให้การสนับสนุน

ลูกจ้างเอกชนทั้งสองเขต เห็นว่าการขยายนิยามผู้สูงอายุ ไม่มีผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคมในด้านการให้ความเคารพและความกตัญญูแก่ผู้สูงอายุของเด็กรุ่นหลัง

> *“ผลดีมากกว่า...คนส่วนใหญ่เค้ายังมีกำลังอยู่ แต่พออายุ 60 ปุ๊บ เค้าถูกกระเด็นออกไปเลย แต่ตอนนี้ (ถ้ามีการขยายอายุนิยาม) เค้ายังไม่จำเป็นต้องกระเด็น เค้ายังอยู่ในกลุ่มอยู่ เค้ายังมีความสามารถ ยังใช้สมองอยู่ในกลุ่ม ในหมู่บ้าน ในชุมชน เค้ายังใช้ได้อยู่” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“คนอายุ 70 ปี บางหน่วยงานเค้าก็ไม่รับ มันเรื่องประสิทธิภาพในการทำงาน งานจะไม่ตามเป้าที่เค้าวางไว้ ..จริงๆ ผู้สูงอายุต้องการทำงานเลี้ยงชีพตัวเองอยู่ อาจจะมีองค์กรที่ว่าผู้สูงอายุ มีงานลักษณะที่ว่าง่ายๆ ไม่ต้องหนัก อย่างงานจักสาน” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

> *“ผู้สูงอายุจะต้องมีเงินเก็บไว้ ออมไว้ส่วนหนึ่ง เพราะว่าอนาคตข้างหน้าเราต้องดูแลตัวเอง ..ผู้สูงอายุของเราจน ต่างกับสิงค์โปร์ ของเค้าจะรวย ต้องแก้ไขตรงว่า ทำยังไงให้ผู้สูงอายุไทยเรามีเงินเก็บ น่าจะจัดระบบขึ้นมา” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่า การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุมีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการหากภาครัฐสามารถแสดงและชี้แจงข้อมูลสนับสนุนเชิงประจักษ์ให้แก่สังคมเห็นได้ว่า ยุคสมัยได้เปลี่ยนไป คนไทยอายุยืนนานขึ้น สุขภาพดีขึ้น การเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องเหมาะสม กลุ่มสนทนาย้ำว่า “การมีข้อมูลที่จะใช้ชี้แจงแก่สังคม” เป็นเรื่องที่สำคัญ โดยในการชี้แจงนอกจากต้องอธิบายเหตุผลแล้ว ต้องมีการอธิบายผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบที่จะเกิดขึ้นตามมาแก่ประชาชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้แต่ละกลุ่มด้วย นอกจากนี้ การดำเนินการคงไม่สามารถกระทำได้ทันที ภาครัฐจำเป็นต้องมีการแจ้งแผนการและกำหนดระยะเวลาล่วงหน้า อาจจะ 5 ถึง 10 ปีให้สังคมรับทราบและเตรียมตัว

> *“คือถ้าไม่มีฐานข้อมูลพวกนี้ ที่จะมาพูดบอกว่า เราจะขอขยับ 60 เป็น 65 นี่ ถามว่ามีต่อต้านไหม “น่าจะมี” ถ้าไม่มีพวกนี้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“ผมว่าน่าจะต้องประกาศล่วงหน้า เช่น ปี 2565 จะขยับตรงนี้นะ คือต้องแจ้งให้รู้ล่วงหน้า ใครจะเสียผลประโยชน์อะไร กับได้ผลประโยชน์อะไร มันก็ต้องชี้แจง ต้องไม่ใช่ปุ๊บปั๊บนะ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง สงขลา)*

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดสงขลา

กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ภาคใต้ (จังหวัดสงขลา) ที่ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ข้าราชการ ชาย 4 หญิง 4 คน รวม 8 คนในเขตเมือง และข้าราชการชาย 4 คน หญิง 3 คน รวม 7 คน ในเขตชนบท (รวม 15 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี แนวคิดและประเด็นอภิปราย ที่ได้จากการสนทนากลุ่มสรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อถามถึงคำจำกัดความของบุคคลที่เป็นผู้สูงอายุ ข้าราชการ ในเขตเมืองให้ความเห็นว่าควรพิจารณา จากหลายมุมมอง เช่น หากพิจารณาในเรื่องของการทำงาน ผู้สูงอายุ หมายถึง คนที่พ้นวัยทำงานแล้วและควร ต้องได้รับการดูแลจากลูกหลานหรือสมาชิกในครอบครัว แต่หากพิจารณาจากมุมมองของคนในครอบครัว ผู้สูงอายุคือพ่อแม่ หรือปู่ ย่า ตา ยายที่มีอายุมากแล้ว แต่เป็นบุคคลที่สามารถให้คำปรึกษาและเป็นแบบอย่าง ในการใช้ชีวิตให้แก่ลูกหลานได้ ส่วนในมุมมองทั่วไป ผู้สูงอายุคือคนที่มีอายุมาก (60 ปีขึ้นไป) มีกิริยาท่าทาง ต่างๆ เช่น การเดินที่ไม่คล่องแคล่ว มีลักษณะภายนอกและสรีระที่แลดูอายุมาก ในกลุ่มสนทนาเขตเมือง ข้าราชการท่านหนึ่งให้คำจำกัดความของผู้สูงอายุไว้อย่างน่าสนใจว่า หมายถึง บุคคลที่มีความพร้อมในทุกด้าน เป็นที่ปรึกษาของทุกคน และเป็นผู้ที่มีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์ตามวัย

สำหรับกลุ่มสนทนาเขตชนบท ข้าราชการ เห็นว่า ผู้สูงอายุ ก็คือคนที่มีอายุมาก แต่จะใช้อายุที่เกณฑ์ เท่าใดเป็นตัวกำหนด ก็ต้องดูตามข้อกฎหมายที่ระบุไว้ โดยลักษณะของการสูงอายุก็คือ มีผมหงอก เดินหลังโค้ง ผิวหนังเหี่ยวย่น มีความสามารถในการทำงานลดลง จนถึงทำงานไม่ได้ มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ทำอะไรและคิดอะไรช้าลง ต้องการคนคอยเอาใจดูแล เหงาและขี้น้อยใจ อย่างไร ก็ตาม ผู้สูงอายุควรได้รับการดูแลช่วยเหลือจากภาครัฐ สังคม และคนในครอบครัว เนื่องจากเป็นบุคคล ที่มีคุณค่าทำประโยชน์ให้กับครอบครัวและสังคมมานาน

> *“ผู้สูงอายุคือคนที่เค้ามีความพร้อมในทุกๆ ด้าน แล้วก็คิดว่าเป็นที่ปรึกษาของทุกคนได้ ที่สำคัญผู้สูงอายุต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ด้วย” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“สำหรับผมคิดว่าน่าให้คำจำกัดความว่า ผู้สูงอายุน่าจะเป็นผู้ที่ผ่านวัยทำงานไปแล้ว เลยวัยทำงาน 60 ปีคิดว่าเป็นผู้สูงอายุ มีประสบการณ์อะไรต่างๆ มาเยอะ น่าจะเป็น คำว่าผู้สูงอายุ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“สำหรับภาพทั่วไปนะ ...ผู้สูงอายุ คือ ผู้ซึ่งควรได้รับการดูแลจากภาครัฐและสังคม เพราะ ทำประโยชน์ให้กับชุมชนของเรามานาน” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)*

เกี่ยวกับความหมายในเชิงบวกและคุณค่าของผู้สูงอายุ ข้าราชการ เขตเมืองให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าผู้สูงอายุทั้งในด้านของการทำงาน ครอบครัว จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเห็นว่าผู้สูงอายุสามารถช่วยลูกหลานให้มีงานทำที่ดีโดยใช้ความดีของผู้สูงอายุที่ได้สั่งสมมาจนเป็นที่น่าเชื่อถือของสังคม และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมให้ครอบครัว เป็นตัวอย่างที่ดีให้ลูกหลานในการดำเนินชีวิตและครองตน และเป็นผู้ที่สืบสานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ นอกจากนี้ผู้สูงอายุหรือที่เรียกว่า “ผู้เฒ่า” หรือ “คนเฒ่า” ยังเป็นผู้แก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ ซึ่งผู้เฒ่าหรือคนเฒ่าในความหมายของคนใต้ คือบุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ ไม่เกี่ยวกับอายุ แต่ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีอายุมาก เพราะว่ากว่าจะสะสมความดีให้เป็นที่ประจักษ์ต้องใช้เวลา ผู้เฒ่าจะได้รับเชิญมาเข้าร่วมในพิธีต่างๆ

ข้าราชการ เขตชนบทมองว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มากด้วยประสบการณ์ เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานในเรื่องของศาสนาและพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนี้ผู้สูงอายุเปรียบเสมือนภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มากด้วยความรู้ความสามารถในด้าน การแพทย์แผนไทย เช่น การนวด การต่อข้อต่อกระดูก การใช้ยาสมุนไพรในการรักษา เป็นต้น ด้วยความที่เป็นสังคมไทย ส่วนใหญ่จะยกย่องให้ผู้สูงอายุเป็นผู้นำของครอบครัว ชุมชน ซึ่งเป็นการให้ความเคารพกับผู้สูงอายุ จนถือได้ว่าผู้สูงอายุกลายเป็นผู้นำไปโดยธรรมชาติ หากมีปัญหาอะไรภายในครอบครัว หรือชุมชน ผู้สูงอายุสามารถเป็นที่พึ่งพิง ไกล่เกลี่ย ตัดสินและช่วยแก้ปัญหาให้ได้

“ผู้เฒ่า คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ มีประสบการณ์ ขอคำปรึกษาได้ และมีอายุมาก เป็นผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ถ้ามองในแง่เศรษฐกิจ ผู้สูงอายุเป็นตัวเชื่อมให้ลูกหลานทำมาหากินได้สะดวก การมีเครดิตไม่ได้ดูจากเงินอย่างเดียว ต้องมองด้านอื่นด้วย ต้องอาศัยความดีของพ่อแม่ที่ทำมา ทำให้คนอื่นเชื่อถือ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ในแง่ของการทำงาน ผู้สูงอายุมีหลักการเทคนิคทางวิชาการที่ดี มีประสบการณ์ในการทำงานมาก การแก้ไขปัญหาต่างๆ ต้องพึ่งพาผู้เฒ่าหรือคนเฒ่า และปัญหาที่มีจะจบได้ด้วยดี” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ผู้เฒ่าเอาไว้หยุดความขัดแย้ง” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ผู้สูงอายุเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานในเรื่องของศาสนกิจ เนื่องจากผู้สูงอายุจะมีความรู้มากกว่าคนรุ่นหลังๆ (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท สงขลา)

“ผู้สูงอายุ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเรื่องแพทย์แผนไทย การนวด การต่อข้อต่อกระดูก การใช้ยาสมุนไพรในการรักษา” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท สงขลา)

“เวลามีปัญญาใดๆ หรือมีข้อขัดแย้งกัน ต่างฝ่ายก็ต่างเข้าไปหาผู้สูงอายุ บางครั้งเขาก็จะให้ข้อคิด ก็สามารถไกล่เกลี่ยเจรจา ให้เราเข้าใจในเหตุและผล ทำให้เราสามารถอยู่ร่วมกันได้” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

ในประเด็นเกี่ยวกับการกำหนดนิยามผู้สูงอายุด้วยความหมายเชิงบวกและคุณค่าของผู้สูงอายุ ข้าราชการเขตเมืองหลายท่านเห็นด้วย แต่มีความเห็นว่าหากไม่มีการกำหนดอายุที่ชัดเจนอาจทำให้เกิดความสับสน และอาจซับซ้อนกับคำว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” เพราะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และเป็นที่นับหน้าถือตาเช่นเดียวกัน และปราชญ์ชาวบ้านบางคนมีอายุน้อย การวัดจากคุณค่าอย่างเดียววัดได้ยาก และมีความหมายต่างกัน ส่วนใหญ่เห็นว่า หากจะนำเอาคุณค่าของผู้สูงอายุมาใช้ร่วมกับอายุในการนิยามก็ควรจะเป็นคุณค่าที่มีความหมายอย่างกว้างไม่ลงลึกมาก ที่ผู้สูงอายุทุกคนมี ทั้งด้านครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคม

ข้าราชการ เขตชนบท ส่วนใหญ่เห็นคล้ายคลึงกันว่า การนิยามความเป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ต้องมีเกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนดด้วย เนื่องจากคำเรียก “ผู้สูงอายุ” นั้นมีคำว่าอายุกำกับอยู่ แต่ในการให้คำนิยามก็ควรต้องพิจารณาปัจจัยในด้านอื่นประกอบไปด้วย เช่น ปัจจัยในด้านสุขภาพ ความสามารถในการทำงาน หรือเรื่องความน่าเชื่อถือ การวางตัวที่เหมาะสม การยอมรับของคนในชุมชน หรือสังคม

“เห็นด้วยกับการนิยามโดยเน้นคุณค่าผู้สูงอายุ แต่ยังไงก็ต้องมีคำจำกัดความเรื่องอายุด้วย โดยเฉพาะในมุมมองราชการ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ถ้าไม่เอาอายุมาจับมันจะยุ่งยาก ถ้าไปเอาความรู้ความสามารถก็จะยุ่งยาก แต่ถ้าเอาอายุมาจับก็จะง่าย ไม่ยุ่งยาก ต้องมีอายุเป็นหลัก” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“การวัดด้วยความรู้สึกมันไม่ชัดเจน ยังคิดว่าอายุจะชัดเจนกว่า ควรกำหนดอายุด้วยเหมือนเดิม และคิดว่าอายุ 60 ปีหรือ 65 ปีน่าจะเหมาะสม” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ถ้าคิดถึงหลักทั่วๆ ไป การให้ความหมายหรือคำจำกัดความของผู้สูงอายุ น่าจะมีหลายๆ ตัว อาจจะมีอายุ หรือถ้าไม่มีอายุก็ต้องมีประสบการณ์เยอะ วางตัวเหมาะสม บางคนอายุ 50 ต้นๆ ถ้ามีประสบการณ์มาก ก็ถือได้ว่าเป็นผู้สูงอายุ ก็สามารถเทียบเท่ากันได้” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ข้าราชการ ในทั้งสองเขตเห็นพ้องว่า คำเรียกแต่ละคำมีความหมายแตกต่างกัน คนชรา หมายถึงผู้ที่มีอายุมากจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ต้องมีผู้ช่วยหรือคนดูแล คนแก่หมายถึงผู้มีอายุมากเช่นกันอาจจะประมาณ 70 ปีขึ้นไป ทำงานไม่ไหวแล้ว ต้องอยู่บ้านแต่ยังคงสามารถที่จะดูแลตนเองได้อยู่ ส่วนคำว่าผู้สูงอายุให้ความหมายถึง คนที่มีอายุมากเช่นกัน ประมาณ 60 ปีขึ้นไป (ตามที่กฎหมายกำหนด) หรือ 70 ปี เป็นคำกลางๆ ที่ไม่ได้บ่งบอกว่าทำงานไม่ได้ หรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้เหมือนคำว่า คนแก่ กับคนชรา

ส่วนคำว่า ผู้อาวุโส ข้าราชการส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นคำที่สื่อถึงการมีประสบการณ์มากกว่า มีคุณวุฒิหรือวัยวุฒิมากกว่าของผู้ที่ถูกเรียก อาจไม่จำเป็นต้องหมายถึงผู้ที่มีอายุมากเสมอไป คำว่า พ่อเฒ่าแม่เฒ่า เป็นคำใช้เรียกในครอบครัว ถึงผู้ที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งไม่มีกำหนดเกณฑ์อายุใดๆ ตายตัว แต่หากเป็นคำว่า ผู้เฒ่า จะให้ความหมายถึง ผู้ที่มีอายุมาก มีประสบการณ์มาก มีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นที่เคารพเชื่อถือสามารถให้คำปรึกษากับคนในชุมชนได้

“ทางใต้นี่ ผู้เฒ่าเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นหมอบ้าน...คือเราสามารถปรึกษาเค้าได้ เหมือนกับเป็นคนกลางที่ตัดสินปัญหาอะไร ..เป็นคนที่สังคมยังให้การนับถือ” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ที่จริงที่ว่าแก่ประมาณ 80 อะนะ น่าจะเรียกคนแก่ได้ 80 แล้ว... 60, 70 น่าจะเรียกผู้สูงอายุ” (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ข้าราชการ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท โดยเสียงส่วนใหญ่เห็นว่า เกณฑ์นิยามอายุผู้สูงอายุควรจะปรับขยายให้สูงขึ้นไปเป็นที่อายุ 65 ปี หรือไม่ก็ 70 ปี ด้วยเหตุผลว่าปัจจุบันคนไทยมีการดูแลสุขภาพตนเองดีขึ้น อาหารการกินการดูแลรักษาสุขอนามัยก็ดีกว่าแต่ก่อน ผู้ที่มีอายุ 60–65 ปี ส่วนใหญ่ยังคงสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ทำงานและช่วยเหลือตนเองได้คล่องแคล่วอยู่ การเลื่อนอายุนิยาม สามารถที่จะช่วยลดภาระการดูแลจากภาครัฐได้ด้วยเช่นกัน เพราะคนจะมีแนวโน้มที่อยากทำงานยาวนานขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้าราชการจำนวนหนึ่งก็เห็นว่า อายุที่กำหนดยังคงควรเป็นที่อายุ 60 ปี เนื่องจากคนไทยจำนวนมากโดยเฉพาะกลุ่มที่ทำงานเกษตรในชนบทและกลุ่มใช้แรงงาน เมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปีก็สูงอายุแล้ว ทำอะไรไม่ค่อยไหว ซึ่งหากจะมีการขยายอายุออกไปก็อาจไม่เหมาะสม จากประเด็นนี้ ข้าราชการท่านหนึ่งจึงแสดงความเห็นว่า อายุนิยามผู้สูงอายุ ถ้าเป็นไปได้ น่าที่จะมีความยืดหยุ่นไม่ต้องกำหนดตายตัวว่าที่ 60 หรือ 65 ปี หรือ 70 ปี ให้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละคน โดยเฉพาะลักษณะของการทำงานและสุขภาพ ยกตัวอย่างเช่น ผู้สูงอายุ อาจหมายถึงผู้ที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป หรือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีสุขภาพไม่ดี/พึ่งพาตนเองไม่ได้ เป็นต้น

“มีความเห็นว่าตอนนี้คนทุกคนเริ่มดูแลสุขภาพ แต่ก่อนนี้เรารู้สึกว่า 60 ปีนี้แก่ คำว่าแก่สมัยเล็กๆ ถูกสอนว่าเป็นผู้สูงอายุ แต่ตอนนี้คนเริ่มดูแลสุขภาพมากขึ้น จะขยายคำจำกัดความหลังเกษียณเป็น 70 ปี จะเห็นว่าคน 60 ปี 70 ปี ยังสร้างประโยชน์ให้อยู่ เหมือนอาจารย์บางคนเกษียณแล้ว ก็ยังอยู่ในระบบ ยังทำงานอยู่ เพราะว่าเค้ายังแข็งแรง ..สำหรับฉัน ต้องหลัง 70 ไปแล้ว เพราะคนเริ่มดูแลสุขภาพมากขึ้น” (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง สงขลา)

"พูดถึงคน 60 กว่าก็ยังแข็งแรง ก็ยังทำงานได้ จะบอกว่าเป็นผู้สูงอายุก็ไม่ใช่ แต่ถ้าพูดว่าวัยเกษียณยังเป็นมุมหนึ่ง ถ้าผู้สูงอายุแบบนี้นะ พี่ก็ว่า 70 คือคำว่าผู้สูงอายุนี่ รู้สึกว่าเป็นคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แล้วรัฐต้องดูแล" (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง สงขลา)

"โดยความรู้สึกส่วนตัวตอนนี้มองว่า น่าจะเพิ่มเป็น 65 เหตุผลก็คือ โดยเฉลี่ยตอนนี้ผู้สูงอายุจะมีมากขึ้น จะโดยความเจริญทางการแพทย์หรืออะไรก็ตาม หรือทุกคนหันมาดูแลสุขภาพ หรืออะไรก็ตาม แล้วกลายเป็นคนในวัยทำงานขณะนี้มันจะลดลง คนในวัยทำงานต้องรับภาระ คือผู้สูงอายุมากขึ้น แนวโน้มต่อไป รัฐจะต้องแบกภาระผู้สูงอายุมากขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้าเราปรับเกณฑ์ตรงนี้ ความเหมาะสมระหว่างคนวัยทำงานกับคนวัยซึ่งควรได้รับการดูแลจากคนวัยทำงาน จะได้บาลานซ์กัน เหมาะสมกัน ..หลายประเทศเค้ามีปัญหาแล้วเรื่องนี้ เพราะคนในวัยทำงานเกือบพอกับคนในวัยผู้สูงอายุ" (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ข้าราชการ ทั้งสองเขตเห็นว่า ชายกับหญิงที่มีอายุเท่ากัน มีลักษณะของการสูงอายุที่ต่างกัน ในเขตเมืองเห็นว่าผู้หญิงแลดูแก่กว่าผู้ชาย เนื่องจากการมีบุตรและการต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร ขณะที่ในเขตชนบทเห็นว่า ผู้ชายแลดูแก่และสูงอายุกว่าผู้หญิง จากการที่ไม่ค่อยดูแลตนเองและจากพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพต่างๆ มากกว่าผู้หญิง อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมสนทนาทุกคนเห็นว่า เกณฑ์กำหนดนิยามผู้สูงอายุไม่ควรมีความแตกต่างกันระหว่างเพศ เพื่อความเสมอภาคและเท่าเทียม

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

โดยรวม ส่วนใหญ่เห็นพ้องว่าคนในเมืองมีลักษณะภายนอก การแต่งตัวที่แลดูแก่หรือสูงอายุน้อยกว่าคนในชนบท อีกทั้งมีสุขภาพและการดูแลตนเองที่ดีกว่า อย่างไรก็ตามในการกำหนดนิยาม ข้าราชการในเมืองเห็นว่าไม่ควรสร้างความแตกต่างระหว่างคนในชนบทและคนในเมือง ขณะที่ข้าราชการในชนบทท่านหนึ่งเห็นว่า หากทำได้ เกณฑ์อายุผู้สูงอายุของคนในเมือง (ที่ทำงานไม่ต้องใช้แรงงาน) ควรที่จะขยายออกไปสูงขึ้นที่ 65 ปี ขณะที่เกณฑ์อายุของคนในชนบท (ที่ทำงานใช้แรงงาน) ยังคงเดิมที่ 60 ปี

"คือรูปร่างหน้าตาภายนอก คนบ้านๆ (ในชนบท) จะดูว่ามีอายุมากกว่าเรา ..คนอายุ 60 ปี คนทำงานราชการดูหนุ่มแน่นอะไรอย่างนี้ การแต่งกายภายนอกลักษณะท่าทางจะดูดีกว่า" (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง สงขลา)

"น่าจะต่างกัน เพราะว่าการทำงานที่นั่งโต๊ะ แล้วก็ไม่ได้ออกกำลังกาย แล้วก็ไม่ได้ทำงานหนักอะไรมากๆ 60 ปีก็ยังแข็งแรงอยู่ ก็ยังทำงานได้ต่ออีก ...อย่างคนในภาคเกษตร

อาจจะน้อยหน่อย อาจจะ 60 แต่คนที่ไม่ใช้แรงงาน ก็น่าจะ 65 ปี ถึงน่าจะเป็นผู้สูงอายุ" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท สงขลา)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการ ทั้งสองเขต ให้ความเห็นว่า การขยายอายุนิยามผู้สูงอายุน่าจะก่อให้เกิดผลดีในหลายด้าน สำหรับตัวผู้สูงอายุ ผลกระทบในด้านบวก คือ ในด้านจิตใจและกำลังใจที่จะดีขึ้นจากการที่ยังไม่เป็นผู้สูงอายุ การทำงานที่มีแนวโน้มยาวนานขึ้น มีรายได้ช่วยเหลือตนเองได้นานขึ้น การที่ยังรู้สึกไม่แก่ ยังไม่เป็นผู้สูงอายุ จะช่วยให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ มีมากขึ้น ซึ่งจะยิ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต การขยายนิยามอายุที่มากกว่าเดิมที่อายุ 60 ปี จะเป็นการสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้กับนายจ้างและองค์กรเอกชน ที่จะจ้างงานคนงานสูงอายุให้ยาวนานขึ้นกว่าแต่ก่อนด้วย จากแต่เดิมที่ภาคเอกชนจะหยุดการจ้างงาน โดยเฉลี่ยที่อายุ 55 ปี ก็อาจมีบรรทัดฐานใหม่ขยายตามไปเป็นที่อายุ 60 ปีได้ ซึ่งเป็นผลดีต่อทั้งนายจ้างเอง ต่อลูกจ้างซึ่งเป็นแรงงานสูงอายุ และต่อเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวมด้วย

ข้าราชการ ในชนบทท่านหนึ่งเห็นว่าการขยายอายุ หากกระทบต่อการขยายอายุในการรับสวัสดิการผู้สูงอายุด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐเพราะช่วยลดภาระในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ แต่ผลกระทบในด้านลบก็จะมีมากเช่นกัน ในด้านความรู้สึกของประชาชนที่จะเสียประโยชน์หรือได้รับประโยชน์จากสวัสดิการช้าลง ในภาพรวมของข้าราชการทั้งสองเขตเห็นว่า การขยายอายุนิยามไม่น่าจะมีผลกระทบใดต่อบรรทัดฐานทางสังคมในด้านการให้ความเคารพ ดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงความกตัญญูของคนรุ่นหลังที่มีต่อผู้สูงอายุ

"งานบางอย่าง ไม่ใช่งานบริษัทก็ได้ สมมุติว่าเค้าจำกัด (นิยามผู้สูงอายุ) ว่า 60 ปี เค้าอาจจะหยุดจ้างที่ 55 ปี แต่พอเป็น 65 ปี ผลทางด้านบวกอาจจะจ้างต่อ อาจจะอยู่ต่อได้... ถ้าเค้ากล้าขยาย 65 ปี บริษัทก็อาจกล้าขยายก็ได้" (ข้าราชการ หญิง เขตเมือง สงขลา)

"ด้านบวกเกิดประโยชน์กับภาครัฐ ในแง่ทั่วๆ ไป ด้านลบที่จะมีคือความรู้สึกของคนที่ตัวเองเสียประโยชน์จากการเปลี่ยนตรงนี้ ถ้าเกี่ยวข้องกับเรื่องสวัสดิการหรืออะไรอย่างนี้" (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

"ถ้าเราเอาคนไปปล่อยในกลุ่มผู้สูงวัย ยิ่งเยอะเท่าไร ภาระภาพรวมของประเทศจะหนักขึ้น จะมากขึ้น ถ้าเราหาเกณฑ์เหมาะสมตามความสามารถ ตามเฉลี่ยอายุคนไทยหาที่เหมาะสมได้ มันก็จะดูดีเหมาะสม ไม่เป็นภาระซึ่งกันและกัน" (ข้าราชการ ชาย เขตชนบท สงขลา)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ข้าราชการ ทั้งในเมืองและชนบท เห็นว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้ หากไม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสวัสดิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นผลดีต่อตัวบุคคล สังคม ชุมชน และภาพรวมของประเทศ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการ ควรมีการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ให้ชัดเจนถึงความเหมาะสมจำเป็น ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา ควรมีการทำประชาพิจารณ์เพื่อระดมความคิดเห็นจากภาคประชาสังคม และทำการศึกษาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนข้อกำหนดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามตัวบทกฎหมายด้วยเช่นกัน

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว จังหวัดสงขลา

กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ภาคใต้ (จังหวัดสงขลา) ที่ร่วมสนทนากลุ่มในเขตเมือง ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวชาย 4 คน และผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหญิง 4 คน รวม 8 คน ในเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวชาย 4 คน และผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวหญิง 3 คน รวม 7 คน (รวม 15 คน ในทั้งสองเขตพื้นที่) ทั้งหมดมีอายุระหว่าง 40–59 ปี ประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญจากการสนทนากลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

เมื่อสอบถามผู้ร่วมสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ ความหมาย คำจำกัดความของผู้สูงอายุ ความเห็นที่ได้มีความสอดคล้องไปทางเดียวกันทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทว่า ต้องพิจารณาตามเกณฑ์อายุ สถานะสุขภาพ และรูปร่างลักษณะภายนอก โดยผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุมากตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เริ่มมีข้อจำกัดทางสุขภาพและความสามารถทางกาย เช่น สายตาฝ้าฟาง ผิวหนังเหี่ยวย่น เกษียณอายุหรือหยุดทำงานแล้ว ควรได้รับการพักผ่อน แต่ยังสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในด้านอื่นได้

> *“เริ่มที่อายุ 60 ขึ้น...ไม่ได้หมายความว่าสมรรถภาพเค้าลดลง ไม่ได้หมายถึงแบบนั้น ที่พูดถึงคือเอาอายุเป็นเกณฑ์มากกว่า ก็คือเรื่องของงานประจำ น่าจะยุติตรงนั้น.. แต่อาจจะเป็นกิจกรรมสังคมต่างๆ ที่ยังสามารถทำได้” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“ในประเด็นนี้ ผมยังยึดหลักรัฐบาลว่า นิยามผมคือคนที่อายุเกิน 60 คือผู้สูงอายุ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)*

เกี่ยวกับความหมายในเชิงบวกและคุณค่าของผู้สูงอายุ ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวในเมืองมองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลาน มีคุณค่าในตนเอง เพราะเห็นว่าการจะเป็นผู้สูงอายุได้จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จ ทำประโยชน์ให้กับสังคม เป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นที่นับหน้าถือตาของลูกหลาน ของหมู่บ้านและชุมชน เป็นผู้สืบทอดรักษาประเพณีให้แก่ลูกหลาน และเป็นตัวเชื่อมโยงเครือญาติเข้าด้วยกัน ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวในชนบท ให้ความเห็นว่า คุณค่าของผู้สูงอายุ คือ การเป็นคนที่มีประสบการณ์มาก เป็นแบบอย่างและแนวทางให้กับคนรุ่นใหม่หรือคนรุ่นหลังได้ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นหลัง และเป็นเสาหลักให้กับครอบครัว

> *“เป็นผู้มีความหมาย มีคุณค่าในตนเอง การเป็นผู้สูงอายุแสดงว่าเป็นผู้มีประสบการณ์ เป็นคนมีคุณค่า เป็นที่นับหน้าถือตาของลูกหลาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง สงขลา)*

“อยู่เพื่อให้ลูกหลานนับถือ นับญาติ ทำให้ลูกหลานจำญาติได้ มีประโยชน์เชื่อมระหว่างญาติพี่น้อง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“หมายถึงคนที่มีประสบการณ์ ผ่านร้อนผ่านหนาวมาเยอะ เป็นแบบอย่างให้เยาวชนรุ่นใหม่และให้คนรุ่นหลังได้” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

“คนรุ่นเก่าสามารถนำประสบการณ์ในอดีตที่สะสมมานานมาสั่งสอนลูกหลานได้ เปรียบเทียบให้เห็นก่อน–หลัง และถ่ายทอดสิ่งดีๆ ให้กับลูกหลาน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

“ความสำคัญของผู้สูงอายุ คือ เป็นแกน เป็นศูนย์รวมจิตใจของสถาบันครอบครัว ไม่มีผู้สูงอายุก็เหมือนไม่มีหลักชัย” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

เกี่ยวกับการนิยามความเป็นผู้สูงอายุโดยใช้ความหมายเชิงบวกหรือคุณค่า ในเขตเมือง ผู้สนทนากลุ่มหญิงทั้งหมด คิดว่าการตั้งนิยามในเชิงบวกเป็นผลในเชิงจิตวิทยาทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวให้เข้ากับนิยาม ทำตัวให้เหมาะสมกับคำนิยามนั้นๆ เป็นผลดีกับครอบครัว และเห็นว่าไม่ควรมีการกำหนดอายุในนิยาม เนื่องจากผู้ที่จะเป็นผู้ที่มีคุณค่าต้องมีการสั่งสมประสบการณ์มามาก และต้องมีอายุมากในระดับหนึ่ง ถ้าเป็นวิถีของหมู่บ้านก็เรียกว่าเป็นพ่อเฒ่า แม่เฒ่า ขณะที่ผู้สนทนากลุ่มชายทั้งหมดเห็นว่า อย่างไรก็ต้องมีการกำหนดตัวเลขไว้ด้วย เพราะเป็นการกำหนดที่มีนิยามมานานมากแล้ว เปลี่ยนแปลงได้ยาก และคิดว่าหากจะเปลี่ยนแปลงนิยามก็ต้องไปเปลี่ยนแปลงนิยามการเกษียณอายุราชการจาก 60 ปี เป็น 65 ปีก่อน แล้วนิยามผู้สูงอายุก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปเอง เพราะมันเชื่อมโยงกันอยู่ และคิดว่าการวัดด้วยคุณงามความดีวัดได้ยาก ไม่มีเกณฑ์ตัดสินที่แน่นอนแล้วแต่ตัวบุคคล

ในเขตชนบท ความคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ทางคล้ายคลึงกับในเขตเมือง บางท่านเห็นว่าควรยกเลิกการใช้อายุในการจำกัดความคำว่าผู้สูงอายุ แต่ให้ใช้การนิยามจากคุณค่าในเชิงบวกของผู้สูงอายุแทน แต่หากมีการจัดโครงการอะไรก็อาจใช้ระบุอายุไปเลย โดยที่ไม่ต้องบอกว่าเป็นผู้สูงอายุ เช่น โครงการนี้เพื่อบุคคลที่มีอายุ 60 หรือ 70 ปีขึ้นไป แต่ไม่ต้องพูดว่า “ผู้สูงอายุ” ขณะที่บางท่านเห็นว่าควรมีการนิยามอายุและคุณค่าไปด้วยกัน เพราะถ้าไม่มีกำหนดอายุจะทำให้ไม่ชัดเจน สำหรับคุณค่าผู้สูงอายุเห็นด้วยที่ควรกำหนดไว้ ไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ

“ไม่ต้องกำหนดอายุก็ได้ เพราะกว่าจะสั่งสมประสบการณ์ตรงนี้มา ก็ต้องเป็นผู้ที่มีอายุมากระดับหนึ่ง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง สงขลา)

“ผู้สูงอายุบางคนเป็นแบบอย่างที่ดี บางคนเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี จะเอาอะไรมาวัด ยังไงก็ต้องใช้อายุนี่แหละเป็นตัวตัดสิน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ใช้นิยามเป็นคุณค่าของผู้สูงอายุอย่างเดียวโดยไม่ต้องกำหนดอายุก็ดีเหมือนกัน เพราะทำให้รู้สึกว่ามีผลในทางจิตใจ ไม่รู้สึกว่าตัวเองแก่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ในเรื่องของการจัดโครงการต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุในปัจจุบัน เราก็เปลี่ยนเป็นว่า โครงการนี้สำหรับผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือโครงการนี้สำหรับผู้มีอายุ 65 ปีขึ้นไป โดยไม่ต้องมีคำว่า “ผู้สูงอายุ” ผมว่าก็ดีนะ จะได้รู้สึกกระชุ่มกระชวย ไม่แก่” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

2. ความแตกต่างของคำเรียก

ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวในเขตเมือง แสดงความเห็นว่า คำเรียก คนแก่ คนชรา คนเฒ่า ผู้สูงอายุ มีความหมายใกล้เคียงกัน ใช้เรียกบุคคลที่มีอายุมาก โดยคำว่า คนแก่และคนชรามีนัยถึงผู้ที่มีอายุที่ค่อนข้างมากกว่าคำอื่น ประมาณ 70–80 ปีขึ้นไป เป็นบุคคลที่มีแนวโน้มช่วยเหลือตนเองได้ลำบาก ต้องการการดูแลจากผู้อื่น ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวในเขตชนบท ชี้แจงว่า หากเทียบกับคำอื่นๆ คำว่า “แก่” ให้ความหมายค่อนไปทางลบมากกว่า คำว่า ผู้เฒ่า มีความหมายในทางบวก หมายถึง คนที่อาจยังไม่เข้าข่ายที่เรียกว่า คนแก่ แต่เป็นคนที่มีความสามารถเฉพาะด้าน เป็นคนสำคัญ เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมหรือประเพณีท้องถิ่นต่างๆ คล้ายกับคำว่า พ่อใหญ่ ในภาษาเหนือ

คำว่า ผู้อาวุโส เป็นคำเรียกในลักษณะการเปรียบเทียบผู้ถูกเรียกที่มีอายุ ประสบการณ์ชีวิต ภูมิปัญญา หรือ ตำแหน่งหน้าที่การงานสูงกว่า ผู้เรียก ซึ่งไม่จำเป็นว่าผู้ถูกเรียกต้องเป็นผู้ที่มีอายุมากเสมอไป

“คนชรากับคนเฒ่าอยู่ในกลุ่มเดียวกัน..คนเฒ่าคนชรา...เฒ่าชราแก่ชรา” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง สงขลา)

“แบบเดียวกับคำว่าพ่อใหญ่คนเหนือ คนอีสาน แต่ถ้าว่าทางปักษ์ใต้เรียกว่าผู้เฒ่าทางโน่นเค้าเรียกว่าพ่อใหญ่ คือชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ..ในวาระหรือว่าพิธีอะไรต่างๆ จะตามพ่อเฒ่ามาเป็นหลักในงาน ความหมายมันเหมือนกัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ในเขตเมือง ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวมีความเห็นเกี่ยวกับเกณฑ์อายุนิยามผู้สูงอายุที่หลากหลาย โดยสรุปส่วนใหญ่เห็นว่า หากนิยามผู้สูงอายุไม่เกี่ยวพันกับอายุของการเริ่มจ่ายเบี้ยยังชีพ เกณฑ์อายุมีความเหมาะสมที่จะขยายออกไปที่อายุมากกว่า 60 ปีได้ ด้วยเหตุผลจาก อายุที่ยืนยาวขึ้น สุขภาพที่ดีขึ้นและความสามารถในการทำงานที่ดีขึ้นของคนไทยในภาพรวมเมื่อเทียบกับแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม กลุ่มสนทนาไม่สามารถระบุได้

ชัดเจนว่าอายุที่ขยายไปควรเป็นที่อายุเท่าใด อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวจำนวนหนึ่งยังคงสนับสนุนให้ใช้อายุ 60 ปี เช่นเดิมเป็นเกณฑ์นิยาม

ผู้ร่วมสนทนาท่านหนึ่งแสดงความคิดเห็นไว้ว่า อายุนิยามผู้สูงอายุนั้นมีความเชื่อมโยงกับอายุเกษียณของทางราชการ ตราบที่อายุเกษียณยังคงกำหนดที่อายุ 60 ปี ความรู้สึกของคนทั่วไปเกี่ยวกับการก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุก็จะยังอยู่ที่ 60 ปี แต่หากในอนาคต อายุเกษียณถูกขยายออกไปที่ 65 ปี หรือ 70 ปี ความเข้าใจในอายุนิยามผู้สูงอายุก็จะถูกขยายตามออกไปด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้สนทนาอีกท่านมีความเห็นแย้งว่าการเป็นผู้สูงอายุ กับ เรื่องการทำงาน เป็นคนละเรื่องกัน

ในเขตชนบท ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวส่วนใหญ่เห็นด้วยที่ควรขยายอายุนิยามผู้สูงอายุออกไปที่อายุมากกว่า 60 ปี เนื่องจากความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการทำงานของคนในวัย 60 ปี ยังมีประโยชน์อยู่มาก อีกทั้ง สุขภาพโดยทั่วไปก็ยังดีอยู่

> *“ถ้าพูดถึงไม่เกี่ยวกับเบี้ยยังชีพ ผมก็ว่า 70 ขึ้นไปค่อยเป็นผู้สูงอายุ” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“พี่ก็ยังว่า 60 นะ เพราะว่า 60 เป็นช่วงชีวิตที่รีแล็คส์แล้วกับกิจวัตรประจำวัน สามารถที่จะใช้ชีวิตได้อย่างที่ตัวเองต้องการ ณ เวลานั้น ปลดระวางจากที่เค้าเรียกว่า ห่วง หรือว่าโซ่พันธนาการของชีวิตไปแล้วในช่วงนั้น” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“ในความรู้สึกของทุกคน หลังจากเกษียณราชการ 60 ปี หมายถึงผู้สูงอายุ ถ้าเราจะเปลี่ยนตรงนั้น มันก็ต้องไปเปลี่ยนเริ่มต้นจาก การเกษียณอายุราชการ..ถ้าไปเปลี่ยนอายุราชการ 65 ก็หมายความว่าผู้สูงอายุ 65 ปี” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ในเขตเมือง ผู้ร่วมสนทนาเห็นพ้องกันว่า ผู้หญิงและผู้ชายที่อายุเท่ากัน มีความแตกต่างกันในลักษณะของการสูงอายุ บางท่านเห็นว่าผู้ชายแลดูสูงอายุกว่า ขณะที่บางท่านก็เห็นว่าผู้หญิงแลดูสูงอายุกว่า อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ โดยส่วนใหญ่เห็นพ้องให้ใช้นิยามหรือเกณฑ์อายุที่เหมือนกันทั้งสำหรับผู้หญิงและผู้ชาย

ในเขตชนบท ความคิดเห็นในประเด็นลักษณะความสูงอายุระหว่างผู้หญิงและผู้ชายค่อนข้างคล้ายคลึงกับกลุ่มสนทนาในเขตเมือง แต่ในประเด็นการกำหนดนิยามนั้น เสียงส่วนใหญ่เห็นว่า ควรมีความแตกต่างระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย โดยเกณฑ์อายุนิยามผู้สูงอายุสำหรับผู้หญิงควรจะน้อยกว่าผู้ชายประมาณ 5 ปี เช่น ผู้หญิงเป็นผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี ขณะที่ผู้ชายเป็นผู้สูงอายุที่อายุ 65 ปี

> *“ตอนนี้ผู้หญิงหรือว่าผู้ชายก็เสมอภาค ถ้ามองภาพรวมก็คงจะให้ (นิยามผู้สูงอายุ) เหมือนกัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)*

“นิยามผู้สูงอายุหญิงชายควรจะไม่เหมือนกัน ..ผู้หญิงต้องยอมรับเรื่องการเหน็ดเหนื่อยเรื่องการงานมากกว่า ร่างกายอ่อนแอกว่า ตรงนั้นเป็นเพศที่น่ายกย่องและให้เกียรติอยู่แล้ว ผมว่าน่าจะยืนหยัดอยู่ที่ๆ เดิม 60 แล้วผู้ชายเป็น 65 ในความคิดนะ ..ผู้หญิง 60 กับผู้ชาย 65 ดูหน้าตาผิวเผินเท่ากัน ดูแก่เท่ากัน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ในกลุ่มสนทนาทั้งเขตเมืองและเขตชนบท ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัวส่วนใหญ่เห็นว่า ลักษณะภายนอก ความแข็งแรง สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต ซึ่งมีผลต่อการสูงอายุของบุคคลในเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกัน คนเมืองส่วนใหญ่แลดูอายุน้อยกว่าคนชนบท แต่มักอ่อนแอกว่าและมีปัญหาสุขภาพมากกว่าคนชนบท อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ กลุ่มสนทนาในเมืองได้ข้อสรุปว่า นิยามผู้สูงอายุไม่ควรแตกต่างกันสำหรับคนเมืองและคนชนบท ขณะที่กลุ่มสนทนาในเขตชนบท ได้ข้อสรุปว่า การนิยามผู้สูงอายุสำหรับคนในชนบทควรเป็นที่อายุ 65 ปี ขณะที่การนิยามผู้สูงอายุสำหรับคนในเมืองควรเป็นที่อายุ 55 ปี หรือ 60 ปี เนื่องด้วยกายภาพทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างในเมืองและในชนบท

“..จากสภาพ (นิยาม) มันไม่น่าจะเหมือน อย่างที่คุยกันมา สังคมชนบทกับสังคมเมืองมันแตกต่างกัน โดยหลักทางกายภาพ...ทางชนบท เป็นครอบครัวใหญ่ ขณะที่ในเมืองเป็นครอบครัวเล็ก การเชื่อมกันในครอบครัวมีความแตกต่างกัน..ในชนบทเป็นครอบครัวใหญ่ พ่อแม่พี่น้องมีความผูกพันกันตลอด...” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

ในเบื้องต้น ผู้ร่วมสนทนาทั้งในเมืองและชนบท แสดงความเห็นว่า ไม่สามารถคาดการณ์ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมาได้หากมีการขยายอายุนิยามเนื่องจากผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ยังไม่อยู่ในช่วงวัยหรือช่วงอายุที่เข้าใกล้การเป็นผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม มีความเห็นสนับสนุนว่า การขยายอายุจะทำให้เกิดผลกระทบในด้านบวกต่อสุขภาพจิต กำลังใจของคนที่อายุ 60 ปีกว่าที่ยังไม่ถูกเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ ทำให้มีความกระชุ่มกระชวย รู้สึกยังมีคุณค่าและมีประโยชน์ สามารถทำงาน ดูแลพึ่งพาตนเองได้ยาวนานขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อสังคม ชุมชน และประเทศชาติในภาพรวมด้วย ส่วนผลกระทบในด้านลบ ส่วนใหญ่คาดการณ์ว่าไม่น่าจะมีมากนัก หากการขยายนิยามไม่มีผลเชื่อมโยงไปยังเรื่องของสวัสดิการและเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ แต่หากมีผลเชื่อมโยง ก็อาจมีแรงต่อต้านจากภาคสังคมอยู่พอสมควร ซึ่งหากพิจารณาในด้านบวก ก็น่าจะเป็นผลดีในระยะยาว เพราะเป็นการช่วยในการแบ่งเบาภาระทางการเงินให้กับรัฐบาลและประเทศชาติ

“...คิดไม่ถึง เพราะตอนนี้คนที่อายุ 60 ผู้สูงอายุก็มีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ แล้วตอนอายุ 65 ก็จะมีเปลี่ยนแปลงแบบไหน ..ผมบอกความรู้สึกตอนนั้นไม่ได้” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“มีคุณค่ามากขึ้น ถ้าไปถึงวัยที่ว่าเค้าเรียกกันว่าผู้สูงอายุ การทำงาน กำลังใจ ทุกสิ่งทุกอย่าง ก็ลดลง แต่ถ้าเรายังไม่ถึงวัยผู้สูงอายุ มันหมายถึง คนที่อยู่ในกลุ่มของคนที่ช่วงของการทำงาน มันก็น่าจะดีกับส่วนรวมมากกว่า” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“ในส่วนที่ดีระดับประเทศ (ถ้าไปเกี่ยวพันกับเบี้ยยังชีพ) อย่างน้อยมันจะได้แบ่งเบาภาระประเทศชาติ...ลดภาระของประเทศชาติลง” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตชนบท สงขลา)

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มธุรกิจส่วนตัวในทั้งสองเขตพื้นที่ เห็นว่า ในการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุนั้น มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการเพียงแต่ต้องทำให้เป็นนโยบายรัฐบาล ที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงและได้รับความเห็นชอบของประชาชนจากการทำประชามติ มีการชี้แจงเหตุผลแก่สังคมโดยมุ่งเน้นให้เห็นผลกระทบด้านดีและผลเชิงบวกที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการเลื่อนนิยาม

“ถ้าเป็นนโยบายของรัฐบาล มันก็ต้องทำประชามติ ดูผลบวกผลลบ แต่ถ้ารัฐบาลตั้งใจทำจริงๆ มันก็น่าจะได้ คือผลลบ รัฐบาลก็ไม่ต้องไปพูดถึงมาก พูดถึงเฉพาะผลบวกอย่างเดียว อย่างน้อยที่สุดก็เพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองและประเทศชาติ มันก็น่าจะดีกว่า” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

กลุ่มผู้สูงอายุ จังหวัดสงขลา

กลุ่มผู้สูงอายุ ภาคใต้ (จังหวัดสงขลา) ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มในพื้นที่เขตเมืองและเขตชนบท ประกอบด้วย ผู้สูงอายุ ชาย 4 คน และผู้สูงอายุหญิง 4 คน รวมเขตละ 8 คน (รวมทั้งสองเขต 16 คน) ทั้งหมดมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ผู้ที่มีอายุมากที่สุดมีอายุ 70 ปี ข้อคิดเห็นและมุมมองในแต่ละประเด็นการสนทนากลุ่มสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดนิยามผู้สูงอายุ

กลุ่มสนทนาผู้สูงอายุ ทั้งในเขตเมืองและชนบท แสดงความเห็นว่า การเป็นผู้สูงอายุ พิจารณาได้จากการมีอายุมาก (ซึ่งผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่อ้างอิงตามเกณฑ์อายุที่ 60 ปีในปัจจุบัน) การเกษียณหรือหยุดทำงานแล้ว การมีความเสื่อมถอยทางสุขภาพ สรีระร่างกายและสมรรถภาพทางกายด้านต่างๆ เช่น การมองเห็น การได้ยิน พละกำลัง ผู้ร่วมสนทนาจำนวนหนึ่งในเขตเมือง แสดงความเห็นเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันผู้ที่มีอายุ 60 ปี ถึง 70 ปี ในภาพรวมยังคงมีสุขภาพดี มีศักยภาพและสมรรถภาพด้านต่างๆ ดีอยู่ ดังนั้น การจะตัดสินว่าใครเป็นผู้สูงอายุ จึงควรพิจารณาที่สถานะสุขภาพ หรือความสามารถในการทำงานหารายได้ของคนคนนั้นเป็นปัจจัยหลักมากกว่าเรื่องอายุ

> *“ผมคิดว่าผู้สูงอายุก็คือ ผู้สูงวัย ส่วนมากเกษียณที่ 60 ใช่ไหม เราเอากฎเกณฑ์การเกษียณนี้มาตั้งการเป็นผู้สูงอายุแล้ว” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“ในความคิดของป้า (การเป็นผู้สูงอายุ) คือ ไม่ได้เกี่ยวกับอายุหรอก เกี่ยวกับสุขภาพมากกว่า” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง สงขลา)*

> *“ก็หมายถึงคนที่อายุมาก อายุมากกว่า 60 ปี หมายถึงผู้สูงอายุ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท สงขลา)*

เมื่อสอบถามถึงความหมายในเชิงบวกและคุณค่าของผู้สูงอายุ กลุ่มผู้สูงอายุในเขตเมือง เห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่อาบน้ำร้อนมาก่อน เห็นชีวิตและการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา เป็นผู้ที่สะสมประสบการณ์มามาก เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาต่างๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเด็กในยุคปัจจุบันค่อนข้างจะมีน้อย ทั้งนี้ความรู้ที่ถ่ายทอดให้จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังเป็นผู้สะสมองค์ความรู้ เกี่ยวกับประเพณี หรือพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับงานมงคลสมรส การสร้างที่อยู่อาศัย การขึ้นบ้านใหม่ รวมไปถึงงานอวมงคล ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นเรื่องของความดีงาม เป็นความเชื่อที่ได้ถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในด้านคุณค่า ผู้สูงอายุเป็นผู้มีอุปการคุณคอยเลี้ยงดูลูกให้เติบใหญ่ คอยอบรมสั่งสอน ช่วยดูแลเกี่ยวกับการ

ดำรงชีวิต การวางตัวของลูกๆ เป็นผู้แนะแนว แนะนำ สอนให้ลูกหลานเป็นคนดี เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลาน เป็นผู้ที่สะสมภูมิปัญญาท้องถิ่นและถ่ายทอดให้กับคนรุ่นต่อไป

ในกลุ่มสนทนาเขตชนบท ทุกคนเห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าเช่นกัน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาก สามารถถ่ายทอดสิ่งที่ดีให้กับลูกหลานได้ เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง ทั้งยังมีความขยัน ซื่อสัตย์ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีน้ำใจ และคิดว่าพ่อแม่เป็นอย่างไรลูกก็จะเป็นอย่างนั้น นอกจากนี้ยังมีผู้ที่คิดว่า ผู้สูงอายุจะมีคุณค่าหากสามารถพึ่งพาตนเองได้ เนื่องจากลูกต้องทำมาหากิน และมีครอบครัวเป็นของตนเอง ผู้สูงอายุต้องช่วยเหลือตัวเองก่อน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง

> *“ผู้สูงอายุ เป็นผู้มีประสบการณ์ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะคนรุ่นก่อนเน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ไม่เหมือนกับคนสมัยนี้ที่ละเลยไป ตรงนี้เป็นกันชน หรือเป็นกรอบให้กับคนรุ่นหลัง เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับคนรุ่นใหม่” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*
>
> *“ผู้สูงอายุมีคุณค่า เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลาน ไม่ว่าจะเป็นการครองตน ทำให้ลูกเจริญในหน้าที่การงาน เป็นอภิชาตบุตร” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*
>
> *“ผู้สูงอายุที่มีคุณค่า ช่วยดูแลเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การวางตัวของลูกๆ เป็นผู้แนะแนว แนะนำ และคอยเตือนสติ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตเมือง สงขลา)*
>
> *“เป็นตัวอย่างที่ดี ซื่อสัตย์ เป็นคนมั่นคง แนะนำลูกหลานไปในทางที่ดี เพราะผู้สูงอายุเคยผ่านประสบการณ์มาก่อน ที่เราเคยทำดีก็เอามาสอน ที่เคยทำไม่ดีก็อย่าสอน เราก็สอนแต่เรื่องดี” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“ผู้สูงอายุเป็นผู้มีประสบการณ์มาก ถ่ายทอดสิ่งดีๆ ให้กับลูกหลานได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุก็ต้องพึ่งพาตนเองได้ อย่าไปรอลูกหลานมาดูแล” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“ผู้สูงอายุต้องทำงานไว้บ้างตามประสาคนแก่ จะรอกินของลูกหลานไม่ได้ ต้องทำเอง เราต้องพึ่งตัวเรา ใครรอพึ่งลูกหลานจะอด เพราะเราไม่เห็นอนาคต” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท สงขลา)*

เกี่ยวกับการนิยามผู้สูงอายุโดยไม่กำหนดด้วยเกณฑ์อายุ ผู้สูงอายุในเขตเมือง ส่วนใหญ่เห็นว่า ยังจำเป็นต้องนิยามโดยมีเกณฑ์อายุเป็นตัวกำหนด โดยจำนวนหนึ่งเสนอว่านอกจากจะใช้อายุเป็นเกณฑ์แล้ว ควรพิจารณาเรื่องของสุขภาพหรือ ความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิตประจำวันควบคู่กันไปด้วย เช่น ผู้สูงอายุ อาจหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี (หรือ 65 ปี) ขึ้นไปที่มีสุขภาพดี หรือ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หากบุคคลนั้นมีอายุตามเกณฑ์ที่กำหนดแต่มีสุขภาพที่ย่ำแย่หรือช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ก็ไม่ถือเป็นผู้สูงอายุแต่เป็นประชากรอีกกลุ่ม เช่น ผู้ชรา หรือ คนชรา ซึ่งมีความหมายต่างจาก “ผู้สูงอายุ”

ในเขตชนบท ส่วนหนึ่งเสนอความคิดเห็นว่า ไม่ต้องมีการกำหนดอายุ เพราะคิดว่าการทำความดีไม่ต้องมีอายุมาเกี่ยวข้อง และทำให้ผู้น้อยเตือนผู้ใหญ่ได้ด้วย ในกรณีที่ผู้สูงอายุบางคนก็ไม่ได้เป็นตัวอย่างที่ดี ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งเห็นว่า หากไม่มีการกำหนดอายุในนิยามอาจทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ เนื่องจากบางคนอายุยังน้อยแต่เป็นผู้มีประสบการณ์ เป็นต้นแบบที่ดีได้ ซึ่งจากการสนทนาภายในกลุ่ม ได้ข้อสรุปว่า นิยามผู้สูงอายุที่ควรเป็น คือ “ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่สามารถถ่ายทอดประสบการณ์ สอนลูกหลานได้ พึ่งพาตนเองได้ และเป็นต้นแบบที่ดี”

> *“ถ้าไม่กำหนดอายุเป็นเกณฑ์ที่จะบอกว่าใครคือผู้สูงอายุ ผมคิดว่ามันไม่เป็นกลาง บางคนอายุมากแข็งแรงก็มี อายุมากไม่แข็งแรงก็มี ถ้าไม่กำหนดอายุจะไม่เป็นกลาง” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*
>
> *“ไม่ต้องมีกำหนดอายุ สิ่งดี ทำความดี ไม่ต้องมีอายุมาเกี่ยว ทำให้ผู้น้อยเตือนผู้ใหญ่ได้ด้วย” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“ไม่ต้อง ถ้ามีทำความดีไม่ต้องมีอายุ” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“กังวลเรื่องความน่าเชื่อถือ อย่างคนอายุ 50 ปี ก็ยังดูเด็กอยู่มาก” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท สงขลา)*

2. ความแตกต่างของคำเรียก

เกี่ยวกับคำเรียก ผู้สูงอายุ คนแก่ และคนเฒ่า ผู้ร่วมสนทนาทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท แสดงความเห็นว่ามีความหมายไม่แตกต่างกันมากนัก ทุกคำเรียกสื่อถึงคนที่มีอายุมากแล้ว คำว่า คนแก่ และผู้สูงอายุ เป็นลักษณะของคำเรียกที่มีความหมายกว้าง คำว่าคนเฒ่า ให้ความรู้สึกถึงผู้ที่มีอายุมากขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง แต่หากมีอายุมากขึ้นไปอีก จนถึงขั้นไม่สามารถทำอะไรด้วยตนเองหรือดูแลตนเองได้ มีโรคภัยไข้เจ็บ จากความสูงอายุ (“โรคชรา”) ต้องอาศัยลูกหลานให้ดูแล ก็จะนับว่าเป็น คนชรา

3. ความเหมาะสมของนิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี

ในภาพรวม ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบทส่วนใหญ่ เห็นว่าการกำหนดนิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี มีความเหมาะสมดีแล้ว ผู้สูงอายุในชนบทจำนวนหนึ่งแสดงความเห็นว่า ที่อายุ 60 ปี โดยสภาพจิตใจแล้วคิดว่าตนเองยังไม่แก่หรือสูงอายุ แต่โดยสภาพร่างกายก็ต้องยอมรับว่าแก่หรือสูงอายุแล้ว ผู้สูงอายุในเมืองแสดงความเห็นว่า นิยามผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปี เป็นเหมือนกรอบความคิดที่คนไทยโดยทั่วไป รวมถึงตัวผู้สูงอายุเองรับรู้และฝังใจมานานแล้ว การเปลี่ยนความคิดให้ขยายอายุนิยามออกไป เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา อีกทั้งอายุ 60 ปี ก็เป็นเกณฑ์อายุเดียวกับการเกษียณอายุของราชการด้วย ตราบใดที่เกษียณอายุของทางราชการยังไม่เปลี่ยนแปลง นิยามผู้สูงอายุที่ 60 ปี ก็ยังคงมีความเหมาะสมอยู่ ผู้ร่วมสนทนาส่วนใหญ่ เห็นด้วยว่าปัจจุบันคนไทยที่มีอายุ 60 ปี จำนวนมากยังคงมีความพร้อมทางร่างกายและสุขภาพดีอยู่ แต่ในภาพรวม เห็นว่า

การขยายอายุนิยามผู้สูงออกไปที่อายุมากกว่า 60 ปี ยังคงไม่มีความจำเป็น มีผู้สูงอายุเพียง 1–2 ท่าน ที่แสดงความเห็นว่า ควรมีการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น

> *“เกณฑ์ 60 ปี เป็นวัยทำงานยังมีความสามารถ ความสมบูรณ์ในการทำงาน ถ้าคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ก็ 70, 80 เปอร์เซ็นต์ ได้อยู่ แต่ถ้าหลังจากนั้นก็คงจะถดถอย ...ก็นั่นละครับมันปรับขึ้นปรับลงได้ มันอยู่ที่แต่ละคน เรื่องสุขภาพที่ไม่เหมือนกัน แต่ว่าถ้าโดยเกณฑ์แล้วผมว่า 60 ก็คงจะพอเหมาะอยู่ โดยทั่วๆ ไป โดยภาพรวมทั้งหมด” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“ในสมองมันยังฝังหัวว่าอยู่ในกรอบอันนี้นะ มันจะล้างตรงนี้ไม่ได้ ที่อายุ 60 อย่างนี้... มันแก้ยากครับ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมือง สงขลา)*

> *“ใจไม่อยากแก่ แต่ว่าตัวมันแก่แล้ว” (ผู้สูงอายุ หญิง เขตชนบท สงขลา)*

4. ความแตกต่างระหว่างนิยามผู้สูงอายุระหว่างชายกับหญิง

ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายที่อายุเท่ากันมีลักษณะการสูงอายุที่ต่างกัน บ้างว่าผู้หญิงแลดูแก่กว่าเพราะการมีลูก บ้างว่าผู้ชายแลดูแก่กว่าเพราะทำงานหนักและมีปัจจัยเสี่ยงทางพฤติกรรมสุขภาพมากกว่า แต่โดยส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า ผู้หญิงมีอายุคาดเฉลี่ยที่ยืนยาวกว่าผู้ชาย เสียงส่วนใหญ่ในกลุ่มสนทนาเขตเมืองจึงเห็นว่า นิยามผู้สูงอายุของผู้หญิงควรจะสูงกว่านิยามผู้สูงอายุของผู้ชายประมาณ 5 ปี ขณะที่เสียงส่วนใหญ่ในกลุ่มสนทนาเขตชนบท ยังคงเห็นว่านิยามผ้สูงอายุไม่ควรแตกต่างระหว่างเพศ

5. ความแตกต่างของนิยามผู้สูงอายุระหว่างเมืองกับชนบท

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่า คนที่อาศัยในเมืองและในชนบทมีลักษณะความสูงอายุที่แตกต่างกันอยู่บ้าง จากลักษณะงานที่ทำ วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน อย่างไรก็ตาม การนิยามผู้สูงอายุควรจะไม่แตกต่างกัน เนื่องจากไม่สามารถตัดสินได้ว่า คนในเมืองหรือชนบท ใครมีสุขภาพที่ดีกว่าใคร อีกทั้งบริบทในการครองชีพด้านต่างๆ ระหว่างชนบทและเมืองก็มีความใกล้เคียงกันมากขึ้นเรื่อยๆ

6. ผลกระทบหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

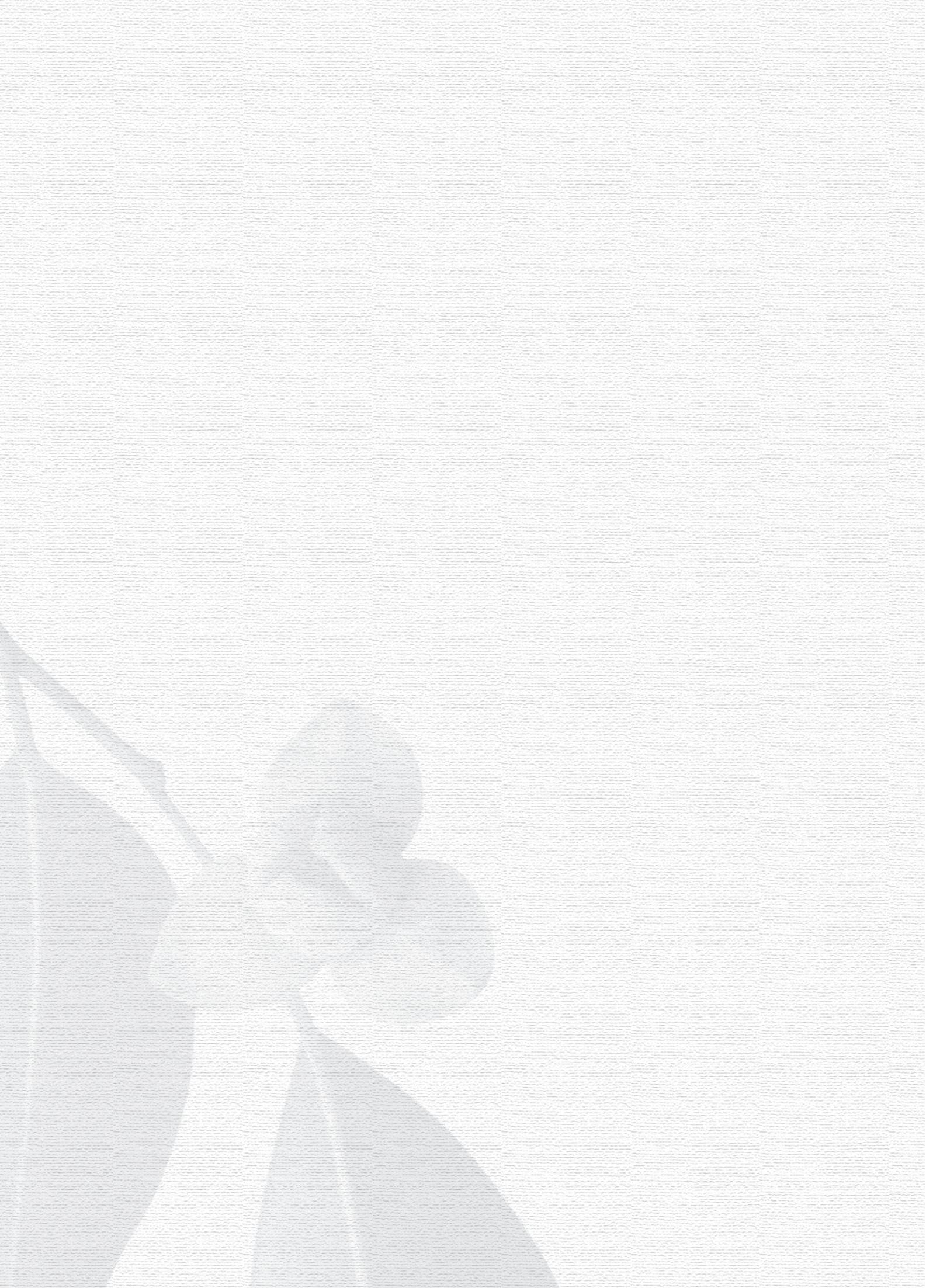
ผู้สูงอายุโดยสวนใหญ่ แสดงความเห็นว่า หากมีการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุ ผลกระทบที่เห็นชัดเจนที่สุด น่าจะเป็นในเรื่องของกำลังใจ สภาพจิตใจและความรู้สึกนึกคิดของตัวบุคคลที่จะดีขึ้น ที่ยังไม่ถูกเรียกว่าเป็นผู้สูงอายุ รวมถึง ความรู้สึกของคนในชุมชนที่อาจจะดีขึ้น จากการที่สัดส่วนของคนสูงอายุในชุมชนลดลง แต่อาจไม่มีผลมากนักในด้านสุขภาพกาย เนื่องจาก แม้จะมีจิตใจดีขึ้น กำลังใจมากขึ้น แต่สุขภาพและสภาพร่างกายก็ยังคงถดถอยไปตามวัย การทำงานของผู้สูงอายุก็ไม่น่าจะมีผลกระทบมากนัก เพราะผู้สูงอายุที่ยังคง

มีความสามารถและทำงานไหวก็จะยังคงทำงานเหมือนเดิม ที่ทำไม่ไหวก็คงไม่สามารถลุกขึ้นมาทำงานได้ แม้ว่าจะไม่เป็นผู้สูงอายุแล้วเช่นกัน ในด้านการให้ความเคารพของคนรุ่นหลังและบรรทัดฐานทางสังคมเรื่องการกตัญญูต่อผู้สูงอายุ กลุ่มสนทนา โดยส่วนใหญ่เห็นว่าไม่น่าจะได้รับผลกระทบใดๆ

> *“คงจะทำปกติแหละงาน...ผมว่าอยู่ที่ความสามารถนะ อยู่ที่ความสามารถของแต่ละคน ถ้าเรารู้ว่าอายุมาก เราทำน้อยลง เราก็ยังทำเท่าที่เรายังทำได้” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตเมืองสงขลา)*

7. ความเป็นไปได้ของการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุทั้งในเขตเมืองและชนบท เห็นว่าการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุสามารถดำเนินการได้โดยได้รับการยอมรับจากสังคมไทย และดำเนินการได้ทันที หากไม่กระทบต่อการรับเบี้ยยังชีพที่อายุ 60 ปี อย่างไรก็ตาม ในแง่ของนโยบายและแผนในการรองรับผลกระทบ ควรต้องคำนึงถึงว่า ประชาชนแต่ละกลุ่มมีสถานะทางสุขภาพที่ไม่เท่ากัน บางคนอายุ 65 ปี แต่ยังแข็งแรงอยู่ ขณะที่บางคน อายุ 60 ปี ก็ทำงานไม่ไหว ช่วยเหลือตนเองไม่ได้แล้ว นอกจากนี้ ก่อนการดำเนินการควรมีการสอบถามความคิดเห็น จากประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศ (หรือทำประชาพิจารณ์) ก่อน

บทที่ 8

ผู้บริหาร นักวิชาการ แพทย์

บทสรุปสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการให้ความหมายและคำนิยามของผู้สูงอายุ ดำเนินการในช่วงเดือนมีนาคม–มิถุนายน 2556 รวมทั้งสิ้น 12 คน ประกอบด้วยแพทย์ 3 คน ผู้บริหาร 3 คน และนักวิชาการ 6 คน ทั้งชายและหญิง ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถสรุปเนื้อหาสาระสำคัญได้ดังนี้

1. ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” ในเชิงบวก

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผู้สูงอายุ” ทัศนคติของคนในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่จะมองผู้สูงอายุในภาพลบ เช่น สภาพร่างกายเสื่อมโทรม ห่อเหี่ยว เศร้าหมอง ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ทำงานไม่ได้ เป็นวัยต้องการความพึ่งพิง โดยส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงไปกับเรื่องของความสามารถในการทำงาน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ว่าบุคคลคนนั้นเป็นผู้สูงอายุแล้วหรือไม่ การกำหนดความเป็นผู้สูงอายุด้วยตัวเลข เช่นในปัจจุบันกำหนดที่อายุ 60 ปีขึ้นไป บางคนอาจจะไม่ได้ยึดติดกับตัวเลข 60 ปีว่าเป็นผู้สูงอายุ แต่พิจารณาจากความสามารถในการทำงานได้หรือไม่ได้มากกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงคุณลักษณะเชิงบวกของคำว่า “ผู้สูงอายุ” นักวิชาการ ผู้บริหาร และแพทย์ ได้ให้มุมมองไว้หลายด้าน โดยสรุป ประกอบด้วย เป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ เป็นผู้ที่ร่วมสร้างสรรค์สังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน มีคุณค่า มีภูมิปัญญา เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นเหมือนคลังสมอง เป็นประโยชน์ต่อคนในครอบครัวและสังคม ควรให้ความเคารพนับถือ ให้เกียรติยกย่อง คอยถ่ายทอดวิชาความรู้แก่ลูกหลาน เป็นผู้ให้ เป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ เข้าใจชีวิต คิดบวก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตมายาวนาน เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ให้กับลูกหลาน นอกจากนี้ผู้สูงอายุเปรียบเสมือนกับพรหมวิหาร 4 คือ มีทั้ง เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา คิดว่าผู้สูงอายุกับพรหมวิหาร 4 เป็นของคู่กัน

> *“ในทางสังคม การเป็นผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่มีเกียรติ คนให้การยกย่อง ให้การนับถือ”*
> *(นักวิชาการ ชาย)*

“ผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์สูง มองผู้สูงอายุเป็นเหมือนคลังสมอง เป็นผู้ที่น่าเคารพนับถือ ปฏิบัติตัวดี เป็นต้นแบบให้กับคนรุ่นหลัง ทำตัวสมถะ เป็นคนที่คิดเชิงบวก เพราะผ่านโลกมามากมายแล้ว” (นักวิชาการ หญิง)

“คำว่าผู้สูงอายุมันเป็นเชิงบวกแน่ๆ คนที่พูดถึงคำว่าผู้สูงอายุ มันจะมีโทนในความรู้สึกว่ามันมีคุณค่าในตัวของมันเอง ความเคารพนับถือให้เกียรติยกย่อง” (นักวิชาการ หญิง)

“ความหมายของผู้สูงอายุ ถ้าเป็นความหมายเชิงบวก จะมองว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีคุณค่าในสังคม เป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ เป็นบุคคลที่ร่วมสร้างสรรค์สังคมมาก่อน เคยเป็นเสาหลักของสังคมมาก่อน เป็นต้นทุนทางสังคมให้คนในยุคปัจจุบัน” (ผู้บริหาร ชาย)

“ผู้สูงอายุในความหมายเชิงบวก หมายถึง ผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต มีปัญญา เข้าใจชีวิต สามารถปรับใจได้กับสิ่งที่เกิดขึ้น มีวุฒิภาวะ เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ลูกหลาน นอกจากนี้ความหมายเชิงบวก จะนึกถึงคำว่าผู้สูงอายุกับพรหมวิหาร 4 คู่กัน” (แพทย์ ชาย)

“คุณค่าของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับผู้สูงอายุจะทำตัวเป็นผู้ให้หรือเปล่า ถ้าเป็นผู้สูงอายุจะต้องเปลี่ยนจากผู้รับเป็นผู้ให้” (แพทย์ ชาย)

นอกจากนี้การมองผู้สูงอายุในเชิงบวก ควรมองในมิติของการพัฒนาด้วยเช่นกัน ด้วยสังคมไทยจะมองเรื่องของความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ต้องตอบแทนผู้มีพระคุณ จึงทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ตกอยู่ในฐานะเป็นผู้รับแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งในความเป็นจริงแล้วควรมองถึงเรื่องการพัฒนาผู้สูงอายุด้วย ควรเปลี่ยนมุมมองใหม่โดยให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ให้ด้วยเช่นกัน เนื่องจากผู้สูงอายุบางคนยังสามารถทำประโยชน์ให้กับครอบครัว และสังคมได้อยู่ อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องการพัฒนา ได้มีการจัดทำโครงการ ธนาคารสมอง โดยมีแนวคิดที่จะนำองค์ความรู้ หรือประสบการณ์ทั้งหมดที่ท่านมี กลับมาสร้างคุณค่าให้กับสังคม

อย่างไรก็ตามในเรื่องของการถ่ายทอดองค์ความรู้ อาจจะไม่ได้รับการยอมรับจากเด็กรุ่นใหม่เสียเท่าใดนัก เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปมากจากในอดีต เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่างๆ เข้ามามากมาย อดีตผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญในชุมชน เป็นผู้ที่คอยถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง แต่สิ่งเหล่านี้เป็นภาพในอดีต หรือยังคงมีอยู่ในสังคมชนบทบางแห่งเท่านั้น สาเหตุเกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้จากคนสู่คนค่อยๆ เลือนหายไป โดยหันมาเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ดังนั้นคุณค่าของผู้สูงอายุในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ให้กับลูกหลานจึงไม่ค่อยเกิดขึ้นมากนักในสังคมปัจจุบัน จึงเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “ผู้สูงอายุเดี๋ยวนี้เด็กเขานับถือ แต่เขาไม่เชื่อถือ” เพราะความรู้ที่มีอาจไม่ทันสมัย ไม่ทันตามเทคโนโลยี

“โครงสร้างสังคมมันเปลี่ยนนะ สมัยก่อนเราเรียนรู้จากคน แต่เดี๋ยวนี้โครงสร้างสังคมมันเปลี่ยน google หมด เพราะฉะนั้นการพึ่งพาในเรื่องของบุคคลมันน้อยลง สมัยก่อนจะทำนาก็ต้องปรึกษาคนสมัยเก่าที่เขาบอกเล่ากันมา หรือพิธีกรรมไหว้บรรพบุรุษ เมื่อโครงสร้างสังคมมันเปลี่ยนความสำคัญของผู้สูงอายุมันก็เปลี่ยนไป...ผู้สูงอายุเดี๋ยวนี้

เด็กเขานับถือ แต่เขาไม่เชื่อถือ เพราะความรู้ที่มีอาจไม่ทันสมัย ไม่ทันตามเทคโนโลยี" (ผู้บริหาร หญิง)

2. การนิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" โดยใช้ความหมายในเชิงบวก

ความคิดเห็นที่มีต่อการนิยามคำว่าผู้สูงอายุ โดยใช้ความหมายเชิงบวก เช่น การมีคุณค่า ประสบการณ์ เป็นที่ปรึกษา มีภูมิปัญญา ฯลฯ ซึ่งเป็นการนิยามในเชิงจิตวิทยาหรือพฤติกรรมศาสตร์ ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการ ผู้บริหาร และแพทย์ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก ที่มีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยดังนี้

- **เห็นด้วยกับการนิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" ด้วยความหมายเชิงบาก**

สำหรับผู้ที่เห็นด้วยกับการนิยามคำว่า "ผู้สูงอายุ" ด้วยความหมายเชิงบวก เนื่องจากเป็นความรู้สึกของคนไทยอยู่แล้วที่เห็นผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่า มีประสบการณ์ ควรให้การเคารพนับถือ แต่สิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ถูกถอดออกมาเป็นตัวหนังสือ ทั้งนี้การนิยามด้วยคำว่า "ผู้สูงอายุ" ด้วยความหมายเชิงบวก จะทำให้คนมองผู้สูงอายุในเชิงบวก ทำให้ตัวผู้สูงอายุเองรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า และยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุพยายามทำตัวให้มีคุณค่าและเหมาะสมกับคำนิยามเชิงบวกที่ได้กำหนดขึ้น

ทั้งนี้การนิยามควรจะครอบคลุมในประเด็นการมีสุขภาพกายที่ยังแข็งแรง และการมีสุขภาพจิตที่ดี เช่น การมองโลกในแง่บวก เห็นคุณค่าต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคม นอกจากนี้การจะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับสังคม เช่นการออกไปสังสรรค์กับเพื่อนบ้าน ไม่เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน หรือไม่อยู่นิ่งเฉย ที่เรียกว่า active aging ยังทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเอง และสังคม เช่น การทำงานเป็นอาสาสมัครตามโรงพยาบาล หรือร่วมกันจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ผู้ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุในทุกพื้นที่ ควรผลักดันให้คนทั่วไปได้เห็นถึงคุณค่าเชิงบวกของผู้สูงอายุ มากกว่าการมองแค่อายุเป็นเกณฑ์ มองว่าความหมายในเชิงบวกของผู้สูงอายุอาจจะไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ แต่จะเป็นเรื่องที่ตอกย้ำว่าผู้สูงอายุมีคุณค่าในเชิงบวก

"เห็นด้วย มันเป็นผลดี ถ้าเราได้นิยามว่าคนที่อายุ 60 ปีเป็นคนที่มีภูมิปัญญา เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต เป็นผู้ที่แก้ปัญหา เป็นที่ปรึกษา เพราะชีวิตเจอมาเยอะ มันก็จะทำให้คนมองผู้สูงอายุในเชิงบวก และทำให้ผู้สูงอายุมีค่า ถึงแม้ว่าทางร่างกายอาจจะไม่ไหว แต่สมองยังดี ตัวนี้ก็อาจจะทำให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดี มันไม่มีอะไรเสียเลย มีแต่บวก" (นักวิชาการ หญิง)

"ถ้าเราจะกำหนดนิยามผู้สูงอายุ นิยามอาจจะครอบคลุมประเด็น เรื่องสุขภาพกาย และสุขภาพจิต เช่น การมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ มีสุขภาพจิตดี จะมองอะไรในแง่บวกมากขึ้น มองเห็นคุณค่าต่อตัวเอง ครอบครัว และสังคม รวมถึงการมี social participation ด้วยเช่นกัน" (นักวิชาการ หญิง)

- **ไม่เห็นด้วยกับการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ด้วยความหมายเชิงบวก**

การใช้ “ความหมายเชิงบวก” ในการกำหนดนิยามอาจไม่เหมาะสมเนื่องจากเป็นเพียง “การให้ความหมาย” (meaning) ของคำว่า “ผู้สูงอายุ” แต่ไม่สามารถใช้เป็นหลักหมุดเพื่อนิยามการเป็นผู้สูงอายุได้ การนิยามสิ่งใดก็ตาม จำเป็นต้องมีเกณฑ์หรือหลักหมุดในการนิยามที่ชัดเจน ในอีกแง่หนึ่ง ในระยะอันใกล้นี้ที่สังคมไทยมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งจำนวนมากยังคงแข็งแรง ทำตนเป็นประโยชน์ ทำงานและพึ่งพาตนเองได้ เป็นที่พึ่งให้กับลูกหลาน ไม่จำเป็นต้องมีคนดูแล ก็ทำให้เชื่อได้ว่า “พฤติกรรมในการมอง” หรือ “การให้ความหมาย” หรือ “ทัศนคติของสังคม” ที่มีต่อผู้สูงอายุก็จะมีการปรับเปลี่ยนเองโดยภายใน (endogenous change) ไปในทิศทางบวกอยู่แล้ว ตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป

นอกจากนี้การนิยามคำว่าผู้สูงอายุ โดยใช้ความหมายเชิงบวก ในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากคำว่าผู้สูงอายุ จะถูกยึดติดกับคุณสมบัติทางลบมาโดยตลอด หากมีการนิยามคำว่าผู้สูงอายุในเชิงบวกจริง อาจจะถูกมองว่าเป็นเพียงการเล่นคำเท่านั้น เนื่องจากในความเป็นจริงเมื่อถึงอายุ 60 ปี ความเสื่อมทางร่างกายก็จะปรากฏให้เห็นมากขึ้น หรือหากนำมาใช้จริงอาจจะเหมาะสมกับบางกลุ่มอาชีพเท่านั้น เช่น กลุ่มอาชีพที่ทำงานประจำออฟฟิศเมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปี ดูยังไม่แก่ยังมีคุณค่าต่อองค์กรอยู่ แต่ถ้าเป็นกลุ่มอาชีพที่ต้องใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ เช่น ทำงานในโรงงาน รปภ. เมื่อย่างเข้าอายุ 60 ปี อาจไม่มีคุณค่าต่อองค์กรแล้ว เนื่องจากสภาพร่างกายไม่เอื้ออำนวยต่อลักษณะงานที่ทำอยู่

> *“เกี่ยวกับความหมายเชิงบวก ยังไง (นิยาม) มันก็ต้องมีแลนด์มาร์คหรือหมุด ปักเขต ปักหมุด ที่มีความชัดเจน ซึ่งก็ต้องใช้อายุนั่นละ เลี่ยงไปใช้อย่างอื่นไม่น่าจะได้... ความหมายเชิงบวก คือ อะไรละ มันไม่ชัดเจน...มันเป็นเรื่อง meaning ของการมองผู้สูงอายุ ซึ่งมันเปลี่ยนแปลงได้ เปลี่ยนแปลงไปเองตามธรรมชาติ เราไม่ต้องไปกังวลถึงการต้องสร้างความคิดเชิงบวกหรอก...พฤติกรรมการมองของคนจะเปลี่ยนแปลงไปเองเป็น endogenous สมัยก่อน 60 นี่ คือแก่จริงๆ แต่ตอนนี้ แต่เดี๋ยวนี้ 60 กว่ายังทำงานกันอยู่เยอะ ไม่ได้งอมืองอเท้า เค้าเตรียมการออมมีชีวิตแฮปปี้ ยังแอคทีฟ..มุมมองสังคมก็จะเปลี่ยนไปทางบวกเองอยู่แล้ว..” (นักวิชาการ ชาย)*

> *“การนิยามโดยนำความหมายเชิงบวกไม่ต้องกำกับด้วยตัวเลข ความคิดเห็นอย่างนี้เป็นความคิดเห็นสุดโต่ง เพราะคนเราเวลาชรา มันชราไม่เท่ากัน มนุษย์เราเป็นสิ่งมีชีวิต มันมีความหลากหลายของพันธุกรรม จะมานั่งประเมินกันไม่ได้ดูแค่มิติเดียว มันหลายมิติแล้วคนเราความชรามันไม่หยุดนิ่งด้วย มันจะเป็นความยากลำบากมากในการจัดการของประเทศ จึงไม่แปลกว่าทำไมองค์การอนามัยโลกจึงได้ขีดเส้นว่า 60 ปีเป็นผู้สูงอายุ... ผมคิดว่าถ้าเดินสายกลางให้มันบริหารจัดการง่าย ก็ควรจะใช้ตัวเลข แต่จริงๆ ผมก็ไม่เห็นด้วยนะถ้าเราจะเอาอย่างอื่นมันทำไม่ได้หรอก” (แพทย์ ชาย)*

> *“การนิยามผู้สูงอายุโดยใช้ความหมายเชิงบวก ปัญหาจะอยู่ที่ว่า จะถูกมองว่าเป็นเพียงการเล่นคำใช่มั้ย เพราะว่าในความเป็นจริงวัย 60 ปีมันจะมีความเสื่อมทางร่างกายให้เห็นมากขึ้น” (แพทย์ ชาย)*

“ถามว่าจะดีมั้ย กับการนิยามคำว่าผู้สูงอายุ โดยใช้ความหมายเชิงบวก ก็คิดว่าน่าจะดี แต่ถ้าถามผมว่าเห็นด้วยมั้ย ผมก็เห็นด้วยในบางอาชีพแต่ในบางอาชีพผมก็ยังไม่แน่ใจ อย่างเช่น รปภ.อายุ 60 ก็สู้กับคนมาปล้นออฟฟิศไม่ได้แล้ว แต่ถ้าเป็นทำงานนั่งโต๊ะ ใช้สมองทำงาน ก็โอเคอยู่ แต่การนิยามมันก็ควรที่จะใช้เกณฑ์เดียวกัน” (ผู้บริหาร ชาย)

- **ข้อเสนอแนะสำหรับการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ด้วยความหมายเชิงบวก**

การนิยามที่เป็นในเชิงบวก อาจเกิดการไม่ยอมรับ บางครั้งอาจจะขัดกับความรู้สึกกับคนส่วนใหญ่ จนกลายเป็นนิยามที่ไม่มีประโยชน์ ดังนั้นหากมีการนิยามจริง ควรหาคำที่สื่อความหมายทางบวกที่ยังไม่หลุดกับการรับรู้ได้ของคนทั่วๆ ไป และควรเป็นการนิยามที่อธิบายสั้นๆ ไม่เยิ่นเย้อจนเกินความพอดี

การนิยามด้วยความหมายเชิงบวกก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ แต่ควรมีการสร้างความเข้าใจในตัวนิยามเชิงบวกที่กำหนดขึ้นมาใหม่ให้ชัดเจน เพื่อจะทำให้ความหมายของผู้สูงอายุมีความหมายเชิงบวกที่ดี เมื่อได้นิยามมาแล้ว ในตัวนิยามเองไม่ได้มีพลังในการเปลี่ยนแปลง ถ้าจะเปลี่ยนแปลงมันต้องมีมาตรการ ทั้งในแง่ของการเตรียมคนเพื่อไปยืนตรงจุดนั้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต้องมีมาตรการในการเตรียมคน เพื่อให้เขาไปยืนในจุดนั้นได้ดีขึ้น ก็เหมือนกับตอนที่คาดหวังว่า คนในวัยเด็กควรจะทำอะไรได้ดี คนในวัยทำงานควรจะทำอะไรได้ดี แต่ไม่ค่อยมีนิยามสำหรับผู้สูงอายุว่าควรจะทำเอาได้ดีต่อสังคม หรือครอบครัว เพราะฉะนั้น ถ้าหากนิยามออกมาเหมือนกับกิ่งๆ เริ่มจะมีบทบาทในทางบวก ก็ต้องมีมาตรการให้เขาไปยืนตรงจุดนั้นด้วย

จะต้องเป็นการนิยามที่นำมาใช้แบบไม่เป็นทางการ เพราะยากต่อการประเมิน ไม่ควรนำมากำหนดไว้ในกฎหมาย เป็นการนิยามที่นำมาใช้ในการ “ชี้นำ” สังคมเพื่อให้เกิดการรับรู้และทัศนคติเชิงบวกของสังคมเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุได้

การนิยามต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมวัยหนุ่มสาวด้วยเช่นกัน ว่าจะยอมรับได้หรือไม่ เนื่องจากการประเมินแผนผู้สูงอายุฉบับที่ 2 ในทุกๆ 5 ปี พบว่าทัศนคติเชิงบวกของวัยหนุ่มสาว วัยทำงาน ที่มีต่อผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ และยังพบอีกว่าคนวัยหนุ่มสาวที่อายุน้อยเท่าไหร่ ทัศนคติเชิงลบต่อผู้สูงอายุมากก็จะมากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นสังคมในยุคดิจิตอล ผู้สูงอายุตามไม่ทัน ทำให้คนวัยหนุ่มสาวไม่ยอมรับในตัวผู้สูงอายุ

การนิยามด้วยความหมายเชิงบวกค่อนข้างจะเป็นนามธรรม เมื่อกำหนดขึ้นมาสิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ สามารถเป็นตัวแทนของคนกลุ่มใหญ่ได้หรือไม่ กรณีกลุ่มคนที่ไม่เป็นไปตามคำนิยามที่กำหนด จะเหมือนเป็นการล้อเลียน หรือถากถางเขาหรือไม่ เป็นประเด็นที่ต้องเก็บมาคิดให้รอบคอบ ทั้งนี้รัฐบาลจะต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมให้สมกับคำนิยามที่ได้กำหนดไว้ และคอยสนับสนุนอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุด้วย

หากการนิยามด้วยความหมายเชิงบวกเกิดขึ้นจริงในสังคมไทย และต้องการให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน ควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังจากเด็ก ทั้งนี้อาจสอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอน ปลูกฝังให้เขาเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ หรือผ่านการส่งเสริมการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยมีเด็กเป็นแกนนำในการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมเอง จากกระบวนการคิดและการได้ลงมือทำดังกล่าว จะส่งผลให้เด็กได้เรียนรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ อีกทั้งยังได้แง่คิดในการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองหากในอนาคตต้องเปลี่ยน

สถานภาพมาเป็นผู้สูงอายุ จะต้องทำตัวอย่างไรให้ตนเองมีคุณค่า และเป็นที่น่าเคารพนับถือ สำหรับประชาชนโดยทั่วไปอาจผ่านช่องทางการจัดประชุม สัมนา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้สูงอายุ หรือประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่คนทั่วไปเข้าถึงได้

3. การนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ควรกำหนดด้วยอายุที่เป็นตัวเลขหรือไม่ ถ้าใช่ควรกำหนดที่อายุเท่าไร

ความคิดเห็นที่มีต่อการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ควรกำหนดอายุที่เป็นตัวเลขหรือไม่ ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการ ผู้บริหาร และแพทย์ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิยามคำว่าผู้สูงอายุโดยกำหนดด้วยตัวเลขไว้ดังนี้

- **เห็นด้วยกับการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ควรกำหนดด้วยอายุที่เป็นตัวเลข**

เรื่องผู้สูงอายุเป็นเรื่องสากล การกำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” จึงควรเป็นสากลด้วยเช่นกัน โดยการนิยามนั้นควรกำหนดด้วยอายุตามปีปฏิทิน จะกำหนดที่อายุเท่าไหร่ก็เป็นไปตามบริบทของแต่ละประเทศ ทั้งนี้การนิยามด้วยตัวเลข จะง่ายต่อการกำหนดแผนต่างๆ ร่วมกันระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน และง่ายต่อการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุควรจะได้รับ และเพื่อเป็นหลักหมุด (landmark) ที่ชัดเจนสำหรับทุกคนในการชี้ชัดหรือระบุว่าใครเป็นผู้สูงอายุบ้าง นอกจากนี้หากนิยามโดยกำหนดด้วยตัวเลขที่ชัดเจน จะง่ายต่อความเข้าใจของประชาชนทั่วไป ในมุมมองของภาคส่วนเอกชนแล้ว เรื่องของการวางแผนกำลังคนในเรื่องของการจ้างงาน การจ่ายเงินชดเชย ประกันสังคม กฎหมายแรงงาน เงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หากกำหนดนิยามคำว่าผู้สูงอายุ ซึ่งเปรียบเสมือนนิยามของคำว่าเกษียณอายุ การกำหนดด้วยตัวเลขเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมาก หากไม่มีอายุเป็นจุดตัดแล้ว ก็จะไม่สามารถคาดประมาณกำลังคนที่จะสามารถทำงานได้

> *“เรื่องผู้สูงอายุมันเป็นเรื่องสากล เรายังมีการติดต่อสัมพันธ์กัน อย่างบางครั้งเรามีการประชุมด้วยสมัชชาโลกเรื่องผู้สูงอายุ เพราะฉะนั้นถ้าเราจะบอกว่าจะเอานิยามเชิงบวกคงไม่ได้ ถ้ามองเป็นสากลเราจะต้องเอาตัวเลข จะเท่าไหร่ก็ว่ากันไป เพราะว่าเราจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กันเกี่ยวกับแผนต่างๆ บางอย่างมันเป็นเรื่องของสากล ถ้าเราดูตัวเลขในประเทศต่างๆ เขาก็ใช้อายุทั้งสิ้น เพียงแต่อายุเท่าไหร่ก็แล้วแต่ประเทศนั้นๆ เพราะมันยังต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่” (ผู้บริหาร หญิง)*

> *“การนิยามคำว่าผู้สูงอายุ ด้วยความหมายเชิงบวก มันเป็น subjective เหมือนกันนะ เกณฑ์มันคืออะไร แต่ถ้าเรามีอายุมาเป็นจุดตัดก็จบ” (ผู้บริหาร ชาย)*

> *“สำหรับภาคเอกชน คำว่าผู้สูงอายุ ยังไงก็ต้องมีจุดตัดที่เป็นตัวเลขกำกับให้เราหน่อย เพราะว่าภาคเอกชนจะมีในเรื่องของการเลิกจ้างแล้วต้องจ่ายเงินชดเชย ประกันสังคม กฎหมายแรงงาน เงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ” (ผู้บริหาร ชาย)*

“ในแง่นโยบายหรือเชิงกำลังคน ตัวเลขจะเหมาะกว่า ผมว่าตัวเลขเหมาะสุด มันสะดวก ชัดเจน และก็ให้ทุกคนได้มีความเท่าเทียมกัน” (นักวิชาการ ชาย)

- **การนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล**

สำหรับการนิยามคำว่าผู้สูงอายุ ด้วยอายุที่เป็นตัวเลข เช่น อายุ 60 ปี ถ้าถามว่าการนิยามคำว่าผู้สูงอายุควรกำหนดด้วยอายุที่เป็นตัวเลขหรือไม่นั้น มีข้อคิดเห็นว่าขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการกำหนดว่านำไปใช้เพื่ออะไร เช่นนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล การได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ แต่โดยธรรมชาติแล้ว การนิยามคำว่าผู้สูงอายุด้วยตัวเลข ยังไม่เห็นถึงประโยชน์ของการกำหนด และมองว่าการกำหนดนิยามโดยใช้ตัวเลขเป็นการกำหนดโดยมีวัตถุประสงค์ในทางสังคมเป็นหลัก มากกว่าการกำหนดขึ้นมาเพื่อทางการแพทย์ เช่น เพื่อการจัดระบบที่รัฐจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่อง การจ้างงาน การเกษียณอายุ หรือสิทธิพิเศษที่สังคมจะปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ แต่สำหรับในทางการแพทย์แล้ว การนิยามโดยตัวเลข ไม่ได้มีความจำเป็นอะไร เนื่องจากการจะเป็นผู้สูงอายุหรือไม่จะดูได้จากสภาพทางร่างกายเป็นหลัก ไม่ได้ดูจากอายุ เช่น ถ้ากำหนดให้คนที่มีอายุ 60 ปีถือว่าเป็นผู้สูงอายุ แต่ในความเป็นจริงอาจจะมีระบบชีวภาพที่ แก่กว่าคนอายุ 60 ปี หรืออ่อนกว่าคนอายุ 60 ปีก็เป็นได้ ขึ้นอยู่กับการดูแลร่างกายของแต่ละบุคคลมากกว่า

มุมมองของนักวิชาการบางท่าน ก็เห็นสอดคล้องว่าการนิยามคำว่าผู้สูงอายุ ควรปล่อยไปตามธรรมชาติจะดีกว่า ไม่จำเป็นต้องกำหนดด้วยอายุ เนื่องจากลักษณะของความเป็นผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ว่าจะมองว่าตัวเองเป็นผู้สูงอายุแล้วหรือไม่ หรือแม้แต่กระทั่งในงานวิจัย บางครั้งการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ก็ยังมีความแตกต่างกัน เช่น กำหนดที่อายุ 50 ปีก็สามารถเป็นไปได้ ทั้งนี้หากมีการตั้งเกณฑ์ความเป็นผู้สูงอายุขึ้นมาจริงอาจจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามขึ้นมาทันที เพราะด้วยสังคมที่มีความหลากหลายในเรื่องของความคิด แม้แต่นักวิชาการเอง ก็มีเกณฑ์ในการพิจารณาที่หลากหลาย เช่น ดูจากทางด้านกายภาพ หรือทางด้านกฎหมาย ทางด้านการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคม เช่น การเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ไปแล้ว หรือ การเป็นลุง ป้า น้า อา เป็นต้น

“ในทางการแพทย์มันมีคำว่าอายุทางชีวภาพ (Biological age) กับอายุที่เป็นอายุจริงๆ (Chronological age) ในทางการแพทย์ คนที่มีอายุ 60 อาจจะมีระบบชีวภาพที่ แก่กว่า 60 ก็ได้ หรืออ่อนกว่า 60 เป็น 10 ปีก็ได้ขึ้นอยู่กับเราดูแลร่างกายของเราอย่างไรแล้วในตัว Chronological age เช่นที่ 60 ปีอาจจะไม่ได้บอกถึงตัว Biological age ซึ่งเป็นสภาพการใช้งานของร่างกาย” (แพทย์ ชาย)

“คำว่าผู้สูงอายุ ถ้าไม่ยุ่งกับอายุเกษียณ ยังมองอยู่ว่า ก็แล้วแต่คนจะมองว่าตัวเขาเองจะสูงอายุเมื่อไหร่ ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่จำเป็นต้องกำหนดด้วยอายุ” (นักวิชาการ หญิง)

- **การนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ควรกำหนดด้วยอายุเท่าไรจึงเหมาะสม**

การนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” โดยส่วนใหญ่แล้วเห็นควรขยายเพิ่มขึ้นเป็นที่อายุ 65 ปี เนื่องจากปัจจุบันคนมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น อายุยืนยาวขึ้น เพราะการแพทย์ดีขึ้น คนดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น ดังนั้นถ้ากำหนดให้ผู้สูงอายุตามคำนิยามเดิม คือ อายุที่ 60 ปีคิดว่าเป็นอายุที่ไม่เหมาะสมแล้วกับสังคมไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามในการขยายอายุนิยามผู้สูงอายุ สิ่งสำคัญที่รัฐบาลควรทำเพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบที่จะเกิดขึ้น คือ การให้ข้อมูล ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับประชาชน โดยเฉพาะในเรื่องผลกระทบที่มีต่อสิทธิและสวัสดิการด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ ที่อาจจะได้รับช้าลง โดยต้องแนะนำหรือหามาตรการในการส่งเสริม การเตรียมการออมของประชาชนในช่วงวัยกำลังแรงงานให้เร็วขึ้น การเตรียมใจและปรับทัศนคติของประชาชนที่จะต้องทำงานนานขึ้นหรือเกษียณอายุช้าลง

“เนื่องจากคนสมัยนี้ ผมว่าแข็งแรงขึ้น สุขภาพยืนยาวขึ้น การแพทย์การรักษาพยายามดีขึ้น อายุก็จะยืนขึ้น ดังนั้นการนิยามคำว่าผู้สูงอายุควรกำหนดที่อายุ 65 ปี น่าจะพอดี ถ้ากำหนดที่ 70 ปีก็จะมากเกินไป” (ผู้บริหาร ชาย)

“ปัจจุบันนี้คนแข็งแรงขึ้น อายุยืนขึ้น บางคน 60 70 ยังแข็งแรงอยู่ ผมเห็นด้วยที่ว่าจะต้องขยายเป็น 65 ปี เป็นเหตุผลหนึ่งที่สุขภาพยังดีอยู่ อันที่สองคือ คนสูงอายุเยอะขึ้น ถ้าเรารีไทร์ เร็วประเทศเราจะขาดแคลนแรงงาน โดยเฉาะคนที่จะคอยฟูมฟักคนรุ่นหลังขึ้นมาในองค์กร ผมคิดว่าน่าจะ 65 น่าจะถึงเวลาแล้ว มันขาดแคลนแรงงานที่จะเป็นพี่เลี้ยง” (แพทย์ ชาย)

“อายุเฉลี่ยของคนไทย แต่ก่อนมีอายุที่ 40 ปี พอคนอายุถึงได้ 60 ก็ค่อนข้างจะเก่งผ่านร้อนผ่านหนาวมามากกว่าคนอื่น แต่ในปัจจุบันถามว่าผู้สูงอายุโดยเปรียบเทียบ 60 ปี ก็ถือว่าเป็นธรรมดา เป็นปกติของคนทั่วไป เพราะการแพทย์ที่เจริญแล้ว วิวัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นมา 60 ปีผมคิดว่าไม่น่าจะเป็นผู้สูงอายุโดยเปรียบเทียบ โดยส่วนตัวแล้วถ้าพูดถึงเชิงปฏิบัติอาจจะเพิ่มเป็นอายุที่ 65 ปี” (นักวิชาการ ชาย)

สำหรับนักวิชาการบางท่าน เห็นว่าการนิยาม คำว่า ผู้สูงอายุ ที่ใช้ในปัจจุบัน คือ 60 คิดว่าเหมาะสมแล้วสำหรับคนไทย เนื่องจากคนส่วนใหญ่ ยอมรับว่า คนอายุ 60 ปีเป็นผู้สูงอายุ เป็นเพราะว่าสังคมได้ตีกรอบเอาไว้ว่า อายุที่ 60 ปี คือ อายุเกษียณ การตีกรอบไว้เช่นนั้น ทำให้ทุกคนเข้าใจได้ว่าคนที่อายุ 60 ปี คือผู้สูงอายุ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงความคิดคงเป็นไปได้ยาก ใช้นิยามที่มีอยู่อย่างเดิม คิดว่าเหมาะสมแล้ว

- **ข้อเสนอแนะสำหรับการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ด้วยอายุที่เป็นตัวเลข**

หากต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยกำหนดด้วยอายุที่เพิ่มมากขึ้นจาก 60 ปี ก็ควรนำข้อมูลเกี่ยวกับ Life Expectancy และค่า median age มาเป็นตัวชี้วัดในการตัดสินใจ เช่น ค่า Life Expectancy ถึง 100 แล้วหรือยังซึ่งปัจจุบันอยู่ที่ประมาณ 70 กว่า สำหรับค่า median age ก็เห็นควรให้เข้าใกล้อายุที่ 60 ปีก่อนค่อยเปลี่ยนนิยาม แต่ในปัจจุบันค่า median age ของประเทศไทยอยู่ที่ประมาณ 30 กว่าเท่านั้น

มีผู้เสนอให้ขยายนิยามออกไปเป็นที่อายุ 65 ปี โดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากปัจจุบันคนมีอายุยืนยาวมากขึ้น มีการดูแลรักษาสุขภาพมากขึ้น ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ แต่ก็ควรต้องคำนึงด้วยว่าการมีอายุที่ยืนยาวของคนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีคุณภาพชีวิตเป็นเช่นไร อยู่อย่างมีสุขภาพแข็งแรง หรือต้องไปพบแพทย์บ่อยๆ ซึ่งประเด็นนี้ยังไม่พบว่า มีใครได้ศึกษาไว้ คนสมัยก่อนกับปัจจุบัน ใครมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงกว่า แต่มีการศึกษาเพียงแค่ว่าคนที่อยู่ในเมืองกับชนบท เท่านั้น ซึ่งก็พบว่าคนชนบท แข็งแรงกว่าคนเมือง

เสนอว่าในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ไม่ต้องระบุว่าผู้สูงอายุอยู่ที่อายุเท่าไหร่ ให้นำมาระบุอยู่ในกฎหมายลูก เนื่องจากหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามอายุใหม่ การแก้กฎหมายในรัฐธรรมนูญจะเป็นเรื่องยุ่งยากเนื่องจากมีกระบวนการที่ซับซ้อน เพราะในกฎหมายจะระบุถึงสิทธิ์และสวัสดิการต่างๆ เอาไว้หากเปลี่ยนแปลงในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็จะส่งผลกระทบต่างๆ ตามมามากมาย

4. การนิยามคำว่า ผู้สูงอายุ ผสมผสานกันระหว่าง “อายุที่เป็นตัวเลข” กับ “ความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวก”

ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการนิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ผสมผสานกันระหว่าง อายุที่เป็นตัวเลข กับความหมายของผู้สูงอายุในเชิงบวก เนื่องจากยากต่อการนำมาปฏิบัติ โดยมีข้อเสนอแนะว่า การนิยามโดยกำหนดด้วยอายุจะทำให้สามารถบริหารจัดการกำลังคนได้ และเป็นสากลง่ายต่อการนำมาจัดทำแผนต่างๆ สำหรับภาพลักษณ์เชิงบวกนั้น ควรใช้สำหรับการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ ไม่ใช้ในการกำหนดนิยาม เนื่องจากไม่สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ดังนั้นการนิยามด้วยตัวเลขสามารถนำไปใช้แบบเป็นทางการ เช่น เพื่อเป็นข้อกำหนดในแผนต่างๆ ซึ่งเป็นนิยามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย แต่สำหรับการนิยามด้วยความหมายเชิงบวกสามารถนำไปใช้แบบไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุในแง่บวก

> *“คิดว่ามันคงต้องแยกเป็น 2 ประเด็น ถ้านิยามที่ถูกกำหนดเอาไว้แล้วในกฎหมายก็ไม่ต้องไปยุ่งมัน แต่ถ้าเป็นนิยามเพื่อเปลี่ยนทัศนคติมันก็น่าจะเป็นอีกแบบอย่างหนึ่ง ไม่ควรนำเอามารวมกัน เพราะจะเกิดความสับสนได้” (นักวิชาการ หญิง)*

> *“การนิยามด้วยตัวเลขร่วมกับการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก ผมคิดว่าตรงนั้นมันเป็นไปได้ยาก เพราะว่าหนึ่งคือนักปฏิบัติ จะให้ประโยชน์กับใครก็ต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจวิจารณญาณ ถ้าเกิดเรามองสองอย่างที่ผสมผสานกัน มันจะเกิดความสับสนในเชิงปฏิบัติค่อนข้างมาก...แต่ถ้าพูดถึงนิยามผู้สูงอายุ ผมจะให้เป็นตัวเลข แต่ถ้าการปลูกฝังค่านิยมว่าควรจะรักและเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุก็จะต้องเป็นนิยามเชิงบวก” (นักวิชาการ ชาย)*

> *“การนิยามด้วยความหมายเชิงบวก เป็นความหมายในเชิงจิตวิทยา หรือพฤติกรรมศาสตร์ ถ้าเราพูดถึงผู้สูงอายุในบริบทสากล เขาใช้อายุเป็นเกณฑ์ตัดสิน หรือแม้แต่ในเชิงกฎหมายเขาก็ต้องตัดตรงตัวเลข แต่ในเชิงสรีระ ในแง่ของความรู้สึก ซึ่งนิยามโดยความหมายเชิงบวก มันควรจะต้องแยกออกกัน” (นักวิชาการ หญิง)*

อย่างไรก็ตามมีผู้เห็นต่าง สนับสนุนให้มีการนิยามคำว่า ผู้สูงอายุ ผสมผสานระหว่าง อายุที่เป็นตัวเลขกับความหมายของผู้สูงอายุที่เป็นเชิงบวก ด้วยเหตุผลที่ว่าหากการนิยามโดยใช้ตัวเลขเป็นตัวกำกับ เช่นที่อายุ 60 ปี แต่ยังคงสามารถทำงานได้อยู่ ก็อาจจะเกิดประเด็นถกเถียงกันในเรื่องของความสามารถที่ยังทำงานได้อยู่ไม่ถือว่าเป็นผู้สูงอายุ ยังมีคุณค่าอยู่ แต่หากนำนิยามเชิงบวกเข้ามาผสมผสานด้วย เช่น ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปี และยังมีคุณค่า ก็น่าจะเป็นทางเลือกที่ดีในการนิยามคำว่าผู้สูงอายุ

“มองว่า ถ้าตัดอายุ 60 ปี แต่เขายังทำงานได้อยู่ มันก็จะเถียงกันอีก แต่ถ้าจะปิดจุดอ่อน ก็อาจจะนิยามผู้สูงอายุเชิงบวกควบคู่ไปด้วย เช่น ผู้สูงอายุคือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปี และยังมีคุณค่า”

5. ผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ

สำหรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุโดยขยายอายุออกไป หรือเปลี่ยนแปลงนิยามโดยกำกับด้วยความหมายเชิงบวก นักวิชาการ ผู้บริหาร และแพทย์ ได้ให้ข้อคิดที่ไว้หลากหลาย โดยแบ่งออกเป็น ผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคมต่อตัวผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อสุขภาพจิต และสุขภาพกาย ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- **ผลกระทบต่อบรรทัดฐานทางสังคม**

การนิยามโดยใช้ความหมายเชิงบวก จะทำให้สังคมยอมรับในตัวผู้สูงอายุมากขึ้น ให้ความเคารพมากขึ้น เป็นการตอกย้ำให้คนทั่วไปได้ตระหนักถึงการมองผู้สูงอายุในด้านบวก แทนการมองผู้สูงอายุในเพียงแต่ด้านลบ ส่วนหนึ่งเห็นว่าการนิยามในเชิงบวก ไม่ได้มีผลอะไรต่อบรรทัดฐานทางสังคมที่จะทำให้คนยอมรับนับถือเห็นคุณค่าของตัวผู้สูงอายุ ทั้งนี้การจะได้รับการยอมรับนับถือก็ต้องขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุเองด้วยว่าได้กระทำตามคำนิยามที่ได้กำหนดขึ้นมาหรือไม่ หรือปฏิบัติตัวตามคำสุภาษิตที่ว่า “แก่เพราะกินข้าว เฒ่าเพราะอยู่นาน”

“ผมว่ามันอยู่ที่ตัวผู้สูงอายุเอง หรืออยู่ที่ตัวคุณค่า ประสบการณ์ ความรู้ ที่เขาจะแสดงออกมาแล้ว เขามีคุณค่าจริงๆ หรือเปล่า จะมีส่วนร่วมสร้างสังคมได้จริงหรือเปล่า จะยอมรับหรือไม่ยอมรับอยู่ที่ตรงนี้แหละ ถ้ามันดีก็โอเคยอมรับได้” (ผู้บริหาร ชาย)

“นิยามอะไรก็ตามแต่หากเป็นข้อตกลงของสังคมก็ทำได้นะ...แต่ต้องถามว่าสิ่งที่ดำรงอยู่ของตัวผู้สูงอายุ มันทำให้เห็นเป็นเชิงบวกหรือเปล่า หากไม่เป็นไปตามคำนิยาม มันจะไปทำให้เขารู้สึกต่อต้านหรือเปล่า ผู้สูงอายุต้องทำตัวให้เหมือนกับคำนิยามด้วย” (ผู้บริหาร หญิง)

- **ผลกระทบต่อสุขภาพจิต และสุขภาพกาย**

หากมีการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุ โดยกำหนดนิยามที่อายุสูงขึ้น หรือการนิยามโดยใช้ความหมายเชิงบวกกำกับ อาจจะมีผลต่อชีวภาพของคนได้ เนื่องจากภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ถูกมองเป็นลบ จะทำให้เกิดกระบวนการที่เริ่มเชื่อว่าจะเป็นอย่างนั้นได้ เช่น ถ้าเราเชื่อว่าร่างกายเรากำลังทรุดโทรม เราก็จะมีอาการเจ็บป่วยขึ้นมาทันที ภาพลักษณ์ที่มีอยู่ในหัวจะไปกำหนดกระบวนการทางชีวภาพในร่างกายได้ หากมีการกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ที่เป็นเชิงบวก ก็จะทำให้มีสุขภาพจิตที่ดี มีความภูมิใจในตนเอง ส่งผลให้สุขภาพกายดีตามไปด้วย เนื่องจากสุขภาพจิตสัมพันธ์กับสุขภาพกาย สุขภาพจิตดีก็นำมาซึ่งสุขภาพกายดีเช่นกัน

ดังนั้นการนิยามที่เป็นเชิงบวกหากมีการประกาศใช้จริง คนที่สูงอายุแล้วกำลังรู้สึกไม่ดี จะเริ่มรู้สึกว่ามันยังมีคนที่นิยามตัวเราในทางที่บวก ไม่เป็นการตอกย้ำความรู้สึกด้อยมากเกินไป ถ้ามองในเชิงจิตวิทยาคำนิยามที่เป็นเชิงบวกจะส่งผลที่ดีต่อจิตใจของคน

> *"การที่เรามีสุขภาพจิตดี อย่างอื่นก็ดีไปด้วยจริงๆ แม้กระทั่งสุขภาพกายก็จะดีขึ้น ถ้าเราไม่รู้สึกแก่เราก็จะไม่กังวลว่าเราจะเจ็บโน่น เจ็บนี่ เราจะแย่แล้ว ถ้าไม่กังวล สุขภาพจิตก็จะดี แต่ถ้าสุขภาพจิตไม่ดี จะเจ็บโน่นเจ็บนี่ แล้วบ่นอยู่เรื่อยๆ สุขภาพมันก็จะแย่ลงไป ก็คือแรงจูงใจมันตกลงไป พอแรงจูงใจมันตกลงไปแรงกระตุ้นมันก็จะลดไปเรื่อย ระบบฮอร์โมนต่างๆ มันก็จะลดการทำงานไปเรื่อยๆ เหมือนกัน มันก็จะทำให้ร่างกายทรุดโทรมเร็ว คนไหนถ้าอมทุกข์อยู่เรื่อยๆ หน้าก็จะเหี่ยวไปเรื่อยๆ หน้าเหี่ยวหมายถึงว่าระบบต่างๆ มันตกลงไป และก็มีผลต่อระบบประสาทด้วย เวลาเศร้าฮอร์โมนต่างๆ ในร่างกายมันจะลดลงหมดความกระตือรือร้นมันหมดไป" (แพทย์ ชาย)*

นอกจากนี้หากการนิยามเชิงบวกที่กำกับด้วยสุขภาพด้วยแล้ว อาจทำให้ผู้สูงอายุมีการตื่นตัวในเรื่องของการรักษาสุขภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการออกกำลังกาย อาหารการกิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการเลื่อนนิยามออกไปจาก 60 ปี ไปเป็น 65 ปี ในช่วงระยะเวลาที่ต่อไปอีก 5 ปีจะทำให้รู้สึกว่ายังไม่แก่ จะต้องดูแลสุขภาพให้แข็งแรง เนื่องจากยังไม่เป็นผู้สูงอายุ ยังสามารถทำงานได้อยู่ ไม่ต้องคอยพึ่งพาลูกหลานหรือการสนับสนุนจากรัฐบาล

> *"มันก็จะทำให้รู้สึกว่าเราต้องดูแลตัวเอง เราไม่ได้แก่นะ เราต้องช่วยตัวเองได้ มันก็มีผลบวกต่อด้านเศรษฐกิจ เราต้องดูแลสุขภาพตัวเองให้จนถึง 65 ไม่ใช่อ่อนเปลี้ยอยู่ที่ 60 แล้วทำอะไรไม่ได้ คอยขออย่างเดียว พี่ว่ามันดีทั้งเศรษฐกิจทุกๆ อย่าง ยังสามารถทำงานได้ ไม่ต้องรอลูกหลานมาให้ หรือรัฐบาลจะต้องมาสนับสนุน แล้วจริงๆ มันก็ยังไม่ได้แก่จริง" (นักวิชาการ หญิง)*

- **ผลกระทบต่อตัวบุคคล ครอบครัว และสังคมในวงกว้าง**

การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้สูงขึ้น อาจจะส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสขยายอายุการทำงานต่อไปอีก ทำให้ตนเองรู้สึกมีคุณค่ามากขึ้น เช่นเดียวกันกับการนิยามด้วยความหมายเชิงบวกจะส่งผลให้ ตัวผู้สูงอายุรู้สึกตนเองมีคุณค่า และเชื่อว่าการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก จะเป็นการนิยามที่กระตุ้นให้ผู้สูงอายุปฏิบัติตนให้สมกับคำนิยาม อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุที่สูงขึ้นอาจส่งผลกระทบในแง่ลบเช่นกัน กล่าวคือ การนิยามที่อายุเพิ่มมากขึ้นอาจจะส่งผลกระทบต่อความกังวลเรื่องการได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการต่างๆ ที่ประชาชนทุกคนเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุพึงได้รับ รวมถึงการคุ้มครองทางสังคมในด้านต่างๆ ในการปรับเปลี่ยนนิยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่ทำงานนอกระบบ เช่น อาชีพเกษตรกร

> *"ถ้ามองประชากรส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรนะ จริงๆ มันก็เป็นความหวังนะ 600 บาทอยู่ได้นะ อยู่แบบประหยัด ถ้ารัฐบาลกล้าจะขยับไปถึง 65 ปี รัฐบาลต้องสื่อสารก่อนต้องโยนหินถามทาง แล้วต้องสื่อสารให้เห็นว่าทำไมถึงต้องขยับ ไม่อย่างนั้นเขาจะเกิดความกังวลและไม่ยอมรับ ถึงแม้จะบอกว่ายังได้เบี้ยยังชีพเท่าเดิม" (นักวิชาการ หญิง)*

สำหรับผลกระทบที่จะตามมาในระดับครอบครัว คือ เศรษฐกิจของครอบครัวจะดีขึ้น เนื่องจากการเลื่อนนิยามออกไปเป็น 65 ปีทำให้ผู้สูงอายุคิดว่าตนเองยังไม่แก่ ยังสามารถทำงาน มีรายได้จุนเจือครอบครัว และยังไม่เป็นภาระกับครอบครัว อย่างไรก็ตามการที่ผู้สูงอายุออกไปทำงานนอกบ้าน จะทำให้จำนวนผู้สูงอายุที่จะคอยดูแลบ้าน เลี้ยงหลานจะน้อยลง เนื่องจากการเลื่อนนิยามออกไปเป็น 65 ปี ทำให้ผู้สูงอายุคิดว่าตนเองยังไม่แก่ ยังสามารถทำงานนอกบ้านได้อยู่

“อย่างน้อยถ้าพูดถึงในระดับเล็ก ในครอบครัวคนจะเลี้ยงหลานจะน้อยลง เพราะต้องทำงาน หลานก็จะไม่มีคนเลี้ยง” (ผู้บริหาร ชาย)

นอกจากนี้การกำหนดนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุเพิ่มมากขึ้น อาจส่งผลกระทบที่มีต่อระดับชุมชน สังคมเช่นกัน กล่าวคือ ทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป อัตราภาระพึ่งพิงของคนชราภาพจะมีสัดส่วนที่ลดน้อยลงในแง่ของเศรษฐกิจ จะทำให้กำลังคนในวัยแรงงานของประเทศมีเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีผลผลิตมากขึ้น นำมาซึ่งเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เกิดการจับจ่ายใช้สอยที่มากขึ้น เนื่องจากยังสามารถทำงานได้ก่อเกิดรายได้อยู่ อย่างไรก็ตามการที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสขยายอายุการทำงานต่อไปอาจจะส่งผลต่อตำแหน่งงานที่ควรจะได้รับของวัยแรงงานที่เป็นหนุ่มสาว เช่นกัน นอกจากนี้การขยายนิยามออกไปหรือการนิยามด้วยความหมายเชิงบวกที่ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า ยังไม่แก่ ยังมีพลังที่จะออกมาร่วมกิจกรรมในชุมชน มาร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคม ไม่เก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน มีปฏิสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น เนื่องจากยังคิดว่าตัวเองยังมีคุณค่ายังไม่สูงอายุ ก็จะออกนอกบ้านกันมากขึ้น ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยคิดว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุต้องคอยเก็บตัว เลี้ยงหลานอยู่กับบ้าน ก็ออกมามีปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมมากขึ้น ทำให้สังคมมีความหลากหลายมากขึ้น

“ถ้าเลื่อนอายุจริงก็จะกระทบเรื่องของกำลังคนในวัยแรงงานของประเทศก็จะมีมากขึ้น การจับจ่ายใช้สอย เศรษฐกิจของเขาอาจจะดีขึ้นก็ได้ เพราะเขายังมีรายได้เข้ามาอยู่ไม่ต้องไปรอรับเบี้ยยังชีพใดๆ เศรษฐกิจอาจจะดีขึ้นนะ มองอย่างนั้น” (ผู้บริหาร ชาย)

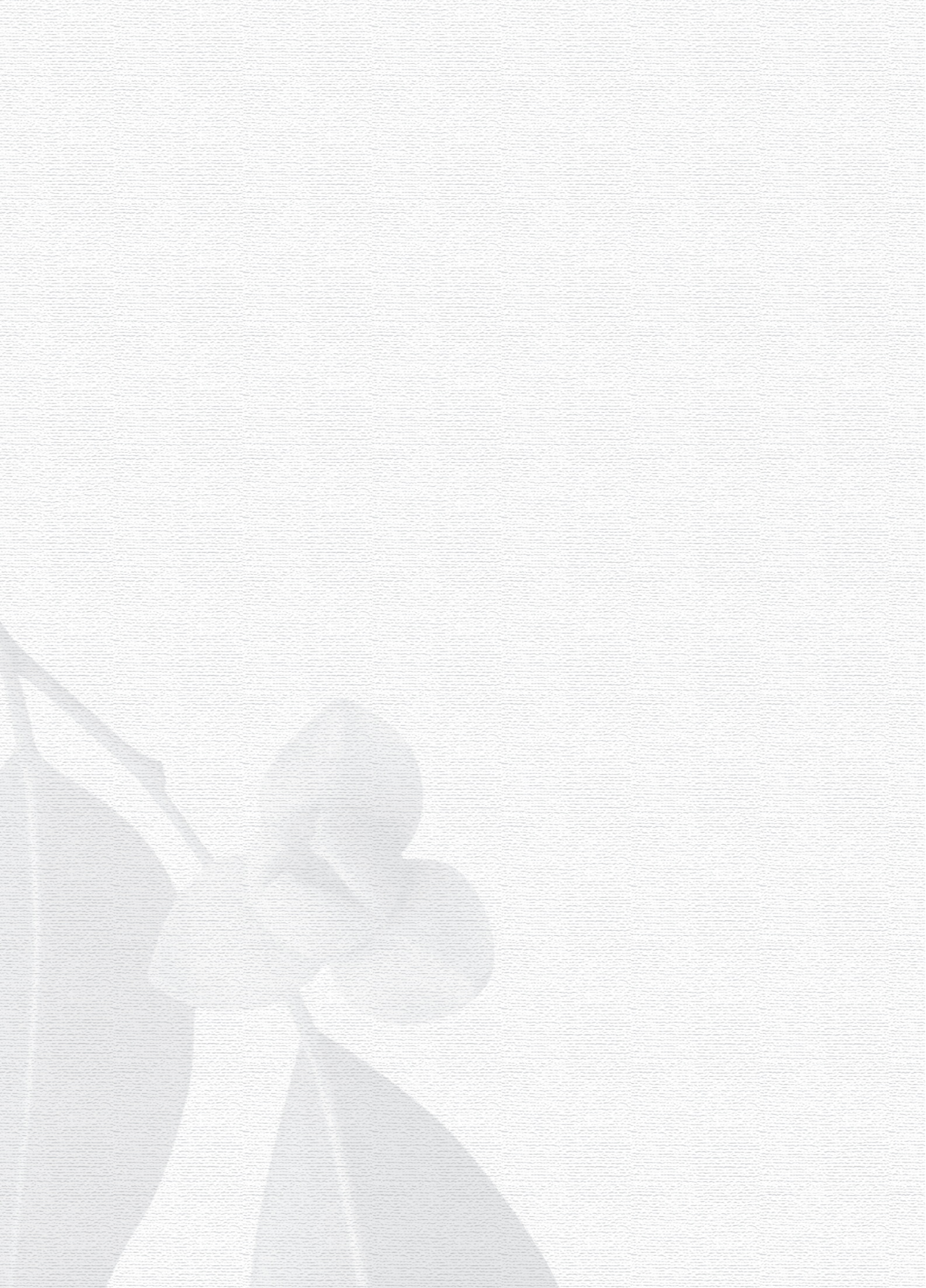
“วัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยน เพราะคนก็จะไม่อยู่บ้านเลี้ยงหลาน เพราะคนสูงอายุยังคิดว่าตัวเองยังมีคุณค่า ก็ออกจากบ้านมากขึ้น มันก็จะมี interaction ในสังคมอีกแบบหนึ่ง จะมีความหลากหลายมากขึ้น เพราะว่าถ้าได้ยินคำว่าสูงอายุ สูงวัย เขาก็จะเก็บตัว ก็จะไม่แสดงออก แต่ถ้ายืดอายุออกไป และให้นิยามเชิงบวกมากขึ้น เขาก็จะออกมาสำแดงบทบาทในสังคมมากขึ้น แล้วความแตกต่าง ความหลากหลายในสังคมก็จะมีเพิ่มมากขึ้นอีก” (ผู้บริหาร ชาย)

“ถ้าเราจะเปลี่ยนนิยามโดยขยายอายุที่เพิ่มมากขึ้น ตัวอัตราภาระพึ่งพิงของคนชราภาพก็จะเปลี่ยนแปลงไป ทำให้โครงสร้างทางประชากรเปลี่ยน” (นักวิชาการ ชาย)

- **การกำหนดนิยามใหม่ ต้องให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน**

นอกจากนี้มีนักวิชาการบางท่าน มองว่าการนิยามความเป็นผู้สูงอายุ โดยขยายอายุให้เพิ่มมากขึ้น ถ้าการขยายอายุที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน การเปลี่ยนแปลงนิยามใหม่ ก็ไม่ได้ส่งผลกระทบ หรือก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น นิยามก็เป็นเพียงแค่การนิยาม ซึ่งคนทั่วๆ ไปก็ไม่ได้ให้ความสนใจอยู่แล้ว แต่ถ้าการนิยามที่กำหนดขึ้นมาใหม่ มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน กำหนดมาเพื่ออะไร เช่นต้องการให้คนมีสุขภาพดี การกำหนดนิยามใหม่เช่นที่อายุ 65 ปี ก็ต้องมีการรณรงค์ ให้คนที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไปทุกคนต้องมีสุขภาพดี ไม่ใช่เป็นคนที่อ่อนแอ ยังออกกำลังกายได้ ทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ ได้อยู่ ถึงจะเกิดประโยชน์ทำให้คนหันมาดูแลสุขภาพกันมากขึ้น

> *“การเปลี่ยนแปลงนิยามใหม่ เพิ่มจาก 60 ปีไปเป็น 65 ปี คิดว่ามันไม่มีผลอะไรต่อคนทั่วๆ ไป แต่ถ้ามีการกำหนดว่าอายุ 65 ปีแล้วให้ทุกคน healthy ไม่ใช่เป็นคนที่อ่อนแอ ยังออกกำลังกายได้ ทำกิจวัตรประจำวันอะไรต่างๆ ได้ ตรงนี้น่าจะเกิดประโยชน์มากกว่า”*
> *(นักวิชาการ หญิง)*

บทที่ 9

บทสรุป

คำจำกัดความหรือข้อตกลงเกี่ยวกับคำว่า “ผู้สูงอายุ” นั้น องค์การสหประชาชาติ ไม่ได้มีการกำหนดเกณฑ์อายุเริ่มต้นที่เป็นมาตรฐาน เพียงยอมรับโดยทั่วไปว่าหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีอายุตามปีปฏิทิน (Chronological age) ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์อายุเริ่มต้นเดียวกับขององค์การอนามัยโลกที่ใช้ในการกำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุ สำหรับในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว มักถูกอ้างอิงหรือตกลงไว้ที่เกณฑ์อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดอย่างเป็นทางการหรือระบุชัดเจนทางกฎหมาย แต่ ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ รวมถึงประเทศไทย กำหนดไว้หรือตกลงไว้ที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป (WHO, n.a) การกำหนดนิยามผู้สูงอายุทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ อยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่าวัยสูงอายุเป็นวัยที่เปราะบาง ควรได้รับสวัสดิการการดูแลจากภาครัฐ ประสิทธิภาพการทำงานลดลง จึงมักเป็นอายุเดียวกันกับอายุเกษียณ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2542; Mujahid, 2006; Anthony, 2010)

1. นิยามผู้สูงอายุในอดีต

ในประเทศอังกฤษ ซึ่งมีการกำหนดนิยามของผู้สูงอายุขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1880s–1890s อันเป็นผลมาจากการก่อตั้งระบบบำนาญวัยสูงอายุของภาครัฐ (State Old Age Pension scheme) ขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของบุคคลสูงอายุที่จะสามารถรับสิทธิประโยชน์ได้ โดยกำหนดไว้ที่อายุ 70 ปีขึ้นไป เนื่องมาจากเหตุผลทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เนื่องจากจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากกว่า ถ้ากำหนดผู้สูงอายุที่อายุต่ำกว่านี้ ในภายหลังถูกปรับลงเหลือที่อายุ 65 ปี หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เนื่องจากต้องการให้คนรุ่นหลังเข้าสู่ระบบการทำงานได้มากขึ้น เป็นการลดการว่างงาน (Roebuck,1979)

สำหรับประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันกำหนดผู้สูงอายุไว้ที่ 65 ปีขึ้นไป โดยไม่ทราบเหตุผล (Orimo et al., 2006) Tokuda and Hinohara (2008) ได้เสนอให้ขยายอายุนิยามของผู้สูงอายุในญี่ปุ่น ให้เป็นอายุ 75 ปีขึ้นไปแทน ซึ่งให้เหตุผลว่า เกณฑ์อายุทางการของผู้สูงอายุที่ 65 ปี เป็นเกณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้นเมื่อประมาณ 45 ปีที่แล้ว ในขณะซึ่งประชากรของประเทศมีอายุคาดเฉลี่ยเพียง 68 ปี แต่ในปัจจุบัน เมื่ออายุคาดเฉลี่ยของคนญี่ปุ่นเพิ่มสูงเป็น 86 ปี และ 79 ปี สำหรับ เพศหญิงและเพศชาย ตามลำดับ อีกทั้งบุคคลที่อายุ 65 ปี

ยังสามารถทำงานได้อยู่ซึ่งไม่ควรถูกปลดเกษียณด้วยเหตุผลจากการเป็นผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายทางสุขภาพและระบบบำนาญของประเทศ รวมถึงรักษาขนาดของกำลังแรงงานไม่ให้หดตัวมากเกินไป เกณฑ์การกำหนดความเป็นผู้สูงอายุจึงถูกเสนอว่าควรปรับเพิ่มเป็นที่อายุ 75 ปีขึ้นไป

สำหรับประเทศไทย นิยามผู้สูงอายุโดยใช้นิยามตามปีปฏิทินที่อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ใช้มาเป็นเวลานานมาก ตั้งแต่สมัยอยุธยา ถึงแม้จะไม่มีการกำหนดนิยามผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ แต่อนุมานได้ว่าหมายถึงผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเช่นกัน กล่าวคือระบบมูลนาย ซึ่งเป็นระบบที่มีไพร่สำหรับพระมหากษัตริย์หรือขุนนางใช้เป็นกำลังแรงงานในการสงคราม หรือทำงานต่างๆ เช่นการทำเกษตรกรรม และการก่อสร้าง กำหนดให้ผู้ชายสิ้นสุดการเป็นไพร่เมื่ออายุ 60 ปี (ขจร สุขพานิช, 2525) ปัจจุบันประเทศไทยได้กำหนดนิยามผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดย “ผู้สูงอายุ” หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546, มปป.)

นอกจากการกำหนดด้วยอายุแล้ว ยังสามารถให้ความหมายของผู้สูงอายุ อธิบายโดยทฤษฎีประกอบสร้างทางสังคมภายใต้มโนทัศน์เกี่ยวกับ การสร้าง “ภาพแทนความจริง” ว่าภาพลักษณ์ผู้สูงอายุที่ถูกรับรู้และเข้าใจนั้น เกิดจากการสร้างภาพขึ้นในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม และแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นเพียงความจริงบางส่วน ในสังคมสมัยใหม่ ภาพลักษณ์ของผู้สูงอายุที่ปรากฏมักถูกนำเสนอในด้านลบ ซึ่งนำไปสู่การเลือกปฏิบัติและการรังเกียจอันเนื่องมาจากอายุ หรือ “วยาคติ (ageism)” ต่อผู้สูงอายุ (สุชาดา ทวีสิทธิ์, 2553)

2. นิยามผู้สูงอายุในปัจจุบัน

การศึกษาในการค้นหาความหมายของการเป็นผู้สูงอายุ หรือนิยามผู้สูงอายุโดยใช้มุมมองทางจิตวิทยาสังคม และสุขภาพ ในปัจจุบันว่าเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร ใช้วิธีสนทนากลุ่มกับประชาชนทั่วไป จำนวน 45 กลุ่ม และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหาร นักวิชาการ และแพทย์ จำนวน 12 คน สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปแบ่งออกเป็น กลุ่มวัยทำงาน ได้แก่ผู้ที่มีอายุ 35–59 ปี ที่ทำงานในภาคราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างเอกชน ธุรกิจส่วนตัว และเกษตรจำนวนทั้งสิ้น 36 กลุ่ม และกลุ่มวัยสูงอายุ 60–77 ปีขึ้นไปจำนวน 9 กลุ่ม กลุ่มละ 7–8 คน ทั้งชายและหญิง ในกรุงเทพฯ และ 4 ภาค ภาคละ 1 จังหวัดในเขตเมือง และชนบท ได้แก่ เชียงใหม่ (ภาคเหนือ) ขอนแก่น (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) สงขลา (ภาคใต้) นครปฐม (ภาคกลาง) รวมทั้งสิ้น 45 กลุ่ม จำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้งสิ้น จำนวน 351 คน เป็นชาย 162 คน และหญิง 189 คน โดยการสนทนากลุ่มดำเนินการระหว่างตุลาคม 2555–มกราคม 2556

ผลการสนทนากลุ่มกับประชาชนทั่วไป และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและนักวิชาการ แพทย์ที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน สรุปได้ดังนี้คือ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” มีการให้ความหมายที่หลากหลาย โดยพิจารณาจาก 1) เกณฑ์อายุตามปีปฏิทิน ส่วนใหญ่คิดว่า คือบุคคลที่มีอายุ 60 ปีตามเกณฑ์ของทางราชการ 2) ดูจากลักษณะภายนอก เช่น หน้าตาที่ดูมีอายุ หรือแก่ ผิวหนังที่เหี่ยวย่น ผมหงอกสีขาว 3) การมีสุขภาพและความจำไม่ดีเป็นวัยที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น

4) ความสามารถในการทำงานลดลง หรือไม่สามารถทำงานได้แล้ว 5) พฤติกรรมและอารมณ์ เช่น จุกจิก ขี้บ่น ย้ำคิดย้ำทำ และ 6) การเปลี่ยนแปลงสถานภาพ เป็น ปู่ ยา ตา ยาย ทวด

เห็นได้ว่าความหมายที่ผู้สนทนากลุ่มให้ความเห็นส่วนใหญ่เป็นทางด้านลบ ซึ่งน่าจะเป็น “ภาพแทนความจริง” หรือภาพจำของผู้สนทนากลุ่มทุกช่วงวัยและทุกอาชีพมากกว่าภาพจำเชิงบวก เนื่องจากภาพลบเป็นประเด็นความเห็นที่มาจากผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มก่อนภาพลักษณ์เชิงบวก ส่วนภาพลักษณ์เชิงบวกนั้นต้องมีการกระตุ้นความคิดจากผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ภาพลักษณ์เชิงบวกจะมุ่งเน้นไปที่ความมีคุณค่า เช่น ความมีประสบการณ์ การถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลัง การปรองดอง และเป็นต้นทุนทางสังคม

> *“บ่มีคนแก่หลาย คือมันก็บ่มีอบอุ่น คนแก่นำทางเฮา...ร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นแบบอย่างให้สังคมของเรา แบบอย่างของชุมชน ก็ให้ลูกให้หลานเราคอยปฏิบัติตาม รุ่นสู่รุ่น” (เกษตรกร หญิง เขตชนบท ขอนแก่น)*
>
> *“คุณค่าของผู้สูงอายุ เหมือนหนังสือที่มีคุณภาพหลายๆ เล่ม และเป็นบทเรียนที่สอนลูกหลานได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)*
>
> *“ถ้าพูดถึงคุณประโยชน์ของผู้สูงอายุ มีมากเนื่องจากมีประสบการณ์มาก คำพูดบางอย่างที่ผู้สูงอายุพูด เราต้องคิด ต้องฟังว่ามันเป็นเรื่องจริง ต้องนำมาปฏิบัติ ตอนปีใหม่ก็ต้องไปรดน้ำดำหัว ผู้เฒ่าผู้แก่ ต้องให้ความเคารพ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*
>
> *“เวลามีเรื่องกันในครอบครัว ถ้าอุ๊ยบอกว่ามีอะไรกันเรื่องมันแล้วก็ให้แล้วกันไป ถ้าพูดมาอย่างนี้นะ ต่างคนต้องต่างหยุดเลย เวลามีปัญหากันในบ้านจะคอยไกล่เกลี่ยว่าอันไหนถูกอันไหนผิด คนในหมู่บ้านก็เหมือนกันถ้ามีปัญหาอะไรกันก็จะเป็นคนมาไกล่เกลี่ยให้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)*
>
> *“ความหมายของผู้สูงอายุ ถ้าเป็นความหมายเชิงบวก จะมองว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีคุณค่าในสังคม เป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยประสบการณ์ เป็นบุคคลที่ร่วมสร้างสรรค์สังคมมาก่อน เคยเป็นเสาหลักของสังคมมาก่อน เป็นต้นทุนทางสังคมให้คนในยุคปัจจุบัน” (ผู้บริหาร ชาย)*

3. นิยามผู้สูงอายุในอนาคต

ผู้สนทนากลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงนิยามผู้สูงอายุใหม่ โดยมีข้อเสนอทางเลือก 4 ทาง เรียงจากความเห็นของผู้สนทนากลุ่มจากมากไปน้อยดังนี้ 1) กำหนดด้วยอายุเท่านั้น 2) กำหนดด้วยอายุ และคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่เป็นเชิงบวก 3) คุณลักษณะที่เป็นเชิงบวกเท่านั้น 4) ไม่ต้องมีนิยามผู้สูงอายุ

3.1 กำหนดด้วยอายุเท่านั้น

เหตุผลที่สำคัญคือเนื่องจากการกำหนดด้วยอายุ ชัดเจนที่สุด สามารถใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้ ทำให้สามารถบริหารจัดการกำลังคน ส่วนใหญ่ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าน่าจะเลื่อนอายุให้สูงขึ้นจาก 60 ปี เนื่องจากในปัจจุบันคนไทยสุขภาพดีขึ้น อายุยืนขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นที่ 65 ปี หรือ 70 ปี

"นิยามของคำว่าผู้สูงอายุ สูงก็คือต้องมาก อายุก็คืออายุ "มาก" มันก็น่าจะที่ 60 ขึ้น นี่คือนิยามของคำว่าผู้สูงอายุ แต่ว่าโลกปัจจุบันจะไม่เหมือนเดิม ซึ่งแต่ก่อนนี้อายุคนมันก็เฉลี่ยที่ 60 แต่ว่าทุกวันนี้ มียารักษาโรค มีวิวัฒนาการ มีเทคโนโลยี มีอะไรมาช่วยให้คนอายุยืนขึ้น คำว่าผู้สูงอายุ มันก็น่าจะมีการขยายเพิ่มขึ้นไปจาก 60 อีก" (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง ขอนแก่น)

"ปัจจุบันนี้คนแข็งแรงขึ้น อายุยืนขึ้น บางคน 60 70 ยังแข็งแรงอยู่ ผมเห็นด้วยที่ว่าจะต้องขยายเป็น 65 ปี เป็นเหตุผลหนึ่งที่สุขภาพยังดีอยู่ อันที่สองคือ คนสูงอายุเยอะขึ้น ถ้าเรารีไทร์ เร็วประเทศเราจะขาดแคลนแรงงาน โดยเฉาะคนที่จะคอยฟูมฟักคนรุ่นหลังขึ้นมาในองค์กร ผมคิดว่าน่าจะ 65 น่าจะถึงเวลาแล้ว มันขาดแคลนแรงงานที่จะเป็นพี่เลี้ยง" (แพทย์ ชาย)

แต่การเลื่อนอายุให้สูงขึ้นต้องไม่กระทบสิทธิประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบัน เช่น การได้รับเบี้ยยังชีพต้องยังคงได้รับเมื่ออายุ 60 ปีขึ้นไปเช่นเดิม

"ยอมรับได้นะถ้าจะเลื่อนอายุให้สูงขึ้น แต่สิทธิต่างๆ ที่จะได้รับก็คงไว้เหมือนเดิมที่อายุ 60 ปี" (เกษตรกร ชาย เขตชนบท นครปฐม)

"ไม่ต่อต้านหรอกครับ ยอมรับกันละ ถ้าเบี้ยมันก็อยู่นี่เหมือนเดิม...ถ้าไปเกี่ยวกับเบี้ยละ.. ก็ต่อต้าน" (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท ขอนแก่น)

อย่างไรก็ตาม มีความเห็นแตกต่างสำหรับนิยามผู้สูงอายุกลุ่มเกษตรกร หรือผู้ที่มีอาชีพระดับปฏิบัติการว่าอายุ 60 ปีเหมาะสมแล้ว เนื่องจากทั้งสองอาชีพเป็นอาชีพที่ใช้แรงงาน ต้องทำงานหนัก มีปัญหาสุขภาพ อายุ 60 ปีสมควรที่จะถึงเวลาพักผ่อน

"นิยามที่อายุ 60 ปี คิดว่าเหมาะสมแล้ว เพราะคนทำนา พอ 60 ปีก็แก่ ร่างกายมันก็ล้า กำลังก็จะไม่มีแล้ว...เกษตรกรอย่างเรา 60 ปีจะทำอะไรมันก็จะปวดตามเนื้อตามตัว ร่างกายก็อ่อนล้า" (เกษตรกร หญิง เขตเมือง เชียงใหม่)

"น่าจะต่างกัน เพราะว่าการทำงานที่นั่งโต๊ะ แล้วก็ไม่ได้ออกกำลังกาย แล้วก็ไม่ได้ทำงานหนักอะไรมากๆ 60 ปีก็ยังแข็งแรงอยู่ ก็ยังทำงานได้ต่ออีก ...อย่างคนในภาคเกษตรอาจจะน้อยหน่อย อาจจะ 60 แต่คนที่ในภาคที่ไม่ใช้แรงงาน ก็น่าจะ 65 ปี ถึงน่าจะเป็นผู้สูงอายุ" (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท สงขลา)

“ถ้าทำงานระดับปฏิบัติการ เกิน 60 ปีทำไม่ไหวแล้วงาน นี่ผมก็ทำงานอยู่ในระดับปฏิบัติการ” (ผู้สูงอายุ ชาย เขตชนบท นครปฐม)

3.2 กำหนดด้วยอายุ และคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่เป็นเชิงบวก

การกำหนดด้วยอายุยังมีความสำคัญ และการกำหนดลักษณะเชิงบวกจะทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและภูมิใจในตนเอง และต้องพยายามทำตัวให้เหมือนคุณลักษณะเชิงบวก และถ้าไม่มีอายุกำกับผู้ที่มีคุณลักษณะเชิงบวกอาจมีอายุน้อย จะกลายเป็นคำนิยามของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีอายุมาก

“คนที่มีภูมิปัญญา ความรู้เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ ถ้าเราไม่กำหนดอายุแล้วไปเรียกคนพวกนี้โดยใช้คำนิยามประสบการณ์ชีวิต หรือผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นมานิยาม ซึ่งคนพวกนี้อาจจะอายุ 40 ปี แต่เขามีความรู้ เราไปใช้เกณฑ์นี้มันไม่ได้ ซึ่งบุคคลพวกนี้จะมีคำเรียกเขาอยู่ เช่น อยู่ในองค์กรต่างๆ ของชุมชน จะเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน แล้วถ้าเอาคนกลุ่มนี้ไปรวมกับผู้สูงอายุ เขาอาจจะรับตัวเองไม่ได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)

“เลือกอายุบวกคุณค่า เพราะผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้สูงอายุจะได้เตรียมตัวทำความดี ให้ได้ตามเกณฑ์คุณค่า..คุณค่า คือ การมีจิตอาสา ตั้งชมรม มูลนิธิ แนะนำความรู้ต่อคนอื่นให้ประโยชน์ต่อสังคม” (ข้าราชการ ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“ควรเอาอายุมากำกับ ส่วนคำนิยามที่ขยายเพิ่มเติมเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความภูมิใจให้แก่ผู้สูงอายุ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท สงขลา)

แต่มีผู้ไม่เห็นด้วยกับการใช้อายุและนิยามเชิงบวกควบคู่กันไป เพราะจะทำให้สับสน มีความลำบากในการปฏิบัติ และนิยามเชิงบวกไม่สามารถใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันได้

“ถ้าเรานิยามความเป็นผู้สูงอายุ โดยกำหนดด้วยตัวเลข และรวมนิยามผู้สูงอายุเชิงบวกเข้าไปด้วยก็ดี แต่การนิยามเชิงบวก ใครจะมาตัดสินว่าคนไหนดีหรือไม่ดี” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“ผู้สูงอายุบางคนเป็นแบบอย่างที่ดี บางคนเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี จะเอาอะไรมาวัด ยังไงก็ต้องใช้อายุนี่แหละเป็นตัวตัดสิน” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

“การนิยามด้วยตัวเลขร่วมกับการนิยามด้วยความหมายเชิงบวก ผมคิดว่าตรงนั้นมันเป็นไปได้ยาก เพราะว่าหนึ่งคือนักปฏิบัติ จะให้ประโยชน์กับใครก็ต้องขึ้นอยู่กับดุลพินิจวิจารณญาณ ถ้าเกิดเรามองสองอย่างที่ผสมผสานกัน มันจะเกิดความสับสนในเชิงปฏิบัติค่อนข้างมาก...แต่ถ้าพูดถึงนิยามผู้สูงอายุ ผมจะให้เป็นตัวเลข แต่ถ้าการปลูกฝังค่านิยมว่าควรจะรักและเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุก็จะต้องเป็นนิยามเชิงบวก” (นักวิชาการ ชาย)

3.3 คุณลักษณะที่เป็นเชิงบวกเท่านั้น

เนื่องจากการรับรู้ว่าตนเองเป็นผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ไม่เกี่ยวกับอายุตามปีปฏิทิน การกำหนดอายุแน่นอน มีผลทางจิตวิทยา ทำให้รู้สึกว่าตนเองถึงวัยสูงอายุ ซึ่งทุกคนไม่ต้องการถึงวัยนี้ น่าจะเป็นเพราะภาพจำของผู้สูงอายุมีลักษณะเชิงลบ

"ใช้นิยามเป็นคุณค่าของผู้สูงอายุอย่างเดียวโดยไม่ต้องกำหนดอายุก็ดีเหมือนกัน เพราะทำให้รู้สึกว่ามีผลในทางจิตใจ ไม่รู้สึกว่าตัวเองแก่" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

"ในเรื่องของการจัดโครงการต่างๆ ให้กับผู้สูงอายุในปัจจุบัน เราก็เปลี่ยนเป็นว่า โครงการนี้สำหรับผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป หรือโครงการนี้สำหรับผู้มีอายุ 65 ปีขึ้นไป โดยไม่ต้องมีคำว่า "ผู้สูงอายุ" ผมว่าก็ดีนะ จะได้รู้สึกกระชุ่มกระชวย ไม่แก่" (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว ชาย เขตเมือง สงขลา)

แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ไม่เห็นด้วยที่ไม่มีอายุกำหนด เนื่องจากเป็นการยากในการบริหารจัดการกำลังคน

"การนิยามโดยนำความหมายเชิงบวกไม่ต้องกำกับด้วยตัวเลขความคิดเห็นอย่างนี้เป็นความคิดเห็นสุดโต่ง เพราะคนเราเวลาชรา มันชราไม่เท่ากัน มนุษย์เราเป็นสิ่งมีชีวิตมันมีความหลากหลายของพันธุกรรม จะมานั่งประเมินกันไม่ได้ดูแค่มิติเดียว มันหลายมิติแล้วคนเราความชรามันไม่หยุดนิ่งด้วย มันจะเป็นความยากลำบากมากในการจัดการของประเทศ จึงไม่แปลกว่าทำไมองค์การอนามัยโลกจึงได้ขีดเส้นว่า 60 ปีเป็นผู้สูงอายุ... ผมคิดว่าถ้าเดินสายกลางให้มันบริหารจัดการง่าย ก็ควรจะใช้ตัวเลข แต่จริงๆ ผมก็ไม่เห็นด้วยนะถ้าเราจะเอาอย่างอื่นมันทำไม่ได้หรอก" (แพทย์ ชาย)

3.4 ไม่ต้องมีนิยามผู้สูงอายุ

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเป็นส่วนน้อยมาก ที่ให้ความเห็นว่าไม่จำเป็นต้องกำหนดนิยามผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับใจของแต่ละบุคคล การกำหนดนิยามโดยใช้อายุทำให้รู้สึกว่าตนเองแก่ การกำหนดด้วยคุณค่าก็ไม่มีมาตรฐานและบางคนก็อาจไม่มีคุณค่า

"การกำหนดนิยามผู้สูงอายุเท่านี้ๆ ก็กำหนดไป แต่ถ้าเรื่องชีวิตจริง มันไม่จำเป็นนะมันอะไรก็ได้ ไม่จำเป็นต้องกำหนด" (เกษตรกร หญิง เขตเมือง นครปฐม)

"ถ้าว่าเกณฑ์เป็นคนแก่นะ บอกว่าคนนี้คนแก่นะ มีนิยาม เราจะแก่นะ มันเหมือนมันจะทำให้ใจห่อเหี่ยว จะขึ้นเป็น 65 เป็นผู้สูงอายุแล้วนะ มันไม่อยากได้ยิน "(ข้าราชการ หญิง เขตเมือง นครปฐม)

4. ผลกระทบทางบวกจากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้น

ส่วนผลกระทบทางบวกจากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้นคือ จะทำให้มีสุขภาพจิตดีที่รู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ เมื่อสุขภาพจิตดีสุขภาพกายย่อมดีตามไปด้วย และถ้าการขยายอายุผู้สูงอายุ นำไปสู่การขยายอายุการทำงาน จะทำให้ยังมีรายได้ ไม่ต้องพึ่งพาลูกหลานมากจนเกินไป และทำให้เกิดการออมมากขึ้น ส่งผลต่อความรู้สึกว่าตนเองยังมีคุณค่า มีความภาคภูมิใจในตนเอง และยังมีผลดีต่อการทำงานให้เกิดประโยชน์ได้ยาวนานขึ้น เพราะถึงวัยสูงอายุช้าลง

“น่าจะดีด้านบวก สุขภาพจิตจะดีขึ้น ..ไม่แก่ 65 ปีก็ยังไม่แก่ ยังแข็งแรงอยู่ เป็นยาชูกำลังใจ” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท สงขลา)

“เรายังทำงานได้ มีรายได้ แล้วเราก็ภูมิใจ เราไม่ต้องพึ่งคนอื่น อย่างน้อยตัวเองก็มีคุณค่าทำอะไรได้” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง นครปฐม)

“จริงๆ แล้ว มันเป็นจิตวิทยาเหมือนกันถ้าบอกว่าคนอายุ 60 ปี เรายังไม่สูงอายุ ก็จะเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับประเทศชาติได้ คือ ถ้าสมมุติว่า กรอบยังบอกว่า 60 ปี เป็นผู้สูงอายุในจิตวิทยา เราเป็นผู้สูงอายุแล้วเราควรพักผ่อน แต่ถ้ากรอบบอกว่า 65 ปี เป็นผู้สูงอายุ คนที่อายุ 60 ปีก็จะคิดว่า เฮ้ย เรายังไม่ใช่ผู้สูงอายุ ในทางจิตวิทยา เราไม่ใช่ผู้สูงอายุ เรายังทำประโยชน์ให้กับสังคม ชุมชน ครอบครัว แล้วมันก็จะส่งผลโดยรวมให้กับประเทศชาติ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย กทม.)

“การที่เรามีสุขภาพจิตดี อย่างอื่นก็ดีไปด้วยจริงๆ แม้กระทั่งสุขภาพกายก็จะดีขึ้น ถ้าเราไม่รู้สึกแก่เราก็จะไม่กังวลว่าเราจะเจ็บโน่น เจ็บนี่ เราจะแย่แล้ว ถ้าไม่กังวล สุขภาพจิตก็จะดี แต่ถ้าสุขภาพจิตไม่ดี จะเจ็บโน่นเจ็บนี่ แล้วบ่นอยู่เรื่อยๆ สุขภาพมันก็จะแย่ลงไปก็คือแรงจูงใจมันตกลงไป พอแรงจูงใจมันตกลงไปแรงกระตุ้นมันก็จะลดไปเรื่อย ระบบฮอร์โมนต่างๆ มันก็จะลดการทำงานไปเรื่อยๆ เหมือนกัน มันก็จะทำให้ร่างกายทรุดโทรมเร็ว คนไหนถ้าอมทุกข์อยู่เรื่อยๆ หน้าก็จะเหี่ยวไปเรื่อยๆ หน้าเหี่ยวหมายถึงว่าระบบต่างๆ มันตกลงไป และก็มีผลต่อระบบประสาทด้วย เวลาเศร้าฮอร์โมนต่างๆ ในร่างกายมันจะลดลงหมดความกระตือรือร้นมันหมดไป” (แพทย์ ชาย)

5. ผลกระทบทางลบจากการเลื่อนนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้น

สำหรับผู้ให้ความเห็นในทางลบนั้นมีเป็นส่วนน้อย โดยให้เหตุผลว่า ถ้าเชื่อมโยงอายุผู้สูงอายุ และอายุเกษียณเป็นอายุเดียวกัน อาจทำให้คนรุ่นใหม่มีโอกาสได้เข้าทำงานน้อยลง

“อันนี้ก็จะมีผลกระทบกับคนทำงานรุ่นหลัง 60 ยังไม่ออกเสียที เด็กก็ต้องไปเรียนปริญญาโท หางานอื่นทำ ตำแหน่งงานก็จะน้อยลงไปเรื่อยๆ” (ลูกจ้างเอกชน ชาย เขตเมือง เชียงใหม่)

“นับวันเด็กรุ่นหลังก็จะเรียนรู้สูงขึ้น แล้วก็จบมากขึ้น เพราะฉะนั้นเด็กจบมาแล้วไม่มีงานทำ ถ้าคนรุ่นเก่ายังไม่ยอมออก” (ผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว หญิง เขตเมือง นครปฐม)

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความเห็นว่าวัฒนธรรมการเลี้ยงหลานของผู้สูงอายุจะเปลี่ยนไป เพราะผู้สูงอายุออกมาทำงานมากขึ้น นอกจากนี้การที่ผู้สูงอายุออกมาทำงานมากขึ้น จะเพิ่มความหลากหลายในสังคม

“อย่างน้อยถ้าพูดถึงในระดับเล็ก ในครอบครัวคนจะเลี้ยงหลานจะน้อยลง เพราะต้องทำงาน หลานก็จะไม่มีคนเลี้ยง” (ผู้บริหาร ชาย)

“วัฒนธรรมอาจจะเปลี่ยน เพราะคนก็จะไม่อยู่บ้านเลี้ยงหลาน เพราะคนสูงอายุยังคิดว่าตัวเองยังมีคุณค่า ก็ออกจากบ้านมากขึ้น มันก็จะมี interaction ในสังคมอีกแบบหนึ่ง จะมีความหลากหลายมากขึ้น เพราะว่าถ้าได้ยินคำว่าสูงอายุ สูงวัย เขาก็จะเก็บตัว ก็จะไม่แสดงออก แต่ถ้ายืดอายุออกไป และให้นิยามเชิงบวกมากขึ้น เขาก็จะออกมาสำแดงบทบาทในสังคมมากขึ้น แล้วความแตกต่าง ความหลากหลายในสังคมก็จะมีเพิ่มมากขึ้นอีก” (ผู้บริหาร ชาย)

และผู้สนทนากลุ่มเกือบทุกคนเห็นว่าการให้นิยามผู้สูงอายุควรเป็นนิยามเดียวทั่วประเทศ เพื่อความเสมอภาค ถึงแม้ความเป็นผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันระหว่างเขตเมือง และชนบท หญิง และชาย

แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุ ถ้าเปลี่ยนแต่อายุ ประชาชนจะไม่ได้รับประโยชน์ ประชาชนควรได้รับประโยชน์ด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวกมากขึ้น และสนับสนุนผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพตนเอง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในสังคม

“การเปลี่ยนแปลงนิยามใหม่ เพิ่มจาก 60 ปีไปเป็น 65 ปี คิดว่ามันไม่มีผลอะไรต่อคนทั่วๆ ไป แต่ถ้ามีการกำหนดว่าอายุ 65 ปีแล้วให้ทุกคน healthy ไม่ใช่เป็นคนที่อ่อนแอยังออกกำลังกายได้ ทำกิจวัตรประจำวันอะไรต่างๆ ได้ ตรงนี้น่าจะเกิดประโยชน์มากกว่า” (นักวิชาการ หญิง)

สำหรับการปรับทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุให้เป็นเชิงบวกนั้น จะประสบความสำเร็จได้ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติตนของผู้สูงอายุเอง ซึ่งจะเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับในคุณค่าของผู้สูงอายุ

“แล้วแต่การปฏิบัติตัว ว่าทำตัวให้เป็นที่เคารพหรือเปล่า ถ้าปากร้าย ก้าวร้าว ก็ไม่มีใครเคารพนับถือ...แต่ถ้าเป็นคนในครอบครัวเราก็เคารพอยู่แล้ว อย่างผมถึงอายุยังไม่ถึงก็มีคนเคารพนับถือ อยู่ที่ตัวบุคคล” (เกษตรกร ชาย เขตชนบท เชียงใหม่)

“การเคารพนับถือมันบังคับกันไม่ได้ ขึ้นอยู่กับการวางตัวมากกว่า” (ข้าราชการ หญิง เขตชนบท นครปฐม)

“ผมว่ามันอยู่ที่ตัวผู้สูงอายุเอง หรืออยู่ที่ตัวคุณค่า ประสบการณ์ ความรู้ ที่เขาจะแสดงออกมาแล้ว เขามีคุณค่าจริงๆ หรือเปล่า จะมีส่วนร่วมสร้างสังคมได้จริงหรือเปล่า จะยอมรับหรือไม่ยอมรับอยู่ที่ตรงนี้แหละ ถ้ามันดีก็โอเคยอมรับได้ (ความหมายเชิงบวกของผู้สูงอายุ)” (ผู้บริหาร ชาย)

6. ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือนิยามผู้สูงอายุควรใช้เป็นตัวเลขที่อายุ 65 ปีขึ้นไป เนื่องจากเป็นความเห็นส่วนใหญ่ของผู้สนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก และมีหลักฐานเชิงประจักษ์เชิงตัวเลขทางด้านวิชาการประชากรศาสตร์ คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ได้แก่การมีอายุที่เหลืออยู่ของผู้ที่มีอายุ 65 ปีในปัจจุบันเท่ากับของผู้ที่มีอายุ 60 ปี เมื่อกว่าห้าสิบปีที่ผ่านมา (ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, 2553) และการกำหนดด้วยอายุอย่างเดียวจะทำให้สามารถบริหารจัดการกำลังคนได้ เนื่องจากเป็นมาตรฐานเดียวกัน

การเลื่อนอายุผู้สูงอายุให้สูงขึ้นมีผลดีทางด้านสุขภาพจิต ที่ยังมีความรู้สึกเป็นหนุ่มสาว มีความรู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ มีพลังในการทำงานต่อไป ทำให้มีความภูมิใจ ตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง นอกจากนี้งานวิจัยในต่างประเทศ แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การรู้สึกว่าตนเองยังไม่แก่ มีผลในแง่บวก เช่น การมีประสิทธิภาพในการจัดการกับการป่วย (Boehmer, 2007) ความพึงพอใจในชีวิต (Westerhol, & Barrett, 2005) ลดความเสี่ยงต่อการเกิดภาวะทุพพลภาพ และความดันโลหิตสูง (Demakakos, Gjonca, & Nazroo, 2007) และต่อการตาย (Uotinen, Rantanen, & Suutama, 2005)

ถึงแม้ว่าความเห็นส่วนใหญ่ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการปรับเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุให้มีอายุสูงขึ้นต้องไม่กระทบสวัสดิการที่ได้รับ เช่น อายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพ แต่ในอนาคตสวัสดิการเบี้ยยังชีพจะเป็นภาระต่องบประมาณของรัฐที่จะเพิ่มขึ้นอย่างมาก เนื่องจากจากการฉายภาพจำนวนประชากรในอนาคต 2553–2583 พบว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) นอกจากนี้คุณลักษณะของผู้สูงอายุในอนาคตจะมีการศึกษาสูงขึ้น รายได้มากขึ้นด้วย จึงควรมีการศึกษาถึงแผนรองรับในระยะยาวถึงผลกระทบจากเบี้ยยังชีพที่มีต่อภาระของรัฐ สำหรับการเปลี่ยนนิยามผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับต้องมีการสื่อสารชี้แจงล่วงหน้าถึงเหตุผลที่ต้องเปลี่ยน และผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอายุของประชากรที่จะมีประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

สำหรับคุณลักษณะของผู้สูงอายุเชิงบวกนั้น ควรใช้สำหรับการปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ ไม่ใช้ในการกำหนดนิยาม เนื่องจากไม่สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกันได้ เช่น การกำหนดให้มีคำขวัญ หรือลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุ ในวันผู้สูงอายุแห่งชาติทุกปี คล้ายกับคำขวัญวันเด็กที่มีประจำทุกปี เช่นภาพลักษณ์เชิงบวกที่ได้จากการสนทนากลุ่ม เช่น “แก่ช้า มีคุณค่า สุขภาวะดี” หรือ “มีคุณค่า และประสบการณ์” และที่สำคัญคือการเตรียมพร้อมของประชากรให้เข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณค่า เหมาะสมกับทัศนคติเชิงบวก ซึ่งควรกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับต้นเพื่อให้เข้าใจกระบวนการสูงวัย และการเตรียมพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุของประชากรรุ่นหลังควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังจากเด็ก ทั้งนี้อาจสอดแทรกเข้าไปในการเรียนการสอน ปลูกฝังให้เด็กเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ หรือผ่านการส่งเสริมการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ โดยมีเด็กเป็นแกนนำในการคิดสร้างสรรค์กิจกรรมเอง จากกระบวนการคิดและการได้ลงมือทำดังกล่าว จะส่งผลให้เด็กได้เรียนรู้ และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้สูงอายุ อีกทั้งยังได้แง่คิดในการเตรียมความพร้อมให้กับตัวเองหากในอนาคตต้องเปลี่ยนสถานภาพมาเป็นผู้สูงอายุ จะต้องทำตัวอย่างไรให้ตนเองมีคุณค่า และเป็นที่น่าเคารพนับถือ

สำหรับประชาชนโดยทั่วไป ทัศนคติเชิงบวก และความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุของประชากร อาจผ่านช่องทางการจัดประชุม สัมมนา ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้สูงอายุ หรือประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อที่คนทั่วไปเข้าถึงได้ เช่น การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ บทความ หนังสือพิมพ์ หรือนิตยสาร เป็นต้น

สำหรับการเชื่อมโยงอายุผู้สูงอายุกับอายุการทำงาน หรือการขยายอายุเกษียณในภาคราชการและภาคเอกชนนั้น ต้องได้รับการศึกษาอย่างรอบด้าน สำหรับในภาคราชการอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นถ้ามีการเลื่อนอายุเกษียณราชการให้สูงขึ้น ซึ่งอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบไม่ใช่เฉพาะบางอาชีพเหมือนที่ผ่านมา (สำนักงาน ก.พ., 2556) อย่างไรก็ตาม สำหรับภาคเอกชน ภาครัฐควรมีมาตรการจูงใจในการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นของมนุษย์. (2548). *รวมกฎหมาย/ประกาศ/ระเบียบ ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กาญจนา ตั้งชลทิพย์, ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์, เฉลิมพล แจ่มจันทร์, อุไรวรรณ ตั้งคะนึงสุขเกษม, ภาณี วงษ์เอก และ สุรีย์พร พันพึ่ง. (2553). คุณค่าผู้สูงอายุ: ภาพสะท้อนมุมมองจากคนสองวัย. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และ สวรัย บุญยมานนท์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม..

กุศล สุนทรธาดา. (2553). คุณค่าด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย. ในสุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุณยมานนท์ (บรรณาธิการ). *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

ขจร สุขพานิช. (2525). ฐานันดรไพร่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.

เจียมจิต แสงสุวรรณ. (2555). *นโยบาย กฎหมาย และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ.*, เข้าถึงได้จาก http://nu.kku.ac.th/elearnning/250213/UserFiles/File/นโยบายกฎหมายและแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 กรกฎาคม 2555).

เฉลิมพล แจ่มจันทร์. (2555). *มโนทัศน์ใหม่ของ “นิยามผู้สูงอายุ” และ “อายุเกษียณ” : ทำไมต้อง 60 ปี เปลี่ยนได้หรือไม่*. แผนงานพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนามโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุ และอายุเกษียณที่เหมาะสมสำหรับคนไทย มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย..

ชัย เรืองศิลป์. (2527). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352–2453 ด้านเศรษฐกิจ*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษย์ศาสตร์.

ชูศักดิ์ เวชแพทย์. (2532). *การปฏิบัติตัวของผู้สูงอายุเพื่อให้มีอายุยืน.* กรุงเทพมหานคร: ศุภวนิชการพิมพ์.

นิศา ชูโต. (2525). *คนชราไทย*. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรลุ ศิริพานิช. (2555). *ปกิณกะ งานผู้สูงอายุ*. เข้าถึงได้จาก http://www.anamai.moph.go.th/advisor/202/20210.html (วันที่ค้นข้อมูล:20 กรกฎาคม 2555)

บริบูรณ์ พรพิบูลย์. (2525). *โลกยามชราและแนวการเตรียมตัวเพื่อเป็นสุข.* โรงพิมพ์พระสิงห์: เชียงใหม่.

ปราโมทย์ ประสาทกุล และ ปัทมา ว่าพัฒนวงศ์. (2553). นิยามผู้สูงอายุด้วยช่วงชีวิตข้างหน้า. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และ สวรัย บุญยมานนท์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย.* นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2550). คนห้าแผ่นดิน: ประวัติศาสตร์ที่ยังมีชีวิต. *ประชากรศาสตร์และการพัฒนา Population and Development Newsletter.* ปีที่ 28 ฉบับที่ 2.

ปรีชา อุปโยคิน, สุรีย์ กาญจนวงศ์, วีณา ศิริสุข และมัลลิกา มัติโก. (2541). *ไม้ใกล้ฝั่ง: สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีการพิมพ์.

พระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญ พ.ศ. 2494. เข้าถึงได้จาก http://www.pnru.ac.th/offi/person/upload–files/uploaded/duern/joy/bumnet/2494.pdf. (วันที่ค้นข้อมูล : 14 กรกฎาคม 2555).

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. (มปป) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. เข้าถึงได้จาก http://www.oppo.opp.go.th/pages/law/law09.html (วันที่ค้นข้อมูล : 14 สิงหาคม2555).

พระโหราธิบดี. (2510). *พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์*. สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

มัลลิกา มัติโก, ปรีชา อุปโยคิน, สุรีย์ กาญจนวงศ์ และวีณา ศิริสุข. (2542). *ร่มโพธิ์ร่มไทร: สถานภาพและบทบาทในสังคมของผู้สูงอายุ*. กรุงเทพมหานคร: ศุภวนิชการพิมพ์.

มาลินี วงษ์สิทธิ์. (2535). *ทัศนคติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของคนหนุ่มสาวไทย.* สถาบันประชากรศาสตร์. เยลโล่การพิมพ์: กรุงเทพฯ

รศรินทร์ เกรย์, อมรรัษฎ์ บุนนาค และเรวดี สุวรรณนพเก้า. (2551). *พัฒนาการ การจัดทำทะเบียนราษฎร และสำมะโนประชากรในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: บริษัทจรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

วรชัย ทองไทย. (2549). อายุเริ่มต้นของผู้สูงอายุไทย. ใน *การประชุมวิชาการประชาคมศาสตร์แห่งชาติ 2549*, สมาคมนักประชากรไทย.

วรเวศน์ สุวรรณระดา และ อาภาพรรณ คำวชิรพิทักษ์. (2552). *ปัญหาเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ.* กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีณา ศิริสุข, ปรีชา อุปโยคิน, มัลลิกา มัติโก และสุรีย์ กาญจนวงศ์. 2542. *พ่อใหญ่แม่ใหญ่: สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีการพิมพ์.

วีระสิทธิ์ สิทธิ์ไตร และโยธิน แสวงดี. (2533). *ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการมีโครงการพัฒนาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย.* สถาบันวิจัยประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2539). *สังคมวิทยาภาวะสูงอายุ : ความเป็นจริงและการคาดการณ์ในสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2542). *รายงานการวิจัย เรื่อง ระบบการเกษียณอายุตามลักษณะงาน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. 2556 เลขาธิการ ก.พ. เผยเตรียมปรับอายุเกษียณ. เข้าถึงได้จากhttp://www.ocsc.go.th/ocsc/th/index.php?option=com_content&view=article&id=3680:2013–06–6–06–27–30&catid=236:2011–07–07–07–48–28&Itemid=239 (วันที่ค้นข้อมูล 22 กรกฎาคม 2556).

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553–2583. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). *สำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *สุขภาพจิตของผู้สูงอายุไทย.* กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด.

สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ กลุ่มยุทธศาสตร์ผู้สูงอายุ. (2554). *การจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุแบบขั้นบันได ตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล.* เข้าถึงได้จาก http://www.oppo.opp.go.th/news-update/info/OlderMoney_131254.pdf (วันที่ค้นข้อมูล : 10 สิงหาคม 2555).

สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2553). บทบรรณาธิการ: การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เพื่อการวิจัยผู้สูงอายุ. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ และสวรัย บุณยมานนท์ (บรรณาธิการ), *ประชากรและสังคม 2553: คุณค่าผู้สูงอายุในสายตาสังคมไทย*. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม.

Anthony, O.C. (2010). "Managing Behavior and Emotional Issues in Older People". *The Social Science*. Vol. 5 (5), pp.401–413

Boehemer, S. (2007). Relationships between felt age and perceived disability, satisfaction with recover, self-efficacy beliefs and coping strategies. *Journal of Health Psychology*, 12, 895–906.

Cheung, Chau-Kiu, Cheung-Ming Chan ,&Jik-Joen Lee. (1999). Beliefs about elderly people among social workers and the general public in Hong Kong. *Journal of Cross Cultural Gerontology* .14, 131–152.

Cowgill D. O. (1986). *Aging Around the World*. Belmont, Ca.: Wadsworth.

Demakakos, P., Gjonca, E. ,& Nazroo, J. (2007). Age identity, age perceptions, and health: Evidence from the English Longitudinal Study of Ageing. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1114, 279–287.

Dwyer, D. S., & Mitchell, O. S. (1999). Health problems as determinants of retirement: Are self-rated measures endogenous? *Journal of Health Economics,*18 (2) :173–193

Ettner, S. L., Richard, G. F., & Ronald, C. K. (1997). *The Impact of Psychiatric Disorders on Labor Market Outcomes*, National Bureau of Economic Research.

Freund, A. M. ,& Smith, J. S. (1999). "Content and Function of the Self-Definition in Old and Very Old Age". *Journal of Gerontology*. vol. 54B (1), pp.55–67

Glascock, A., & Feinman, S. (1918). Social asset or social burden: Treatment of the aged in non-industrial societies. In C. Fry (Ed.), *Dimensions: Aging, culture, and health* (PP.13–32). Hadley: MA: Bergin & Garvey.

Hinohara, S. (2006). *Living Long, Living Good.* Tokyo: IBC Publishing.

Huff Post. (2012).*The Elderly vs. The Middle Age: Who Is A Senior Citizen, Who Is Middle Aged And Why?* (February 5, 2012). from http://www.huffingtonpost.com/2012/05/02/elderly-senior-citizens-middle-age-aged_n_1471176.html (Access : 25 July 2012)

Idler, Ellen L. & Benyami, Y. (1997). Self–rates Health and Mortality: A Review of Twenty–seven community Studies. *Journal of Health and Social Behaviour,* 36: 21–37.

Laws, Glenda. (1993). The land of old age: society's changing attitudes toward urban built environments for elderly people. *Annals of Association of American Geographers*, 83 (4) : 672–693.

Levy, BR., Slade, ND., & Kasl, SV. (2002). Longitudinal benefit of positive self–perceptions of aging on functional health. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 57B, P409–P417.

Long, G. T. & Pfau, W. D. (1997). "Chapter 7: The Elderly Population in Vietnam during Economic Transformation: An Overview". in Long G. T. & and Hong, D. K. (editors), *Social Issues under Economic Transformation and Integration in Vietnam*. Vietnam Development Forum (VDF). pp. 185–210

Maimaris, W., Hogan, H.,& Lock, K. (2010). The impact of working beyond traditional retirement ages on mental health: Implications for public health and welfare policy. *Pub Health Rev*, 32: 532–548.

Mujahid, G. (2006). *Population Ageing in East and South–East Asia: Current Situation and Emerging Challenges*. UNFPA Country Technical Services Team for East and South–East Asia. Bangkok: Thailand

OECD. (2012). Average effective age of retirement versus the official age, 2004–2009 Available from http://www.oecd.org/dataoecd/3/2/39371902.xls (Access : 13 April 2012).

Orimo, H., et, al. (2006). Reviewing the definition of "elderly". *Japan Geriatrics Society*.vol. 6, pp. 149–158

Roebuck, J. (1979). "When does "old age begin" ?: The Evolution of the English Definition". *Journal of Social History*. vol. 12 (3), pp.416–428

Schafer, M. H. & Shippee, T. P. (2010). Age identity, gender and perceptions of decline: does feeling older lead to pessimistic dispositions about cognitive aging? *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 68B (1), 91–96. .

Sung, Kyu–taik, & Han Sung Kim. (2003). Elderly respect among young adult: exploration of behavioral forms in Korea. *Aging International* 28 (3) : 278–294.

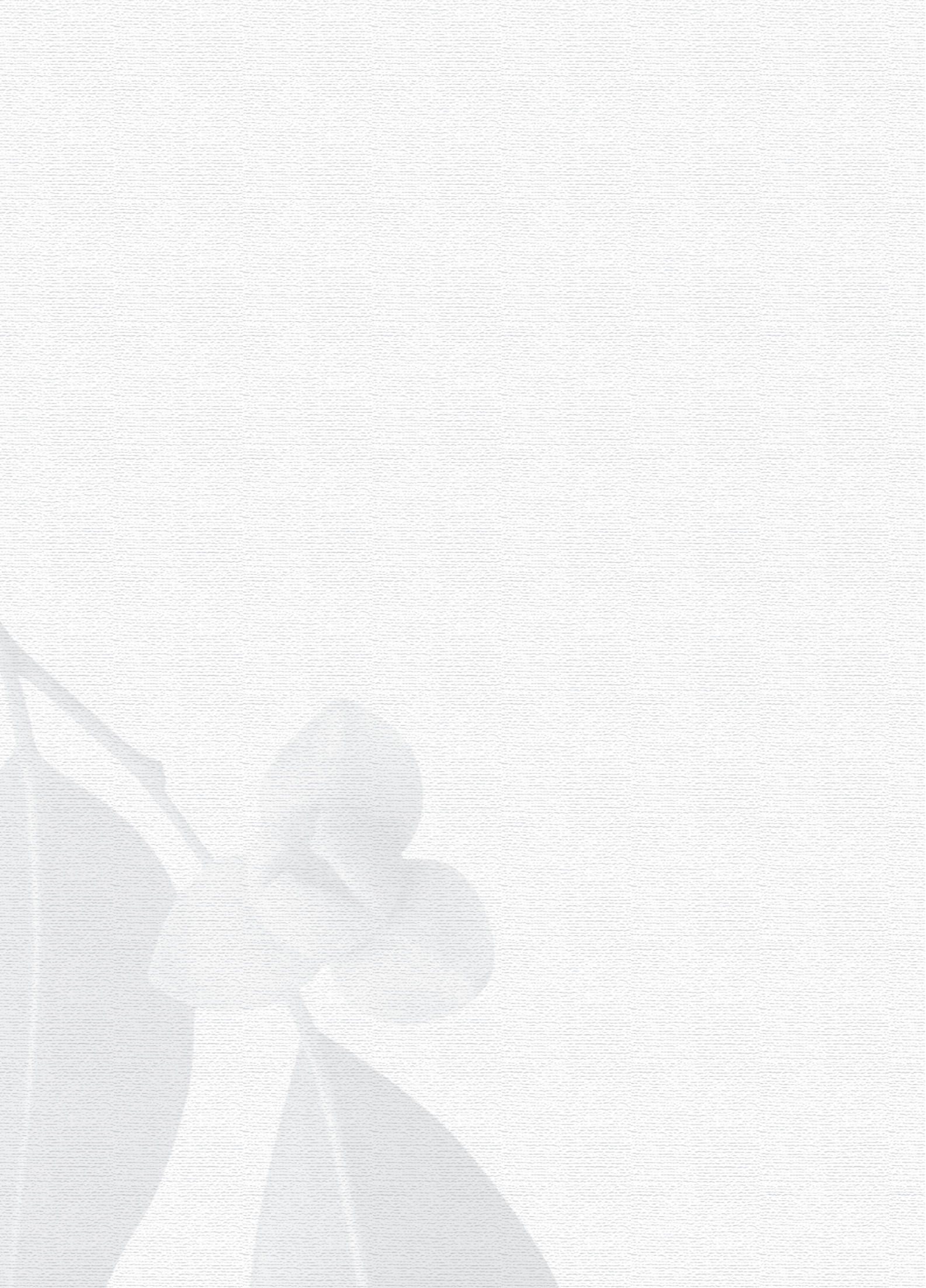
Tokuda Y. & Hinohara S. (2008). "Geriatric Nation and Redefining the Elderly in Japan". *International Journal of Gerontology.* Vol. 2, No. 4. pp. 154–157

Uotinen, V. (2005). *I am Old and I feel: Subjective Age in Finish Adults*. yväskylä University Printing House, Jyväskylä

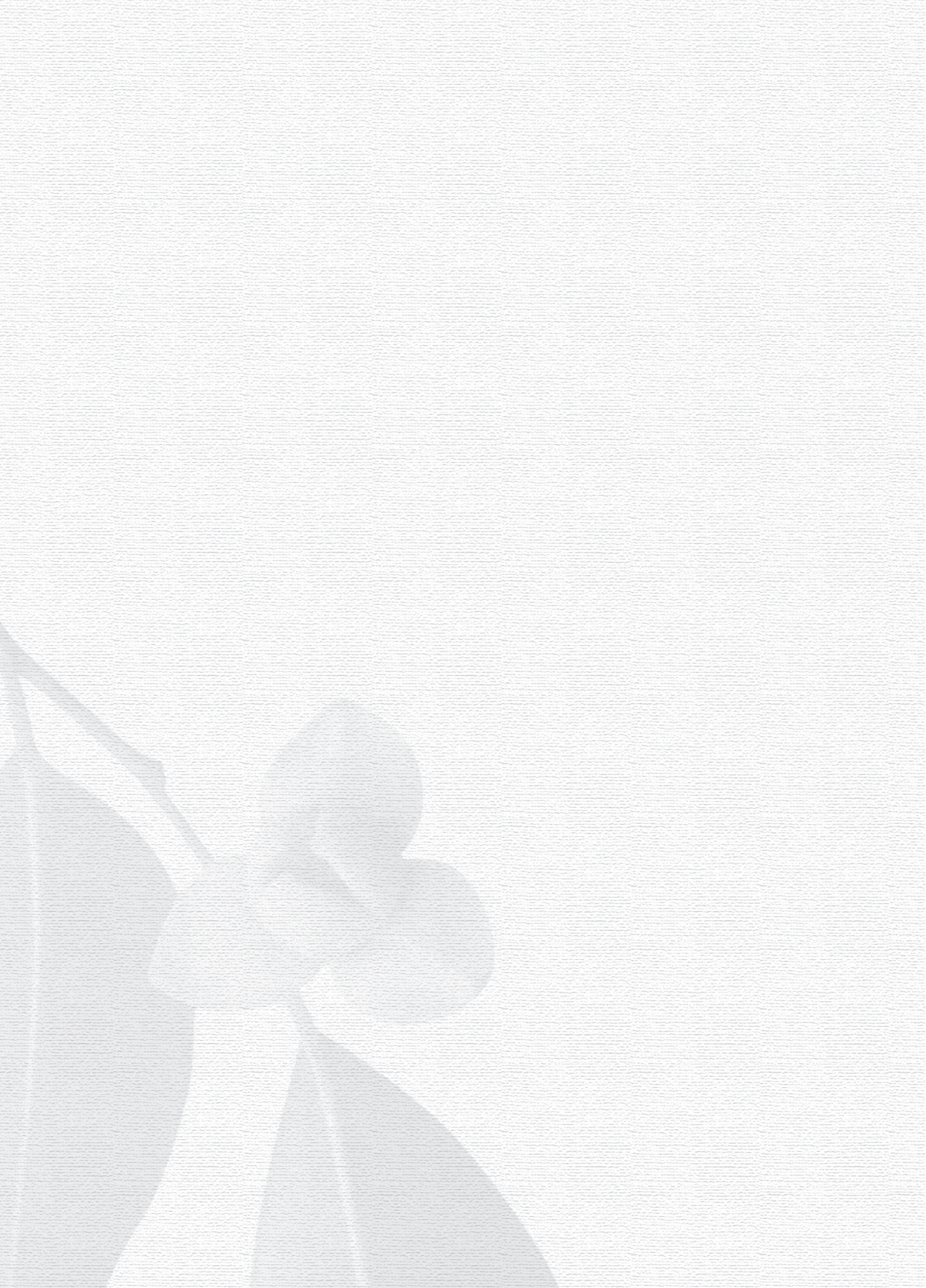
Uotinen, V., Rantanen, T. & Suutama, T. (2005). Perceived age as a predictor of old age mortality: A 13 year prospective study. *Age and Ageing*, 34,368–372.

Westerhol, G. J., & Barrett, A. E. (2005). Age identity and subjective age well–being: A comparison of the United States and Germany. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 60, S129–S136.

World Health Organization (WHO). (n.a). *Definition of an older or elderly person: Proposed Working Definition of an Older Person in Africa for the MDS Project*. from http://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en/index.html (Access : 25 July 2012)

ภาคผนวก

ตารางที่ 1: อัตราการทำงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ และเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 (กค. สค. กย.) พ.ศ. 2545–2554

อายุ	เมือง (ในเขตเทศบาล)			ชนบท (นอกเขตเทศบาล)			รวม		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2545									
15–49	80.0	67.0	73.4	84.1	71.5	77.9	82.7	69.9	76.3
50–54	90.1	66.9	77.8	94.2	77.1	85.7	92.9	73.6	83.1
55–59	86.2	53.4	69.4	92.4	69.1	80.0	90.4	64.4	76.8
60–64	55.7	34.4	44.3	78.9	49.2	63.7	72.3	44.6	57.9
65–69	39.6	24.1	31.1	60.4	31.3	45.2	54.2	29.0	40.8
70 +	16.2	8.1	11.6	26.7	10.8	17.6	23.3	9.9	15.7
15 ปีขึ้นไป	76.1	60.6	68.1	81.6	65.6	73.6	79.8	63.9	71.7
พ.ศ. 2546									
15–49	79.4	68.2	73.6	84.2	70.9	77.7	82.6	69.9	76.3
50–54	90.0	67.8	78.3	95.3	75.6	85.4	93.6	72.8	83.0
55–59	82.6	56.3	69.1	91.9	69.3	80.1	89.0	65.4	76.8
60–64	55.4	36.7	45.5	79.7	51.9	65.3	72.4	47.1	59.2
65–69	39.8	22.8	0.5	61.7	34.1	47.4	55.1	30.4	42.1
70 +	18.0	8.9	12.8	27.8	11.4	18.5	24.8	10.6	16.7
15 ปีขึ้นไป	75.5	61.6	68.3	81.7	65.1	73.4	79.6	63.9	71.7
พ.ศ. 2547									
15–49	80.9	68.1	74.3	84.4	71.2	78.0	83.2	70.1	76.7
50–54	90.2	67.2	78.0	94.7	77.4	85.9	93.2	73.9	83.3
55–59	82.5	57.2	69.5	91.0	68.5	79.4	88.4	65.0	76.3
60–64	61.0	36.8	48.4	80.7	55.0	67.6	74.7	49.2	61.6
65–69	44.8	25.4	34.2	67.6	38.0	52.2	60.8	33.9	46.6
70 +	18.5	9.7	13.4	33.9	13.1	22.1	29.2	12.0	19.4
15 ปีขึ้นไป	76.9	61.5	68.9	82.1	65.6	73.9	80.4	64.2	72.2

ตารางที่ 1: อัตราการทำงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ และเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 (กค. สค. กย.) พ.ศ. 2545–2554 (ต่อ)

อายุ	เมือง (ในเขตเทศบาล)			ชนบท (นอกเขตเทศบาล)			รวม		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2548									
15–49	81.8	70.9	76.1	83.8	72.3	78.1	83.2	71.8	77.4
50–54	89.3	67.0	77.4	94.9	76.3	85.4	93.3	73.4	83.0
55–59	83.6	57.8	69.9	91.8	68.9	79.8	89.5	65.7	77.0
60–64	55.5	35.4	44.6	77.9	53.1	64.7	71.6	48.0	59.0
65–69	43.8	27.3	34.6	67.2	39.9	52.7	61.0	36.3	47.7
70 +	19.1	9.1	13.3	33.7	14.1	22.6	29.7	12.6	20.0
15 ปีขึ้นไป	77.4	63.4	70.0	81.5	66.3	73.8	80.2	65.4	72.6
พ.ศ. 2549									
15–49	81.4	70.2	75.6	83.9	70.6	77.3	83.1	70.5	76.7
50–54	91.1	68.2	79.0	94.8	78.1	86.1	93.6	75.0	83.9
55–59	81.6	57.8	68.8	91.8	68.9	80.2	89.0	65.6	76.9
60–64	55.3	34.5	43.8	79.7	50.1	64.0	72.6	45.4	58.0
65–69	40.8	25.6	32.4	66.0	35.3	49.7	59.0	32.5	44.8
70 +	19.8	10.5	14.3	31.5	13.9	21.5	28.4	12.9	19.5
15 ปีขึ้นไป	77.0	62.9	69.6	81.4	64.8	73.0	80.1	64.2	71.9
พ.ศ. 2550									
15–49	81.6	70.7	75.9	84.2	71.4	77.8	83.4	71.2	77.2
50–54	92.7	71.5	81.2	95.2	79.1	86.9	94.5	76.7	85.2
55–59	84.5	60.4	71.8	92.8	69.8	80.8	90.4	67.0	78.2
60–64	58.6	37.4	47.1	82.2	53.3	66.7	75.3	48.6	60.9
65–69	42.2	28.2	34.5	66.2	39.5	52.2	59.5	36.1	47.0
70 +	20.5	11.2	15.0	32.4	15.3	22.6	29.2	14.2	20.5
15 ปีขึ้นไป	77.5	63.7	70.2	81.9	65.8	73.7	80.6	65.1	72.6

ตารางที่ 1: อัตราการทำงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ และเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 (กค. สค. กย.) พ.ศ. 2545–2554 (ต่อ)

อายุ	เมือง (ในเขตเทศบาล)			ชนบท (นอกเขตเทศบาล)			รวม		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2551									
15–49	81.8	70.8	76.1	84.1	71.6	77.9	83.4	71.3	77.3
50–54	91.4	70.7	80.3	95.4	79.8	87.4	94.2	76.8	85.1
55–59	84.0	58.2	70.6	93.1	72.8	82.6	90.4	68.5	79.1
60–64	57.0	36.1	45.5	81.0	54.1	66.8	74.0	48.5	60.4
65–69	41.9	25.9	33.1	66.5	38.3	51.7	59.6	34.6	46.2
70 +	18.8	11.7	14.6	30.9	13.2	20.6	27.5	12.8	18.9
15 ปีขึ้นไป	77.2	63.1	69.7	81.8	65.8	73.7	80.4	64.9	72.4
พ.ศ. 2552									
15–49	81.7	71.7	76.5	84.5	70.5	77.6	83.6	70.9	77.2
50–54	92.1	72.0	81.4	95.6	79.2	87.1	94.5	76.8	85.2
55–59	83.6	61.7	72.0	92.5	71.2	81.5	89.8	68.1	78.5
60–64	60.6	39.2	49.1	81.3	56.4	68.1	75.1	51.1	62.3
65–69	46.4	28.4	36.3	68.9	39.7	53.4	62.3	36.1	48.1
70 +	20.0	10.4	14.3	35.5	14.8	23.5	30.9	13.4	20.7
15 ปีขึ้นไป	77.4	63.8	70.2	82.4	65.1	73.6	80.8	64.7	72.5
พ.ศ. 2553									
15–49	82.2	71.5	76.7	84.6	71.3	78.0	83.8	71.4	77.6
50–54	93.3	72.0	82.0	94.8	79.0	86.7	94.3	76.4	85.0
55–59	82.8	60.6	71.0	90.5	72.4	81.1	87.9	68.3	77.7
60–64	59.8	41.8	50.0	80.4	55.1	67.0	73.8	50.7	61.4
65–69	44.4	25.5	34.0	64.8	40.5	51.8	57.9	35.1	45.6
70 +	18.7	9.5	13.2	31.9	12.9	20.9	27.6	11.7	18.4
15 ปีขึ้นไป	77.4	63.2	69.9	81.8	65.4	73.5	80.3	64.6	72.3

ตารางที่ 1: อัตราการทำงาน จำแนกตามกลุ่มอายุ เพศ และเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 (กค. สค. กย.) พ.ศ. 2545–2554 (ต่อ)

อายุ	เมือง (ในเขตเทศบาล)			ชนบท (นอกเขตเทศบาล)			รวม		
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2554									
15–49	82.1	71.5	76.6	84.9	72.0	78.5	84.0	71.8	77.9
50–54	91.7	73.9	82.3	95.8	81.7	88.5	94.4	78.9	86.3
55–59	82.6	63.5	72.4	92.3	74.5	83.0	89.0	70.6	79.3
60–64	57.7	40.3	47.9	82.0	59.1	69.9	74.2	52.5	62.4
65–69	42.7	28.0	34.7	68.3	40.7	53.6	59.7	36.3	47.1
70 +	18.2	11.0	14.0	29.3	13.0	19.8	25.6	12.3	17.8
15 ปีขึ้นไป	76.8	63.5	69.8	82.4	66.4	74.2	80.5	65.4	72.7

หมายเหตุ : อัตราการทำงานคำนวณจาก [(ผู้มีงานทำรายอายุ x 100) /จำนวนประชากรรายอายุนั้น]

ที่มา : การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545–2554 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 2: อายุคาดเฉลี่ยตามอายุ เมื่อ 100 ปีก่อน 50 ปีก่อน ปัจจุบัน (พ.ศ. 2552)

อายุคาดเฉลี่ย (e_x)	100 ปีก่อน	50 ปีก่อน	ปัจจุบัน (พ.ศ. 2552)
เมื่อเกิด (e0)	37.3	58.4	72.9
เมื่ออายุ 55 ปี (e55)	15.1	20.6	24.5
เมื่ออายุ 60 ปี (e60)	12.3	16.9	20.7
เมื่ออายุ 65 ปี (e65)	9.8	13.5	17.1

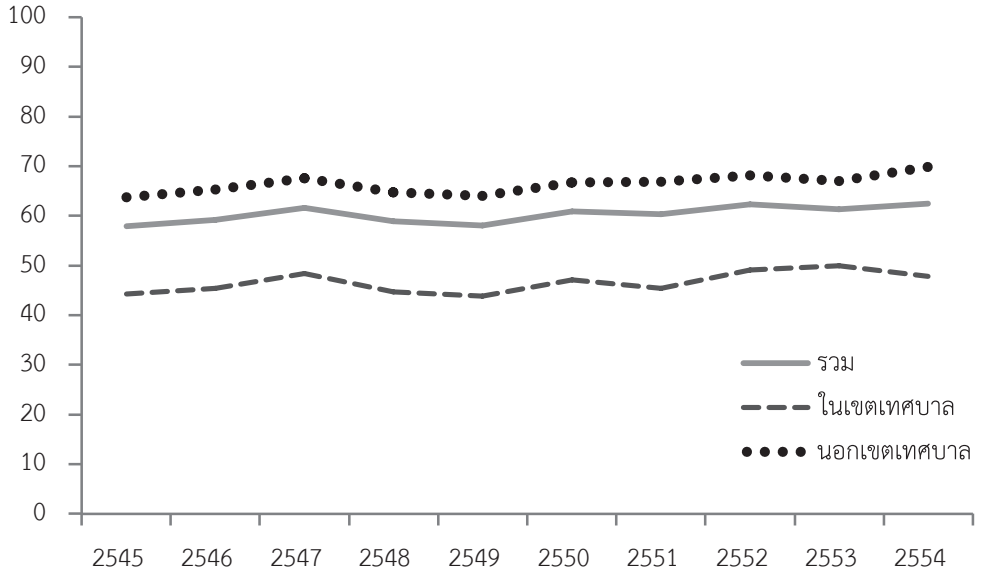
ที่มา : ปราโมทย์ ประสาทกุล และปัทมา ว่าพัฒนวงศ์ (2553)

ตารางที่ 3: ร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป จำแนกตามการประเมินสุขภาพตนเองในรอบสัปดาห์ ก่อนวันสัมภาษณ์ เพศ และเขตการปกครอง พ.ศ. 2537, 2545, 2550

การประเมินสุขภาพตนเองในรอบสัปดาห์ก่อนวันสัมภาษณ์	พ.ศ. 2537			พ.ศ. 2545			พ.ศ. 2550		
	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง
ยอดรวม	**4,011,854**	**1,801,780**	**2,210,074**	**5,969,030**	**2,729,095**	**3,239,935**	**7,020,959**	**3,130,736**	**3,890,223**
ภาวะสุขภาพ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ดี	38.3	43.3	34.2	44.8	51.5	39.2	46.8	53.1	41.7
ปานกลาง	35.8	34.3	37.1	29.4	25.9	32.2	28.9	26.7	30.6
ไม่ดี	25.9	22.4	28.7	25.8	22.6	28.6	24.4	20.2	27.7
เมือง (ในเขตเทศบาล)	**759,789**	**332,197**	**427,592**	**1,851,880**	**828,698**	**1,023,183**	**2,005,218**	**868,789**	**1,136,429**
ภาวะสุขภาพ	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**
ดี	41.4	46.1	37.6	48.8	54.5	44.2	49.0	54.4	44.9
ปานกลาง	33.4	31.9	34.8	28.5	25.4	31.0	29.4	26.8	31.4
ไม่ดี	25.2	22.0	27.6	22.7	20.1	24.9	21.6	18.7	23.7
ชนบท (นอกเขตเทศบาล)	**3,252,065**	**1,469,583**	**1,782,482**	**4,117,150**	**1,900,398**	**2,216,752**	**5,015,741**	**2,261,948**	**2,753,794**
ภาวะสุขภาพ	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**
ดี	37.6	42.6	33.4	43.1	50.2	36.9	45.9	52.6	40.3
ปานกลาง	36.4	34.9	37.6	29.7	26.1	32.8	28.7	26.6	30.4
ไม่ดี	26.0	22.5	29.0	27.2	23.6	30.3	25.5	20.8	29.3

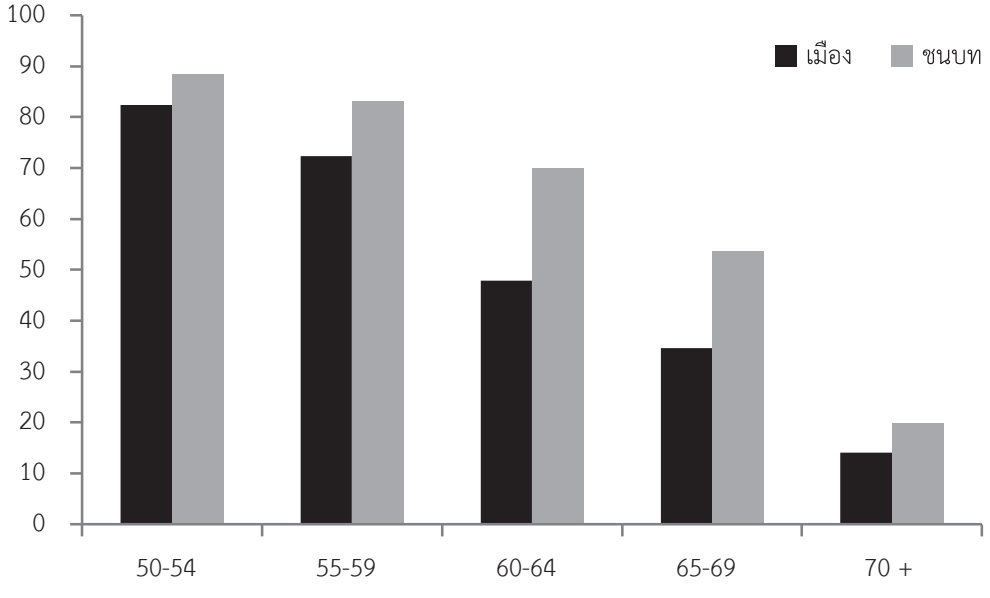
ที่มา: รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2537 ,2545, 2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 1: อัตราการทำงานของประชากรที่มีอายุ 60–64 ปี จำแนกตามเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 พ.ศ. 2545–2554

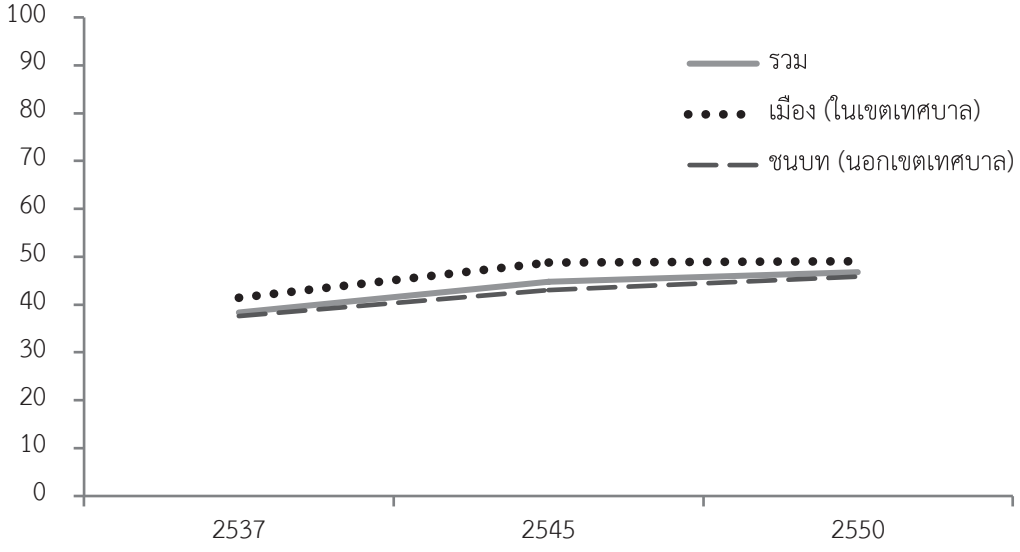
ที่มา : การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545–2554 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 2: อัตราการทำงานของประชากรที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำแนกตามกลุ่มอายุ และเขตการปกครอง ไตรมาสที่ 3 พ.ศ 2554

ที่มา : การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2554 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

แผนภูมิที่ 3 : ร้อยละของผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปที่ประเมินสุขภาพตนเองว่าดี ในรอบสัปดาห์ก่อนวันสัมภาษณ์ จำแนกตามเขตการปกครอง พ.ศ. 2537, 2545, 2550

ที่มา : รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2537 ,2545, 2550 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

คำที่ใช้เรียก “ผู้สูงอายุ”

ผู้สูงอายุ คำว่า “สูงอายุ” (คำวิเศษณ์)[1] หมายถึง อายุมาก ดังนั้น คำว่า ผู้สูงอายุ น่าจะหมายถึง คนที่มีอายุมาก

คนชรา คำว่า “ชรา” (คำวิเศษณ์)[1] หมายถึง แก่ด้วยอายุ ชำรุดทรุดโทรม และคำว่า “วัยชรา” (คำนาม) [1] หมายถึง วัยที่ต่อจากวัยกลางคน อายุเกิน 60 ปี ดังนั้น คำว่า “คนชรา” จึงน่าจะหมายถึง คนที่มีอายุมากตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป หรือผู้ที่มีร่างกายทรุดโทรม ด้วยเหตุนี้คำนี้จึงไม่นิยมเพราะก่อให้ความรู้สึกหดหู่สิ้นหวัง ดังนั้นการประชุมคณะอาวุโสเมื่อ พ.ศ. 2512 ได้ใช้คำว่า “ผู้สูงอายุ” แทน คำว่า คนชรา[1]

ผู้อาวุโส คำว่า “อาวุโส” (คำวิเศษณ์)[1] หมายถึง ที่มีอายุแก่กว่า หรือมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงกว่า ดังนั้น คำว่า “ผู้อาวุโส” จึงน่าจะหมายถึง คนที่มีอายุแก่กว่าผู้อื่น หรือ คนที่มีหน้าที่การงานสูงกว่าผู้อื่น

ผู้เฒ่า คำว่า “เฒ่า” (คำวิเศษณ์)[1] หมายถึง แก่ มีอายุมาก ดังนั้น คำว่า “ผู้เฒ่า” จึงน่าจะหมายถึง คนที่มีแก่ หรือมีอายุมาก

“**Elderly**”[2] และ “**aged**”[2] มีนัยยะไปในด้านการได้รับบริการทางสังคมและสุขภาพ รวมไปถึงโรงพยาบาลและสถานสงเคราะห์ นอกจากนี้สองคำนี้ยังบ่งบอกถึงความรู้สึกของความสงสาร บางครั้ง สองคำนี้ให้ลักษณะของการมีความเจ็บป่วยเข้าไปด้วย หากเป็นคำนาม คือ “the elderly” และ “the aged” สองคำนี้มีแนวโน้มที่หมายไปถึงผู้สูงอายุที่อ่อนแอเจ็บป่วย ดังนั้น “the elderly” และ “the aged” จึงไม่ได้รับการยอมรับในจากสมาคมจิตวิทยาของสหรัฐอเมริกา

“**Elder**”[2] ให้ความหมายไปในเรื่องการนับถือ และความฉลาด อย่างไรก็นี้คำนี้มักใช้กับเพศชายมากกว่าเพศหญิง และใช้ในตำแหน่งทางศาสนามากกว่าใช้ทั่วไป

“**Golden ager**”[2] แสดงความหมายของผู้สูงอายุที่มีความไร้กังวลและยังมีความรักสนุกอยู่ บางครั้งคำนี้อาจหมายถึงผู้สูงอายุผู้ไม่ได้ทำอะไรมากให้กับสังคม

“**Senior**”[2] หมายถึงคนที่มีประสบการณ์มาก แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นคนที่มีอายุมากก็ได้ คำนี้ไม่เป็นที่ยอมรับในการใช้ในรับนานาประเทศ นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกา the International Longevity Center และกลุ่ม Aging Service of California ซึ่งทำการรณรงค์ด้าน ageism ได้แนะนำว่า คำนี้ไม่ควรนำมาใช้ในการรายงานข่าวของสื่อมวลชน[3]

---

1 พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

2 National Academy for Teaching and Learning about Aging, University of North Texas. 2005. http://www.cps.unt.edu/nata/age_shr/callolder.html

3 The Telegraph. ‘Elderly’ no longer acceptable word for older people. Thursday 26 July 2012. http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/4596139/Elderly-no-longer-acceptable-word-for-older-people.html

“**Older adults**” หรือ “**Older people**” เป็นคำกลางๆ และไม่มีอคติใดๆ ซึ่งเป็นคำที่นิยมพูดในที่สาธารณะ และเขียน นักข่าวและผู้ประกาศหลายคนให้คำแนะนำว่า ถ้าต้องการกล่าวถึงบุคคลที่อายุ 50 ปีขึ้นไป ควรใช้คำว่า “older adults” มากกว่าคำว่า “senior” หรือ “elderly” ซึ่งสองคำหลังเป็นคำที่ให้นัยยะไปในทางบ่งบอกถึงอคติได้[3]

รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ตารางที่ 4 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เขตกรุงเทพมหานคร

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มเกษตรกร					
1	ชาย	67	ป.4	ปลูกผัก	ไม่ดี
2	ชาย	61	ป.4	ปลูกผัก	ไม่ดี
3	ชาย	43	ป.4	ปลูกผัก	ดี
4	ชาย	50	ป.6	ปลูกผัก	ดี
5	หญิง	51	ป.4	ปลูกผัก	พอใช้
6	หญิง	62	ป.4	ปลูกผัก	พอใช้
7	หญิง	49	ป.4	ปลูกผัก	พอใช้
8	หญิง	40	ป.6	ปลูกผัก	ดี
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ					
1	ชาย	50	ป.โท	ข้าราชการ	พอใช้
2	ชาย	49	ปวส.	ข้าราชการ	พอใช้
3	ชาย	53	ป.ตรี	ข้าราชการ	พอใช้
4	ชาย	48	ป.ตรี	ข้าราชการ	พอใช้
5	หญิง	60	ปวช.	ข้าราชการ	พอใช้
6	หญิง	58	ปวช.	ข้าราชการ	พอใช้
7	หญิง	49	ป.โท	ข้าราชการ	พอใช้
8	หญิง	55	ป.โท	ข้าราชการ	พอใช้
กลุ่มลูกจ้างเอกชน					
1	ชาย	55	มศ.3	พนักงานขับรถ	ดี
2	ชาย	55	มศ.5	พนักงานขับรถ	ดี
3	ชาย	52	ป.โท	เจ้าหน้าที่ฝ่าย HR	ดี
4	ชาย	58	มศ.3	พนักงานขับรถ	ดี

ตารางที่ 4 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม เขตกรุงเทพมหานคร (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
5	หญิง	45	ป.โท	เจ้าหน้าที่ฝ่าย HR	ดี
6	หญิง	49	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่ฝ่าย HR	ดี
7	หญิง	42	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่ฝ่าย HR	ดี
8	หญิง	40	ป.โท	เจ้าหน้าที่ฝ่าย HR	ดี
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว					
1	ชาย	56	ป.4	ตัดเสื้อ	พอใช้
2	ชาย	51	ป.4	มอเตอร์ไซค์รับจ้าง	พอใช้
3	ชาย	51	ป.4	รับจ้างทั่วไป	พอใช้
4	ชาย	40	ปวช.	ค้าขาย	พอใช้
5	หญิง	42	ป.6	ตัดเสื้อ	พอใช้
6	หญิง	*48*	ป.ตรี	ค้าขาย	พอใช้
7	หญิง	58	ม.8	เสริมสวย	พอใช้
8	หญิง	48	ม.3	ค้าขาย	พอใช้
กลุ่มผู้สูงอายุ					
1	ชาย	64	มศ.3	ค้าขาย	ดี
2	ชาย	66	ป.6	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
3	ชาย	65	ม.4	ไม่ได้ทำงาน	ดี
4	ชาย	70	ป.ตรี	ไม่ได้ทำงาน	ดี
5	หญิง	77	ไม่ได้เรียน	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
6	หญิง	75	ม.3	ไม่ได้ทำงาน	ดี
7	หญิง	62	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
8	หญิง	61	ป.4	รับจ้างซักรีด	ดี

ตารางที่ 5 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดนครปฐม

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มเกษตรกร					
เขตเมือง					
1	หญิง	45	ป.6	ทำสวน	ดี
2	หญิง	45	ป.6	ทำปุ๋ย	ดี
3	หญิง	42	ม.3	ทำนา	ดี
4	หญิง	40	ม.3	ทำสวน	ดี
5	หญิง	56	ป.4	ทำสวน	ดี
6	หญิง	45	ป.4	ทำสวน	พอใช้
เขตชนบท					
1	ชาย	50	ป.4	ทำนา	พอใช้
2	ชาย	59	ป.4	ทำสวน	ดี
3	ชาย	54	ป.ตรี	ทำสวน	ดี
4	ชาย	45	ปวส.	ทำสวน	ดี
5	หญิง	58	ป.4	ทำสวน	ไม่ดี
6	หญิง	52	ป.ตรี	ทำสวน	พอใช้
7	หญิง	52	มศ.3	ทำสวน	พอใช้
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ					
เขตเมือง					
1	ชาย	44	ปวส.	สารวัตกำนัน	ดี
2	หญิง	56	ม.ศ.5	แพทย์ประจำตำบล	ดี
3	หญิง	56	ปวช.	รองประธานชุมชน	ดี
4	หญิง	55	ป.4	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	พอใช้
5	หญิง	57	ปวช.	สารวัตกำนัน	ดี
6	หญิง	44	ป.โท	ผู้ใหญ่บ้าน	พอใช้

ตารางที่ 5 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
เขตชนบท					
1	ชาย	48	มศ. 5	รับราชการ	ดี
2	ชาย	41	ม.6	สมาชิก อบต.	พอใช้
3	ชาย	58	ม.6	รับราชการ	ดี
4	ชาย	60	ม.3	รับราชการ	พอใช้
5	ชาย	45	ม.6	รับราชการ	พอใช้
6	หญิง	40	ป.โท	รับราชการ	ดี
7	หญิง	51	ป.ตรี	รับราชการ	พอใช้
กลุ่มลูกจ้างเอกชน					
เขตเมือง					
1	ชาย	56	ป.6	รับจ้าง	พอใช้
2	หญิง	45	ม.3	รับจ้าง	ดี
3	หญิง	49	ป.4	รับจ้าง	ดี
4	หญิง	47	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
5	หญิง	50	ป.4	ค้าขาย	ดี
6	หญิง	51	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
7	หญิง	47	ม.3	รับจ้าง	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	45	ป.6	พนักงานโรงงาน	ดี
2	ชาย	40	ม.6	พนักงานโรงงาน	ดี
3	หญิง	43	ป.3	แม่บ้านบริษัท	ดี
4	หญิง	52	ป.4	พนักงานโรงงาน	พอใช้
5	หญิง	54	ป.4	พนักงานโรงงาน	พอใช้
6	หญิง	45	ป.6	พนักงานโรงงาน	ดี
7	หญิง	45	ป.6	พนักงานโรงงาน	ดี
8	หญิง	49	ป.4	พนักงานโรงงาน	พอใช้

ตารางที่ 5 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว					
เขตเมือง					
1	ชาย	45	ม.6	ค้าขาย	พอใช้
2	ชาย	55	ป.ตรี	รับเหมาก่อสร้าง	พอใช้
3	หญิง	48	ม.6	ค้าขาย	ดี
4	หญิง	43	ป.6	ค้าขาย	พอใช้
5	หญิง	56	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
6	หญิง	56	ปวช.	ค้าขาย	พอใช้
7	หญิง	59	ป.4	ค้าขาย	ดี
8	หญิง	50	ป.6	ค้าขาย	พอใช้
9	หญิง	49	ป.6	ตัดเย็บผ้า	พอใช้
10	หญิง	42	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	48	ม.6	ธุรกิจส่วนตัว	ดี
2	ชาย	59	ป.4	รับจ้าง	พอใช้
3	หญิง	43	ปวท.	ธุรกิจส่วนตัว	ดี
4	หญิง	45	ม.6	ธุรกิจส่วนตัว	ดี
5	หญิง	46	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
6	หญิง	47	ป.4	ค้าขาย	ดี
7	หญิง	45	ป.6	ค้าขาย	พอใช้
กลุ่มผู้สูงอายุ					
เขตเมือง					
1	ชาย	74	ป.4	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
2	ชาย	63	ป.4	ไม่ได้ทำงาน	ดี
3	หญิง	68	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
4	หญิง	74	ป.4	ค้าขาย	ดี

ตารางที่ 5 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดนครปฐม (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
5	หญิง	73	ป.4	แม่บ้าน	พอใช้
6	หญิง	67	ป.4	ค้าขาย	ดี
7	หญิง	70	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
8	หญิง	77	ป.4	แม่บ้าน	พอใช้
เขตชนบท					
1	ชาย	60	ป.ตรี	ข้าราชการเกษียณ	พอใช้
2	ชาย	63	ป.4	ข้าราชการเกษียณ	ดี
3	ชาย	61	ม.6	แม่บ้าน	ดี
4	หญิง	60	ป.4	ข้าราชการเกษียณ	ดีมาก
5	หญิง	61	ป.4	แม่บ้าน	ดีมาก
6	หญิง	59	ปวส.	รับจ้าง	ดี
7	หญิง	63	ป.4	รับจ้าง	ดี
8	หญิง	59	ป.4	แม่บ้าน	พอใช้

ตารางที่ 6 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดขอนแก่น

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มเกษตรกร					
เขตเมือง					
1	ชาย	45	ป.6	ทำนา	ดี
2	ชาย	47	ป.4	ทำนา	ดี
3	ชาย	45	ป.4	ทำนา	พอใช้
4	ชาย	48	ม.6	ทำนา	ดี
5	หญิง	49	ป.6	ทำสวน	พอใช้
6	หญิง	50	ม.3	ทำนา	ดี
7	หญิง	53	ป.4	ทำนา	ดี
8	หญิง	49	ป.4	ทำนา	ดี

ตารางที่ 6 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
เขตชนบท					
1	ชาย	50	ป.4	ทำนา	พอใช้
2	ชาย	50	ป.7	ทำนา	พอใช้
3	ชาย	55	ป.7	ทำนา	พอใช้
4	ชาย	56	ปวช.	ทำนา	พอใช้
5	หญิง	57	ป.4	ทำนา	ดี
6	หญิง	42	ม.3	ทำนา	พอใช้
7	หญิง	40	ปวช.	ทำนา	พอใช้
8	หญิง	46	ป.6	ทำนา	พอใช้
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ					
เขตเมือง					
1	ชาย	49	ป.ตรี	ลูกจ้างประจำ	พอใช้
2	ชาย	50	ป.โท	ข้าราชการ	ดี
3	ชาย	52	ป.ตรี	ข้าราชการ	พอใช้
4	ชาย	48	ป.โท	ข้าราชการ	ดี
5	หญิง	50	ป.โท	ข้าราชการ	ดี
6	หญิง	55	ป.ตรี	ข้าราชการ	ดี
7	หญิง	52	ป.ตรี	ข้าราชการ	ดี
8	หญิง	51	ป.ตรี	ข้าราชการ	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	46	ม.3	รับราชการ	ดี
2	ชาย	36	ป.ตรี	รับราชการ	ดีมาก
3	ชาย	53	ป.บัณฑิต	รับราชการ	ดี
4	ชาย	41	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
5	หญิง	47	ป.โท	รับราชการ	ดี
6	หญิง	42	ป.โท	รับราชการ	ดี
7	หญิง	48	ป.โท	รับราชการ	ดี
8	หญิง	43	ป.โท	รับราชการ	ดี

ตารางที่ 6 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มลูกจ้างเอกชน					
เขตเมือง					
1	ชาย	45	ปวช.	ช่างเครื่องทออวน	ดี
2	ชาย	44	ป.4	หัวหน้าช่างเครื่องทออวน	ดี
3	ชาย	49	ป.ตรี	ผู้จัดการแผนกวางแผน	ดีมาก
4	ชาย	48	มศ.3	หัวหน้ากลุ่มช่างทออวน	ดี
5	หญิง	41	ปวช.	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล	พอใช้
6	หญิง	45	ป.ตรี	เจ้าหน้าฝ่ายจัดซื้อ	ดี
7	หญิง	50	ม.6	พนักงาน QC	ดี
8	หญิง	48	ป.7	พนักงาน QC	พอใช้
เขตชนบท					
1	ชาย	39	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
2	ชาย	43	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
3	หญิง	35	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
4	หญิง	47	ป.โท	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
5	หญิง	55	ป.โท	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
6	หญิง	33	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
7	หญิง	38	ป.ตรี	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว					
เขตเมือง					
1	ชาย	49	ป.ตรี	ร้านซ่อมคอมพิวเตอร์	ดี
2	ชาย	42	ป.ตรี	เปิดร้านอินเตอร์เน็ท	ดีมาก
3	ชาย	40	ป.ตรี	ขายคอมพิวเตอร์	ดี
4	ชาย	43	ป.ตรี	ขายคอมพิวเตอร์	ดี
5	หญิง	40	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
6	หญิง	56	ป.4	ค้าขาย	ดีมาก
7	หญิง	47	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
8	หญิง	45	ม.6	เปิดร้านสปา	ดี

ตารางที่ 6 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
เขตชนบท					
1	ชาย	47	ม.3	ค้าขาย	ดี
2	ชาย	58	ม.3	ร้านกลึง	พอใช้
3	ชาย	42	ปวช.	ค้าขาย	ดีมาก
4	ชาย	42	ปวช.	ค้าขาย	ดี
5	หญิง	44	ปวท.	ค้าขาย	ดี
6	หญิง	44	ป.6	ค้าขาย	ดี
7	หญิง	55	ป.5	ค้าขาย	พอใช้
8	หญิง	56	ป.7	ค้าขาย	พอใช้
กลุ่มผู้สูงอายุ					
เขตเมือง					
1	ชาย	64	ม.2	พ่อบ้าน	พอใช้
2	ชาย	70	ม.3	พ่อบ้าน	ดี
3	ชาย	73	ป.ตรี	ข้าราชการบำนาญ	ดีมาก
4	ชาย	67	ม.3	ค้าขาย	ดี
5	หญิง	64	ป.ตรี	ข้าราชการบำนาญ	ดี
6	หญิง	62	ป.ตรี	ข้าราชการบำนาญ	ดี
7	หญิง	69	ม.6	แม่บ้าน	พอใช้
8	หญิง	67	ม.6	แม่บ้าน	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	70	ป.6	ทำนา	ดี
2	ชาย	67	ป.4	ทำนา	พอใช้
3	ชาย	73	ป.7	ทำนา	พอใช้
4	ชาย	66	ป.9	ทำนา	พอใช้
5	หญิง	65	ป.5	ทำนา	ดี
6	หญิง	67	ป.4	ทำนา	พอใช้
7	หญิง	60	ป.7	ทำนา	พอใช้
8	หญิง	64	ป.8	ทำนา	พอใช้

ตารางที่ 7 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มเกษตรกร					
เขตเมือง					
1	หญิง	48	ป.4	ทำนา	พอใช้
2	ชาย	55	ป.4	ทำนา	พอใช้
3	ชาย	47	ป.4	ทำนา	พอใช้
4	ชาย	53	ป.4	ทำนา	พอใช้
5	ชาย	53	ป.4	ทำนา	พอใช้
6	หญิง	50	ป.4	ทำนา	พอใช้
7	หญิง	50	ป.4	ทำนา	พอใช้
8	หญิง	45	ป.6	ทำนา	พอใช้
เขตชนบท					
1	หญิง	52	ป.4	ทำสวน	พอใช้
2	หญิง	42	ป.6	ทำนา–ทำสวน	พอใช้
3	ชาย	53	ป.4	ทำนา–ทำสวน	ดี
4	ชาย	47	ป.4	ทำนา	พอใช้
5	ชาย	52	ม.ต้น	ทำนา–ทำสวน	พอใช้
6	ชาย	51	ม.ศ.5	เกษตรกร	ดี
7	หญิง	56	ป.4	ทำนา	พอใช้
8	หญิง	48	ป.4	ทำนา	พอใช้
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ					
เขตเมือง					
1	ชาย	49	ป.7	ลูกจ้างประจำ	ดี
2	หญิง	45	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
3	ชาย	50	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
4	หญิง	47	ป.โท	รับราชการ	ดี
5	หญิง	48	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
6	ชาย	51	ป.ตรี	รับราชการ	ดี

ตารางที่ 7 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
7	ชาย	40	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
8	หญิง	42	ป.โท	รับราชการ	ดี
เขตชนบท					
1	หญิง	46	ป.โท	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป	ดี
2	หญิง	44	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่ปกครอง	ดี
3	ชาย	41	ป.โท	หัวหน้าส่วนการศึกษา	ดี
4	ชาย	42	ม.6	เจ้าหน้าที่ปกครอง	ดี
5	หญิง	40	ป.ตรี	นักวิชาการการเงินและบัญชี	ดี
6	ชาย	51	ป.ตรี	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร	ดี
7	หญิง	60	ปวช.	ธุรการสำนักงาน	ดี
กลุ่มลูกจ้างเอกชน					
เขตเมือง					
1	ชาย	50	ม.6	ธุรการ	ดี
2	หญิง	48	ม.3	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	ดี
3	หญิง	55	ป.4	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	ดี
4	หญิง	59	ม.6	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	ดี
5	หญิง	54	ป.4	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	พอใช้
6	ชาย	48	ป.4	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	ดี
7	ชาย	44	ป.6	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	ดี
8	ชาย	43	ม.6	ฝ่ายผลิต (เย็บผ้า)	พอใช้
เขตชนบท					
1	ชาย	49	ป.ปลาย	พนักงานขับรถ	ดี
2	ชาย	49	ป.ปลาย	พนักงานก่อสร้าง	พอใช้
3	ชาย	51	ป.4	พนักงานก่อสร้าง	ดี

ตารางที่ 7 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
4	ชาย	54	ป.4	พนักงานก่อสร้าง	ดี
5	หญิง	40	ป.6	พนักงานก่อสร้าง	พอใช้
6	หญิง	51	ป.4	พนักงานซักอบรีบ	พอใช้
7	หญิง	53	ป.4	พนักงานก่อสร้าง	ดี
8	หญิง	49	ป.4	พนักงานฝ่ายผลิต (ปลอกเปลือกข้าวโพด)	พอใช้
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว					
เขตเมือง					
1	หญิง	57	ม.ปลาย	กิจการเกสต์เฮ้าส์	ดี
2	หญิง	56	ป.4	ค้าขาย	ดี
3	หญิง	52	ม.6	ค้าขาย	ดี
4	หญิง	40	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
5	ชาย	47	ม.ปลาย	ค้าขาย	ดี
6	ชาย	47	ปวช.	ค้าขาย	ดี
7	ชาย	47	ม.ต้น	รับเหมาก่อสร้าง	ดี
8	ชาย	39	ปวส.	ค้าขาย	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	56	ม.6	ขายข้าวสาร	ดี
2	หญิง	44	ม.6	รับงานมาทำที่บ้าน (กระเป๋า)	ดี
3	ชาย	45	ม.6	ค้าขาย	ดี
4	ชาย	56	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
5	หญิง	52	ป.7	ถ่ายเอกสาร	ดี
6	หญิง	45	ป.6	ค้าขาย	ดี
7	ชาย	59	ป.7	ค้าขาย (แกะสลักไม้)	ดี

ตารางที่ 7 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มผู้สูงอายุ					
เขตเมือง					
1	หญิง	67	ม.6	ไม่ทำงาน	ดี
2	หญิง	61	มศ.3	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
3	หญิง	64	ป.4	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
4	หญิง	65	ป.4	ค้าขาย	ดีมาก
5	ชาย	62	ป.4	ค้าขาย	พอใช้
6	ชาย	61	ป.4	ทำนา	พอใช้
7	ชาย	60	ป.4	รับจ้างทั่วไป	ไม่ดี
8	ชาย	64	ป.4	ไม่ได้ทำงาน	พอใช้
เขตชนบท					
1	ชาย	64	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	ดี
2	ชาย	61	ป.4	ทำสวนลำไย ทำนา	ดี
3	ชาย	63	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	พอใช้
4	ชาย	60	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	พอใช้
5	หญิง	64	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	พอใช้
6	หญิง	62	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	พอใช้
7	หญิง	62	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	ดี
8	หญิง	61	ป.4	ทำสวนลำไย รับจ้าง	พอใช้

ตารางที่ 8 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดสงขลา

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มเกษตรกร					
เขตเมือง					
1	ชาย	46	ปวช.	ทำสวน	ดี
2	ชาย	58	ป.ตรี	ทำสวน	ดี
3	ชาย	54	ปวส.	ทำสวนยาง	พอใช้
4	ชาย	35	ป.ตรี	ทำสวนผักผลไม้	ดี
5	หญิง	46	ป.ตรี	ทำสวน	ดี
6	หญิง	49	ป.โท	ทำผักสวนครัว	ดี
7	หญิง	43	ป.ตรี	ทำสวน	ดี
8	หญิง	43	ป.ตรี	ทำนา	ดี
9	หญิง	40	ม.6	ทำสวนยาง,ทำนา	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	41	ป.ตรี	ปลูกยาง ผลไม้	ดี
2	ชาย	53	ม.6	ปลูกยาง	ดี
3	ชาย	53	มศ.3	ปลูกยาง ผลไม้	ดี
4	ชาย	45	ม.6	ทำสวน	ดี
5	หญิง	49	ม.6	ทำนา ทำสวน	ดี
6	หญิง	57	ม.5	ทำสวน	ดี
7	หญิง	43	ม.6	ทำสวน	ดี
8	หญิง	42	ม.9	ทำสวน	ดี
กลุ่มข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ					
เขตเมือง					
1	ชาย	40	ป.โท	ปลัดอำเภอ	ดี
2	ชาย	50	ป.โท	สว.สส.สภ.รัตภูมิ	ดีมาก
3	ชาย	47	ป.โท	ปลัดอบต.	ดี
4	ชาย	56	ป.ตรี	ครู	ดี
5	หญิง	46	ป.ตรี	ฝ่ายปกครองข้าราชการอำเภอ	ดี

ตารางที่ 8 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
6	หญิง	49	ป.ตรี	ครู	ดี
7	หญิง	53	ป.ตรี	ครู	พอใช้
8	หญิง	55	ป.ตรี	ครู	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	54	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
2	ชาย	51	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
3	ชาย	51	ป.โท	รับราชการ	ดี
4	ชาย	42	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
5	หญิง	59	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
6	หญิง	43	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
7	หญิง	47	ป.ตรี	รับราชการ	ดี
กลุ่มลูกจ้างเอกชน					
เขตเมือง					
1	ชาย	58	ป.โท	กรรมการสหกรณ์	ดี
2	ชาย	46	ม.6	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล	ดี
3	ชาย	54	ม.2	นักวิจัย	พอใช้
4	ชาย	59	ป.4	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล	ดี
5	ชาย	47	ป.โท	ครูโรงเรียนเอกชน	ดี
6	ชาย	49	ป.ตรี	หัวหน้าฝ่ายการตลาด	ดี
7	หญิง	52	ป.ตรี	ผจก. สหกรณ์	ดี
8	หญิง	40	ป.โท	พนักงานบัญชี	ดี
9	หญิง	35	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่ธุรการ	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	51	ม.6	พนักงานตรวจสอบสินค้า	ดี
2	ชาย	41	ม.6	เฝ้าระวังภัย (รปภ.)	ดี

ตารางที่ 8 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
3	ชาย	48	ป.ตรี	เจ้าหน้าที่ศูนย์สาธิตเศรษฐกิจพอเพียง	ดี
4	ชาย	45	ปวส.	พนักงานฝ่ายบุคคล	ดี
5	หญิง	42	ม.6	ลูกจ้างดูแลบัญชี	ดี
6	หญิง	46	ม.6	พนักงานทั่วไป (ดูแลพนักงาน)	ดี
7	หญิง	46	ม.6	พนักงานดูแล บริการสินค้า	ดี
8	หญิง	48	ป.ตรี	ฝ่ายส่งเสริมอาชีพสหกรณ์การเกษตร	ดี
กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจส่วนตัว					
เขตเมือง					
1	ชาย	47	ป.ตรี	รับเหมาก่อสร้าง	ดี
2	ชาย	46	ม.ปลาย	บ่อทราย	ดี
3	ชาย	46	ม.ปลาย	รับเหมาทาสี	ดี
4	ชาย	48	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
5	หญิง	45	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
6	หญิง	40	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
7	หญิง	49	ปวส.	ลูกจ้างและค้าขาย	ดีมาก
8	หญิง	55	ปวส.	ค้าขาย	ดีมาก
เขตชนบท					
1	ชาย	46	ป.โท	สวนปาล์มน้ำมัน	ดี
2	ชาย	43	ม.6	รับซื้อน้ำยาง	ดี
3	ชาย	64	ป.ตรี	ค้าขาย	ดี
4	ชาย	55	มศ.3	ค้าขายส่งผัก	ดี
5	หญิง	48	ม.6	เสริมสวย ขายขนมพื้นบ้าน	พอใช้
6	หญิง	40	ม.6	ทำขนมข้าวซ้อมมือ	ดีมาก
7	หญิง	42	ปวส.	ร้านสปาและร้านเสริมสวย	ดี

ตารางที่ 8 : รายละเอียดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จังหวัดสงขลา (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ประเมินสุขภาพ
กลุ่มผู้สูงอายุ					
เขตเมือง					
1	ชาย	64	ป.ตรี	ทำสวน	ดี
2	ชาย	61	ป.4	ทำสวน	ดี
3	ชาย	65	ม.6	ข้าราชการบำนาญ	ดี
4	ชาย	62	มศ.3	ทำสวน	ดี
5	หญิง	62	ป.4	แม่บ้าน	พอใช้
6	หญิง	60	ป.4	แม่บ้าน	ดี
7	หญิง	63	ม.6	ทำสวน	ดี
8	หญิง	60	ป.ตรี	แม่บ้าน	ดี
เขตชนบท					
1	ชาย	61	ป.4	กรีดยาง	พอใช้
2	ชาย	64	ป.4	กรีดยาง	พอใช้
3	ชาย	70	ป.4	ทำสวนยาง	พอใช้
4	ชาย	64	ป.4	ทำสวนยาง	พอใช้
5	หญิง	63	ไม่ได้เรียน	กรีดยาง	พอใช้
6	หญิง	63	ป.4	ทำนา	พอใช้
7	หญิง	65	ป.4	อยู่บ้านเลี้ยงหลาน	พอใช้
8	หญิง	61	อนุปริญญา	ข้าราชการบำนาญ	ดี

รายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก

1. นายแพทย์ ประเวช ตันติพิวัฒนสกุล	นายแพทย์ทรงคุณวุฒิ กรมสุขภาพจิต
2. นายแพทย์ สุจริต สุวรรณชีพ	ที่ปรึกษากรมสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต
3. ศ.ดร.นพ.ประเสริฐ อัสสันตชัย	หัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล
4. คุณธีระ วีรธรรมสาธิต	Senior vice president–Group Human Resources, Berli Jucker Public Company Limited.
5. คุณสุวรรณี คำมั่น	รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
6. ดร.ธัชไท กีรติพงค์ไพบูลย์	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
7. คุณอุบล หลิมสกุล	รองเลขาธิการสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย
8. คุณศิริวรรณ อรุณทิพย์ไพฑูรย์	ผู้อำนวยการกลุ่มการพัฒนามาตรการ กลไก สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ
9. รศ.ดร.วาทินี บุญชะลักษี	คณบดี วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
10. รศ.ดร.กุศล สุนทรธาดา	อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
11. ผศ.ดร.สุวิณี วิวัฒน์วานิช	อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
12. ศ.ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์	อาจารย์ประจำคณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

"งานวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญในแง่จิตวิทยาเชิงสังคม
ถ้าเราเชื่อข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ และนำไปรณรงค์ให้คน
ในสังคมมีนโนทัศน์ใหม่ว่าอายุ 60 ปียังไม่แก่ชรา ยังไม่เรียกว่า
เป็นผู้สูงอายุ แม้อายุเกิน 60 ปีไปแล้วก็ยังมีคุณค่า มีพลัง
ยังทำงานเป็นผู้ผลิตได้ มโนทัศน์ใหม่ของนิยามผู้สูงอายุเช่นนี้
ก็จะสร้างเสริมพลังให้กับสังคมไทยอีกมหาศาล
นอกเหนือไปจากจะช่วยเพิ่มปริมาณแรงงานอายุ 60-64 ปี
ให้กับประเทศอีกอย่างน้อย 2.5 ล้านคน"

ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประสาทกุล
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
999 ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170
โทรศัพท์ : 0 2441-9666; 0 2441-0201-4
โทรสาร : 0 2441-9333
Email : directpr@mahidol.ac.th
Website : http://www.ipsr.mahidol.ac.th